

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МИТЦЕВА ОЛЬГА СЕРГІЇВНА

УДК 378.017: 17.022.1]:[378:015.311:004-057.4]
ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

О. С. Митцева

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник:
Василенко Ольга Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Митцева О. С. Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди; Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, 2021.

Дисертаційну працю присвячено проблемі формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін в закладі вищої освіти.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»** – проаналізовано феномен «імідж», охарактеризовано зміст поняття «професійний імідж»; теоретично обґрунтовано сутність і структуру феномену «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій»; виокремлено критерії, показники та рівні розвиненості професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні соціально-гуманітарних наук; інтерпретовано результати констатувального етапу дослідження.

Систематизація історико-філософських доробок, аналіз наукових підходів до тлумачення іміджу в різних контекстах, уможливив констатацію: *імідж* уточнено як багатовимірний феномен у сфері людської взаємодії та

самовиявлення особистості, як іманентна характеристика життєтворчості людини в соціумі, утіленням якої є зовнішній прояв багатства внутрішнього світу особистості в різних галузях людського буття.

На основі аналізу дефініцій «імідж», «професійний імідж», виявлення характеристик фахівця з інформаційних технологій сформульовано визначення *професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій* як складний соціально-психологічний феномен, який забезпечує ретрансляцію у професійній сфері уявлень особистості про себе у взаємодії внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення конкурентоспроможного і привабливого для бенефіціарів, стейкхолдерів в ІТ-сфері, працедавців, колег, партнерів образу потенційного співробітника. Доведено, що імідж майбутніх фахівців з інформаційних технологій створюється в процесі професійної підготовки, усвідомлюється й актуалізується під час засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін і розвивається в процесі навчально-пошукової та квазіпрофесійної діяльності майбутнього фахівця з інформаційних технологій і є чинником успішного працевлаштування, побудови кар'єри, підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності.

Схарактеризовано структурні складники професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій, які інтегрують індивідуально-конституційні, соціально-поведінкові, професійно-компетенційні, що системно і цілеспрямовано впливають на формування образу іміженосія, який має структуру: ядро та складники (внутрішній, зовнішній, процесуальний). Цілісність структури професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій обумовлена взаємопов'язаністю складників, її стійкість – ядром іміджу, динамічність – зовнішнім складником іміджу.

Узагальнюючи досвід сучасних науковців, спираючись на специфіку професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців, з'ясовано *особливості* формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців у закладах вищої

освіти: підготовка фахівця сприяє формуванню спектра компетенцій, зокрема професійних, соціальних, загальнокультурних, оздоровлювальних; потреба у формуванні в майбутнього ІТ-фахівця софт-навичок поряд із професійно-технічними знаннями та вміннями, що забезпечується інтеграцією предметів соціально-гуманітарного і професійно спрямованих циклів; міжпредметна інтеграція, соціальна лабільність, відстежування тенденцій у ІТ-сфері та їх відображення в змісті дисциплін; переорієнтація професійних настанов особистості з пріоритетності індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, що потребує від особи сполучення лідерських характеристик та навичок тимбілдингу на підставі поглиблення знань у галузі соціології, психології, економіки та управління.

За результатами вивчення теоретичних джерел та практичного досвіду виокремлено критерії з відповідними показниками сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний*, відповідно до яких схарактеризовано рівні (*високий, середній, низький*) методів і засобів діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні предметів соціально-гуманітарного циклу.

Аналіз результатів вихідного стану сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців експериментальної та контрольної груп продемонстрував перевагу низького та середнього рівнів у двох групах, що виявилось в індіферентному ставленні до оволодіння іміджелогічними знаннями й визначення їхньої ролі в професійній діяльності, у фактичній відсутності основ проектування власного образу професійного іміджу і спрямованості на іміджеформування в професійній комунікації.

У другому розділі **«Розробка та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»** – представлено наукове обґрунтування, змістовну розробку та впровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, перевірено ефективність при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу;

схематично репрезентовано структурно-функційну модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладі вищої освіти; представлено результати експериментального дослідження.

Аналіз сучасного стану формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців в Україні, вивчення практичного досвіду та базового законодавства, яке регламентує освітню діяльність ЗВО, а також науково-теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних педагогів і науковців у галузі формування професійного іміджу дали підстави визначити педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Процес упровадження визначених умов базувався на структурно-функційній моделі формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти, яка ґрунтується на підходах (акмеологічний, компетентнісний, цілісний) і принципах (особистісного цілепокладання, професійної спрямованості, гармонізації візуального образу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, рефлексії), структурно відображає взаємообумовлені етапи: орієнтовно-цільовий (формування іміджу майбутнього ІТ-фахівця); процесуально-змістовий (основні напрями збагачення змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що інтегрують іміджелогічні знання і професійно зорієнтоване спілкування, практику іміджування в різноманітних формах і методах іміджеформувальної діяльності); рефлексивно-результативний (динаміка, якість і результат сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, який відстежується за мотиваційним, когнітивним і діяльнісним критеріями); є організаційно-функціональною підставою для впровадження експериментальних педагогічних умов з позиції загального бачення їхнього місця в контексті викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу як цілісного процесу.

Перша педагогічна умова – *забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія*, виокремлення змісту якої детермінувалося

впливом внутрішньої (цінності, значення професійної ІТ-діяльності) та зовнішньої (бажання справляти позитивне враження на інших, мотиви соціального престижу, кар'єрне сходження) мотивації на створення конгруентного образу імідженосія, під яким розуміємо узгодженість уявлень майбутнього ІТ-фахівця про себе та зовнішніх проявів особистості, несуперечність мовлення людини, її особистісних і професійних переконань між собою, цілісність, самоузгодженість особистості взагалі. З позицій уявлень психології щодо «Я-концепції» конгруентність образу імідженосія виражає міру відповідності «Я-реального» до «Я-ідеального», що конструюється майбутнім фахівцем у навчальній і позанавчальній діяльності, з одного боку, а з іншого – є духовною основою мотивації до самоіміджування.

Реалізація *першої педагогічної умови* здійснювалась за допомогою залучення студентів до співпраці з відділом практики «Центр-Кар'єра», де проводяться зустрічі з випускниками університету, роботодавцями, менторами ІТ-компаній, ІТ-HR-ами, майстер-класи «Побудова персонального бренду спеціаліста» з метою мотивації майбутніх ІТ-фахівців до розвитку власного конгруентного образу в професії, що було реалізовано такими методами: інформаційне повідомлення, інтерактивні вправи, завдання щодо побудови персонального бренду, рольові ігри на прояв креативності щодо іміджу сучасного ІТ-фахівця. Під час майстер-класу пропонувалось виконати такі завдання, як «Перешкода» – з метою визначення «особистих обмежувачів», «Ковчег» – з метою моделювання іміджу в «зоні найближчого розвитку». Майбутніх ІТ-фахівців було залучено до наукового гуртка «Проблеми сучасної психології», під час організації якого студенти заохочувались до обговорення питань ділових комунікацій, значення вікових особливостей, професійної освіти та досвіду фахівця, впливу емоційної сфери людини на професійну діяльність та створення позитивного іміджу ІТ-фахівця. Майбутні ІТ-фахівці активно залучались до науково-дослідної роботи з пошуку й обговорення інформації з тематики іміджу ІТ-фахівця, ІТ-компанії, ІТ-продуктів діяльності для написання тез, виступів із доповідями на наукові конференції, на щорічний

Молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь в ХХІ столітті», що мотивувало до розвитку професійного вербального іміджу.

Друга педагогічна умова – спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище – передбачала наповнення спеціальними іміджелогічними знаннями зміст дисциплін соціально-гуманітарного циклу завдяки наявності ресурсів, можливостей спрямування змісту дисципліни на цінності ІТ-діяльності, вибір практик іміджеформувальної діяльності, багаторівневість іміджевої взаємодії та міжсуб'єктного спілкування.

Реалізація другої умови здійснювалася в процесі впровадження розробленої авторкою дисципліни «Імідж сучасного спеціаліста», що дозволило актуалізувати всі іміджелогічні ресурси (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), які було представлено в темах: Поняття іміджу, його функції, типологія. Складники іміджу ІТ-фахівця. Соціально-психологічні та біографічні характеристики створення іміджу ІТ-фахівця. Вербальний, габітарний і кінетичний імідж ІТ-фахівця. Саморегуляція ІТ-фахівця в професійній діяльності. Використання власного іміджу ІТ-фахівця для створення кар'єри. У процесі вивчення тем проаналізовано особливості інструментарію іміджелогії; розглянуто імідж-комунікації, розроблено типологію іміджу, комунікативні технології впливу на аудиторію; визначено роль і значення іміджу та його компонентів; застосовано в рольових іграх прийоми самооцінювання, самопрезентації для розвитку софт-навичок та емоційного інтелекту в проектуванні стратегії самоіміджування.

Аналіз планів навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу дозволив збагатити їхній зміст іміджелогічними знаннями. Так, у змістовий модуль «Особистість та її потенціал у системі управління» дисципліни «Психологія управління» було впроваджено тему «Імідж лідера» й завдання на формування привабливого образу імідженосія, визначення позитивних і негативних власних якостей та проектування плану посилення якостей, які

підкреслюють привабливий образ майбутнього ІТ-фахівця: вправа-самоаналіз «Автопортрет», рефлексивна вправа «Техніка розвитку індивідуальності»; вправа «Моє професійне кредо»; рефлексивні ситуації «Суб'єкт-суб'єктна взаємодія лідерів».

У зміст дисципліни «Соціальна психологія та конфліктологія» було включено і проведено семінар «Технологія та методи професійної адаптації», який наповнено засобами адаптивної поведінки в організації. Тренінг «Ефективне спілкування», метою якого було формування психологічних основ спілкування, навичок взаємодії в команді, сприяв виявленню та оцінюванню індивідуальних характеристик. Тренінгові вправи стали основою для створення такого образу майбутнього ІТ-фахівця, який сприятиме суб'єкту-прообразу в досягненні успіху, соціально значущих цілей та створенню позитивного іміджу.

Для доповнення змісту навчальних дисциплін питаннями з іміджології розроблено зміст і методичне забезпечення комплексу тренінгів «Професійний імідж», елементи занять якого було включено в практичні заняття таких дисциплін, як: «Соціальна психологія та конфліктологія», «Інформаційне суспільство», «Глобальні проблеми сучасності», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», що цілеспрямовано зорієнтовано на забезпечення оптимальної інтеграції у квазіпрофесійне середовище.

Орієнтування дисциплін «Психологія сприйняття та переробки інформації», «Психологія екстремальних стосунків та ефективної адаптації», «Інформаційне суспільство», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства» на максимальне наповнення іміджологічними знаннями щодо формування софт-навичок, емоційного інтелекту за рахунок їхньої інтеграції.

У зміст дисциплін «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» було включено питання щодо основ ділового спілкування, завдання на вміння складати анотацію, резюме, професійну документацію, формування основи письмового обміну діловою інформацією. Це сприяло розвитку основ самопрезентації у майбутніх ІТ-фахівців.

Реалізація третьої педагогічної умови (*урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування*) передбачала активне запровадження в заняття студентів таких інтерактивних форм і методів, як: мотиваційні (конкурс «Логотип компанії», конкурс плакатів «Сучасний IT-фахівець»; мозковий штурм, пресконференції, зустрічі з IT-експертами, презентація творчого індивідуального проєкту); цілепокладання (SWOT-аналіз, формулювання імідж-цілей за технологією SMART, розробка плану самовдосконалення професійного іміджу); інформаційні (інтерфейс, командний пошук інформації, створення словника іміджелогії в IT і хмари-слів), професійні (коло професійних ідей в IT-сфері, моделювання рольових ситуацій: «Співбесіда», «Атестація», «Асесмент-центр», дискусії з роботодавцями, професійний ринг «Кар'єра і професійний імідж»), комунікативні (обговорення імідж-кейсів, актуальне інтерв'ю, спільний проєкт «Корпоративний імідж»), поєднання позанавчальної роботи з практиками в професійній сфері майбутнього IT-фахівця).

Позааудиторну роботу урізноманітнено відвідуванням презентацій сучасних IT-компаній, стажування й навчання в IT-компаніях; участь в IT-проєктах. Для майбутніх IT-фахівців на базі соціально-психологічної служби ХНУРЕ впроваджено програму тренінгів «Професійний імідж» за такими темами: «Самомаркетинг і самоменеджмент», «Бізнес-комунікація», «Самопрезентація в діяльності IT-фахівця», «Team building», «Управління професійною командою, менторство в IT-команді», «Ефективний персональний імідж». Ця педагогічна умова сприяла ефективній побудові професійного іміджу, оскільки були задіяні такі спеціальні методи управління процесом самоіміджування, як: практичне відпрацювання змодельованих ситуацій нової соціальної ролі – «Я-носій» позитивного іміджу; зіставлення іміджевих характеристик професіоналів і власних відповідних характеристик; забезпечення адресної підтримки пошуку сенсу самоформування конкретних

складників іміджу; емоційно-почуттєвого забарвлення цінностей професійного іміджу; методи проєктувальної спрямованості.

Визначені педагогічні умови та спроектовану структурно-функційну модель було використано в комплексі, оскільки між ними існує зв'язок і взаємозалежність, що дозволило досягти кращої ефективності та результативності у формуванні професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в експериментальній групі порівняно зі змінами в контрольній групі за всіма критеріями. Це було підтверджено методами математичної статистики з використанням критерію Пірсона (χ^2).

Наукова новизна – уперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти (забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування).

Практичне значення роботи полягає в розробці та впровадженні в практику закладів вищої освіти, що здійснюють фахову підготовку майбутніх ІТ-фахівців, педагогічних умов формування професійного іміджу в майбутніх ІТ-фахівців: уведено в навчальний план дисципліну «Імідж сучасного спеціаліста» та створено методичні вказівки для проведення практичних занять, самостійної роботи здобувачів вищої освіти щодо їх виконання; розроблено навчально-методичне забезпечення наукового студентського гуртка «Проблеми сучасної психології»; створено авторську тренінгову програму «Професійний імідж» у соціально-психологічній службі ХНУРЕ з використанням імідж-

тренінгів, рольових ігор, презентацій тощо; збагачено зміст навчальних дисциплін («Психологія управління», «Психологія сприйняття та переробки інформації», «Психологія екстремальних стосунків та ефективної адаптації», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», «Інформаційне суспільство», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Соціальна психологія та конфліктологія», «Глобальні проблеми сучасності», «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)») у контексті доповнення іміджелогічними знаннями щодо формування софт-навичок та емоційного інтелекту для інтеграції в квазіпрофесійне середовище. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій та самоосвітній діяльності здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, фахівець з інформаційних технологій, заклад вищої освіти, дисципліна соціально-гуманітарного циклу, іміджестворювальний потенціал дисциплін, педагогічна умова.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. **Митцева О. С.** Професійний імідж сучасного фахівця: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки:* зб. наук. праць. Миколаїв, 2017. Випуск 4 (59). С. 346–350.

2. **Митцева О. С.** Інтерактивні методи формування позитивного професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Вісник Черкаського національного університету. Педагогічні науки.* Черкаси, 2017. Випуск 17–18, С. 137–142. (*Index Copernicus*)

3. **Митцева О. С.** Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія:* зб. наук. праць. Харків, 2018. Вип. 59. С. 191–200. (*Index Copernicus*)

4. **Митцева О. С.** Класифікація типів іміджу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Київ, 2018. Випуск 63. С. 123–127.

5. **Митцева О. С.** Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць.* Одеса, 2018. Випуск 5. С. 116–119.

6. **Митцева О. С.** Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій: практичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі: зб. наук. праць.* Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 61. С. 122–125.

7. **Митцева О. С.** Проектування освітнього середовища формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць.* Одеса, 2019. Т. 2. Випуск 15. С. 108–111. (*Index Copernicus*)

8. **Митцева О. С.** Іміджетвірний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць.* Умань, 2020. № 2 (22). С. 101–107. (*Index Copernicus*)

Стаття в зарубіжному науковому виданні:

9. **Митцева О. С.,** Василенко О. М. Моніторинг рівня сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology.* 2018. VI (72), Issue: 174, Sept. P. 31–35. (*Index Copernicus*)

Тези й матеріали конференцій:

10. **Митцева О. С.** Складові іміджу майбутнього ІТ-фахівця: *матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки в Україні та світі».* (15 грудня 2017 р. м. Краматорськ). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 20–26.

11. **Митцева О. С.** Формування вербального іміджу студентів технічного університету. *Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції,*

м. Харків, 24 листопада 2017 р. / за ред. М. П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. С. 36–37.

12. **Митцева О. С.** Особливості корпоративного іміджу організації. *Proceedings of XVI International scientific conference «Millenium science»*. Morrisville, Lulu Press., Feb.16, 2018. P. 152–155.

13. **Митцева О. С.** Імідж і професійна кар'єра майбутнього спеціаліста. *Proceedings of XVI International scientific conference «World science news»*. Morrisville, Lulu Press., March, 2018. P. 104–107.

14. **Митцева О.** Роль досвіду у створенні професійного іміджу спеціаліста. *Тенденції та перспективи розвитку науки й освіти в умовах глобалізації: матеріали XXXVII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (27 червня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 37. С. 165–166.

15. **Митцева О. С.** Інтерактивні методи реалізації педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках: матеріали Міжнародної науково-практ. конференції*, м. Суми, 5 серпня 2018 р. Обухів, 2018. С. 56–60.

16. **Митцева О. С.** Роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Пріоритетні напрямки наукових досліджень: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. (11–12 серпня 2018 р.). Київ: МЦНД, 2018. С. 32–35.

17. **Митцева О. С.** Особливості формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Актуальні проблеми сучасної науки: збірник тез наукових праць XLIII міжнародної науково-практичної конференції (Харків – Відень – Берлін – Астана, 29 серпня 2019 р.)*. Міжнародний науковий центр розвитку науки та технологій, 2019. С. 19–23.

18. **Митцева О. С.** Формування професійного іміджу майбутніх фахівців: соціальний аспект. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської*

науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 32.

Навчально-методичні посібники:

19. **Митцева О., Штанько В.** Імідж сучасного спеціаліста: навч. посібник для всіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2011. 136 с.

20. **Митцева О. С.** Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з курсу «Імідж сучасного спеціаліста» для студентів усіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2013. 40 с.

ABSTRACT

***Myttseva O. S.* Formation of professional image of the future information technology specialist in the study of social and humanitarian disciplines in higher education institution.** – Qualifying scientific work printed as the manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, 13.00.04 Theory and Methods of Vocational Training. – Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda; Higher Educational Establishment «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk, 2021.

The thesis is dedicated to the problem of forming the professional image of the future information technology specialist in the study of socio-humanitarian disciplines in higher education institution.

The **Introduction** substantiates the relevance and expediency of the chosen theme, formulates the target, subject, and goal of research, the objectives of research, the research methods, reveals the scientific novelty and practical significance of the work, provides information on testing and implementation of the results obtained, provides information on the structure and scope of the thesis.

In the first section - «Theoretical foundations of professional image formation of the future information technology specialist in the study of socio-humanitarian disciplines in higher education institution» – the phenomenon of «image» is analyzed, the content of the concept of «professional image» is described; the essence and structure of the phenomenon «professional image of the future information technology specialist» is theoretically justified, the criteria, indicators and levels of professional image of the future information technology specialist (hereinafter IT

specialist) in the study of socio-humanitarian disciplines are highlighted; the results of the declaratory phase of the study are interpreted.

Analysis of scientific approaches to the interpretation of the notion image in various contexts made it possible to deliver the following statement: *image* is defined as a multidimensional phenomenon in the sphere of human interaction and personal expression, it is an intrinsic characteristic of human creativity in society, which is embodied in the external manifestation of the richness of the individual's inner world in various spheres of human existence.

On the basis of the analysis of professional image definition, the identification of characteristics of an information technology specialist, the *professional image of the future IT-specialist* is defined as a complex socio-psychological phenomenon, which provides transmission in the professional sphere of the individual's self-conception in the interaction of internal and external individual-constitutional, socio-behavioral, professional and competence characteristics, providing for the creation of a competitive and attractive for IT-related stockholders, employers, co-workers, and partners the image of a potential employee . It has been proved that the image of the future IT specialist begins to be formed in the process of professional training, is realized and updated during the acquisition of socio- humanitarian disciplines and is developed in the course of research and quasi-professional activity of a future information technology specialist and is a factor for job placement, career building, increasing the efficiency of future professional activity.

Described are the structural components of the professional image of the future IT-specialist, which integrate the individual-constitutional, socio-behavioral, professional-competent that systemically and purposefully influence the formation of the image of an image-bearer, having the following structure: the core and constituents (internal, external, and procedural). The integrity of the structure of professional image stems from the interconnectedness of its components, namely the core of image, dynamism – the external image constituent.

Generalizing the experience of modern scientists and relying on the specifics of professional activity in the IT-sphere, the peculiarities of the future IT-specialist's professional image formation in institutions of higher education are elucidated:

training of the professional contributes to the formation of a spectrum of competences, including professional, social, cultural and recreational skills; the need for IT specialist to develop soft skills, along with professional and technical knowledge and skills, which is ensured by the integration of socio-humanitarian and professionally-oriented disciplines; cross-cutting integration, social lability, monitoring of trends in the IT sphere and their reflection in the content of disciplines; reorientation of one's personal professional attitudes from the priority of individual IT-activity to the work in a team of professionals.

Taking into account the peculiarity of the future IT-specialist's professional image formation, the following criteria and indicators are distinguished: *motivational, cognitive, pragmatist*, according to which the following levels are characterized (high, medium, low), the methods and tools for diagnosing the professional image of future IT specialist in mastering socio-humanitarian disciplines.

Analysis of the results of the initial status of the professional image of the future IT specialists of the experimental and control groups demonstrated the advantages of the low and middle levels in two groups, which proved to be indifferent to the acquisition of imagology knowledge and determination of their role in the professional activity; actual lack of the basis for designing one's own professional image and an image-oriented approach to professional communication.

In the second chapter «Development and experimental testing of the effectiveness of pedagogical conditions required for forming the future IT-specialist's professional image formation in the study of socio-humanitarian disciplines in higher education institution» – a scientific basis has been provided for the development and introduction of pedagogical conditions required for the formation of the future IT-specialist's professional image, the effectiveness of the study of socio-humanitarian disciplines has been verified; the structural-functional model for developing the professional image of a future IT specialist in higher education institution is represented; comparative results of the pilot study are presented.

The effectiveness of the proposed pedagogical conditions, the implementation process of which was based on the developed structural-functional model, the operation of which: is based on scientific approaches, implemented through the

realization of principles in accordance with the requirements of the IT-specialist training standard, structurally reflects the interdependent phases: tentatively-targeted; procedural-substantive; reflexively-effective; presents the organizational and functional basis for the introduction of experimental pedagogical conditions from the perspective of a common view of their place in the context of the teaching of social-humanitarian disciplines as an entire process.

The implementation of the first pedagogical condition (providing a positive motivation for the future information technology specialist to create a congruent professional image of an image-bearer) was carried out by involving students in cooperation with the internship department «Center-Career», in the scientific circle «Problems of Modern Psychology», in the scientific research work with regard to authorship practice, making reports at scientific conferences, forums, it was likewise offered to perform the following tasks to define the barriers of communication, the modeling of the image in the area of near development during the masterclass «Building a Personal Brand of a Professional», which motivated the applicants of education to develop a professional image.

The second pedagogical condition is to direct the image-making potential of the socio-humanitarian disciplines to the formation of soft skills as well as emotional intelligence in the future IT-professional, ensuring optimum integration in a quasi-professional environment, provided for giving image-making knowledge substance for the content of socio-humanitarian disciplines through the availability of resources, the possibility of directing the content of the discipline on the values of IT activities, the choice of the practices of image-making activity, multilevel image interaction and intersubjective communication.

Implementation of the second condition (*directing the image-making potential of the socio-humanitarian disciplines to the formation of soft and emotional intelligence in the future IT-specialist, ensuring optimum integration in a quasi-professional environment*) provided for giving image-making knowledge substance for the content of socio-humanitarian disciplines, the introduction of the discipline «Image of a Modern Professional» developed by the author, which made it possible to update all the imageology resources (informative and image-oriented, cultural and

image-oriented, communicative-interactive, organizational-functional. Also conducted are the trainings such as «Effective Communication», «Professional Image», maximally filled with imageology knowledge on the formation of soft-skills, emotional intelligence, methods of interaction in the team, foundations of business communication, writing abstracts, summaries, and professional documentation.

Implementation of the third pedagogical condition (*diversity in the process of studying socio-humanitarian disciplines making use of interactive (training, coaching, mentoring) and cloud technologies to assimilate self-image strategies*) included the active introduction of interactive forms and techniques of teaching students such as: motivational («Company Logo Contest», poster contest «Modern IT-specialist»; brainstorming session, press conference, meetings with IT-experts, presentation of creative individual projects); goal-setting (SWOT analysis, SMART image-goal formulation, professional image development plan); informative (interface, command information search, creation of IT imageology word cloud dictionary) (modeling of role situations: «Interview», «Assessment-Center»), communicative (discussion of image-cases, interview, general project «Corporate Image»), combination of extra-curricular work with practitioners in the professional sphere of the future IT-specialist). Moreover, extra-curricular activities are carried out by students attending presentations of modern IT companies, internships and trainings conducted in the IT sphere.

Pedagogical conditions have been defined and the structural and functional model has been designed in an integrated way, since there is a link and interdependence between them, this has made it possible to achieve greater efficiency and effectiveness in shaping the professional image of the future IT specialist in teaching socio-humanitarian disciplines in the pilot group, as compared to changes in the control group for all criteria. This was confirmed by mathematical statistics methods using the Pearson criterion (χ^2).

Scientific novelty consists in the fact that *for the first time the pedagogical conditions were justified* (providing positive motivation of the future information technology specialist to create a congruent professional character of an image-bearer; directing the image-building potential of socio-humanitarian disciplines to provide

the future professional with informative soft-skills and emotional intelligence that ensure optimal integration into a quasi-professional environment; a diversity in the process of studying the socio-humanitarian disciplines making use of interactive (training, coaching, mentoring) and cloud technologies to make it possible for the students to assimilate self-image strategies).

The practical significance of the research conducted consists in the development and implementation in higher education institutions, which train future IT specialists, pedagogical conditions for creating a professional image of future IT-specialists: enriched is the subject matter of the disciplines («Management Psychology», «Psychology of Perception and Information Processing», «Psychology of Extreme Relationships and Effective Adaptation», «Soft skills: Socio-Psychological Aspects of Professional Competence», «Information Society», «Sociology and Social Technologies», «Ethical Problems of Modern Society», «Social Psychology and Conflict Management», «Global Problems of Modernity», «Ukrainian Professional Language», «Foreign Language (for professional purposes)» in the context of supplementing imageology knowledge on the formation of soft skills, emotional intelligence required for the integration into a quasi-professional environment; the discipline «Image of a Modern Specialist» was introduced into the curriculum and methodical instructions for conducting practical classes, students' independent work on their implementation were created; educational and methodical support of the scientific student group «Problems of Modern Psychology»; author's training program «Professional Image» in the socio-psychological service of KNURE with the use of image trainings, role-playing games, presentations, etc.; a package of diagnostic materials was selected and adapted to determine the level of image formation of the future IT specialist. The findings of the research can be used in the process of professional training of future IT-specialists and self-educational activities of applicants for the first (Bachelor's) level of education.

Key words: image, professional image, information technology specialist, higher education institution, socio-humanitarian disciplines, image potential of disciplines, pedagogical condition.

List of scientific works of the applicant

Scientific works in professional Scientific and scientometric Publications of Ukraine:

1. **Myttseva O. S.** (2017) Profesiinyi imidzh suchasnoho fakhivtsia: sotsialno-pedahohichnyi aspekt. [Professional image of a modern specialist: socio-pedagogical aspect]. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of Mykolayiv National University named after V. O. Sukhomlinsky. *Pedagogical sciences*, 4 (59), 346–350 [in Ukrainian]
2. **Myttseva O. S.** (2017) Interaktyvni metody formuvannia pozytyvnoho profesiinoho imidzhu maibutnoho fakhivtsia z informatsiinykh tekhnolohii [Interactive methods of forming a positive professional image of the future specialist in information technology]. Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky. – Bulletin of Cherkasy National University. Series: *Pedagogical sciences*. 17-18, 137–142. [in Ukrainian]
3. **Myttseva O. S.** (2018) Profesiinyi imidzh fakhivtsia: sut, funktsii, struktura. [Professional image of the specialist: essence, functions, structure]. Pedahohika ta psykholohiia: zb. nauk. prats – Pedagogy and psychology. 59, 191–200. [in Ukrainian]
4. **Myttseva O. S.** (2018) Klasyfikatsiia typiv imidzhu. [Classification of image types]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. – Scientific journal: series №5. *Pedagogical sciences: realities and prospects*. M. Drahomanov National Pedagogical University. 63, 123–127 [in Ukrainian]
5. **Myttseva O. S.** (2018) Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii u protsesi vuvchennia dystsyplin sotsialno-humanitarnoho tsyклу: teoretychnyi aspekt [Pedagogical conditions for the formation of the professional image of future specialists in information technology in the process of studying the disciplines of the socio-humanitarian cycle: a theoretical aspect] Innovatsiina pedahohika: zb. nauk. prats –: *Innovative pedagogy*. 5, 116–119 [in Ukrainian]

6. **Myttseva O. S.** (2018) Formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnoho fakhivtsia z informatsiinykh tekhnolohii: praktychnyi aspekt [Formation of professional image of the future specialist in information technology: practical aspect]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli – *Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary education school*, 61, 122–125 [in Ukrainian]

7. **Myttseva O. S.** (2019) Proektuvannia osvitnoho seredovyscha formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii. [Designing the educational environment for the formation of the professional image of future specialists in information technology]. Innovatsiina pedahohika: zb. nauk. prats – *Innovative pedagogy*. №15 2. 108–111 [in Ukrainian]

8. **Myttseva O. S.** (2020) Imidzhetvirnyi potentsial dystsyplin sotsialno-humanitarnoho tsykladu [Image-creating potential of disciplines of the social-humanitarian cycle]. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zb. nauk. prats. Uman, – *Problems of modern teacher training*. Uman, №2 (22).101–107 [in Ukrainian]

Article in a foreign scientific publication:

9. **Myttseva O. S.**, Vasylenko O. M, (2018) Monitorynh rivnia sformovanosti profesiinoho imidzhu maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii [Monitoring the level of formation of the professional image of future specialists in information technology]. Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology – *Science and education a new dimension*. Pedagogy and Psychology, VI (72). 174, 31–35 [in Ukrainian]

Abstracts and conference proceedings

10. **Myttseva O. S.** (2017) Skladovi imidzhu maibutnoho IT-fakhivtsia [Components of the image of the future IT specialist]. : materialy XIII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suspilni nauky v Ukraini ta sviti» – Social sciences: new issues: materials of the XIII international scientific-practical conference, December 15, 2017: LLC «Nilan-LTD». 22–26. [in Ukrainian]

11. **Myttseva O. S.** (2017) Formuvannia verbalnoho imidzhu studentiv tekhnichnoho universytetu. [Formation of verbal image of students of technical

university]. *Innovations in the training and professional activity of specialists in the social field*: . Innovatsii v pidhotovtsi ta profesiinii diialnosti fakhivtsiv sotsialnoi haluzi: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii – materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference on November 24, 2017, edited by M. P. Vasylieva: KhNPU named after G. S. Skovoroda. 36–37 [in Ukrainian]

12. **Myttseva O. S.** (2018) Osoblyvosti korporatyvnoho imidzhu orhanizatsii. [Features of the corporate image of the organization]. *Proceedings of the XV International scientific conference «Millennium science»*. Morrisville, Lulu Press, Feb.16. pp. 152–155 [in Ukrainian]

13. **Myttseva O. S.** (2018) Imidzh i profesiina kariera maibutnoho spetsialista. [Image and professional career of the future specialist]. *Proceedings of the XVII International scientific conference «World science news»*. Morrisville, Lulu Press., March. pp. 104–107 [in Ukrainian]

14. **Myttseva O. S.** (2018) Rol dosvidu u stvorenni profesiinoho imidzhu spetsialista. [The role of experience in creating a professional image of a specialist]. *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii: materialy XXXVII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii Trends and prospects for the development of science and education in the context of globalization: materials of the XXXVII International Scientific and Practical Internet Conference*. Pereyaslav-Khmelnysky: coll. scientific works,. Issue. S. 165–166 [in Ukrainian]

15. **Myttseva O. S.** (2018) Interaktyvni metody realizatsii pedahohichnykh umov formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnykh IT-fakhivtsiv [Interactive methods of realization of pedagogical conditions of formation of professional image of future IT-specialists]. *Experimental and theoretical research in modern sciences: materials of the International scientific-practical conference on August 5, 2018 in Sumy: coll. scientific works*. Obukhiv. 56–60 [in Ukrainian]

16. **Myttseva O. S.** (2018) Rol dystsyplin sotsialno-humanitarnoho tsyклу u formuvanni profesiinoho imidzhu maibutnoho fakhivtsia z informatsiinykh tekhnolohii [The role of disciplines of the socio-humanitarian cycle in the formation of the professional image of the future specialist in information technology]. –

Priorytetni napriamky naukovykh doslidzhen: materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – *Priority directions of scientific researches: materials of the IV International scientific-practical conference*. Kyiv: ICSD. pp.32–35 [in Ukrainian]

17. **Myttseva O. S.** Osoblyvosti formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii [Features of formation of professional image of future specialists in information technologies]. Aktualni problemy suchasnoi nauky: zbirnyk tez naukovykh prats XLIII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kharkiv – Viden – Berlin – Astana – *Actual problems of modern science: collection of abstracts of scientific works of the XLIII International scientific-practical conference* (Kharkiv – Vienna – Berlin – Astana, August 29, 2019) / International scientific center of development of science and technologies. pp. 19–23 [in Ukrainian]

18. **Myttseva O. S.** (2019) Formation of professional image of future specialists: social aspect. [Formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnikh fakhivtsiv: sotsialnyi aspekt]. *Modern realities and prospects of social education of the individual in various social institutions: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference*, November 22, 2019 / ed. M. Vasilieva. Kharkiv: KhNPU named after G. Skovoroda. P. 32 [in Ukrainian]

Training manual

19. Shtanko V. I., **Myttseva O. S.** (2011) . Imidzh suchasnoho spetsialista: navch. posibnyk dlia usikh form navchannia [The image of a modern specialist: a textbook]: KhNURE. 136 p. [in Ukrainian]

20. **Myttseva O. S.** (2013) Metodychni vkazivky do praktychnykh zaniat ta samostiinoi roboty z kursu «Imidzh suchasnoho spetsialista» dlia studentiv vsikh form navchannia. [Methodical instructions for practical classes and independent work on the course «*Image of a modern specialist*» for students of all forms of education] KhNURE. 40 . [in Ukrainian]

ЗМІСТ

ВСТУП	25
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	34
1.1. Сутність, зміст і структура професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій	34
1.2. Особливості формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій	61
1.3. Діагностика вихідного стану професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій	88
Висновки до розділу 1	115
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	119
2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.....	119
2.2. Реалізація педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти	154
2.3. Аналіз результатів упровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.....	178
Висновки до розділу 2.....	193
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	202
ДОДАТКИ	233

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Упровадження інформаційних технологій у всі галузі життєдіяльності сприяють трансформації в системі вищої освіти, яка набуває ознак широкої соціальної практики. І як результат – виникає потреба в конкурентоспроможних фахівцях з інформаційних технологій (ІТ-фахівці), які здатні до сприйняття, генерування та успішної самопрезентації особистісно-професійної унікальності, ефективної комунікативної взаємодії. У цьому контексті професійний імідж ІТ-фахівців є найважливішим ресурсом професійного зростання в обраній сфері та показником їхньої внутрішньої культури, здатності приймати соціально значущі рішення, діяти відповідно до норм професійної етики, що формує індивідуальний стиль і забезпечує професійну ідентифікацію особи. Тому рушійною силою в підготовці майбутніх ІТ-фахівців, здатних до самопрезентації в професійній діяльності, є формування професійного іміджу саме на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу, які для цього мають потенційні можливості.

Соціальну значущість окресленої проблеми визначено й концептуальними положеннями міжнародних та загальнодержавних нормативних документів, у яких знайшли відображення проблеми гуманізації системи освіти (закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» (2012), концепція «Stem-освіти в Україні» (2020 – 2027 рр.)), а також міжнародними стандартами (Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2018 р.), Європейські Рамкові профілі ІКТ компетентності, проєкти TUNING за предметними галузями «Комп'ютерні науки», «Комп'ютерна інженерія» (2018 р.)).

Міждисциплінарний контекст проблеми формування іміджу висвітлено в працях з теорії і практики культурології (Ж. Безвершук, Т. Гриценко, А. Кондратюк), філософії (Т. Бистрова, Н. Григор'єва, І. Черемушнікова), маркетингу (І. Блажей, В. Заруба, Ф. Котлер, О. Шаша), соціології (І. Гофман, Г. Почепцов), психології (Т. Білик, О. Перелигіна, О. Петрова), соціальної

психології (О. Змановська), педагогіки (В. Бондаренко, О. Ковальова І. Ніколаєску), іміджелогії (П. Берд, А. Панасюк, В. Шепель), політології (А. Гонсалес, М. Іреланд, Ф. Кузін, Л. Синельникова), управління (О. Бухаркова, Д. Горбаткін, К. Горшкова, Б. Джі, О. Змановська, А. Калюжний, Т. Скрипаченко, Е. Сміт, Ф. Шарков). Імідж розглядають як складний феномен, який віддзеркалює біосоціальні характеристики, формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, виникає в межах соціальної взаємодії.

Важливе значення для нашого дослідження мали розвідки, присвячені професійному іміджу (В. Горчакова, О. Ковальова, А. Кононенко, Т. Марєєва, Ю. Палеха, О. Чебикін, Н. Ушакова), у яких підкреслено, що цей феномен свідомо формується відповідно до специфіки певної галузі та транслює уявлення фахівця про себе, професійні цінності, норми професійної поведінки.

У сучасній вітчизняній літературі актуалізуються питання формування професійного іміджу майбутніх педагогів (К. Атаманська, В. Бондаренко, Н. Гайдук, Ю. Дзядевич, Т. Довга, О. Ігнатюк, В. Ісаченко, О. Калюжний, А. Коркішко, Н. Прус, І. Размолодчикова, Н. Савченко, Л. Серман, М. Сперанська-Скарга, В. Стрельников), психологів (О. Затворнюк, О. Чебикін), економістів (Л. Данильчук), керівників (В. Фадєєва), інженерів (О. Мазоренко, О. Марченко), будівельників (Т. Волосюк), військових (Т. Бобровський, Л. Олійник, В. Торічний), лікарів (Л. Русалкіна), фахівців туризму (А. Бригаднова, Н. Замятіна, О. Скалацька). Аналіз праць свідчить, що вчені головним чином висвітлюють загальні теоретичні засади формування іміджу, розглядають технології його формування відповідно до кваліфікаційних вимог певної професії. Також автори підкреслюють, що формування професійного іміджу майбутнього фахівця зводяться не тільки до сукупності візуальних якостей, внутрішніх і зовнішніх характеристик, притаманних певній професійній сфері, а й до формування соціальних цінностей.

Розробкою методичних рекомендацій з підготовки майбутніх ІТ-фахівців, які посіли центральне місце в науковому доробку зарубіжних та вітчизняних дослідників, займалися: М. Коляда, К. Осадча, В. Осадчий, Н. Падалко (теоретичні та методологічні засади професійної підготовки), Д. Корчевський

(інтеграція змісту практично-технічної підготовки), С. Симоненко (технології формування комунікативної компетентності), Р. Горбатюк (засоби формування інформаційно-комунікаційної компетентності), О. Глазунова (проектування системи електронного навчання на фахових дисциплінах), Д. Щедролосьєв (компетентнісний підхід до підготовки інженерів-програмістів), Л. Зубик (форми, методи формування професійних компетентностей при вивченні фахових дисциплін), В. Круглик (система підготовки до роботи в ЗВО), О. Глушак, Н. Мазур, В. Прошкін (організація науково-дослідної роботи засобами хмарних технологій), О. Наумук (виокремлення професійних якостей). Аналіз розвідок показав, що в науковому полі не повною мірою формуються уявлення про інформаційні технології як соціально значущу цінність, від якої залежить ефективність діяльності в обраній суспільній практиці.

Питанням посиленої ролі дисциплін соціально-гуманітарного циклу в підготовці майбутніх фахівців присвячено праці таких науковців, як О. Василенко, М. Васильєва, Г. Васянович, Г. Вошколуп, Л. Донська, Л. Ковальчук, В. Круглик, Г. Онкович, І. Радченя, С. Симоненко, О. Слободянюк, І. Фізера. Установлено, що роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу та їхнє ресурсне забезпечення в контексті формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця не були предметом цілеспрямованого наукового пошуку.

Однак у контексті означеної проблеми багатоаспектність досліджень науковців не вирішує наявних *суперечностей* між:

- об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, підготовлених до самоіміджування, і реальним станом фахової підготовки в закладі вищої освіти;
- традиційним підходом до сприйняття фахової підготовки майбутніх ІТ-фахівців як спеціальної, переважно технічної, і розширенням сучасних вимог до рівня їхньої соціально-гуманітарної компетентності, комунікабельності, гнучкості, здатності до самопрезентації, сформованості софт-навичок у

зміненій соціально-економічній ситуації в контексті нових вимог до організації професійної взаємодії на ринку ІТ-послуг;

– значним потенціалом соціально-гуманітарних дисциплін щодо формування в майбутніх ІТ-фахівців здатності до іміджетворення та недостатньою розробленістю теоретичних і практично-методичних аспектів використання такого потенціалу в підготовці ІТ-фахівців, що забезпечило б їхню потребу у формуванні професійного іміджу й дозволило їм бути більш конкурентоспроможними на ринку праці завдяки використанню іміджелогічних знань у професійній діяльності;

– необхідністю підвищення рівня сформованості в майбутнього ІТ-фахівця здатності до створення й підтримання професійного іміджу та нерозробленістю педагогічних умов для розвитку відповідної мотивації, здобуття потрібних знань і вмінь у здобувачів вищої освіти при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Отже, з огляду на означену актуальність, безумовну наукову значущість проблеми, а також недостатню її розробленість у сучасній науці та виявлені суперечності, визначено тему дослідження: **«Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» як складник науково-дослідної теми кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти «Інноваційні технології в технологічній освіті» (державний реєстраційний номер 0115U003307), а також у межах комплексної проблеми «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (державний реєстраційний номер РК № 1-200199004104).

Тему затверджено Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 10 від

29.06.2017). Роботу завершено на базі кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 13.10.2020).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього фахівця з інформаційних технологій у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Розкрити сутність, структуру та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій».

2. З'ясувати особливості формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій.

3. Дослідити стан формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій з урахуванням критеріїв і показників їхньої сформованості при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

4. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечать формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз і синтез, систематизація, порівняння, узагальнення філософської і психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми; виокремлення й обґрунтування педагогічних умов

формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; проектування й моделювання для розробки структурно-функційної моделі формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця; контент-аналіз нормативно-правових документів, навчальних планів, програм дисциплін соціально-гуманітарного циклу для усвідомлення формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; *емпіричні* – методи масового збору інформації (бесіди, анкетування, інтерв'ювання, тестування, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів, педагогічне спостереження, рефлексія власної діяльності), застосування яких дозволяє виявити рівень сформованості в майбутніх ІТ-фахівців професійного іміджу; констатувальний, формувальний і контрольний етапи педагогічного експерименту для перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти; *статистичні* – для обробки, кількісного та якісного аналізу й ілюстрування результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *уперше обґрунтовано педагогічні умови* формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти (забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування);

– *уточнено* понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема: дефініції «імідж», «професійний імідж»; суть, структуру та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій»,

висвітлено іміджестворювальний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу; зміст складників, критеріїв, показників і рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій; удосконалено форми й методи навчальної та позанавчальної діяльності в закладі вищої освіти в контексті завдань формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін;

– *набули подальшого розвитку* теорія та методика формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в розробці та впровадженні в практику закладів вищої освіти, що здійснюють фахову підготовку майбутніх ІТ-фахівців, педагогічних умов формування професійного іміджу в майбутніх ІТ-фахівців: уведено в навчальний план дисципліну «Імідж сучасного спеціаліста» та створено методичні вказівки для проведення практичних занять, самостійної роботи здобувачів вищої освіти щодо їх виконання; розроблено навчально-методичне забезпечення наукового студентського гуртка «Проблеми сучасної психології»; авторську тренінгову програму «Професійний імідж» у соціально-психологічній службі ХНУРЕ з використанням імідж-тренінгів, рольових ігор, презентацій тощо; збагачено зміст навчальних дисциплін («Психологія управління», «Психологія сприйняття та переробки інформації», «Психологія екстремальних стосунків та ефективною адаптації», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», «Інформаційне суспільство», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Соціальна психологія та конфліктологія», «Глобальні проблеми сучасності», «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)») у контексті доповнення іміджелогічними знаннями щодо формування софт-навичок та емоційного інтелекту для інтеграції в квазіпрофесійне середовище; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості іміджу майбутнього ІТ-фахівця. Результати дослідження можна використати в

процесі професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій та самоосвітній діяльності здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти.

Матеріали дослідження **впроваджено** в освітній процес Харківського національного університету радіоелектроніки (довідка № 49.04/27-1490 від 30.09.2020); Харківського національного університету імені В. Каразіна (довідка № 0301-39 від 09.09.2020); Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-04-351/37 від 17.09.2020); ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/932/1 від 30.09.2020); Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного університету «Україна» (довідка № 1/26-40 від 02.10.2020); Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2090/01 від 11.12.2020).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає в науковому аналізі динаміки змін рівнів сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, обґрунтуванні, узагальненні теоретичних засад досліджуваної проблеми [34]; авторці належить добір теоретичного матеріалу та практичних завдань до кожної теми [272].

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дослідження обговорювалися на наукових конференціях і семінарах різного рівня, зокрема: *Міжнародних*: «Суспільні науки в Україні та світі» (Вінниця, 2017), «Proceedings of XV International scientific conference «Millennium Science» (Моррісвілл, США, 2018), «Proceedings of XVI International scientific conference «World Science» (Моррісвілл, США, 2018), «Тенденції та перспективи розвитку науки й освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018), «Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках» (Суми, 2018), «Пріоритетні напрямки наукових досліджень» (Київ, 2018), «Актуальні проблеми сучасної науки» (Харків – Відень – Берлін – Астана, 2019); *Усеукраїнських*: «Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі» (Харків, 2017), «Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях» (Харків, 2019);

Міжвузівських науково-практичних семінарах: «Компетентнісний підхід в освіті та професійній діяльності» (Харків, 2017), «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 2020), «Професійна мобільність як чинник соціальної адаптації і творчої самореалізації особистості в умовах суспільних трансформацій» (Харків, 2020).

Результати та висновки виконаної роботи обговорено й позитивно оцінено на засіданнях кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки (упродовж 2010 – 2020 рр.), кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2017 – 2020 рр.).

Публікації. Основні результати викладено у 20 наукових і науково-методичних працях, з них 18 одноосібних, зокрема 8 статей у наукових фахових виданнях України (4 з яких входять до наукометричної бази Index Copernicus), 1 у зарубіжному виданні, 2 навчально-методичних видання (1 у співавторстві), 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (297 позиції, з них 21 – іноземними мовами). Робота містить 8 таблиць, 16 рисунків. Загальний обсяг роботи – 274 сторінки, основний зміст дисертації займає 207 сторінок, 12 додатків на 42 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Сутність, зміст і структура професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій

Одним із напрямів модернізації системи вищої освіти України у XXI столітті є її інтеграція в європейський соціокультурний простір, що актуалізує проблему підвищення іміджу молодого фахівця, основними критеріями якого на ринку праці постають інноваційність мислення, ділова ініціатива, комунікативна компетентність. Як наслідок, професійний імідж фахівця набуває властивості одного з основних ресурсів, що забезпечує високий соціальний престиж і успішність молодого покоління. Це, у свою чергу, викликає необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців до створення свого ефективного професійного іміджу.

Систематизація історико-філософських реалій [7; 38; 240; 250] на основі структурно-хронологічного принципу як історико-педагогічного явища на різних етапах розвитку проблеми, дозволила з'ясувати, що поняття «імідж» зі стародавніх часів не було виокремлено у самостійну дефініцію, а містилося у філософських трактатах про виховання, мораль, політику, управління державою у вигляді повчань, рекомендацій, законів, порад. Так первісні знання про образ явища, предмета, людини належать до стародавніх часів [262]; уявлення про пізнання будь-якої речі (тілесна оболонка) або людини із зовнішнього вигляду, а також філософські аспекти взаємодії душі і тіла, людини й суспільства закладені в античні часи (Аристотель, Сенека, Сократ, Платон, Ксенофонт та ін.) [240; 251]; образ людини, здатної зазирнути глибоко в себе і створити злагоду та гармонію у своїй душі, представлено у філософії Стародавнього Китаю [250], модель спілкування та морального самовдосконалення, краси й

гармонії, спеціально змодельований образ публічної персони – в епоху Відродження [131; 224; 240]; обґрунтування соціальної значущості соціальної фасилітації та самопрезентації феномена чуттєвого сприйняття служать ідеалом у Нові часи (Ф. Бекон, І. Кант, Ж.-Ж. Руссо, А. Шопенгауер, Г. Гегель та ін.). Їхнє існування, на думку І. Черьомушнікової, були необхідні й достатні для створення цілісної концепції іміджу, не зважаючи на те, що самого поняття ще не існувало [262, с. 35].

Аналіз наукової літератури [2; 7; 98; 114; 180; 197; 203] дозволив виявити, що, починаючи з кінця XIX ст., створюються економічні (економічна криза, вибух макроекономічної нестабільності в США та провідних країн Європи, масове банкрутство), соціальні (хронічне безробіття, незадоволеність у суспільстві негативним економіко-політичним образом країни), політичні (порушення рівноваги міжнародного ринку) умови для наукової розробки кола проблем, пов'язаних із таким феноменом, як імідж. Що зумовило появу в США іміджмейкерів, яким окреслено чітке завдання: створити позитивний імідж країни, що зміг би завоювати міжнародну спільноту та стати стандартом для всього світу, розробити «імідж-стандарт» президента країни та першої леді. Це сприяло появі поняття «завоювати увесь світ», і взагалі – розробленості першої технології формування особистого іміджу в соціумі.

Проведений аналіз історичних (Л. Артемова [7]), філософських (А. Sullivan) [296], Е. Гомбрич (E. Gombrich) [285], О. Скалацька [224]), культурологічних (Н. Барна [12], М. Беляєва, В. Самкова [14]), економічних (І. Решетнікова [212], Т. Примак [198], В. Заруба, О. Шаша [80], О. Лозовський, І. Дрончак [124]), соціологічних (Г. Почепцов [196], Ф. Шарков [266]), політологічних (А. Акаймова [3], В. Антемюк [5], М. Бабак [9], М. Школяр [267]), психологічних (Є. Богданов, В. Зазикін [20], О. Змановська [85], О. Панасюк [181], О. Перелигіна [186], О. Петрова [187]), педагогічних (В. Шепель [269]) джерел уможливив той факт, що теоретичні основи розробок дефініції «імідж» пов'язують з появою нового напрямку в науці – іміджелогії (60-і роки XX століття в США), що виокремлюється в самостійну науково-прикладну галузь знань завдяки розвитку економіки, соціології та соціальної

філософії, які безпосередньо займалися питаннями сутності, структури та організації іміджу.

Поняття «іміджелогія» розглядається як «наука про образ» від об'єднання двох слів «image» (англ.) – образ, зображення та «logos» (греч.) – слово, мова, роздум [36, с. 492]. Проведений етимологічний аналіз поняття «імідж» показав, що воно означає «образ», «подоба», «зображення», «відображення» [36; 191; 230; 238; 243]. Наука «іміджелогія» теоретично обґрунтовує засоби та складники побудови іміджу, виокремлює основні аспекти особистої привабливості; вивчає закономірності формування, функціонування та управління іміджем людини, організації, товару та послуг, розкриває загальне, особливе й одиничне в онтології всіх видів іміджу; підкреслює важливість створення образу для розкриття позитивних якостей особистості та створення сприятливого враження (В. Шепель) [269]. Це сприяло активному використанню на підприємстві та в економіці іміджу як засобу психологічного впливу на споживача, у рекламі – для підвищення рівня продажу товарів, а в ЗМІ – для популяризації відомих персон, акторів і громадських діячів.

У цей час теорію і практику формування іміджу фахівців деякою мірою висвітлено закордонними вченими, які аналізували: підґрунтя побудови «Я-концепції» особистості (Р. Бернс, О. Гуменюк [59], Е. Гоффман (E. Goffman) [284], Е. Зеер [84], А. Маслоу, К. Роджерс [259]), філософські аспекти іміджу (А. Салліван (A. Sullivan) [296], Е. Гомбрич (E. Gombrich) [285]), засади формування іміджу керівника (М. Вудкок [43], П. Берд (P. Bird) [279], Е. Сміт, Д. Френсіс [43], Д. Горбаткін, О. Змановська [85], А. Калюжний [95], Ф. Кузін [119], О. Перелигіна [186], І. Кріксунова [115], В. Шепель [269], Н. Шкурко та ін.), основи побудови кар'єри (Е. Семпсон (E. Sampson) [294]), феномен іміджу політичного лідера, засоби іміджу в громадськості (Ф. Джефкінс (F. Jefkins) [291], А. Гонсалес (A. Gonzales) [286], М. Іреланд (M. Ireland) [289]), основи іміджу фірми (Б. Джі [65], Т. Примак [198], І. Решетнікова [212], А. Ульяновський [246], Ф. Шарков [266], Р. Бірд [279]).

Зазначимо, що з кінця ХХ ст. у вітчизняній науці спостерігається стрімкий розвиток зазначеної категорії, оскільки за часів радянської доби

вважалося, що імідж є маніпулятивним прийомом буржуазної політики, який використовується з метою ідеологічного впливу на свідомість людей [196]. Але, з політичними змінами, що вплинули на проникнення стандартів Заходу в мову, культуру, економіку, починають з'являтися роботи з вивчення засобів формування й керування іміджем (Т. Примак) [198], обґрунтуванням теоретичних аспектів його функціонування (О. Панасюк [181], О. Петрова [187], Г. Почепцов [197], В. Шепель [269]), технології управління (Л. Щетініна, С. Рудакова, А. Заєць [274]), формування іміджу політиків (М. Бабак [9], Г. Поцепцов [196]), лідерів соціокультурної практики (Н. Барна [12]), (І. Сімонова [222]). Що активізувало створення міждисциплінарної когнітивної бази для наукових розробок кола проблем, пов'язаних із таким феноменом, як імідж.

Вивчення довідкової літератури демонструє наявність поняття «імідж» у категорійній канві різних наук. Так, у лексикографічних джерелах імідж тлумачиться як: публічно зафіксований, штучно створений образ громадської особи, обличчя професії, діяльності, організації, способу життя [243, с. 119]; уявлення про чийсь внутрішній та зовнішній вигляд, образ [112, с. 97]; рекламний, представницький образ кого-небудь (наприклад, громадського діяча), що створюється для населення [36, с. 492]. У сучасних словниках під дефініцією «імідж» розуміють: цілеспрямований образ (особи, явища, предмета), що формується та покликаний мати емоційно-психологічний вплив з метою популяризації, реклами (педагогічний словник) [185, с. 103]; сформований у масовій свідомості психічний образ чого-небудь (проекту, ідеї, міста, організації) чи кого-небудь (керівника і його команди, лідера, професіонала, особистості), який створюється у відповідності з певною метою і має характер стійкого стереотипу (словник професійної педагогіки) [238, с. 77]; емоційно-забарвлений образ будь-кого або будь-чого, що склався в масовій свідомості та має характер стереотипу, який належить політичним діячам, професіям, товарам тощо (психологічний словник) [204, с. 68]; образ, зображення реального або уявного вигляду, стилю ділової людини, ставлення до нього на основі популярності та успіху, довіри та симпатії (соціологія:

словник термінів і понять) [230, с. 61]; образ суб'єкта політичної діяльності, який здійснює когнітивний та емоційно-психологічний вплив на інших політичних суб'єктів і громадян (політологічний словник) [191, с. 326].

Як бачимо з такого аналізу, суть трактування поняття «імідж» є досить широким: від уявлення про будь-який об'єкт до образу, що формує певне уявлення; від зовнішнього образу до внутрішніх характеристик, які його формують; від характеристики особистості до характеристики предмета, явища; від стереотипізованості, узагальнювального образу об'єкта до його індивідуалізованості та конкретності за своєю природою; від здатності формуватися в масовій свідомості до свідомості конкретної людини; від стихійності до цілеспрямованості його формування з метою досягнення певного результату.

Для педагогічних досліджень найбільш доречним визначенням іміджу в філософському аспекті, на нашу думку, є таке: це феномен символічної реальності, мета або результат дій, спрямованих на виявлення та презентацію цільовій аудиторії (адресному суб'єкту спілкування) певних якостей, які відображають якість суб'єкта в умовах ділової або масової комунікації [252, с. 45]. Також філософи уточнюють зміст понять «імідж» як: складний фізіологічний процес, результатом якого буде створення якогось образу (А. Шопенгауер) [271]. На думку філософів, «імідж» може бути як об'єктом чи предметом соціального пізнання (індивід, соціальна група, професія, організація), так і впливати на сформованість сучасної системи ціннісних орієнтацій та індивідуальної картини світу особистості. Саме філософи розглядають «імідж» як: сферу «організаційно-регулятивної діяльності суспільства, важливу умову і чинник соціалізації та соціальної адаптації індивіда у середовищі існування» [251, с. 20]; сукупність візуальних якостей і поведінкових способів самоідентифікації, які накопичує особистість у процесі соціалізації для оптимальної соціальної адаптації та демонстрації власної індивідуальності [12]. Як зазначає Н. Ткаченко, філософія відносить імідж до сфери соціального пізнання, оскільки цей феномен як штучно створений символ, що впливає на свідомість і підсвідомість особистості та спонукає її

діяти певним чином [241]. Це дозволяє виокремити змістовні характеристики природи іміджу. Отже, «імідж» є: іманентною якістю соціального буття, що віддзеркалює діалектичний синтез філогенезу й онтогенезу, знаково-символічної системи (яка має можливість передавати деяку інформацію про себе за допомогою системи символів і знаків), включеність зв'язків у часі, соціальні взаємини в соціумі, а також двоякість біосоціальної природи людини (до того ж «імідж» виникає у межах соціальної взаємодії, поза волею особистості); аксіологічною системою, яка відіграє роль транслятора соціально-значущої інформації [191].

У соціології поняття «іміджу» розглядається: як феномен індивідуального чи групового усвідомлення, що функціонує як образ-уява, де у складній взаємодії поєднуються зовнішні та внутрішні характеристики об'єкта [231, с. 196]; як специфічний бік комунікацій суб'єкта з навколишньою дійсністю і система соціального проєктування духовного життя і поведінки суб'єктів, обумовлена загальнокультурними і ментальними стереотипами і символами групової поведінки, яка впливала вибухом мотивації успіху, еталоном бажаних уподобань [231]. Зазначимо, що в соціології імідж віддзеркалює емоційне сприйняття в усвідомленні різних цільових аудиторій образа-стереотипа, який проєктується як носій визначеного соціально-рольового функціоналу, що характеризується бажаними соціально значущими якостями для соціуму.

Виникнення іміджу в соціології детермінується соціальною стратифікацією, прагненням особистості до самоідентифікації та оптимальної адаптації в суспільстві. У межах становлення рольового функціоналу іміджу (на рівні соціуму та особистості) його створення стає запланованим процесом, а імідж використовується як засіб у досягненні мети.

Окремого аналізу потребують праці авторів з політології, економіки та менеджменту (Ж. Бодуана [21], І. Дрончак [124], А. Коваль [103], В. Кравченко [169], І. Кріксунової [115], О. Лозовського [124], А. Митко [143], В. Нікіфоренко [169], Т. Примак [198], Е. Семпсон [294], В. Шепеля [269] та ін.), що представляють ґрунтовне дослідження в галузі теорії іміджу. Вони презентують характеристику не тільки іміджу управлінця, політика,

громадського діяча, фахівця певної галузі, але й товару, організації, підприємства.

Аналіз теоретичного осмислення суті дефініції «імідж» надає можливість стверджувати, що його розглядали з різних аспектів: як певне сприйняття компанії або її товару суспільством (маркетологічний, Ф. Котлер) [114]; як образ, уявлення, думку про людину у свідомості інших людей, формування яких спрямовано на створення в людей певного образу-стереотипу, оцінка якого може бути у вигляді усвідомлюваної або неусвідомлюваної думки про цей образ з метою привернення уваги аудиторії до нього (іміджелогічний аспект, О. Панасюк) [181]; як знаковий замітник, що відображає основні риси портрету людини (соціологічний, Г. Почепцов) [196]; як емоційно забарвлений публічний образ, який приймає форму стійкого стереотипу (психологічний аспект, О. Змановська) [85]; як цілісний стійкий образ людини в масовій та індивідуальній свідомості, що проявляється в діалозі особистості та її оточенням на рівні мікро- і макросередовища, виконання соціальних ролей і має прояв як наслідок соціальності людини (соціологічний аспект, І. Гофман) [284]; як сукупний суб'єктивний образ, уявлення, що виникає в інших про певну особу на основі її зовнішніх і внутрішніх характеристик та формує певне ставлення до неї (педагогічний аспект, Н. Прус) [203, с. 32]. Отже, імідж особистості – дефініція міждисциплінарна, передає певну інформацію про людину, про її поведінку, про те, хто вона є в сенсі соціальної ролі (тобто розкриває суб'єктний образ людини через внутрішні і зовнішні її характеристики) з метою розкриття особливостей впливу на оточуючих (див. дод. А).

Узагальнюючи аналіз наукової літератури зазначимо, що ґрунтовне дослідження феномена іміджу можливе лише на засадах *міждисциплінарності*, адже праці з різних галузей знань доповнюють цілісне уявлення про сутність, механізм створення та сприймання іміджу, його характеристики та передумови виникнення. Дослідження проблематики іміджу ускладнюється тим, що цей феномен у монодисциплінарних дослідженнях відображає іманентність – характеристику притаманних предметам або явищам властивостей, що

впливає з їх внутрішньої природи, а також імідж представлений як результат, а не постійний процес репрезентації індивіда в соціокультурному просторі, як одна з базових соціальних практик, що постійно розвивається відповідно до цивілізаційних викликів.

Серед *ключових характеристик іміджу* автори (дод. А) називають: соціальну обумовленість; тісний зв'язок з формуванням певного позитивного «Я-образу»; функціональну необхідність у соціальній взаємодії та рольовий характер, що зумовлює можливість і необхідність володіння однією або декількома відповідними іміджами; детермінованість свідомістю, що є тим природним «монітором», на якому формується імідж; публічність проявів іміджу; стійкість, адже як створений образ він здатний існувати за відсутності суб'єкта, що є його прообразом; вплив на поведінку суб'єктів, які його сприймають та водночас залежність від змісту соціальних уявлень і стереотипів усіх суб'єктів взаємодії; дуальний характер іміджу, що може створювати як істинну, так і помилкову картину щодо суб'єкта; гнучкість і водночас відносну стійкість як незалежність від ситуативних обставин; виникнення і функціонування в процесі інтерсуб'єктної взаємодії всіх учасників цього процесу тощо.

Узагальнювальний аналіз наукової літератури з порушеної проблеми забезпечує обґрунтованість розгляду *іміджу* як багатовимірного феномену в сфері людської взаємодії та самовиявлення особистості, іманентної характеристики життєтворчості людини у соціумі, втіленням якої є зовнішній прояв багатства внутрішнього світу особистості в різних галузях людського спілкування і буття. Уточнимо імідж як комплекс легко зчитуваних соціумом знаково-символічних характеристик, що відображають стійкі внутрішні властивості людини, які є функціонально необхідними у соціальній взаємодії та виконують роль ретранслятора соціально значущої інформації про особистість або групу (зокрема професійну), що визначає статус людини у певному середовищі та ставлення до неї мікрогрупи чи всього суспільства. Підкреслимо також, що імідж має дихотомічну природу, характеризує співвідношення соціального й особистісного в людині, поєднує стереотипне, кон'юнктурне із

специфічним, креативним; створюється на основі заохочення бажаних для соціуму якостей і характеристик у поєднанні з пріоритетністю самовираження, самовиявлення, самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення особистості.

Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, необхідно перш за все конкретизувати дефініцію «імідж» з метою багатоаспектного розгляду суті складного поняття «професійний імідж». У сучасних наукових розвідках проблема професійного іміджу достатньою мірою представлена в наукових дослідженнях професійної освіти, психології.

Професійний імідж фахівців певною мірою представлено вченими, які досліджували: «Я-концепцію» особистості (Р. Бернс, О. Гуменюк [59], А. Маслоу, К. Роджерс [259], Л. Мітіна [142], Т. Шибутані, В. Черепанова [263]); концептуальні засади та практичний інструментарій іміджелогії (Н. Барна [12], Л. Браун, [26], П. Берд [279], Ф. Джефкінс [291], І. Кріксунова [115], Е. Семпсон [294], О. Скалацька [224], М. Спіллейн, О. Панасюк [181], Г. Почепцов [196], В. Шепель [269]); особливості формування професійного іміджу фахівця й методи його самопрезентації (Т. Білик [16], О. Горovenko [55], Ф. Кузін [119], Д. Френсіс [43], Н. Скрипаченко); засоби формування іміджу, побудови професійного образу «Я-викладача» закладів освіти (О. Бекетова [15], В. Бондаренко [24], Л. Донська [73], В. Ісаченко [92], О. Ковальова [105], А. Кононенко [110], А. Коркішко [111], Т. Марєєва [134], Н. Савченко [214], О. Чебикін [261]).

У контексті діяльнісного підходу професійний імідж досліджується за критерієм «відповідність чи невідповідність його особистості вимогам професійної діяльності» А. Лобановою, О. Славіною, оскільки саме на підставі особливостей праці діяльність детермінує професійну поведінку й свідомість особистості, формує її професійні риси [122, с. 52]. А. Коркішко зазначає, що професійний імідж фахівця в педагогічній науці представлено як персоніфікований емоційно забарвлений образ типового її представника, який має символічну природу, залежить від професійних якостей, детермінований професійними характеристиками і цілеспрямовано формується з метою здійснення психологічного впливу на оточуючих [111, с. 74]. Вітчизняний

дослідник О. Марченко використовує особистісний підхід, що надає можливість схарактеризувати професійний імідж з погляду індивідуальних особливостей, які виявляються в професійній діяльності. Це дозволяє авторці акцентувати увагу на формуванні навколо особистості атмосфери привабливості, підвищеної комфортності, що надає професійному іміджу можливість візуально презентувати найбільш привабливі риси людини і посилити симпатію або прихильність інших [136, с. 26].

З цього приводу О. Петрова стверджує, що індивідуальність професіонала є центральною ідеєю професійного іміджу [187], а В. Шепель професійний імідж розглядає як форму життєвияву людини, завдяки якій виокремлюються особистісно-ділові характеристики або індивідуальний вигляд [269]. На цій основі можна стверджувати, що професійна діяльність становить сферу проявів індивідуальності і поєднує обидва підходи до поняття професійний імідж фахівця.

Не залежно від концепцій обґрунтування науковці професійний імідж розглядають крізь призму системи відносин «індивід – група – суспільство», що всебічно розкриває суть цієї дефініції як образ фахівця в свідомості суб'єкта, що відображається через професійну роль і риси фахівця. В. Бондаренко переконливо доводить, що процес формування професійного іміджу починається з розуміння об'єктивного змісту власної «Я-концепції» в її співвідношенні з «ідеальним Я» і образом «Я» в інших, виявлення суперечностей у змісті цих утворень, усвідомлення шляхів їхнього розв'язання [24, с. 70]. Отже, професійний імідж завжди розкриває зовнішні й внутрішні аспекти професійної взаємодії, сприйняття оточуючими людини як професіонала та співвіднесення нею еталонів професійної сфери з власним суб'єктивним розумінням ідеалу в конкретній професійній сфері.

При гармонійній взаємодії суб'єкта-прообразу з природним і соціальним середовищем, при високому рівні збалансованості особистісних цінностей, мотивів та установок характер професійного іміджу може бути позитивним, а при дисонансній взаємодії із середовищем, соціальною групою, особистостями

або при низькому рівні збалансованості особистісних утворень суб'єкта-прообразу – негативним.

Загалом, у процесі аналізу досліджуваної дефініції родово щодо неї поняття «*професійний імідж*» уточнено як складний соціально-психологічний феномен, який передбачає створення та функціонування у певній професійній сфері емоційно забарвленого індивідуального образу особистості на основі сформованих професійних компетентностей, що цілеспрямовано і свідомо формується відповідно до специфіки певної галузі продуктивної діяльності і транслює уявлення фахівця про себе, власні професійні цінності, норми професійної поведінки, забезпечуючи успішну інтеграцію людини в обраній професійній сфері, професійний розвиток та кар'єрне просування.

Розглянемо на основі аналізу праць дослідників виявлення професійного *іміджу в різних сферах діяльності людини*. Проблема створення професійного іміджу фахівців різної галузі досить широко представлена в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях з педагогіки: О. Ковальнової [105], М. Мазоренко [128], Т. Марєєвої [134], В. Попової [193], Л. Серман [219] та ін. У цих дослідженнях професійний імідж асоціюється зі створенням образів соціальних ролей відповідно до професійної діяльності, робиться акцент на визначеному фахові та приділяється увага професійним і діловим рисам, які повинні бути притаманні спеціалісту в тій чи іншій галузі.

Проблему формування професійного іміджу фахівця вивчали П. Берд [279], Л. Браун [26], Е. Семпсон [294]. В основі окреслених досліджень розглядалися питання побудови професійного іміджу завдяки вправлянню власною кар'єрою і прийняттям оптимальних рішень і конкурентної переваги в ринкових умовах.

Поняття «*професійний імідж*» найчастіше залучають у зв'язку з конкретною професією, наприклад, педагога, керівника, політика, спеціаліста зі зв'язків з громадськістю тощо (П. Берд [279], Л. Браун, [26], М. Вудкок [43], О. Ковальова [105], О. Панасюк [181], Г. Почепцов [196], Л. Пшенична [207], Г. Савченко [214], Д. Френсіс [43], М. Шепель [269], та ін.). Отже, підходи

вивчення професійного іміджу передбачувані галузевою специфікою, особливостями професійної діяльності та цільовою аудиторією.

Зазначимо, що найбільш розробленими є питання іміджу у сфері політики та публічної діяльності, де у різних аспектах ґрунтовно досліджено його суть і структуру (А. Акаймова [3], Д. Антемюк [5], Г. Дідух [68], О. Іссерс [96], О. Марченко [136], О. Панасюк [181], Г. Почепцов [197]). Вивчаючи імідж громадських діячів та політиків, науковці М. Бабак [9], Г. Дідух [68], О. Іссерс [96], Г. Марченко [136], Сінельнікова [223] акцентують увагу на психічних, гендерних, комунікативних, соціальних особливостях, що забезпечують складники іміджу: персональні характеристики (фізичні і психофізіологічні особливості, тип особистості); соціальні характеристики (статус особистості, як офіційний так і неофіційний, пов'язаний з матеріальним становищем, походженням; моделі рольової поведінки, що визначають зв'язок особистості з різними соціальними групами, інтереси яких вона представляє; норми і цінності, зумовлені соціальною і професійною приналежністю особистості); символічні характеристики, які мають зв'язок з ідеологіями і культурними архетипами [182, с. 118].

У сучасній вітчизняній літературі актуалізуються питання професійного іміджу фахівців і в інших професійних сферах: педагогічній (В. Бондаренко [24], Н. Гайдук [44], О. Горовенко [55], Ю. Дзядевич [67], І. Ніколаєску [170], Л. Оршанський [175], Н. Прус [202], І. Размолодчикова [210], Н. Савченко [214], М. Сперанська-Скарга [232]), психологічній (Т. Білик [16], О. Затворнюк [81]), фінансово-економічній (Л. Данильчук) [61], інженерній (О. Мазоренко [129], О. Марченко [136]), будівельній (Т. Волосяк [41]), військових (Т. Бобровський [19], Л. Олійник [172]), лікарів (Л. Русалкіна [213]), фахівців туризму (А. Бригаднова [28], Н. Замятіна [78]).

Підкреслимо, що останнім часом ґрунтовної розробки здобули теоретичні та методичні аспекти формування професійного іміджу майбутнього фахівця у сфері освіти О. Горовенко [55], Ю. Дзядевич [63], Т. Довга [70], В. Ісаченко [92], А. Калюжний [94], О. Ковальова [105], А. Кононенко [110], І. Ніколаєску [170], І. Размолодчикова [210], В. Черепанова [263] та ін. Так, Н. Савченко

визначила сутність понять «професійний імідж майбутнього вчителя початкової школи» (як цілісний, стійкий образ учителя у свідомості суб'єктів педагогічної взаємодії, що створюється з метою досягнення суб'єктом-прообразом професійних та особистісних цілей і забезпечує координацію дій та психічних станів усіх учасників навчально-виховного процесу в початковій школі, об'єднує їх в інтелектуально-емоційну та освітню спільноту) [214, с. 196].

І. Размолодчикова інтерпретує професійний імідж учителя початкових класів як з'єднувальну якість особистості педагога, що об'єднує систему культурологічних, психологічних та педагогічних знань, умінь і навичок учителя, його здатність до синтезу чарівливості та духовності, які сприяють професійному й особистісному розвитку [210, с. 166]. О. Ковальова в окресленні поняття «професійний імідж педагога» виокремлює унікальність та індивідуальність кожної особистості: імідж працівника освіти можна тлумачити як емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості вихованців та інших людей, що суттєво відрізняють його від своїх колег [105, с. 196]. Н. Прус визначає професійний імідж викладача іноземних мов як з'єднувальний, цілісний, динамічний образ, що характеризується полікультурністю, відкритістю, іншомовною комунікативною спрямованістю і формується у свідомості студентської аудиторії, колег під час виконання професійно-педагогічних функцій. Полікультурність іміджу, як зазначає авторка, зумовлена посередницькою функцією викладача як носія лінгвокраїнознавчого потенціалу, що позначається на інтелекті, кругозорі, зовнішньому вигляді, манері спілкування тощо [203, с. 69].

Узагальнюючи, відзначимо, що, подаючи сучасне розуміння поняття «професійний імідж», дослідники, які представляють різні професійні сфери, розглядають його як соціальний феномен, детермінований характеристиками суб'єкта професійної діяльності, рівнем його професійної компетентності як фахівця й обумовлений професійною культурою, системою цінностей, норм професійної поведінки й емоційно забарвленим психічним образом, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу, що забезпечує досвід соціальної взаємодії у суспільстві. До того ж аналіз усього масиву сучасних

психолого-педагогічних досліджень щодо проблеми професійного іміджу дозволив надати загальну характеристику цьому феномену, розглянувши *професійний імідж особистості* як цілісний, динамічний та інтегративний образ, обумовлений професійною діяльністю суб'єкта, а саме «Місією особистості», позитивною «Я-концепцією», зорієнтований на «Я-бажане», «Я-ідеальне», що сприяє постійному саморозвитку та самовдосконаленню сучасного фахівця і компанії в цілому. Виокремлено також *мету професійного іміджу*: досягнення особистістю (суб'єктом, імідженосієм) професійного та особистісного успіху, конкурентоспроможності на рівні організації і ринку послуг.

Зазначимо, що всі автори розкривають категорію «носій (або суб'єкт) іміджу». Суб'єктом професійного іміджу (імідженосієм) може бути людина, організація, предмет, послуга, система, професія, установа, організація, регіон, оскільки суб'єкт професійного іміджу – це той (або те), професійний імідж кого (або чого) створюється чи образ якого відбивається у психіці того об'єкта, який сприймає імідж [24, с. 25]. Також В. Горчакова надає визначення дефініції «імідженосія» – це суб'єкт іміджу, респондент, активний стимулюючий початок іміджевої комунікації [56, с. 135], з чим ми погоджуємося, оскільки для досягнення професійних та особистісних цілей свідомо створюється образ самим імідженосієм. У нашому дослідженні більш доцільним і точним видається поняття «імідженосія».

Найважливішими характеристиками професійного іміджу, на думку В. Бондаренка [24], О. Перелигіної [186], Н. Прус [202], Н. Савченко [214], І. Сімонової [222], є: актуальність (потреба «тут і зараз», певне місце і час), динамічність (залежність і зміна від соціально-економічних факторів), активність (інтенсивний вплив на свідомість, емоції, вчинки окремих людей, громадскість), інформативність (надання характеристики певної сукупності ознак самого імідженосія), функціональність (залежність від функцій професійної сфери, активізація можливості рухатися вперед і самовдосконалюватися). Окреслені ознаки можуть реально охарактеризувати імідженосія або можуть бути йому приписаними. Притаманні імідженосію

атрибути змінюються відповідно до змін самого носія іміджу, змін у груповій свідомості або посилення довіри громадян до певної професії. Сам імідженосій, спираючись на внутрішні і зовнішні чинники, при самоіміджуванні визначає, що потрібно для досягнення мети. Тому, для того, щоб професійний імідж був основою для довіри фахівцеві, необхідно розглядати механізми управління іміджем на основі аналізу функціональних можливостей іміджу в певній професійній галузі і потреб громади.

У науці проблему систематизації типів іміджу розглядають відповідно до різних критеріїв: емоційного забарвлення; базисних підстав; цільової установки; ступеня раціональності; кінцевого результату; функціонування; призначення особистості; кількості суб'єктів; характеру соціальної діяльності; диференціації сфери професійної діяльності; соціально-демографічних характеристик; культурного контексту.

Аналізуючи класифікації типів іміджу різних авторів (М. Беляєва [14], Ф. Девіс [75], F. Gefkins [291], Ю. Палеха [180], О. Панасюк [181], А. Панфілова [182], Г. Почепцов [196], Н. Савченко [214], В. Шепель [269] та ін.), зазначимо, що єдиного підходу з цього питання в науковій літературі не досягнуто. У сучасній науковій літературі розглядаються різні підходи до характеристики іміджу: функціональний (виділення його типів відповідно до напрямів функціонування), контекстний (узагальнення різних контекстів реалізації типів функціонування іміджу), порівняльний (порівняння близьких за значенням іміджів), креативний (прояв у сенсі наповненні іміджу й інструментарії його створення творчого початку) [194, с. 19]. Проте досліджень щодо узагальнення класифікації типів іміджу, на основі якого охарактеризовано професійний імідж фахівців з інформаційних технологій, не виявлено.

Ми бачимо, що поняття «професійний імідж» є багатогранним явищем, має підґрунтям особливості професійної діяльності, характеризує суб'єкт-суб'єктні відносини, постає як певний елемент культури суспільства, невід'ємний складник, що характеризує особистість фахівця, відтворює уявлення суспільства про взаємодію людей та вплив на їхнє життя. Ураховуючи викладене, виділимо основні складники іміджу, які сформувалися протягом

історичного розвитку науки: професійна майстерність фахівця; відповідність необхідного образу; рівень професійної підготовки; культура поведінки в професійній сфері; манери й етикет; вербальна та невербальна комунікація; спрямованість на певну професійну галузь; привабливість; позиція суспільства та держави до певної професії.

Наголосимо, що розвиток інформаційного суспільства та упровадження інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства стає одним із пріоритетних напрямів державної політики України. Це актуалізує потребу в конкурентоспроможних фахівцях в ІТ-сфері, які здатні до сприйняття, вироблення та практичної реалізації нових наукових ідей, розроблення та використання технічних пристроїв тощо. Відповідно сьогодні наукові розвідки про професійний імідж, його особливості у різних сферах поповнилися відповідними дослідницькими розробками у галузі ІТ-індустрії (В. Бондаренко [24], Р. Горбатюк, В. Кабак [52], Л. Зубік [87], В. Кабак, Д. Корчевський [113], І. Мендзєбровський [140], В. Прошкін, О. Глушак, Н. Мазур [201]).

Аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми дозволив констатувати той факт, що кількість педагогічних досліджень зростає, в яких предметом наукового пошуку є формування професійного іміджу фахівця і, як результат, в психолого-педагогічній науці є певні теоретико-методологічні передумови для наукової розробки основ формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця [151].

Розвиток мережі Інтернет, значний прогрес у технологіях розробки програмного забезпечення та в індустрії інформаційних ресурсів, формування і розвиток нових напрямів інформаційних технологій потребують значної кількості компетентних ІТ-фахівців, здатних працювати в умовах інформаційного суспільства. Ця потреба спричинила нове розуміння й оцінку ролі інформаційних технологій як наукового й освітнього простору, обумовила необхідність консолідації зусиль світової спільноти у формуванні цілісного гармонізованого підходу до підготовки освітніх ІТ-фахівців (І. Мендзєбровський [141], А. Фоменко [253], Д. Щедролосьєв [273]; Ю. Чебакова [260]).

Згідно із Законом України «Про основні засади створення інформаційного суспільства в Україні» національна політика визначила головні умови успішної реалізації основних засад створення в Україні інформаційної системи. Це, насамперед забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки майбутніх фахівців для роботи в ІТ-сфері, створення їх професійного іміджу.

Серед основних завдань здійснення цього процесу є забезпечення пріоритетності підготовки фахівців з інформаційних технологій; створення їх професійного іміджу та відповідного рівня кваліфікації.

Погоджуємося з А. Коркішком, що професійний імідж майбутнього фахівця ґрунтується на професійній підготовці закладів вищої освіти, власному практичному досвіді та відповідає соціальному запиту суспільства і кар'єрному зростанню в майбутньому [111, с. 2]. Підкреслимо, що професійний імідж майбутнього фахівця взагалі і для ІТ-фахівця зокрема поєднує професійну культуру, професійне спілкування, професійну взаємодію і відображає моральні цінності, особистісну етику, певні іміджеві характеристики, відповідні майбутній професійній діяльності в ІТ-сфері [151]. І. Ткачук підкреслює, що сформований професійний імідж, що важливо і для ІТ-фахівця, сприяє соціокультурній і професійній ідентифікації особистості, побудові кар'єри в конкурентному професійному середовищі, самореалізації в постійно мінливих умовах соціуму, що впливають на престижність професії. Конкурентноспроможного, мобільного фахівця, відкритого для постійного саморозвитку в контексті осмисленого вибору цілей реалізації життєвого шляху, способів досягнення успішності в різноманітних сферах практики вимагає саме соціальне замовлення суспільства [242].

У сучасному інформаційному суспільстві, поряд з традиційними ресурсами, одним з найцінніших ресурсів стає інформація (повідомлення, дані), яка не залежно від форми їх представлення, потребує певних технологій її розповсюдження. На думку Р. Кареліної, саме цілеспрямоване й узгоджене використання інформаційних технологій як засобів інформатизації (апаратний фактор), програмних засобів і систем (програмний фактор), інформаційних

масивів і баз даних (інформаційний фактор) дозволить оптимізувати інтелектуальні зусилля і людську працю для вирішення завдань професійної галузі (О. Глазунова) [47, с. 16]. Останнє характеризує інформаційні технології як людський, гуманітарний, соціальний чинник.

ІТ-галузь в Україні представлена комплексом державних структур і приватних компаній, що охоплює такі сектори: ІТ-послуги, програмне забезпечення та обладнання. В останні роки експортно-орієнтована ІТ-індустрія України посіла третє місце за вкладом у ВВП країни, а також сприяє створенню інновацій у різних професійних сферах і має на меті стратегічний розвиток ІТ індустрії України [101].

Зазначимо, що ІТ-фахівець – це спеціаліст сфери інформаційних технологій, що володіє специфічними компетентностями і використовує в процесі виконання своїх професійних обов'язків знання та навички програмування [50; 52; 81; 151]. Для нашого дослідження вкрай важливим є той факт, що, за класифікацією Є. А. Клімова, фахівця з інформаційних технологій зараховують до різних типів професійної сфери «людина – техніка – знак». Оскільки для здійснення ефективної професійної діяльності ІТ-фахівцю необхідно орієнтуватися і в інших галузях (основи психології, дизайн, комунікації, бізнес, комп'ютерна техніка, програмування тощо) [205].

Як відомо сьогодні ринок інформаційних технологій розвивається швидше, ніж підготовка кваліфікованих кадрів, також з інтенсивним розвитком ІТ-сфери підвищуються вимоги роботодавців щодо орієнтації фахівців на прийняття складних інфраструктурних рішень на основі нестандартного мислення, спеціалізованих знань, а також вмінь презентувати і реалізувати результати роботи (Е. Айнгорн, І. Мендзєбровський) [2; 140]. Тому потреба в ІТ-фахівцях, з високим рівнем професіоналізму, в ІТ-організаціях перевищує можливості закладів вищої освіти. Тому формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця потрібно спрямувати на оволодіння професійної діяльності, культури професійного спілкування, креативність у професійній діяльності, змотивувати прагнення самозбагачення досвіду, оволодіння прийомами і способами конструктивної взаємодії в колективі.

Аналіз наукових розвідок щодо особливостей професійної діяльності і формування образу фахівця в ІТ-сфері (Е. Айнгорн [2], Н. Баловсяк [11], О. Глазунова [47], Р. Горбатюк [51], Л. Зубик [87], І. Мендзєбровський [140], В. Круглик [118], О. Кобзева, В. Матюхін [102], В. Осадчий, О. Осадча [176]) дозволив визначити саме характеристики іміджу, які розкривають суть професійного іміджу фахівця з інформаційних технологій (цілісність, узгодженість, керованість, обумовленість, відповідність, суб'єктність, поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, особистісні компетенції (soft&sence skills: соціальний та емоційний інтелект, комунікативність, ситуаційна адаптивність, творчість, проектування інновацій, критичне, логічне мислення; самомотивація; комунікабельність і робота в команді; відповідальність за власні дії, дії в команді; раціональна організація професійної діяльності; управління часом і джерелами прибутків; міжкультурна компетенція; загально-людські цінності)), що сприяють конкурентоспроможності і досягненню успіху у створенні професійного іміджу на рівні особистості, організації і ринку послуг).

Поглиблений аналіз особистих особливостей ІТ-фахівців виявив, що їх, залежно від володіння основами формування власного іміджу, умовно можна поділити, спираючись на класифікацію О. Ковальнової, О. Чебикіна, за типами: збалансований, суперечливий, інертно-напружений, спонтанно-інертно-пасивний [261]. При цьому, як зазначають автори, найбільш поширеним типом є спонтанно-інертно-пасивний, найменш поширеним – збалансований. Проведене в цьому аспекті комплексне дослідження дозволило умовно виділити три групи ознак. До першої віднесено такі особливості особистості, як: цілеспрямованість, рішучість, сила волі, емоційна стійкість, правдивість, інтелектуальний потенціал, оптимізм, інтуїція в ухваленні рішень, міжкультурна компетенція.

До другої групи ознак належать професійно-спеціалізовані якості: комунікативність, критичне, логічне мислення, творчість, проектування інновацій; управління часом та джерелами доходів, ситуаційна адаптивність, уміння уникати конфліктів, уміння сперечатися, відповідність обіцянок

вчинкам, працьовитість, відкритість у спілкуванні, міждисциплінарність, уміння підбирати кадри і керувати ними, професійний досвід.

До третьої групи зараховано такі соціальні ознаки: популярність, респектабельність, частота згадування в засобах масової інформації, здоровий спосіб життя, прихильність до спорту, зовнішній вигляд, матеріальне благополуччя, самомотивація та командна робота (Б. Головешко, О. Кобзева, В. Матюхін) [50; 104].

Ураховуючи доробок учених (Р. Горбатюк [52], Л. Зубик [87], В. Круглик [118], О. Кобзева [50], В. Матюхін) [104], І. Мендзєбровський [141], В. Осадчий, О. Осадча [176], В. Прошкін [257], Р. Трачук [244.]), *професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця* витлумачено як складний соціально-психологічний феномен, який забезпечує ретрансляцію у професійній сфері уявлень особистості про себе, складається у взаємодії внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення конкурентно спроможного і привабливого для бенефіціарів, стекхолдерів в ІТ-сфері, працедавців, колег, партнерів образу потенційного співробітника. Імідж майбутнього ІТ-фахівця створюється у процесі професійної підготовки, усвідомлюється та актуалізується під час засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін і розвивається в процесі навчально-пошукової і квазіпрофесійної діяльності майбутнього фахівця з інформаційних технологій та є чинником працевлаштування, побудови кар'єри, підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності.

Характеризуючи професійний імідж майбутнього фахівця, зокрема ІТ-сфери, необхідно зупинитися на визначенні структури такого іміджу. Зазначимо, що у сучасній науково-педагогічній літературі структуру визначають як сукупність сталих зв'язків між великою кількістю складників об'єкта, які забезпечують його цілісність і самототожність. Уявлення про структуру припускає характеристику об'єкта як системи [217, с. 561]. Структура іміджу, на думку А. Калюжного [94], як єдність стійких зв'язків між його складниками, відображається в структурі соціальної психіки, свідомості, у

просторі яких і формується імідж. Автор зазначає: «буденна свідомість – це сукупність уявлень, знань, установок і стереотипів, що ґрунтуються на безпосередньому повсякденному досвіді людей та домінуючих у соціальній спільності, до якої вони належать. Це гетерогенна сфера, що з'єднує в собі риси несвідомого і міфологічного, дитячої та масової свідомості з елементами наукового знання і рефлексивної свідомості» [94, с. 89].

Структуру іміджу з чотирьох блоків обґрунтовує К. Атаманська: до першого науковцем віднесено біогенетичний (природні характеристики), до другого – особистісні, до третього – соціально-емпіричні, до четвертого – символічні (об'єктивно пов'язані з характеристиками другого і третього блоків). Запропонована автором структура іміджу розкривається з позиції розуміння людини як біологічної та природної істоти, що представляє собою синтез генотипу і фенотипу особистості [8, с. 196].

Психологи Т. Білик [16], В. Горчакова [56], Ю. Дзядевич [67], А. Кононенко [110], М. Мазоренко [129] включають в структуру іміджу як природні якості і властивості особистості, особистісну спрямованість, особливості соціальної перцепції, так і спеціально створені: професіоналізм, професійна компетентність, професійно-важливі психофізіологічні особливості, гуманітарна освіченість. Професійний імідж, на їх думку, обов'язково презентує дресс-код професії, зовнішній образ, внутрішній світ людини, має соціально- і особистісно-орієнтований характер, при цьому перевагу віддають візуальній інформації.

Для Н. Барна структура особистісного іміджу постає у вигляді таких взаємопов'язаних складників: зовнішній вигляд (фізичні дані, одяг, зачіска, манера розмовляти і триматися, жести, погляди, міміка); іміджеві символики (особисті символи, атрибутика, символи соціального престижу); соціально-рольові (репутація, ампула, легенда, місія), індивідуально-особливі властивості (стиль професійної поведінки, домінуючі індивідуальні характеристики, стиль взаємостосунків, система цінностей, установки, мораль) [12, с. 133]. Тобто авторка серед властивостей виокремлює очевидніші зовнішні ознаки, і глибші –

смыслотворчі, які на її погляд визначають суть іміджу, а позитивний імідж визначається співвідношенням індивідуальних і загальнолюдських цінностей.

Структура іміджу педагога досить ґрунтовно представлена в дослідженнях О. Бекетової [15], О. Горовенко [55], Ю. Дзяевич [66], А. Калюжного [94], І. Ніколаєску [170], І. Размолодчикової [210], Н. Савченко [214], В. Черепанової [263] та ін. У педагогічній літературі науковцями широко представлено структуру іміджу викладача як багатоскладникову, оскільки побудована вона на основі взаємопов'язаних і взаємообумовлених складників. Зокрема, вчені виокремлюють у структурі іміджу такі складники: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний (Н. Савченко) [214, с. 71]; когнітивний, емоційний і функціонально-комунікативний (І. Ніколаєску) [170, с. 58]; мотиваційно-ціннісний, когнітивно-гносеологічний і процесуально-діяльнісний (Ю. Дзяевич) [66, с. 98]; професійна «Я-концепція» та зовнішні складники – індивідуально-особистісний, комунікативно-інтерактивний, статусний, професійний, адаптивний (О. Бекетова) [15, с. 106].

Спираючись на ідею зовнішньої та внутрішньої атрибутики професійного іміджу, А. Коркішко, пропонує власну інтерпретацію структури професійного іміджу майбутнього фахівця, у якій гармонійно поєднуються мотиваційно-особистісний (свідоме управління мотиваційною стороною діяльності, інтересами; прагнення до вирішення поставлених освітніх завдань, орієнтація на особистісно-професійний розвиток; усвідомлення реальної значущості іміджелогічних знань і внутрішня потреба в їхньому засвоєнні; бажання створювати позитивний професійний імідж), когнітивно-пошуковий (особливості розумових процесів, якість уявлення, фундаментальність системи загальнонаукового й спеціалізованого знання з іміджелогії, розуміння значущості іміджу для майбутньої професії), діялісно-операційний (сприймання, осмислення, узагальнення, систематизація, закріплення та застосування на практиці іміджелогічних знань; уміння застосовувати отримані знання при створенні особистого та фахового іміджу; особливості формування професійних якостей), оцінний (уміння адекватно оцінити власний професійний

імідж і рівень професіоналізму, самоаналіз досягнутих у процесі освітньої діяльності результатів, самоконтроль) складники [111, с. 90-91].

Завдяки структурно-компонентного аналізу індивідуального іміджу педагога В. Черепанова представляє його структуру у вигляді динамічної моделі зі складниками: відносно статичне ядро («Я-концепція», цінності, установки, компетентності) і зовнішня частина образу (візуальний, аудіальний, ольфакторний і кінестетичний образи) [263]. Взаємопов'язаність елементів структури іміджу, що забезпечують, з одного боку, її стійкість (ядро іміджу), з іншого – динамічність (зовнішній складник іміджу) підтримує цілісність структури іміджу.

В ієрархічну структуру диспозицій ядра іміджу В. Черепанова включає: поверхневий рівень (нижчий) (містить знання про імідж, уявлення про його формування), другий рівень, який включає соціально фіксовані установки, які складаються на основі знань та уявлень, і в той же час, значно впливають як на набір цих даних, так і на відношення до них. Третій рівень, на думку автора, становить система ціннісних орієнтацій, які впливають на установки людини. Четвертий рівень – це «Я-концепція» як центральний елемент ядра іміджу, який формується на основі попередніх рівнів та завершує структуру ядра. Якщо людина змінює образ самого себе диспозиційна структура ядра іміджу підлягає змінам [263].

Дослідниця доводить, що зовнішня рухлива складова іміджу вчителя знаходиться в стані подвійного взаємозв'язку: з одного боку, з ядром іміджу, з іншого – із середовищем, оперативно змінюючись під його впливом. У зв'язку з цим, зазначає В. Черепанова, можна стверджувати, що індивідуальний імідж педагога в процесі його реалізації постійно «прилаштовується» до мінливих умов середовища, тобто трансформується [263, с. 12].

На основі аналізу наукової літератури, увесь репрезентований у доробку вчених спектр складників структури професійного іміджу узагальнено і репрезентовано у додатку Б.

Узагальнювальний аналіз наукової літератури стверджує, що *структура професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця* інтегрує індивідуально-

конституційні (анатомічні, фізичні, психофізіологічні, вікові особливості), соціально-поведінкові (візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи; індивідуальний стиль життєдіяльності), професійно-компетенційні (рольовий діапазон, моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові якості ІТ-фахівця) складники. Взаємозв'язок цих складників представлено на рис. 1.1.

Аналіз досліджень щодо структури професійного іміджу дозволяє зробити висновок, що представлення складників цього феномена та характеристика їх взаємодії мають відображати специфіку ІТ-галузі, тоді як сама структура має універсальний характер. Вищезазначене актуалізує проблему визначення складників професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Структурно-компонентний аналіз професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців вважаємо за необхідне будувати на основі ключових характеристик феномена, що досліджується, який буде обґрунтований і всебічно висвітлений у розділі 1 нашого дослідження.

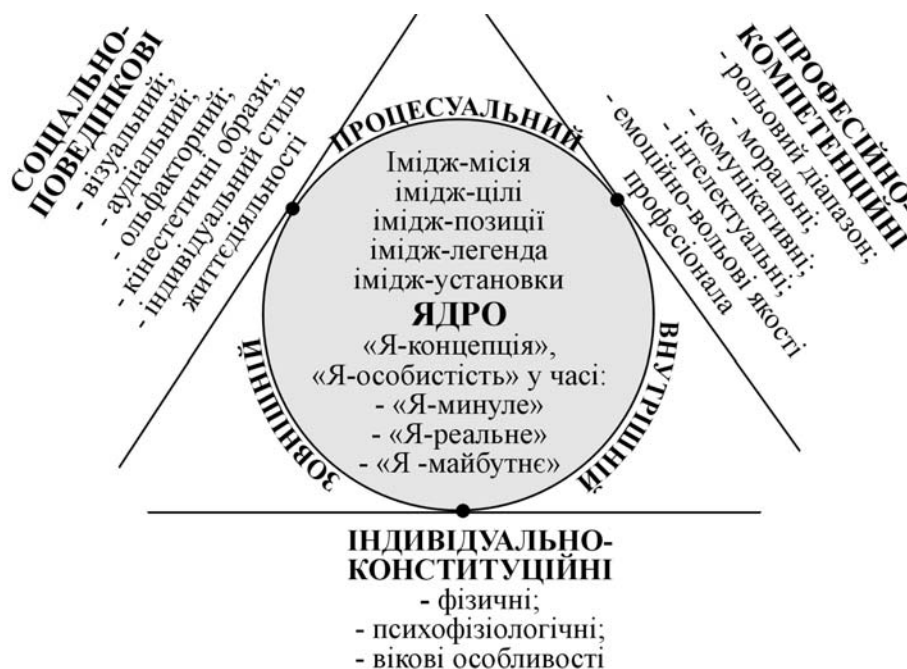

Рис. 1.1. Взаємодія структурних складників професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців і образу імідженосія.

Розкриємо сутнісне навантаження кожного із складників професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, яке далі буде розширюватися й уточнюватися у

процесі наукового пошуку в аспекті висвітлення особливостей формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій і практичного дослідження стану сформованості професійного іміджу здобувачів освіти ІТ-спеціальностей. Адже, складники професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців і образу імідженосія ґрунтуються як на природнообумовлених якостях іміджності, так і на професійній підготовці в закладах вищої освіти, власному практичному досвіді в ІТ-сфері та відповідають соціальному запиту суспільства. І саме професійна підготовка і відповідність соціальному замовленню сприяють набуттю соціальних, поведінкових, професійних якостей образу імідженосія.

Безумовно, у центрі іміджу ІТ-фахівця знаходиться особистісне *ядро іміджу*, яке складають імідж-місія, імідж-цілі, імідж-позиції, імідж-легенда, імідж-установки, «Я-концепція», ієрархія «Я-особистостей» у часі: «Я-минуле», «Я-реальне» і «Я-майбутнє». При цьому, важливо наголосити, що імідж не є механічним відображенням «Я-концепції», а є результатом розв'язання суперечності між ідеальним Я суб'єкта-прообразу і його образом у інших.

Індивідуально-конституційний складник ґрунтується на анатомічних, фізичних, психофізіологічних, вікових особливостях людини, які вона зазвичай не обирає. Тому, може здаватися, що хтось із фахівців знаходиться у більш вигідному становищі щодо іміджетворення, а перед кимось постають більш суттєві виклики. Разом з цим, відзначимо, що індивідуально-конституційний складник з точки зору соціальної педагогіки може бути розглянутий як комплекс сформованих суспільством поглядів на тілесність та психічний світ людини, норму і девіації у людському суспільстві. Викривлене ставлення до засвоєння свого фізичного та психологічного образу у ході соціалізації може призводити до обмежень роботи особистості над своїм іміджем, що є особливо притаманним фахівцям сфери «людина-техніка». Наголосимо, що репрезентований у роботі соціально-педагогічний погляд на проблему відкриває додаткову можливість вивчати й більш суттєво використовувати потенціал досліджуваного складника щодо всіх категорій здобувачів освіти. Імідж сприяє перетворенню самої Я-концепції суб'єкта-прообразу шляхом

подолання її внутрішніх суперечностей між реальним та ідеальним «Я». Цей процес здійснюється в ході активної й цілеспрямованої діяльності суб'єкта-прообразу іміджу для його створення та корекції в ході сприйняття іміджу суб'єктами, тобто в іміджетворчій діяльності. Особливо яскраво вона проявляється при створенні іміджу певної соціальної ролі, зокрема фахівця з інформаційних технологій, де індивідуально-конституційний складник відіграє набагато меншу роль, ніж у галузі публічної діяльності чи політики.

Соціально-поведінковий складник професійного іміджу ІТ-фахівця пов'язаний з розвитком здатності людини створювати візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи. Вважаємо, що саме професійно-іміджеві (суспільні, професійні, особистісні) цінності значною мірою відображають вектор особистісно-професійної спрямованості фахівця в ІТ-сфері на формування професійного іміджу. Проте, крім них важливим орієнтиром у діяльності ІТ-фахівця є базові гуманістичні цінності, які, на думку В. Кузнєцової, розкривають специфіку стосунків між людьми, значення цих цінностей для життєвизначення і цілепокладання, координацію всієї сфери соціокультурної поведінки особистості. Індивідуально-особистісні цінності є складним соціально-психологічним утворенням, у якому зливаються цільова і мотиваційна спрямованість особистості, складаючи систему ціннісних орієнтацій. Ця система включає: цінності, пов'язані з утвердженням особистістю своєї ролі у соціальному і професійному середовищі; цінності, що задовольняють потребу у спілкуванні; цінності, які орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності; цінності самореалізації і цінності, що дають можливість задовольняти прагматичні потреби.

Професійно-компетенційний складник найбільш повно відображає професійну специфіку ІТ-фахівця, розкриваючи характер і зміст цінностей, що функціонують у цій професійній сфері, які виявляються у суспільній свідомості і сконцентровані у моралі, філософії певної професії. Це сукупність ідей, уявлень, норм, правил, традицій, що регламентують діяльність ІТ-фахівця. Професійно-групові цінності, як сукупність ідей, норм, які регулюють професійну діяльність у певних професійних групах (ІТ-компанія, корпорація,

фірма) або у межах певних закладів вищої освіти. Сукупність таких цінностей носить цілісний характер, професійну спрямованість, має відносну стабільність і повторюваність [87]. Саме це, на нашу думку, забезпечує створення іміджу фахівця ІТ-сфери як цілісного, стійкого образу в індивідуальній та груповій свідомості оточуючих, який забезпечує досягнення суб'єктом-прообразом соціально значущих цілей і сприяє його самовираженню у професійній галузі.

Спираючись на загальний аналіз структури професійного іміджу, для накреслення перспективи подальшого дослідження процесу формування професійного іміджу ІТ-фахівця потрібно охарактеризувати *образ імідженосія*, під яким будемо розуміти образ, свідомо і цілеспрямовано створений штучним шляхом для досягнення суб'єктом-прообразом професійних та особистісних цілей щодо забезпечення координації дій та психічних станів усіх учасників трудового процесу, професійного росту і професійного самовизначення [155, с. 199]. Такий образ є складним, структурованим і загалом відповідає структурі професійного іміджу, містять: внутрішній (особистісні, професійні якості), зовнішній (культура спілкування, габітус), процесуальний (проекування, організація, стимулювання дій для самоформування іміджу) аспекти, а також пов'язане з усіма цими аспектами цілісне особистісне ядро. Цілісність і взаємопов'язаність складників професійного іміджу забезпечує його стійкість (ядро іміджу), і динамічність (зовнішній складник іміджу).

У цілому, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що імідж – це поліметричне явище, класифікація якого різноманітна, а мета єдина – забезпечення успіху і конкурентної переваги. Класифікація типів іміджу представлена у додатку В. Аналіз різних типів іміджу засвідчив, що в іміджі може існувати співвідношення соціального і індивідуального, поєднуватися стереотипне, кон'юнктурне і креативне. Визначені типи іміджу характеризують особливості професійного іміджу фахівця ІТ-фахівців (цілісність, узгодженість, керованість, обумовленість, відповідність, суб'єктність, поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників), що сприяє конкурентоспроможності і досягненню успіху у створенні професійного іміджу на рівні особистості, організації і ринку послуг. Професійний імідж ІТ-фахівця має структурні (індивідуально-

конституційні, соціально-поведінкові, професійно-компетенційні) складники, що свідомо і цілеспрямовано формують штучним шляхом у процесі фахової підготовки, оволодіння практичним досвідом і актуалізуються при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, відповідно до соціального запиту суспільства і кар'єрного зростання майбутнього ІТ-фахівця. Структурні складники професійного досвіду майбутніх ІТ-фахівців і образу імідженосія (внутрішні, зовнішні, процесуальні складники), ядро взаємообумовлені і сприяють досягненню ІТ-фахівцем професійних та особистісних цілей щодо забезпечення професійного росту і професійного самовизначення.

Характеристика професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців зумовлена функціями, що виконуються відповідно до мети професійної діяльності, особливостями професії в ІТ-сфері, потенційними можливостями самореалізації в професійній діяльності, спрямованістю на успіх в професії, а також його структурою за складниками (індивідуально-конституційні соціально-поведінкові, професійно-компетенційні).

У наступному підрозділі розглянемо особливості формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця та використання дисциплін соціально-гуманітарного циклу в підвищенні рівня сформованості якостей, необхідних для позитивного професійного іміджу ІТ-фахівця.

1.2. Особливості формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій

У сучасному інформаційному просторі майбутній ІТ-фахівець має бути готовим до професійного саморозвитку та особистих змін і мати поряд з якісною професійною підготовкою цілісний позитивний професійний імідж, який забезпечує професійну ідентифікацію особи, визначає рівень її культури як професіонала.

У зарубіжних джерелах проблему формування професійного іміджу ІТ-фахівця досліджували П. Берд [279], Л. Браун [26], Е. Семпсон [294]. Окреслені дослідження містять питання побудови професійного іміджу завдяки

управляння власною кар'єрою і прийняттю оптимальних рішень, збереженню конкурентної переваги в ринкових умовах.

Переважає кількість сучасних досліджень, присвячених формуванню професійного іміджу фахівців, спрямовано на вивчення різних професійних сфер: педагогічної (М. Алемасова [4], Е. Бекетова [15], М. Гусева [4], Н. Горovenko [55], Ю. Дзядевич [66], Т. Довга [70], В. Ісаченко [92], І. Ніколаєску [170], Н. Прус [203], І. Размолодчикова [210], Н. Савченко [214], М. Сперанська-Скарга) [232], психологічної (Т. Білик [16], О. Затворнюк [82]), фінансово-економічної (П. Данильчук) [61], інженерної (О. Мазоренко) [129], політичної (М. Бабак [9], Г. Дідух [84], О. Панасюк [181], Г. Почепцов [197]), ІТ-індустрії (В. Бондаренко [24], І. Мендзєбровський [140]). У психолого-педагогічній науці, як дозволило констатувати вивчення стану розробленості досліджуваної проблематики, є певні теоретико-методологічні передумови для наукової розробки основ формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Необхідно також акцентувати, що професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця є фрагментом культури особистості, відображає її моральні цінності, особистісну і професійну етику, певні іміджеві характеристики, що відповідають майбутній професійній діяльності в ІТ-сфері. Соціокультурна і професійна ідентифікація особистості, побудова нею в конкурентному середовищі кар'єри, знаходження свого призначення в постійно мінливих умовах соціуму спричинені сформованим професійним іміджем ІТ-фахівця. Незаперечним є той факт, що конкурентоспроможного, мобільного фахівця, відкритого для постійного саморозвитку в контексті осмисленого вибору цілей реалізації життєвого шляху, способів досягнення успішності в різноманітних сферах практики вимагає саме соціальне замовлення суспільства (Л. Семенова) [218].

Важливим аспектом наукового пошуку є аналіз різних тлумачень поняття «формування професійного іміджу» й уточнення особливостей його формування для майбутнього ІТ-фахівця. Дефініція «формування» є визначальним як процес і результат розвитку особистості, позначає

становлення, «закінченість». Дефініція «формування» є визначальним як процес і результат розвитку особистості, позначає «закінченість» розвитку в певному напрямку, а також становлення особистості під впливом зовнішніх обставин, як-от: виховання, навчання, соціальне середовище набуття особистістю нових властивостей, якостей, досягнення конкретного стану у ході активної взаємодії з навколишньою дійсністю [36; 238]. Для з'ясування суті і узагальнення особливостей формування професійного іміджу ІТ-фахівця в закладах вищої освіти важливими є питання про цілеспрямованість його формування в навчанні, або його наявність завдяки природної, стихійно сформованої суті.

У сучасних наукових джерелах поняття «формування професійного іміджу майбутнього фахівця в закладі вищої освіти» тлумачиться як: активна взаємодія учасників професійної підготовки, спрямована на усвідомлення майбутніми фахівцями важливості й необхідності створення і корекції позитивного професійного образу фахівця, формування знань, умінь та навичок іміджетворчої діяльності (Н. Савченко) [214, с. 66]; процес, обумовлений специфікою, характером і змістом майбутньої професійної діяльності, досягнення особистісного та професійного успіху, що забезпечується позитивною соціальною і професійною ідентифікацією, професійну адаптацію випускника іміджетворчою організацією закладів вищої освіти (І. Сімонова) [222, с. 15]; цілеспрямована особиста поетапна конструкція, співвіднесена зі становленням професійного іміджу зі структурою професійного іміджу та переходом на якісно новий рівень сформованості його компонентів (особистісно-цільового, когнітивно-діагностичного, практично-орієнтованого), а створення еталонного образу, для побудови якої необхідно застосовувати різні наукові і навчальні підходи, використовувати можливості людського мислення (Л.Серман) [219, с. 15].

Вирішальним чинником формування, на думку Л. Семенової, є послідовність педагогічно доцільних дій викладача, виконання яких гарантує отримання запланованої заздалегідь бажаної мети-результату (імідж здобувача освіти), вираженої позитивним образом фахівця (як самообразу особистості і

майбутнього професіонала) з певними визначеними характеристиками (гармонійний синтез візуального та внутрішнього образу, професійна компетентність, соціальна, особистісна і професійна активність, суб'єктність, адекватна самооцінка, рівень домагань, здатність до самоаналізу, позитивна Я-концепція, культура дії, спілкування і пізнання і т.д.) [218].

Таким чином, не залежно від змісту досліджуваного поняття, науковці наголошують на тому, що формування професійного іміджу майбутнього фахівця – це не тільки сукупність візуальних якостей, поведінкових дій, внутрішніх і зовнішніх біосоціальних характеристик, притаманних певній професії. При цьому освітній процес спрямовано на формування здобувача освіти як суб'єкта власного розвитку у сфері професійної підготовки та професійної діяльності, здатного до самовдосконалення протягом усього життя. У нашому дослідженні ми підтримуємо таке тлумачення терміна «формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця» [151].

Проблема формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців є на сьогодні об'єктом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, що засвідчує багатогранність і складність цього процесу. Дослідження доводять, що формування професійного іміджу потрібно починати в період студентства (16–23 рр.) як найбільш сензитивний період, у якому коригуються і закріплюються позитивні соціально-психологічні властивості, емоційно-вольові якості професіонала, індивідуальний стиль діяльності, що забезпечують можливість бути суб'єктом власної активності, вміння самопрезентувати себе в сучасних умовах ринку праці, що актуалізує професійно-компетенційні складові структури професійного іміджу ІТ фахівця [151]. Також серед вікових особливостей студентства розглядають активне засвоєння норм поведінки, адаптацію до нових соціальних, візуальних, аудіальних професійно значущих ролей, що проявляється в одязі, особливостях професійного спілкування, формуванні індивідуального стилю життя, притаманному певній професії [84; 205]. Що посилює можливості соціально-поведінкової складової професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Здобувачі освіти, які залучені в іміджеформуючу активність у ЗВО лише частково, стихійно набувають професійні компетентності, зокрема й м'які навички, що, зазвичай, мають характер зовнішніх властивостей, разом з цим глибокий особистісно-ціннісний характер професійного іміджу відіграє найсуттєвішу роль у формуванні майбутнього професіонала.

Аналізуючи проблему формування професійного іміджу ІТ-фахівців, розглянемо джерела з програмування таких ІТ-професіоналів, як Е. Декстра (E. Dijkstra) [286], С. Макконелл, Р. Мартін [135], Дж. Сонмез [228], Г. Цейтінта; сучасні дослідження таких науковців, як Я. Булахова, Л. Гришко, Ю. Лобода, З. Сейдаметова [216] та ін.

На думку Е. Декстри, бути кращим програмістом – означає бути здатним розробляти більш ефективні і достовірні програми [286]; С. Макконелл підкреслює, що для програми підвищення рівня підготовки інженерів-програмістів, як професіоналів, необхідно формувати інженерний склад мислення у розробці програмних засобів. Дійсно, в ІТ-сфері виконання завдання розробки програм високої якості є ознакою професіоналізму і лежить в основі професійного іміджу ІТ-фахівця.

Серед особистісних якостей, якими має володіти майбутній ІТ-фахівець, виділяють аналітичний розум, інтуїцію, здатність всеосяжного бачення, акуратність, витримку, терпіння, уважність, здатність довести до кінця будь-яку розпочату роботу і взяти на себе відповідальність за її результати, уміння планувати власні дії на тривалий термін. К. Орел в аналітичній професіограмі діяльності програміста наголошує на таких важливих особливостях його розумової активності, як: аналітичне мислення (спроможність розділити складне завдання на простіші складники й дібрати відповідний спосіб вирішення кожного з них) та вербальні дії (перекодування інформації з однієї мови на іншу [117]). Деякі науковці вважають (А. Бочкін та ін.), що певним атрибутом компетентності програміста є здатність бути задіяним не лише у процесі програмування, а залученість його до роботи в інтернет-мережі як користувача, що опановує готові програми і, таким чином, підвищує ерудицію, комп'ютерну освіченість [117]. Це наводить на думку, що майбутнім

програмістам необхідно опанувати не лише знаннями і вміннями щодо розробки комп'ютерних програм, а й сформувати лабільне (швидкість перебудови процесів мислення при послідовному переході від розв'язання одного завдання до розв'язання іншого), дивергентне (вирішення завдань, що допускають декілька нестандартних рішень або правильних відповідей) мислення, а також вміння володіти сукупністю не пов'язаних на пряму із основною професією чи спеціалізацією так званих «м'яких» (гнучких) навичок, які забезпечують високий рівень соціальності людини як здатності до соціальної взаємодії, а, відповідно, її успішність на робочому місці і високу ефективність (К. Коваль) [103], (І. Сосновенко) [229], L. Salnaia [293].

Тому гостро постає питання про якісну підготовку майбутніх ІТ-фахівців, здатних до адаптації у швидкоплинних професійних умовах, до використання й супроводу сучасних програмних систем; спроможних до коригування кодів програм або розробки на їх основі принципово нового програмного забезпечення, відповідного новим вимогам до їх розробки. Іншими словами, випускник повинен не тільки придбати певні знання, вміння і навички з дисциплін вищівського курсу, а й уміти застосувати ці знання в практичній професійній діяльності для вирішення окреслених завдань (А. Ільченко) [89, с. 233]. Тобто йдеться про компетентних майбутніх ІТ-фахівців.

Формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців потребує органічного поєднання теоретичної і практичної підготовки. Теоретичне обговорення і вирішення практичних проблем у ході формування професійного іміджу буде більш ефективним, якщо створити умови для синтезу в особистості майбутнього ІТ-фахівця професійних якостей і компетентностей та особистісних якостей і зовнішності особистості.

Окремі аспекти проблеми професійної підготовки ІТ-фахівців та формування їх професійної компетентності деякою мірою висвітлено науковцями, які досліджували: компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців комп'ютерного профілю (Д. Корчевський) [113], (В. Круглік) [118], (В. Осадчий) [176], (О. Прозор) [200]; принципи ступеневої

підготовки фахівців з інформаційних технологій технологій (Р. Горбатюк) [52], О. Кобозєва, (В. Матюхін) [102]; порівняння особливостей підготовки конкурентоспроможних фахівців з інформаційних технологій (Л. Матвійчук) [139], (Д. Щедролосьєв) [273]; особливості професійної підготовки бакалаврів комп'ютерних наук за кордоном (В. Круглік) [118], (І. Пододіменко) [189], (Р. Шаран) [265] та ін. Автори тією або іншою мірою у ході дослідження розкривають теоретичні аспекти формування професійного іміджу майбутніх фахівців. Однак, формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців є неможливим тільки на теоретичному рівні, оскільки такі якості, як професійний етикет (стиль поведінки, атрибути зовнішнього вигляду, естетика «Я-образу»), що засновуються у виконанні комунікативної функції практичної професійної діяльності, важко сформувати за допомогою виключно теоретичного навчання. Що актуалізує проблему формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця у позааудиторній роботі практичної підготовки студентів.

Загалом акцентуємо, що через постійні процеси змін в ІТ-сфері, зміну характеру професійної діяльності і посилення ролі соціально-гуманітарних наук (психології, соціології, менеджменту, іміджології) особливості формування професійного іміджу ІТ-фахівця в закладах вищої освіти обумовлені потребою у перебудові змісту освіти відповідно до потреб часу, оскільки ІТ-фахівець є модератором спілкування в інформаційному суспільстві.

У сучасній фазі розвитку професійної освіти властива загальна тенденція гуманітаризації змісту та результатів підготовки фахівців ІТ сфери.

Сьогодні освітній характеризується зменшенням ваги гуманітарної складової, що зумовлює депривацію креативності та зменшення культурного рівня майбутнього фахівця ІТ-сфери. Відповідно, на нашу думку, назрілими для глибокого осмислення залишаються проблеми, що зачіпають глибинну суть професійного навчання майбутніх фахівців з інформаційних технологій у процесі гуманітарної підготовки.

Аналіз наукових досліджень (В. Круглика) [118], (О. Наумука), [167], (З. Сейдаметової) [216], публікацій у періодичних інтернет-виданнях та на

сайтах ІТ-компаній (dou.ua), освітніх документів (Стандарт вищої освіти України освітнього рівня «бакалавр» за галуззю знань 12 «Інформаційні технології» спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки», 2019 р. [81]; Стандарт вищої освіти України освітнього рівня «бакалавр» за галуззю знань 12 «Інформаційні технології» спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія», 2019 р. [81]), статистичних даних (ukrstat.gov.ua) вказав на суттєве збільшення інтересу дослідників до проблем професійної підготовки ІТ-фахівців. Дослідженням змісту професійної підготовки майбутніх фахівців професійного навчання займалися Р. Горбатюк, В. Кабак [52], Д. Корчевський [113], В. Осадчий, Е. Осадча [176], В. Бондаренко [24]. У зв'язку з прийняттям концепції модернізації вищої освіти педагогами докладно дискутується і залучення різних підходів у процесі гуманітарної підготовки (Т. Шевчук) [268]. Гуманітарна підготовка зіждеться на прийнятті самоцінності майбутнього фахівця, визнанні його права на індивідуальне сприйняття й осмислення соціально-професійних уявлень та процесів, формування власних думок, цінностей і ствердження їх у продуктивній професійній діяльності, що спричиняє формування творчої індивідуальної позиції кожної особистості. Вона спрямована на взаємозв'язок змісту навчального предмета та координацію педагогічної діяльності викладачів дисциплін фахового і соціально-гуманітарного циклів. У закладах вищої освіти це забезпечує підвищення якості засвоєння здобувачами освіти змісту навчального матеріалу (В. Бондаренко) [24].

У питанні дослідження суті гуманітарної підготовки, незважаючи на різні трактування та суперечності, науковці одноставно стверджують, гуманітарна підготовка є ґрунтом, у якому закладено потенціал для формування людської особистості. Мислення майбутнього фахівця позбавляється стереотипів та дискримінаційних обмежень, а головною цінністю стає людина.

Гуманітарна підготовка вважається найбільш важливим складником професійної підготовки майбутнього фахівця у цілому, у результаті якої у здобувачів освіти з'являється соціальна компетентність. Цей процес реалізується на ґрунті набутих студентами знань із соціально-гуманітарних дисциплін. Невід'ємною вимогою до здійснення професійної підготовки стає її

реалізація у межах змістово-технологічної інтеграції загально-професійної, соціально-гуманітарної, спеціально-предметної підготовки студентів (Г. Онкович) [173].

Інноваційна гуманітарна парадигма освіти, що ґрунтується на здобутках вітчизняного і зарубіжного педагогічного досвіду, результатах розвитку науки, культури, освіти та доведених теорією і практикою знань, має відповідати потребам особистості, суспільства та держави. Одним з найбільш важливих механізмів переходу на нову парадигму, вважає С. Сисоєва [177] та інші науковці, є вироблення стратегії розвитку гуманітарної освіти в технічних та інших закладах вищої освіти, перспектив оновлення вищої школи України, інноваційних технологій освіти тощо.

Досліджуючи питання гуманітаризації інженерно-педагогічної освіти, В. Бондаренко стверджує, що цей процес у цей час обмежується зростанням частки гуманітарних дисциплін змісті професійної освіти, насамперед у навчальних планах. Разом з цим, необхідно відзначити, що до навчальних планів пропонується додати різні гуманітарні дисципліни, що в у подальшому дискретно можна буде пов'язати з професійною активністю інженера-педагога. Це феномен позначається як «зовнішня гуманітаризація», що, на думку деяких вчених, полягає у тому, що інженерний складник освіти таких фахівців відіграє важливу роль, а гуманітарні дисципліни є набагато менш вагомими. Проте варто наголосити, що для формування активної творчої особистості майбутнього ІТ-фахівця, у його підготовці слід поєднувати надбання і загальнолюдські цінності з науково-технічної сфери людської діяльності та здобутки і культурні цінності духовності людини [24].

ІТ-фахівцю в процесі професійної діяльності властиве поєднання характеристик інженера та ІТ-фахівця. Дотримання цієї досить вимоги до спрямування процесу професійної підготовки стає можливим лише завдяки об'єднанню гуманітарних наук з фундаментальними і технічними. Дослідники (О. Кобзева, В. Матюхін) з цього приводу стверджують, що у процесі професійної підготовки таких фахівців варто звертати більше уваги на синергію

технічного і гуманітарного знання та застосовувати принципи і закономірності інтеграції в процесі освітньої діяльності [102, с. 164].

Нині постає завдання під час гуманітарної підготовки створити умови для формування індивідуальності особистості, становлення її світогляду, розвитку культури мислення, плеканню творчих здібностей завдяки розумінню культурної спадщини людства. Необхідно підготувати не просто ІТ-фахівців, а професіоналів, що будуть здатні до свідомого і постійного саморозвитку, самовдосконалення, творчої професійної діяльності у галузі вищої освіти.

Науковці наголошують на важливості дотримання балансу та підтримання взаємозв'язку таких трьох основних компонентів сучасної освіти, як навчання, виховання та розвиток творчої особистості. Це забезпечує компетентнісний підхід, спрямовує освітній процес на засвоєння здобувачем освіти необхідних компетентностей у їх сукупності.

Наголошуємо на необхідності пропорційного поєднання гуманітарного та технічного складників професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців, без розподілу їх на головну та підпорядковану, що забезпечить зростання якості професійної освіти у цілому. Відповідно перейдемо до висвітлення суті соціально-гуманітарної підготовки, що будемо розглядати як повноцінний складник професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

Вітчизняний вчений В. Бондаренко щодо впровадження гуманітарної підготовки у процес професійної освіти питання наголошує на доцільності вибору дисциплін студентами, починаючи з I-II курсів відповідно до мотивації, доцільності й обґрунтованості змісту освіти [24, с. 75].

Гуманітарна підготовка майбутніх ІТ-фахівців має ґрунтуватися на створенні проблемних ситуацій, у яких майбутній ІТ-фахівець зможе застосувати набуті компетентності та показати власний особистісний потенціал, креативні здібності тощо.

Аналіз структури навчальних планів і робочих програм дисциплін показує, що великий акцент у викладанні гуманітарних дисциплін робиться на теоретичному матеріалі з різних галузей гуманітарних знань. Це є свідченням того, що у викладанні цих дисциплін суттєва вага належить репродуктивному

навчанню. Це надає здобувачеві освіти опорні знання та мотивує на розвиток креативного мислення ІТ-фахівця [268]. Компетентності, здобуті в результаті гуманітарної підготовки, можуть бути корисними як у професійній сфері, так і в повсякденному житті. Але, разом з цим, неможна не відзначити, що система гуманітарної освіти ІТ-фахівців насамперед має бути націленою на стимулювання творчої активності, що допомагатиме формуванню фахових компетентностей, закріпленню професійної спрямованості особистості, забезпеченню психологічного стимулювання здобувача освіти до самовдосконалення.

Більшість українських дослідників визначає такі гуманітарні складові фахової компетентності майбутніх ІТ-фахівців:

- значний рівень загальної культури (знання суті і сучасного значення традицій, здобутків історії, літератури, мистецтва тощо);
- комунікативна компетентність (розуміння норм професійної етики, володіння основами публічного виступу тощо);
- знання з конфліктології та медіації (здатність до управління конфліктом);
- стресостійкість (вміння адаптуватися до швидко змінюваної ситуації);
- розуміння закономірностей психології успіху;
- психологічні знання щодо створення комфортних умов для реалізації творчого потенціалу ІТ фахівця.

З'явилась потреба в зміні підходів до професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців, які здатні змінювати і вдосконалювати суспільство, самостійно формуючи і реалізуючи професійні цілі, логічно й творчо мислити, адекватно оцінюючи свою діяльність, спираючись на аналіз та прийняття сміливих професійних рішень.

Реформуванням системи освіти та розробкою, обґрунтуванням і впровадженням нових інформаційних технологій займалися багато зарубіжних і вітчизняних педагогів: С. Ніколаєнко, В. Биков, В. Бойчук, Р. Горбатюк, І. Зязюн, В. Кабак, В. Кудін, В. Прошкін, О. Романовський, В. Стрельников, А. Таян, В. Кухаренко тощо. Усі науковці пропонують різні шляхи

реформування освіти, по-різному визначають професійні якості фахівця, але всі погоджуються з тим, що сучасний фахівець повинен бути самостійною й активною особистістю, здатною адаптуватися до швидкозмінних умов життя [177].

Особливості процесу інформатизації освіти досліджувались В. Радулом, який зазначає: «Сама по собі ідея інформатизації нормальна й цивілізована, але за тієї умови, коли сам процес інформатизації доцільно сприймати не як самоціль і щось оригінальне, а лише як засіб навчально-пізнавальної діяльності того, хто навчається» [207]. Отже, недостатньо розглядати цілісно процес інформатизації в освіті, а потрібно посилити його розгляд розумінням конкретного освітнього контексту, в якому він відбувається, особливо якщо йдеться про викладання предметів соціально-гуманітарного циклу.

Професійна діяльність майбутніх фахівців у сучасних умовах вимагає наявності в них інформаційної компетентності, що передбачає не тільки високий рівень знань, умінь і навичок професійної діяльності в інформаційно-орієнтованому просторі, а й прагнення до постійного саморозвитку, самоосвіти та самовиховання, здатність самостійно набувати знань, адаптуватися до нових соціальних умов. Може статися, що здобувачі освіти, які успішно засвоюють знання за програмою згідно з фахом та навчаються їх застосовувати в типових ситуаціях, не будуть вміти самостійно працювати з інформацією та творчо мислити, не зможуть розраховувати на успіх у сучасному інформаційному суспільстві. Відповідно слід підкреслити, що, не зважаючи на важливість отримання фахових знань у ІТ-сфері, нездатність до мобільності, гнучкості, саморозвитку може заперечити професійне просування майбутнього фахівця.

Такої ж думки й американський педагог Ф. Шлехті, який зауважує, що ті здобувачі освіти, які успішно засвоїли базову освітню програму, навчаються засвоювати свої знання в знайомій ситуації, отримують диплом, але не будуть вміти самостійно працювати з інформацією і набувати знань, не зможуть розраховувати на успіх в інформаційному суспільстві США ХХІ ст. [117, с. 49]. Засвідчимо, що в сучасних умовах необхідними стають, насамперед, не

«жорсткі» спеціальні, вузькопрофесійні навички, що мають однозначну прив'язку до певної галузі знань, а гнучкі (м'які) навички, що набуваються у ході якісної соціальної взаємодії, цілеспрямованої соціалізації майбутнього ІТ-фахівця.

Разом з цим слід враховувати, що для вирішення навчальних завдань з використанням інформаційних технологій прогнозується наявність знань студентами основних прийомів роботи з новими інформаційними технологіями, сполучення процедур, які забезпечують виконання функції накопичення, зберігання, аналізу і передавання інформації із застосуванням технічних засобів [103, с. 165]. В. Гужва подає інформаційні технології як систему методів і способів збору, передачі, накопичення, опрацювання, зберігання, подання і використання інформації [223]. Отже, софт-навички і соціальні компетентності студентів мають гармонійно відповідати їхнім інформаційно-технологічним фаховим навичкам і набуватися у єдності.

Відповідно слід висвітлити загальний контекст інформаційного суспільства, в якому буде відбуватися процес засвоєння основних навичок роботи над власним іміджем (самоіміджування).

Посилаючись на інформацію статті А. Ільченко, зазначимо, що для кращої орієнтації в сучасному інформаційному суспільстві майбутньому програмісту необхідно: 1. Швидко адаптуватися в постійно змінних життєвих ситуаціях, самостійно здобувати необхідні знання, раціонально їх використовувати на практиці для вирішення різних проблем, щоб протягом життя бути висококваліфікованим фахівцем. 2. Самостійно критично мислити, уміти бачити труднощі та знаходити ефективні і раціональні шляхи їх подолання, використовуючи сучасні технології; мати чітке уявлення про те, де і як набуті ним знання можуть бути застосовані; бути здатним генерувати нові ідеї та творчо мислити. 3. Кваліфіковано працювати з інформацією (вміти збирати необхідні для дослідження певної проблеми факти, аналізувати їх, робити необхідні узагальнення, встановлювати необхідні статистичні закономірності, формувати аргументовані висновки та виявляти, вирішувати

нові проблеми). 4. Мати високий рівень комунікативної культури (зокрема комунікації за допомогою інформаційних засобів) [89].

Певні вимоги мають бути витримані згідно з технічними та мережевими засобами як викладачами, так і студентами на будь-якому рівні інформаційних ресурсів (у межах закладу освіти та на національному і світовому рівнях): наявність необхідної кількості підручників в електронному вигляді, методичних наочних посібників, дидактичних матеріалів з використанням графіки, мультимедійних засобів, тестів в електронному вигляді; можливість листування електронною поштою, засобами чату; наявність розвиненої гіпертекстової структури, яка виступає найбільш ефективною для створення інформаційно-методичного забезпечення; наявність електронних бібліотек і систем управління базами даних.

Дослідники В. Пархоменко, Д. Денисов у своїх працях довели, що у професійній підготовці фахівців ефективність використання ІТ залежить від окремих елементів. Ураховуючи думку вчених, Ю. Рубіна, В. Самолова, К. Шевченко стверджують, що навички споживачів інформаційних засобів – пошук та обробка інформації в фаховій діяльності важливі, вони передбачають рівень інформаційної грамотності [117].

Наголосимо, що сучасний ІТ-фахівець, як правило, є включеним не лише у звичні види комунікації, а й має бути здатним працювати в умовах віддалених комунікативних систем (інтернет-комунікація). Комунікація фахівця, здійснювана таким чином, має ознаки соціальної спрямованості, оскільки забезпечує можливість ефективно знаходити клієнтів, здійснювати опосередковане спілкування через інтернет-мережі, застосовуючи різні вербальні засоби. При цьому надзвичайної ваги набувають вміння фахівця підтримувати мотивацію комуніканта до спілкування, уникаючи небажаної реакції з його боку. При цьому професійна комунікація стає чинником перегляду ціннісної системи особистості.

Оскільки сучасні ІТ-компанії потребують талановитих, здібних на творчі пошуки і новаторські відкриття лідерів, які саме в команді приймають рішення і досягають успіхів у колективному вирішенні поставлених перед ними завдань

[89; 101], тому в процесі підготовки майбутніх ІТ-фахівців необхідно розвивати не тільки лідерські якості, але й, враховуючи специфіку економічних, соціальних дисциплін, – навички тимблдингу. Тимблдинг (командоутворення) – це спеціально розроблені заходи спрямовані на згуртування єдиної, сильної та ефективної команди, члени якої орієнтовані на досягнення єдиної мети, на взаємодію, підтримку та гармонійну взаємодію [97]. До навичок тимблдингу відносять навички командної комунікації, поділу ролей виконання завдання в команді, розкриття внутрішніх резервів членів команди, підвищення ефективності взаємодії в команді [125; 133; 245; 247].

Вважаємо, що провідним складником змісту професійної освіти можна назвати: визначення її проєктивності відповідно до життєвої позиції фахівця (набутих компетенцій, мотивів, цінностей, рефлексії). Окреслення професійно-особистісної картини, що віддзеркалює ціннісні орієнтири особистості до професійної діяльності та її наслідків, суб'єктів професійної діяльності, створює умови для реалізації професійно-рольових функцій у процесі вирішення фахових завдань; вимірювання рівня активності фахівця в його професійно-особистісній реалізації; уточнення відносної стабільності, що виявляється в самозміні під впливом зміни мотивів нового досвіду, навчання, саморозвитку, а також спеціальних коригувальних впливів.

Відзначимо, що рефлексивна позиція щодо професійної діяльності передбачає осмислення і корекцію майбутнім фахівцем особистісних цінностей, мотивів, і, як наслідок – розвиток особистісних ресурсів, завдяки чому здійснюється професійне зростання особистості. У наукових джерелах виокремлюється зміст рефлексії професійної діяльності в аспектах професійного становлення особистості як здатності людини виокремлювати, аналізувати, оцінювати, пізнавати, усвідомлювати свої можливості, особистісні та професійно важливі якості, різні сторони діяльності та розвитку професіонала (В. Вербець) [37]; «актуального» (усвідомлення причини проблеми, виокремлення її сильних і слабких сторін, визначення шляхів вирішення) та «потенційного» (компоненти діяльності, які залишаються на периферії свідомості) полів рефлексії (Л. Балабанова) [10]; емоційної

саморегуляції, що сприяє свідомому управлінню особистісно-комунікативною поведінкою взагалі та емоційним станом партнера зокрема (Ю. Лавриш) [121].

Продовжуючи дослідження порушеної проблеми, наголосимо, що важливими факторами рефлексії професійної (навчально-професійної) діяльності є самосвідомість, самоаналіз, самооцінка та самопізнання. Свідоме ставлення до своєї професійної діяльності ґрунтується на здатності оцінити діяльність інших через призму особистих професійних критеріїв. Однак через наслідування людиною певних стереотипів така оцінка часто викривляється, тому для того, щоб свідомість віддзеркалювала суто особисте ставлення до професії, а не була проекцією ставлення інших, слід критично ставитися до кожної прийнятої суспільством, професійною спільнотою думки щодо суб'єктів, результатів, чинників цієї діяльності. Усвідомлення особистістю суперечності між особистими намаганнями й оцінкою її професійних дій і якостей із боку професійної групи проявляє потребу в самопізнанні. Самоаналіз і самооцінка ж є регуляторами професійного зростання людини.

Адекватність самооцінки є важливою умовою професійної реалізації особистості. Причинами її неадекватності ж є претензії людини до професійного визнання: переоцінка особистого професійного рівня разом із недооцінкою недоліків, або ж, з іншого боку, – недооцінка особистих досягнень на фоні перебільшення недоліків. У будь-якій формі неадекватність самооцінки не сприяє ефективному самоаналізу людиною особистих досягнень. Емоційний бік самооцінки реалізується в понятті «професійна честь» як потребі ствердження своєї професійної цінності (репутації) серед представників професійної спільноти, відчуття самоповаги внаслідок професійної діяльності.

Отже, майбутній ІТ-фахівець після закінчення закладу вищої освіти має володіти рідною та іноземною мовами, хоча б однією технологією, але частіше випускники мають уявлення про більшу кількість технологій, демонструють якісні знання з низки фахових навчальних дисциплін, ігноруючи цикл гуманітарних дисциплін. Для запобігання такого явища необхідно дотримуватися такої організації професійної підготовки, яка реалізується в межах змістово-технологічної інтеграції: соціально-гуманітарної, загально-

професійної, спеціально-предметної підготовки майбутніх ІТ-фахівців [271, с. 184]. Підкреслимо, що у зв'язку з цим постає завдання в процесі соціально-гуманітарної підготовки підтримувати формування індивідуальної особистості, її світогляду та культури мислення, творчих здібностей, сприяти розвитку компонентному аналізу професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій, завдяки розумінню культурної спадщини людства. Ми маємо готувати не просто ІТ-фахівців, а професіоналів, спроможних до свідомого та постійного саморозвитку, самовдосконалення, творчої професійної діяльності у сфері вищої освіти.

У цілому, аналіз сутнісних і функційних характеристик досліджуваного феномену у взаємозв'язку з викладанням дисциплін соціально-гуманітарного циклу зумовили висновок, що процес формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців ґрунтується на принципах системності, рефлексії, суб'єкт-суб'єктної іміджевої взаємодії, професійної спрямованості, особистісного цілеположення, гармонізації іміджевого образу. З огляду на специфіку умов діяльності в ІТ-сфері встановлено особливості формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в ЗВО, як: цілеспрямованість і комплексність педагогічного впливу змісту освіти з урахуванням інтеграції предметів соціально-гуманітарного і професійно-спрямованих циклів у поєднанні з практичною професійною діяльністю; спрямованість суб'єкта на власний розвиток і професійну діяльність та здатність до професійного самовдосконалення протягом усього життя; спрямованість на професійний успіх на основі готовності швидко пристосовуватися до інтенсивних змін у нових формах і засобах інформаційних технологій в ускладненні та збільшенні обсягів інформації; формування вміння знайти підхід до вирішення проблеми або терміново розв'язати нестандартне завдання завдяки неординарному творчому мисленню; переорієнтація індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, що потребує від особи лідерських якостей, певних знань у галузі психології й управління; орієнтація не на фіксований набір знань, умінь і навичок в ІТ-галузі, а сформованість спектру компетентностей, що

забезпечать кар'єрне зростання; вимога до викладача постійно відстежувати зміни, новинки і тенденції в ІТ-сфері.

Спираючись на результати проведеного аналізу, узагальнюючи досвід сучасних науковців науковців (В. Бондаренко) [24], (Л. Зубік) [87], (А. Коркішко) [111], (Д. Корчевського) [113], (І. Сімонової) [222] та враховуючи специфіку професійної діяльності в ІТ-сфері, яка передбачає складність і опосередкованість професійної взаємодії у системі «людина – знакова система – техніка», визначено таку *специфіку* формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладах вищої освіти: спрямованість процесу підготовки фахівця не на обмежений набір знань, умінь і навичок в ІТ-галузі, а на сформованість спектру компетенцій, у тому числі загальнокультурних, соціальних, оздоровлюваних, які здатні забезпечити швидко професійну адаптацію, кар'єрне зростання, запобігти професійному вигоранню; посилена потреба у формуванні у фахівця м'яких навичок поряд із професійно-технічними знаннями й уміннями, що забезпечується цілеспрямованим і комплексним педагогічним впливом змісту освіти; необхідність формування у майбутнього ІТ-фахівця гнучкості і мобільності; спрямованість на забезпечення професійного успіху імідженосія на основі самостійності, готовності швидко пристосовуватися до інтенсивних змін, зокрема у нових формах і засобах інформаційних технологій, зростання обсягу інформації, потреби в неординарному творчому мисленні; переорієнтація професійних настанов особистості з пріоритетності індивідуальної ІТ-діяльності на діяльність у складі команди професіоналів, сполучення лідерських характеристик та навичок тимбілдингу.

Ми вже згадували, що важливо, щоб фахові та соціально-гуманітарні складові професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців не виключали, а доповнювали та збагачували одна одну, що стає тим більш важливим, зважаючи на те, що лише такий підхід зможе забезпечити врахування визначеної нами специфіки професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців. Тому не будемо заперечувати необхідність фахової підготовки фахівців, а

проаналізуємо соціально-гуманітарну підготовку, що має стати рівноцінною складовою професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

На думку вчених, соціально-гуманітарна підготовка майбутніх ІТ-фахівців має базуватись на стрімкому знайденні рішень складних ситуацій, у яких здобувач освіти зможе застосувати отримані компетентності та виявити власний творчий потенціал. Для реалізації соціально-гуманітарної підготовки необхідно забезпечити стійкий розвиток соціально-гуманітарних професійних цінностей майбутнього ІТ-фахівців, його самореалізацію у процесі професійної діяльності. Цього можна досягти завдяки підтримці професійного самовизначення студента, здатності майбутнього ІТ-фахівця до повноцінної діяльності в умовах постійних змін та невизначеності.

Отже, аналіз сучасних досліджень формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівців продемонстрував, що сучасний розвиток усіх галузей людської діяльності диктує нові вимоги до сучасного конкурентоздатного фахівця, що потребує поєднання спрямованості змісту дисциплін соціально-гуманітарного і професійних (фахових) циклів.

Великий науково-освітній потенціал предметів соціально-гуманітарного циклу, необхідність пошуку ефективних методів і способів самоствердження молодих фахівців на ринку праці потребує вивчення їх потенціалу щодо формування професійного іміджу. Слід наголосити що фахівці з інформаційних технологій входять до десяти провідних професій майбутнього [101; 200], при цьому серед основних умов успішності ІТ-фахівців – не лише володіння цифровою грамотністю, а й здатність комунікувати з іншими людьми, працювати в команді, вирішувати проблемні ситуації, самостійно визначати завдання і відповідально їх розв'язувати, уміти спостерігати за змінами навколишнього світу й органічно змінюватися самому, адаптуватися в соціумі [127; 280].

Проблемам професійної підготовки широкої галузі фахівців і аналізу навчальних дисциплін за циклами загальної, і спеціальної (фахової), і професійної підготовки присвятили свої наукові роботи Л. Оршанський, С. Хмельковська (майбутнього викладача іноземних мов) [175]; О. Ярошинська

(майбутнього вчителя початкових класів) [274]; Н. Гайдук (майбутніх учителів фізичної культури) [44]; М. Фадєєва (майбутніх керівників закладів освіти) [248]; Ю. Лавриш, О. Марченко (майбутніх інженерів) [123; 136]; І. Ратинська, Д. Щедролосьєв (майбутніх операторів з обробки інформації та програмного забезпечення) [271]; О. Слободенюк (майбутніх менеджерів економічного профілю) [225], Р. Горбатюк, Л. Зубік, О. Наумук, В. Омельченко (майбутніх бакалаврів з інформаційних технологій) [52; 87; 167; 48], Б. Воронкова, М. Дебич, Н. Дем'яненко, Н. Дівінська, В. Карачун, В. Кобченко, Г. Лесик, І. Мельникова, А. Морозова, О. Олексюк, Г. Онкович, О. Щербакова (оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у підготовці майбутніх фахівців у вищій освіті України) [173; 217] та ін.

Зазначимо, що не залежно від напрямку дослідження, у роботах підкреслено важливість забезпечення в циклі дисциплін професійної та практичної підготовки за фахом вмотивованості майбутніх фахівців до формування професійних знань, умінь через наповнення змісту дисциплін фахової підготовки спеціальними знаннями завдяки урізноманітненню інтерактивними технологіями навчально-виховного процесу, а також через активізацію професійної діяльності майбутніх фахівців завдяки поєднанню теоретичної і практичної частини професійної підготовки.

У контексті дослідження порушеної проблеми важливим є те, що в наукових дослідженнях зміст соціально-гуманітарних дисциплін підготовки майбутніх фахівців спрямовано на: формування й розширення науково-філософського світогляду фахівця, на розвиток соціально-особистісних компетенцій [173]; формування у студентів системи етичних цінностей, знань та умінь відповідно до етичних норм певної професії і їх використання в професійній діяльності [266]; стимулювання творчості, самостійності і критичного мислення, а також прищеплення студентам смаку до свободи висловлювання власних думок [173]; використання чинників впливу соціально-гуманітарних дисциплін на професійну підготовку щодо виконання нею функції передавання соціального професійного досвіду, а також на попереджувальну, превентивну функцію – підготовку майбутнього фахівця до

життєдіяльності в епоху криз, зміни ринку праці [89]; формування нового типу фахівця, який може дивитися на соціальні проблеми системно, бачити світ у всій його універсальній єдності і дотримувати рішення відповідно до економічних, соціально-політичних проблем держави [161].

Також у сучасних дослідженнях розглядається роль циклу фахових дисциплін у формуванні професійного іміджу в професійній і практичній підготовці майбутніх фахівців (К. Атаманська [8], В. Бондаренко [24], Н. Гайдук [44], Л. Данильчук [61], Ю. Дзядевич [66], Л. Донська [73], О. Затворнюк [82], В. Ісаченко [92], О. Ковальова [105], А. Ковальчук [106], А. Коркішко [111], Н. Прус [202], І. Размолодчикова [210], Н. Савченко [214], М. Сперанська-Скарга [232]). Авторами доведено, що дисципліни професійного циклу важливі для формування в майбутніх фахівців професійного іміджу, оскільки дисципліни розкривають специфіку майбутньої професії, а саме імідж детермінований суб'єктом особистості і його рівнем професійної компетентності як фахівця [105]. Саме результатом прояву можливостей ресурсів професійно-спрямованих (фахових) дисциплін у формуванні професійного іміджу є професійні знання, уявлення про себе як суб'єкта професійного самовдосконалення; формування стійкої мотивації до оволодіння професією; орієнтація на пошук шляхів і можливостей професійного розвитку; прагнення особистості до кар'єри; орієнтація професійної діяльності на попит ринку.

Аналіз особливостей формування іміджу майбутніх фахівців різних професій на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу професійної підготовки представлено в педагогічних дослідженнях В. Волкової [40], Ю. Дзядевич [66], С. Маскалянової [138], Н. Савченко [214]. У дослідженнях доведено, що цілісна структура викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу включає матеріал громадсько-політичної спрямованості, сприяє володінню системністю, цілісністю, логічністю, емоційністю.

Аналіз сучасного стану формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців дозволяє твердити, що престижність професії в ІТ-сфері нині значна.

Зазначимо, що аналіз навчальних програм і планів освітньо-професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців за кордоном та міжнародний досвід висвітлено частково в студіях вітчизняних науковців (Л. Зубик) [87], (А. Ільченко) [89], (В. Круглика) [116], (О. Наумука) [167], (В. Осадчого, Е.Осадчої) [176], (І. Пододіменко) [189].

Аналіз освітніх програм виявив той факт, що в основу розробки планів та освітнього стандарту з комп'ютерних наук покладено міжнародні документи, які регламентують підготовку фахівців із комп'ютерних наук: *Computing Curricula, 2005* – Керівництво до зведення знань щодо комп'ютерних наук з огляду на особливості підготовки фахівців за напрямками *Computer Science* (комп'ютерні науки), *Information Systems* (інформаційні системи), *Information Technology* (інформаційні технології).

За визначенням ЮНЕСКО, ІТ є сукупністю взаємодетермінованих наукових, технологічних, інженерних предметів, у межах яких висвітлюються методи ефективної організації праці людей зі обробки і зберігання інформації, методи організації обчислювальної техніки, взаємодії з людьми та виробничим устаткуванням, програмні додатки, а також з'ясовують пов'язані з ними соціальні, економічні і культурні проблеми.

Аналіз систем і програм підготовки майбутніх ІТ-фахівців за кордоном (Лондон, США, Європа, Канада [116; 139]) можна зробити висновок, що в різних країнах світу не існує єдиної системи професійної підготовки цих фахівців. Відрізняються системи підготовки в коледжах і університетах тим, що, по-перше, підготовка є більш наближеною до вимог ринку праці, бо є вузько спеціалізованою, а університети надають більш загальну підготовку, що виявляється в наявності загально-професійних і гуманітарних дисциплін. Так, в Імперському коледжі Лондона (*The Imperial College*) при отриманні ступеня бакалавра разом з вивченням фахових дисциплін включено дисципліни «Етика в галузі комп'ютерингу» (*Ethics in Computing*), де дискутуються питання здоров'я, безпеки співробітників, які є аспектами професійної етики. Обов'язкова дисципліна «Презентаційні навички» (*Presentation Skills*) має на меті формування у здобувачів освіти навичок публічного виступу і презентації

власних продуктів діяльності. Також на другому році навчання пропонується обов'язкова дисципліна «Груповий проєкт з комп'ютерингу» (Computing Group Project), що сприяє вдосконаленню комунікативних умінь, формуванню вміння взаємодіяти, доводити власні висновки, працюючи в різних групах [114]. Зі здобувачами освіти працює Служба кар'єри Імперського коледжу Лондона. Відомі науковці, роботодавці на майстер-класах Служби кар'єри розкривають питання: планування кар'єри, професійні навички (культурний і діловий етикет), письмові заявки (резюме, супровідний лист, особисті заяви), нетворкінг (соціальна і професійна діяльність щодо ефективного вирішення складних життєвих завдань на основі довгострокових взаємин з людьми і взаємодопомоги) [293]. Зазначимо, що відсутні в Україні такі програми підготовки ІТ-фахівців, де, починаючи з першого курсу, цілеспрямовано формують професійний етикет, навички презентації себе, вміння побудови взаємин з людьми.

Освіта в галузі інформаційних технологій США суттєво орієнтована на використання сучасних інформаційних технологій у різних сферах промисловості, що справляє вирішальний вплив на рівень розвитку продуктивних сил суспільства країни. Аналізуючи підготовку програмістів у закладах освіти США, Канади, країн Європи й Азії, варто звернути увагу на те, що базова підготовка здійснюється на 1–2-му роках навчання. Крім цього, студент може на свій розсуд обрати додаткові блоки дисциплін, поглиблюючи свої знання в певній галузі не тільки інформаційних технологій, але й соціально-гуманітарних дисциплін [116]. Усе це сприяє формуванню професійних знань і, як результат, – формуванню професійного іміджу.

В Японії в освітніх стандартах підготовки ІТ-бакалаврів (Computing Curriculum Standard J07) визначено якості успішного випускника ІТ-факультетів: спілкування (здатність публічно виступати перед різними аудиторіями з професійною тематикою); командна робота (уміння ефективно працювати у виробничому середовищі); самокерування (керування власним навчанням і розвитком, часом); організаторські здібності; уміння продовжувати свій професійний розвиток (І. Пододименко) [189]. Важливо, що розвиваються

вміння працювати в команді, приймати рішення, формується здатність до комунікативних навичок, креативність, що є базою для побудови професійного іміджу.

Специфічна ситуація існує в країнах пострадянського простору. Так, у Російській Федерації особливо відчутним за впливом на професійну підготовку ІТ-фахівців є принцип регіоналізації, який полягає в тому, що її зміст і цілі визначаються вимогами регіону до спеціалістів певної ІТ-галузі [139]. Це має й позитивний аспект, орієнтуючи підготовку ІТ-фахівців на конкретні місцеві потреби, хоча разом з цим заважає уніфікації і підвищенню загального рівня їх підготовки. Адже часто предмети соціально-гуманітарного циклу витісняються з навчальних планів дисциплінами спеціально-технічного спрямування.

Важливо зазначити, що за кордоном тенденція розвитку підготовки ІТ-спеціалістів рухається у зворотному напрямку. Усе більш популярними стають соціально-гуманітарні науки (мистецтво, суспільні науки, бізнес і право), які активно вибирають студенти країн ОЕСР (Австрії (62%), Ізраїля і Туреччини (60%), США і Нової Зеландії (майже 58%) й Австралії (59%)) [116]. Це свідчить про розуміння здобувачами освіти важливості здобуття соціально-гуманітарних знань, про загальну суспільну потребу у фахівцях, які володіють зазначеними знаннями.

Автори [137; 184] на основі проведеного аналізу досвіду професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців за кордоном узагальнюють рекомендації для вдосконалення вітчизняної системи професійної підготовки майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти: процес професійної підготовки має оперативно реагувати на зміни, що відбуваються в науці, промисловості та в ІТ-сфері, враховуючи вимоги ринку праці, для чого необхідно проводити постійний їх моніторинг. Навчання студентів будується на основі їх досвіду й уподобань, що відбувається у вивченні різних дисциплін тими студентами, які мають досвід з програмування, і тими, які його не мають; професійну підготовку потрібно проводити із залученням і активною участю потенційних роботодавців; професійна підготовка має передбачати навчання за спеціалізаціями, що дає змогу майбутнім програмістам зосередитися на одній з

багатьох сфер інформатики чи програмування; у процесі професійної підготовки студенти мають бути залучені до роботи в наукових лабораторіях для набуття спеціалізованих навичок у сфері досліджень.

Ці пропозиції важливі для формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, оскільки для розв'язання проблеми нашого дослідження професійна підготовка, як зазначає В. Круглік, обов'язково повинна мати соціально-гуманітарну складову, яка орієнтована на майбутню професію ІТ-сфери; доцільно до змісту професійної підготовки включити навчання з професійного спілкування (усного й письмового), ділового етикету та взаємодії з роботодавцями в професійному середовищі (співбесіди, резюме, пошук роботи, професійний брендинг). При цьому навчання має будуватися на принципі, згідно з яким отримані знання мають бути застосовані на практиці, і саме ця модель справила значний вплив на якість освітніх програм в інших країнах [116].

Такі особливості на сьогодні в Україні лише впроваджуються в систему навчання майбутніх ІТ-фахівців, не мають системного й чіткого характеру, викликають масу суперечностей, від чого якість такої підготовки знижується, набуваючи загального, а не практико-орієнтованого характеру. У зв'язку із цим ІТ-компанії й підприємства в Україні в більшості випадків важко йдуть на контакт із закладами вищої освіти з питання організації виробничих практик студентів.

Система професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців в Україні поки що перебуває на стадії формування, розвитку, експерименту та накопичення досвіду. Лише за відповідної підтримки держави, яка проводитиме грамотну освітню політику, включаючи заходи для верифікації фінансування освіти, здійснюватиме просвітницьку діяльність, а також проводитиме підтримку тісних контактів з представниками бізнесу та промисловості, з урахуванням зарубіжного досвіду професійної підготовки ІТ-фахівців можна вдосконалити національну професійну підготовку майбутніх програмістів, яка спроможна вирішувати проблеми підготовки кваліфікованих ІТ-кадрів і бути однією з найважливіших ланок у структурі розвитку виробництва країни загалом.

У цілому, аналіз сутнісних і функційних аспектів формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій у взаємозв'язку з викладанням дисциплін соціально-гуманітарного циклу зумовили висновок, що процес *формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців* відображає динамічний рух здобувача освіти як суб'єкта власного розвитку у конкретній сфері професійної підготовки та професійної діяльності, здатного до самовираження, самореалізації і самовдосконалення протягом усього життя, що забезпечує набуття і втілення внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення і підтримання конкурентоспроможного і привабливого для бенефіціарів (стекхолдерів) в ІТ-сфері, працедавців, колег, партнерів образу потенційного співробітника.

Спираючись на узагальнюючий аналіз поглядів сучасних науковців та враховуючи специфіку професійної освіти й майбутньої діяльності фахівця в ІТ-сфері, визначено такі *особливості* формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладах вищої освіти:

– спрямованість процесу підготовки фахівця не на обмежений набір знань, умінь і навичок в ІТ-галузі, а на сформованість спектру компетенцій, у тому числі загальнокультурних, соціальних, оздоровлюваних, які спрямовані на розуміння способів використання знань у ІТ-сфері для забезпечення швидкої професійної адаптації, кар'єрного зростання, запобігання професійному вигоранню;

– посилена потреба у формуванні у фахівця «м'яких» навичок поряд із професійно-технічними знаннями й уміннями, що забезпечується цілеспрямованим і комплексним педагогічним впливом змісту освіти з урахуванням інтеграції предметів соціально-гуманітарного і професійно-спрямованих циклів, підтримується логікою навчального плану і технологією процесу оволодіння спеціальністю майбутнього фахівця з інформаційних технологій у поєднанні з практичною професійною діяльністю;

– вимога до викладання соціально-гуманітарних дисциплін на основі міжпредметної інтеграції, адаптивності, соціальної лабільності, постійного

відслідковування змін, новинок і тенденцій у ІТ-сфері, що забезпечує гнучкість і мобільність майбутніх фахівців;

– спрямованість на забезпечення професійного успіху імідженосія на основі самостійності, готовності швидко пристосовуватися до інтенсивних змін, зокрема у нових формах і засобах інформаційних технологій, в ускладненні та збільшенні обсягів інформації; формування вміння знайти підхід до вирішення проблеми або терміново розв'язати нестандартне завдання завдяки неординарному творчому мисленню;

– переорієнтація професійних настанов особистості з пріоритетності індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, на створення професійних кластерів і консолідацію, що потребує від особи сполучення лідерських характеристик та навичок тимбілдингу на основі поглиблення знань у галузі соціології, психології та управління.

Процес формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців ґрунтується на *принципах* системності, рефлексії, суб'єкт-суб'єктної іміджевої взаємодії, професійної спрямованості, особистісного цілепокладання, гармонізації іміджевого образу.

У контексті підготовки майбутніх ІТ-фахівців роль соціально-гуманітарних дисциплін закладів вищої освіти, їх можливості та ресурсне забезпечення в контексті формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, явно недооцінені і недостатньо досліджені.

Аналіз проблеми формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, визначення суті, структури та особливостей його забезпечить обґрунтоване визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості професійного іміджу ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, а також дозволить здійснити оцінку наявного стану формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладі вищої освіти.

Далі ми схарактеризуємо вихідний стан сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій, визначимо

діагностичний інструментарій, проаналізуємо результати констатувального етапу експерименту.

1.3. Діагностика вихідного стану професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій

Проведений аналіз категорії «імідж» у сучасній науково-педагогічній літературі, теоретичне дослідження сутності професійного іміджу, його структури та функцій (п. 1.1), визначення особливостей формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців (п. 1.2) виявилися достатніми та необхідними підставами для подальшого наукового пошуку, що логічно передбачає проведення діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців з метою визначення його дійсного стану. Вирішення завдання діагностики вихідного стану професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій, вирішенню якого присвячений цей підрозділ, полягає, зокрема, в описі загальних питань організації експериментального дослідження, обґрунтуванні критеріальної бази та діагностичного інструментарію дослідження, експериментальному отриманні та інтерпретації даних щодо рівнів сформованості професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій у ході констатувального етапу експерименту.

Дослідно-експериментальну роботу було здійснено в закладах освіти, де відбувається підготовка майбутніх ІТ-фахівців здобувачів першого (бакалаврського) рівня з галузі знань 12 «Інформаційні технології». Учасниками експерименту стали Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ), Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»), Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (ЛНУ); Івано-Франківська філія Відкритого міжнародного університету «Україна» (ІФУ); Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (УДПУ).

Відзначимо, що проведення педагогічного експерименту в цілому передбачало три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний, кожний з яких було детально описано у відповідних підрозділах дослідження: перший етап – констатувальний (див. п. 1.3) – забезпечував аналіз даних розвідувальної і діагностичної роботи з формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця. Другий етап експерименту – формувальний (див. п. 2.2), передбачав застосування спеціально розроблених педагогічних умов (див. п. 2.1.) й укладеної структурно-функційної моделі, спрямованих на формування майбутнього ІТ-фахівця професійного іміджу при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, спрямованих на покращення результатів створення позитивного іміджу. Третій етап – контрольний (див. п. 2.3), мав за мету визначення й оцінку ступеня змін за визначеними критеріями (мотиваційний, когнітивний і діяльнісний), проведення порівняльного аналізу даних, отриманих до та після формувального етапу експерименту.

У контексті виконання першого етапу експерименту – констатувального, було проведено дослідження стану підготовки формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців.

Констатувальний етап експерименту здійснювався з метою діагностування стану професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, зокрема: проаналізовано й оцінено умови формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців у закладах вищої освіти; визначено суб'єкти експериментальної роботи (експериментальні й контрольні групи); з'ясовано критерії, показники і рівні, методики, за якими можна зробити висновок про зміни, що сталися із суб'єктами експерименту; складено методику проведення констатувального експерименту; визначено (констатація) рівень сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців – суб'єктів експериментальної роботи.

Дослідження розпочали із вивчення загальної характеристики експериментальних баз та процесу підготовки ІТ-фахівців.

У ході аналізу нормативно-правового забезпечення підготовки майбутніх ІТ-фахівців у зазначених закладах було встановлено, що їх освітня діяльність,

відповідно до документів Computing Curricula 2001-2005 [283] підготовки бакалаврів у галузі інформаційних технологій здійснюється за такими напрямками: комп'ютерні науки, програмна інженерія, комп'ютерна інженерія, інформаційні технології, інформаційні системи.

Зазначене відповідає переліку напрямів підготовки фахівців у закладах за бакалаврським рівнем вищої освіти, та переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [81; 233]. Перелік галузей знань і спеціальностей підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідає Стандарту з галузі знань – 12 «Інформаційні технології» зі спеціальності – 122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології; 123 Комп'ютерна інженерія [81], які є спільним для визначених закладів вищої освіти.

Також було встановлено, що освітня діяльність зазначених закладів вищої освіти ґрунтується на документах, які окреслюють основні тенденції розвитку ІТ-сфери в Україні та підготовки відповідних фахівців. Так, підготовка ІТ-фахівців здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», регламентується наказами Міністерства освіти і науки України, Положенням про організацію освітнього процесу закладу вищої освіти, Правилами внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти та реалізується за допомогою системи стандартів вищої освіти, під яким розуміють сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності [81; 233].

У ході вивчення нормативних положень підготовки майбутніх ІТ-фахівців з 2010 по 2019 р.р. встановлено, що Стандарт підготовки ІТ-фахівців (2010 р.) будувався на основі комплексу нормативно-правових документів міжнародних (Стандартна Класифікація Освіти (ISCED – 97: International Standard Classification of Education/UNESCO, Paris); Структури кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (The framework of qualifications for the European Higher Education Area); Структури ключових компетенцій (Key Competences for Lifelong learning: A European Reference Framework – Implementation of «Education and Training 2010», Work programme, Working

Group B «Key Competences», 2004) й українських (Закон України «Про вищу освіту» (2002 р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (13.12.2006); Національний класифікатор України «Класифікація видів економічної діяльності» ДК 009, ДК 003 (2005 р.) [81; 116; 166; 167; 233].

Освітньо-професійна програма (ОПП) КПІ імені І. Сікорського (2016 р.) підготовки бакалаврів за фахом «фахівець з інформаційних технологій» за освітньо-професійною програмою галузі знань 12 «Інформаційні технології» зі спеціальності – 122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології передбачає такі цикли підготовки: цикл соціально-гуманітарної підготовки нормативних та вибіркових дисциплін (720 год.) 24 кредити ECTS, цикл базової підготовки (2160 год.) 72 кредити ECTS, цикл природничо-наукової підготовки (2070 год.) 69 кредитів ECTS, забезпечують певний освітній рівень; цикл професійної та практичної підготовки (1140 год.) 38 кредитів ECTS та цикл професійної (професійно-орієнтованої) та практичної підготовки (за вибором студентів) (705 год.) 23,5 кредитів ECTS, що разом із попередніми циклами забезпечує певний освітньо-кваліфікаційний рівень за нормативною та варіативною частинами 240 кредитів ECTS. До соціально-гуманітарних дисциплін віднесено: україномовні Н/Д, історичні Н/Д; філософські Н/Д, психологічні Н/Д; правові Н/Д; соціально-гуманітарні Н/Д №1, соціально-гуманітарні Н/Д №2, іноземна мова, іноземна мова професійного спрямування. Система знань у вигляді системи змістових модулів щодо складових узагальнених структур діяльності ІТ-фахівця, поданих у Стандарті, не містить конкретних іміджелогічних знань і вмінь. Але Стандарт містить якості особистості, уміння, які опосередковано відображають і є складовими іміджеформувальних умінь: бути творчою та креативною особистістю, володіти методами міжособистісних комунікацій, дотримуючись норм толерантності, вміти адаптуватися до різних практичних умов для ефективної праці в колективі з урахуванням етичних, філософських і релігійних позицій, історії та культури суспільства, особливостей психології поведінки членів колективу [81; 233].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) розробка Стандарту (2018 р.) здійснюється на основі переходу від кваліфікаційної до компетентнісної моделі ІТ-фахівця і передбачає інтегральні, загальні і професійні (фахові) компетентності, які є інтегрованою характеристикою якостей особистості, результат підготовки випускника закладу вищої освіти для виконання діяльності в ІТ-індустрії і сприяють гармонізації вимог роботодавців до компетентностей і кваліфікацій випускників ІТ-спеціальностей [105]. Зазначимо, що зміст нових Стандартів вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня за галуззю знань 12 «Інформаційні технології» за спеціальностями 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія» формувався на основі документів: Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 р.), «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» (2011 р.), Класифікатора професій: ДК 003 (2010 р.), Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015 р.); International Standard Classification of Education (ISCED 2011) [81]. У Стандарті визначено, що обсяг освітньої програми бакалавра галузі знань 12 «Інформаційні технології» за всіма спеціальностями становить 240 кредитів ЄКТС, 15-20 % яких займає цикл соціально-гуманітарних дисциплін [81; 233].

Отже, розроблені стандарти 2018 р. в області ІТ [81] – це механізм адаптації освітньої парадигми до вимог стейкхолдерів і увідповіднення змісту ІТ-освіти до потреб ІТ-ринку праці (Т. Ковалюк) [107], що дозволяє через інтегральні, загальні і фахові компетентності визначати стереотипність сприйняття ІТ-фахівця за предметом його професійної діяльності, заснованої на імідж-стандарті. Розгляд змісту інтегральних, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей дозволив визначити критерії формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців [167]. Також Стандартом визначено дисципліни соціально-гуманітарного циклу, до яких належать науки, які вивчають духовну, розумову, моральну, культурну й суспільну сфери

діяльності людини [81]. Це накладає свої вимоги до формування іміджу ІТ-фахівця як еталону представника професії в ІТ-сфері. Наголосимо, що цей стандарт покладено в основу підготовки ІТ-фахівця визначених нами закладів вищої освіти і містить багато можливостей для формування професійного іміджу ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Дослідження науково-методичного забезпечення формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця включав аналіз освітнього (програм і планів з навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу вітчизняних та закордонних ЗВО) забезпечення фахової підготовки майбутніх ІТ-фахівців, отримання додаткової інформації про форми роботи з формування професійного іміджу, діагностична робота з визначення рівня сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців.

Отже, формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, провідна ідея якого полягає у створенні системи організованого й цілеспрямованого впливу на професійну підготовку майбутніх ІТ-фахівців у процесі їх навчання, позааудиторної роботи і створення середовища, що враховує сучасні вимоги до ІТ-фахівця, його внутрішнього і зовнішнього потенціалу і передбачає: поетапне формування ІТ-фахівців у поєднанні використання іміджестворювального потенціалу соціально-гуманітарних дисциплін, враховуючи результати систематичного моніторингу взаємодії ІТ-фахівців і тенденцій в ІТ-індустрії; оперативне, систематичне оновлення іміджетвірної складової змісту соціально-гуманітарних дисциплін; гармонійне поєднання традиційних, інтерактивних дидактичних технологій з професійно спрямованими технологіями щодо засвоєння стратегій самоіміджування майбутнім ІТ-фахівців; організація наскрізної взаємодії з роботодавцями, випускниками, які працюють в ІТ-сфері, що забезпечують входження в квазіпрофесійне середовище.

У межах нашого дослідження необхідним і актуальним є детальне висвітлення змісту та порівняльний аналіз навчальних планів і програм підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р., із змінами та доповненнями 2017 р.), бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на

першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми (mon.gov.ua).

Згідно з характеристикою професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, про яке йшлося у підрозділі 1.1., професійний імідж є частиною культури і відображає моральні цінності, особистісну і професійну етику, певні іміджеві характеристики, відповідні майбутній професійній діяльності в ІТ-сфері. Тому ми проаналізували соціально-гуманітарну складову освітньої програми ІТ фахівця.

У процесі дослідження ретельно проаналізовано навчальні та робочі програми дисциплін соціально-гуманітарного циклу спеціальності: 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія» (2014 – 2018 н.р.).

Встановлено, що метою підготовки ІТ-фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія» є підготовка фахівців, здатних самостійно використовувати і впроваджувати інформаційні технології; здійснювати теоретичні та експериментальні дослідження в галузі комп'ютерних наук; застосовувати математичні методи й алгоритмічні принципи в моделюванні, проєктуванні, розробці та супроводі інформаційних технологій; здійснювати розробку, впровадження і супровід інтелектуальних систем аналізу й обробки даних організаційних, технічних, природничих і соціально-економічних систем [81; 233]

Для визначення змістовного наповнення окремих навчальних програм та планів щодо формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було протягом 2016-2017 рр. проведено їх аналіз в Могилянській Академії, Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Харківському національному університеті радіоелектроніки на кафедрі філософії, задіяній в експерименті.

Встановлено, що у всіх вищезазначених закладах вищої освіти освітньо-професійна програма включає поглиблену фундаментальну, соціально-гуманітарну, спеціальну та науково-практичну підготовки. Навчальний план підготовки ІТ-фахівця на рівні бакалавра складається з двох частин – нормативної та варіативної, куди входять два цикли: перший – загальної підготовки; другий – фаховий (професійно-практичний), до якого входять нормативні, вибіркові навчальні дисципліни за вибором навчального закладу та за вибором здобувачів вищої освіти.

Аналіз навчального плану Києво-Могилянської Академії показав, до дисциплін за вибором, що містять елементи формування іміджу, можна віднести такі: Психологія соціального впливу та успіху (4,5 кред.), Психологія інтелекту (2 кред.), Основи інформаційного суспільства (1 кред.). У навчальних планах Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна є одна дисципліна ІТ-бізнес (4 кред.), яка розкриває особливості бізнесу, але не містить іміджевої компетентності. Навчальний план Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» містив дисципліну професійної та практичної підготовки «Проектний менеджмент», зміст якої розкриває особливості формування професійних навичок роботи над проектами.

Аналіз навчальних планів названих закладів вищої освіти підготовки майбутніх ІТ-фахівців показав, що в циклі загальної та спеціальної (фахової) підготовки передбачено вивчення таких гуманітарних і соціально-економічних обов'язкових дисциплін, як: Філософія, Основи права, Іноземна мова за професійним спрямуванням та Українське фахове мовлення. До вибірових цього циклу навчальних дисциплін за вибором здобувачів освіти відносять такі: Психологія управління, Інформаційне суспільство, Соціологія та соціальні технології, Психологія сприйняття і переробки інформації, Соціальна психологія та конфліктологія, Психологія екстремальних стосунків та ефективної адаптації, Правові основи професійної діяльності, Політичні проблеми сучасного суспільства, Історія науки та техніки.

Проаналізуємо можливості соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців.

Так «Філософія» як навчальна дисципліна (2 курс) формує базові знання з філософії, що сприяють розвитку загальної культури і формуванню критичного мислення, вільному пошуку істини в ході філософської дискусії, вмінню відстежувати коло актуальних етичних проблем та етичні засади відносин у сучасному суспільстві. Для формування цілісного професійного іміджу майбутньому ІТ-фахівцю потрібно спиратись на чітку власну життєву позицію, принципи, професійне кредо, що буде втілюватись у його філософському світогляді.

Дисципліна «Основи права» містить необхідну інформацію для майбутнього ІТ-фахівця про систему законодавства України та її застосування суб'єктами права в цивільно-правових, трудових, сімейно-правових відносинах. Набуті знання майбутні фахівці будуть реалізовувати під час працевлаштування на підприємства, при здійсненні трудової діяльності на будь-яких посадах в ІТ-компаніях, при захисті своїх прав і законних інтересів. Що є важливим підґрунтям у створенні сучасним ІТ-фахівцем сучасного власного професійного іміджу.

У межах навчальної дисципліни «Соціальна психологія і конфліктологія» студентам надаються соціально-психологічні знання, формуються вміння аналізувати соціальні ситуації і себе у них, адекватно сприймати себе та оточуючих людей у професійній та навчальній діяльності. Здатність до аналізу практичних ситуацій у сфері соціально-професійної взаємодії та ефективного вирішення проблем комунікації сприятиме створенню сприятливого клімату у групах. Що є необхідною частиною формування соціального іміджу організації та професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Навчальна дисципліна «Психологія сприйняття та переробки інформації» передбачає, що студенти дізнаються, як людина отримує інформацію про світ, зберігає її в пам'яті та перетворює на знання; ознайомлюються з особливостями творчого мислення та процесу прийняття рішень; основними підходами до моделювання мислення в системах штучного інтелекту. Важливо, що зміст цієї

дисципліни у контексті формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця актуалізує питання володіння методами підвищення ефективності інтелектуальної діяльності, уміння контролювати мнемічні процеси; володіння методами контролю та підтримки уваги; питання самоорганізації навчання.

Мета опанування дисципліни «Психологія екстремальних відносин та ефективної адаптації» полягає у вивченні психологічних аспектів екстремальних стосунків у ділових відносинах, психології конфлікту та психології маніпуляцій у спілкуванні; набутті таких умінь, як: протистояння стресу в професійній діяльності, розрізнення маніпулятивних стратегій в особистому та діловому спілкуванні. Основний акцент дисципліни не засереджено на побудові відносин при самоіміджуванні.

У межах дисципліни «Психологія управління» студенти знайомляться із законами управління, стилями лідерства, основними теоріями мотивації персоналу, психологічними механізмами прийняття рішень; отримують уявлення про ефективне ділове спілкування, успішні стратегії ведення переговорів та управління професійною командою. Отримані знання слід використовувати при формуванні професійного іміджу лідера команди, керівника, при побудові іміджу організації.

Навчальна дисципліна «Політичні проблеми сучасного суспільства» містить основні концепції та напрямки розвитку світової і вітчизняної соціально-політичної думки, аналіз перспектив розвитку в Україні демократії, громадянського суспільства і правової держави. У результаті вивчення курсу майбутні ІТ-фахівці отримують уміння та навички, які є важливою складовою у формуванні професійного іміджу: аналізувати і критично оцінювати політичні явища і процеси; орієнтуватися у проблемах розподілу влад, формах державного устрою; формувати та відстоювати свою життєву (політичну) позицію.

Навчальна дисципліна «Історія науки та техніки» покликана розкрити основний проблемний і історичний зміст науково-технічного розвитку цивілізації, роль цього розвитку у формуванні сучасного суспільства. У контексті формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця

актуалізуються питання, що дозволяють розуміти головні тенденції науково-технічного розвитку сучасної цивілізації, що є необхідною складовою світоглядної позиції представника науково-технічної інтелігенції – майбутнього ІТ-фахівця.

Реалізація мети дисципліни «Етичні проблеми сучасного суспільства» полягає у формуванні та корекції моральної свідомості студентів на основі зв'язку морально-духовного потенціалу людини і необхідності його актуалізації для вирішення викликів сьогодення через моральний вибір на користь морального вчинку. Усвідомленні студентами особливості етики та етикету в професійній діяльності ІТ-фахівця входять у структурне ядро професійного іміджу, але, на жаль, зміст дисципліни не розкриває ці аспекти.

Дисципліна «Інформаційне суспільство» знайомить студентів із соціальними передумовами і наслідками комп'ютерної революції, впливом інформаційно-комп'ютерних технологій на розвиток особистості і суспільства. Курс спрямовано на орієнтацію майбутнього ІТ-фахівця на пізнання суті процесу інформатизації суспільства, на зміни в економіці, але не дають уяви про вплив трансформації соціальних структур на формування сучасного іміджу в професії.

У межах дисципліни «Соціологія та соціальні технології» через аналіз основних соціологічних концепцій студенти формують цілісну картину динаміки суспільних процесів, отримують знання про особливості структури сучасного суспільства та головні тенденції його розвитку; про соціальні технології як компонент культури, культурну багатоманітність та роль культури і суспільства у формуванні особистості. У названій навчальній дисципліні студенти набувають навички самостійного критичного аналізу актуальних соціальних проблем, але не отримують розуміння ролі професійного іміджу в суспільстві.

Також, у межах досліджуваної проблеми, відмітимо, що державне замовлення на нову якість майбутнього фахівця вищої освіти – лідерську якість – майже не виконується в фаховій підготовці майбутніх ІТ-фахівців. Аналіз змісту навчальних програм дисциплін соціально-гуманітарного циклу свідчить

про недостатню увагу до формування навичок тимблдингу, які у поєднанні з лідерськими якостями спрямовані на побудову команди, створення командного духу серед співробітників ІТ-компанії, згуртування колективу ІТ-фахівців [81].

Отже, кожна з навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу відіграє певну роль у формуванні професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Проведений аналіз змісту вищезазначених дисциплін засвідчив, що в процесі їх вивчення майбутні ІТ-фахівці оволодівають компетентностями (знаннями та досвідом, необхідними для самопрезентації себе як професіонала, культурної людини), які спрямовано на формування професійного іміджу. Відповідно до Стандарту підготовки проаналізовані вище дисципліни формують такі загальні компетентності: фундаментальні знання філософії та методології науки, психології, що сприяють розвитку загальної культури, формують етичні загальнолюдські цінності, етичні норми поведінки [233]. Доведено, що дисципліни соціально-гуманітарного циклу мають потенціал для сприяння розвитку у здобувачів освіти ІТ-спеціальності, здатності абстрактно і критично мислити, аналізувати соціальні явища, вільно комунікувати державною та іноземною мовами, вчитися й оволодівати сучасними знаннями протягом життя, генерувати нові ідеї (креативність), працювати в команді, бути критичним і самокритичним і приймати обґрунтовані рішення; здатність діяти на основі етичних міркувань, усвідомлювати і зберігати загальнолюдські цінності і досягнення суспільства; знати як реалізувати в громаді права й обов'язки як члена суспільства. Ці загальні компетентності, які формуються при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, сприяють свідомому формуванню професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Оскільки ці компетентності формують цілісний образ, внутрішні (моральні, загальнолюдські, культурні цінності, самооцінку, самоповагу) та зовнішні (культуру спілкування, взаємодію в колективі, громадсько-суспільну життєдіяльність) характеристики, що певним чином забезпечує формування професійного іміджу ІТ-фахівця в поєднанні його структурних компонентів – індивідуально-конституційні, соціально-поведінкові, професійно-компетенційні.

Отже, аналіз змісту, тем дисциплін соціально-гуманітарного циклу показав, що багатоваріантність інформаційно-змістовного ресурсу цих дисциплін має іміджеформуючу спрямованість, що забезпечує формування таких якостей майбутніх ІТ-фахівців: комунікабельність, вміння брати на себе відповідальність, оперативно приймати рішення, здібності до емпатії, гнучкості, вміння знаходити компроміси, харизми, чарівності, які допомагають йому утвердитися як активній особистості й успішній людині, для якої важливі не тільки хороша репутація, яка створюється завдяки позитивної громадської думки, але й створений самою особистістю престиж і привабливий імідж в очах громадськості.

Однак результати анкетування майбутніх ІТ-фахівців дозволяють констатувати, що, незважаючи на усвідомлення важливості іміджу для майбутньої кар'єри, здобувачі вищої освіти мають розрізнені уявлення про імідж, його складові (76,67%), про методи іміджеформуючої діяльності (51,35%), 38,87% респондентів показує недостатній рівень оволодіння способами презентації стилю поведінки в соціальному і професійному спілкуванні з метою справити бажане враження. 49,82% опитаних продемонстрували невміння розкрити найбільш привабливі особистісні якості в квазіпрофесійній діяльності. Більше, ніж половина майбутніх ІТ-фахівців відмітили, що іміджелогічні знання вони набувають стихійно, емпіричним шляхом на робочих місцях. Отже, в освітньому процесі не повною мірою формуються уявлення про імідж як соціально значущу цінність для майбутнього фахівця. Саме предмети соціально-гуманітарного циклу спрямовують навчання на розвиток особистісних якостей і комунікативних навичок професійної самопрезентації.

Отже, роль соціально-гуманітарних дисциплін закладів вищої освіти, їх можливості та ресурсне забезпечення в контексті формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців явно недооцінені і недостатньо досліджені.

Із метою перевірки важливості формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було проведено опитування випускників двох факультетів ХНУРЕ: комп'ютерних наук, комп'ютерної інженерії та

управління. Респонденти-випускники (126 осіб – ІТ-фахівців, які працюють за фахом до 10 років), проходячи авторський опитувальник «Роль іміджу в професії ІТ-фахівця» (див. дод. Ж1), для власного кар'єрного зростання відзначили: важливість професійного іміджу фахівця в ІТ-сфері 80,95%, 54,76% респондентів позитивно ставляться до власного іміджу, 38,10% приділяють достатньо уваги його зовнішньому та внутрішньому складникам і тільки 11,11% осіб не замислюються про імідж. Також у процесі навчання 9,52% респондентів розуміли значення іміджу для професій ІТ-сфери, 34,92% – не надавали йому серйозного значення, вважаючи єдино важливим отримання професійних знань, 88,10% – під час навчання у вишах не розуміли суті іміджу для ІТ-фахівця. Цікаво, що саме серед останніх респондентів більше половини відмітили важливість вивчення навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу в формуванні іміджелогічних знань, іміджеформуючої діяльності для подальшого професійного зростання. Результати дослідження допомогли визначити ступінь відповідності потреби формування іміджу майбутнього ІТ-фахівця з тією оцінкою, яку надають випускники, що працюють в ІТ-сфері.

Також опитані вважали, що усунути недоліки доцільно через ознайомлення з теоретичними основами іміджелогії, її специфікою для формування професійного іміджу ІТ-фахівця, через обмін досвідом у практичній діяльності в ІТ-компанії, у позанавчальній діяльності при проведенні тренінгів, спеціально організованих майстер-класів спеціалістами ІТ-сфери, дискусій зі змістовим наповненням іміджелогічних знань, культури поведінки ІТ-фахівця.

Аналіз отриманих результатів дозволив констатувати, що головними чинниками, які вплинули на отримані результати, є обмеженість знань у галузі іміджелогії, фактична відсутність відповідних практичних навичок у формуванні власного іміджу, а головне – нехтування цим питанням у процесі підготовки майбутніх ІТ-фахівців. У дослідженні також з'ясовано роль виховної роботи в академічних групах у формуванні професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. З цією метою було проаналізовано плани виховної роботи факультету комп'ютерних наук, факультету комп'ютерної інженерії та

управління Харківського національного університету радіоелектроніки, факультету комп'ютерних наук Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, факультету комп'ютерних наук і програмної інженерії та факультету комп'ютерних та інформаційних технологій національного технічного університету «ХПІ», плани виховної роботи яких складаються на основі планів відповідних вищих закладів освіти. За результатами аналізу планів виховної роботи встановлено, що проблема формування професійного іміджу порушується опосередковано через виховання загальнолюдської культури, психологічної стійкої світоглядної позиції, моральних принципів. Узагальнюючи результати дослідження планів виховної роботи, підкреслимо, що виховна робота спрямована на набуття сукупності морально-естетичних і соціально значущих якостей майбутнього фахівця, що виявляються в його життєдіяльності й умінні співіснувати з іншими людьми, і це дуже важливо для формування професійного іміджу.

Проте аналіз свідчить, щоб сприяти формуванню професійного іміджу, необхідно комплексно підійти до цього питання, залучити до роботи всі ланки освітньої діяльності зі здобувачами освіти.

У дослідженні використано квотну вибірку як метод не випадкового (неймовірнісного) відбору, сутність якої полягає в підборі випробуваних за певними ознаками (таких ознак має бути не більше, ніж чотири) [28]. Так, перша ознака відбору респондентів серед майбутніх ІТ-фахівців – здобувачі першого (бакалаврського) рівня ступеня «бакалавр» у галузі знань 12 «Інформаційні технології»; друга ознака – загальні компетентності у стандартах; третя ознака – навчання на першому курсі, потім здобувачі освіти навчаються на другому і на третьому курсах, вони охоплені дисциплінами соціально-гуманітарного циклу в однаковому обсязі.

Тому експериментальною базою дослідження стали заклади вищої освіти: Харківський національний університет радіоелектроніки, Харківський національний університет імені В. Каразіна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Івано-Франківська філія Відкритого міжнародного університету «Україна». Основна вибірка

сукупність становила 534 здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1, 2, 3-х курсів з галузі знань 12 «Інформаційні технології» за спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія» (254 особи – експериментальна група (ЕГ), 278 – контрольна група (КГ)).

Для визначення вихідного рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на констатувальному етапі експерименту було розпочато діагностику на початку 1-го семестру 1 курсу здобувачів освіти. Також було розроблено методичний інструментарій діагностики рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, до якого ввійшли такі методи: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, статистичні методи тощо. Основними його завданнями визначено такі: розробка критеріїв, показників і рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; добір відповідного методичного інструментарію для діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; діагностика сформованості професійного іміджу за обраними критеріями та відповідними показниками з метою встановлення його вихідного рівня.

Для аналізу проблем формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців розглянемо питання діагностики та результативності цього процесу. Для цього виокремимо й обґрунтуємо критерії та показники діагностики досліджуваного процесу, оскільки не зважаючи на його важливість, його недостатньо вивчено.

Термін «критерій» (у перекладі з грецької *kriterion* – засіб судження, переконання, міра) – це підстава для оцінки чогось (предмета чи явища), мірило [112, с. 122]; підстава для класифікації чогось [36, с. 588]; мірило оцінки, судження, необхідна та достатня умова проявлення або існування якогось явища чи процесу [238, с. 95]. У педагогіці утверджено такі загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв: повинні відображати основні закономірності становлення особистості студентів; мати інформативний та нейтральний характер; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між компонентами, структурою досліджуваного освітнього процесу, соціально-виховного мікросередовища закладу вищої освіти у процесі

професійної підготовки здобувачів освіти; повинні бути конкретизовані через низку показників, за ступенем вияву яких можна говорити про більший чи менший ступінь вираженості цього критерію; йдеться про формування узагальнених умінь, тому критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі; розкриваються показниками успішності (знання, вміння, компетентності), мірою тестів здібності до навчання, тестів інтелекту; якісні показники повинні бути в єдності з кількісними [111; 138; 170; 203; 209; 210; 238; 243].

У науковому поїі визначено різні критерії сформованості професійного іміджу (В. Бондаренко [24], О. Горовенко [55], Ю. Дзядевич [66], В. Ісаченко [92], О. Марченко [136], І. Размолодчикова [210], М. Сперанська-Скарга [232] та ін.). Так, О. Марченко виокремила такі критерії сформованості професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків: особливості професійного самовизначення; схильність до обраної професії та наявність професійно важливих якостей; володіння вербальними та невербальними засобами спілкування; наявність професійних початків і необхідний рівень фахових знань, а також теоретичні знання про професійно-особистісний імідж (його сутність, роль у професійній діяльності, складники, методи формування), бажання (прагнення) до позитивних змін у своєму іміджі [136].

О. Горовенко розробила факторно-критеріальну модель і визначила основні чинники та критерії чинників іміджу педагога: мотиваційно-ціннісний (умотивованість до професійного розвитку й саморозвитку; ціннісне ставлення до професійної самореалізації; соціально активна життєва та педагогічна позиція); компетентнісний (продуктивна співпраця з різними соціальними групами; наявність і поповнення знань із педагогіки, психології, іміджелогії; креативність та ініціативність); діяльнісний (прагнення до цілепокладання в діяльності, здатність до самоорганізації та самоконтролю, здатність до рефлексії); комунікативний (культура мовлення, комунікативна поведінка, емоційна стабільність) [55, с. 18].

Під критерієм професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців розуміємо ступінь для порівняння якісних і кількісних показників освітнього процесу з

погляду одержуваних результатів. Як доведено в 1.2 професійний імідж не може бути сформований спонтанно, а його формування потребує цілеспрямованої роботи майбутнього ІТ-фахівця над собою в контексті гармонійно поєднаної сукупності індивідуально-конституційних (фізичні, психофізіологічні, вікові особливості), соціально-поведінкових (візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи; індивідуальний стиль життєдіяльності), професійно-компетенційних (рольовий діапазон, моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові якості професіонала) характеристик для досягнення професіоналізму і кар'єрного зростання (див. п. 1.2). Спираючись на отримані результати під час аналізу стандарту з галузі знань 12 «Інформаційні технології» та аналізу поглядів науковців на визначення критеріїв сформованості професійного іміджу, розроблених змістовних компонентів (див. п. 1.1), пропонуємо виокремити такі: мотиваційний (орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; мотивація на іміджеформувальну діяльність; бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні), когнітивний (здатність до засвоєння іміджелогічних знань; знання ролі іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу; знання власних особистісних особливостей як основи професійного іміджеформування), діяльнісний (навички іміджеформування в професійній комунікації; готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності). Ці критерії дозволять оцінити реальний стан сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на першому році навчання, виявити основні недоліки й стратегію його формування. З урахуванням особливостей та сутності професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було здійснено змістове наповнення виділених критеріїв мотиваційного, когнітивного і діялісного та надамо їх характеристику.

Зазначимо, що діяльність узагалі, іміджеформуюча діяльність ІТ-фахівця зокрема, обумовлена багатьма мотивами, і здійснюється на особистісному рівні з урахуванням ідеалів індивіда, його «Я-концепції», а також професійних

цінностей (А. Маслоу, К. Роджерс) [259]. Відповідно до предмета нашого дослідження важлива робота О. Перелигіної, яка виділила два види мотивації іміджу, це – прагматична мотивація, пов'язана із використанням іміджу для більш ефективного соціального впливу, і психологічна, пов'язана з потребою в поліпшенні своєї «Я-концепції», підвищенні самооцінки, результатом чого стає досягнення психологічного комфорту [186]. Аналіз досліджень змісту мотиваційного критерію формування іміджу дозволив охарактеризувати мотиваційний критерій формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, при вивченні соціально-гуманітарного циклу актуалізуються мотиви: мотив прагнення до професійного розвитку, планування професійної кар'єри, мотивації досягнень [196]; мотив постійної безперервної самоосвіти, широкі соціальні мотиви (бути корисним суспільству, почуття відповідальності, мотив усвідомлення соціальної необхідності, бажання творчо виконувати професійну діяльність). Під впливом вищеназваних мотивів відбувається формування позитивного професійного іміджу ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Отже, в основі мотиваційного критерію лежить прагнення змінити себе, досягти гармонії в особистісному і професійному сенсі, прагнення особистості до вибудовування позитивного емоційно ціннісного ставлення до себе та інших, тобто орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; потреба в досягненні успіху, еталону бажаного враження, що відображає орієнтацію на бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні: формування професійно-стійких поглядів, переконань й ідеалів; усвідомлення важливості формування професійного іміджу.

Характеристика когнітивного критерію формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців містить здатність до засвоєння іміджелогічних знань; знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу; знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування. Саме іміджелогічні знання, використання яких допоможуть вдосконалювати власний або створювати собі новий імідж, відображають знання про себе, професію, наявність знань про сутність індивідуального іміджу, усвідомлення його як компонента, що забезпечує

цілісність культури професійної діяльності; знання про себе як суб'єкта професійного та особистісного самовдосконалення; наявність іміджологічних знань про особливості та чинники формування професійного іміджу.

Визначення діяльнісного критерію формування іміджу в наукових роботах [82; 111] спирається на положення про те, що ефективність будь-якої діяльності залежить від практичної й усвідомленої готовності суб'єкта до неї, що включає комплекс відповідних операцій. А. Коркішко виділяє такі вміння, опановуючи які, суб'єкт діяльності проявляє свій позитивний імідж (щодо діяльнісного критерію): організаційні вміння (планування власної діяльності, активне використання прийомів організації, планування); уміння пошуку і залучення різних ресурсів для вирішення різного роду завдань; рефлексивні вміння (здійснювання рефлексії індивідуальної діяльності, адекватне оцінювання її результатів; усвідомлене здійснювання вибору методів і засобів втілення іміджу); уміння здійснювати самоконтроль (контролювати свої емоції, за ситуацією коректувати їх відповідно до умов, що змінюються); комунікативні вміння (вільне володіння вербальними і невербальними засобами спілкування, вміння здійснювати спільну діяльність у межах співпраці, вміння налагоджувати оптимальні взаємини) [111]. Тому діяльнісний критерій формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні циклу соціально-гуманітарних дисциплін охарактеризуємо як прояв досвіду іміджформуючої діяльності з метою застосування іміджетвірних знань у безпосередній роботі над собою, прояву творчості щодо створення власного позитивного іміджу та визначає рівень володіння професійною культурою і цінностями; умінь упроваджувати прийоми та методи формування професійного іміджу в ІТ-діяльності; як спроможність передати знання про засоби формування індивідуального іміджу. Виокремлені критерії віддзеркалюють теоретичний рівень опису об'єкта вимірювання – рівня сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця. Як відомо оцінка кожного критерію здійснюється на підставі комплексу показників, методик їх визначення. При цьому показник, як визначають наукові джерела, – це доказ,

ознака, чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, процесу; дані про досягнення в чомусь [36; 185; 238].

Спираючись на результати наукових досліджень О. Горовенко [55], Л. Данильчук [61], В. Ісаченко [92], А. Коркішко [111], А. Ковальчук [106], О. Марченко [136], І. Размолодчикової [210], Л. Серман [219], М. Сперанської-Скарги [232] уточнимо показники сформованості виділених критеріїв щодо професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Відповідно до показників визначено методи і засоби їхньої діагностики.

У межах наукової проблеми нашого дослідження показник уможливилює виокремлення суттєвих аспектів сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, а рівень – надання їм адекватної оцінки. Критерії, показники та методики діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців представлено в додатку Г. У рамках цього дослідження вважаємо доцільним виокремити низький, середній, високий рівні сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, зміст яких представлено в додатку Д.

У таблиці 1.1 представлено взаємозв'язок критеріїв, показників формування професійного іміджу ІТ-фахівця, які характеризують структурні компоненти професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Формалізація оцінки ступеня вираження обґрунтованих показників кожного критерію науковцями відбувалася на основі розподілу результатів діагностики за рівнями сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Розробляючи такі рівні, ми виходили з вимог обраного нами методичного інструментарію, спиралися на класичний для наукових досліджень трьохрівневий розподіл (високий, середній, низький), враховуючи разом з цим різноманітні характеристики рівнів, наведені у працях дослідників питань формування професійного іміджу педагогів (В. Бондаренко [24], Ю. Дзядевич [66], С. Маскалянова [138], І. Ніколаєску [170], Н. Прус [202], Н. Савченко [214] та ін.).

**Відповідність між компонентами та критеріями професійного іміджу
майбутніх ІТ-фахівців**

Критерії сформованості професійного іміджу	Основні показники професійного іміджу	Структурні компоненти професійного іміджу
Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; – мотивація на іміджеформувальну діяльність; – бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні 	індивідуально-конституційні (анатомічні, фізичні, психофізіологічні, вікові особливості), соціально-поведінкові (візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи; індивідуальний стиль життєдіяльності), професійно-компетенційні (рольовий діапазон, моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові якості професіонала) складників аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи; індивідуальний стиль життєдіяльності), професійно-компетенційні (рольовий діапазон, моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові якості професіонала) компоненти
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – здатність до засвоєння іміджелогічних знань; – знання щодо ролі іміджу в майбутній професії; проектування власного образу професійного іміджу; знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування 	
Діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> – навички іміджеформування у комунікації; – готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях (участь у наукових гуртках, конференціях, тренінгах, проектах); – здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності (наукові публікації, інтелект карти, плакати, презентація, есе, блоги) 	

Для систематизації результатів проведеного дослідження сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями отримані дані зведено у таблиці 1.2.

Діагностичну роботу у межах констатувального етапу експерименту розпочато з визначення рівня сформованості мотиваційного критерію майбутніх ІТ-фахівців. Так, майбутнім ІТ-фахівцям було запропоновано методику, що сприяє виявленню особистісних, професійних і соціально-психологічних орієнтацій і переваг, а також може бути корисною здобувачам освіти при виборі професії, видів роботи (за С. Бубновим) (див. дод. Ж 2). Експрес-діагностика включала ціннісні орієнтації на професію, професійне спілкування, формування етичних, ділових, вольових, моральних якостей. На жаль, ціннісні орієнтації на професію, на самовдосконалення на низькому рівні виділило 42,75% (ЕГ – 44,49 %, КГ – 41,01 %) респондентів. Мотивацію на

формування власного професійного іміджу виділило на високому рівні 35,83 % (ЕГ), 35,61 % (КГ) здобувачів, які пов'язують мотивацію з обраним іміджем у поєднанні із наявним комплексом особистісних характеристик і уявленнями щодо умов майбутньої професійної діяльності, що сприятиме кар'єрному зростанню. Бажання свідомо справляти позитивне враження на оточуючих мають лише 16,54 % (ЕГ) і 17,63 % (КГ) респондентів (див. табл. 1.2, рис. 1.2).

Таблиця 1.2

Діагностика стану сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців (%)

Критерій	Мотиваційний критерій					
Показник	Орієнтація професійних цінностей на саморозвиток		Мотивація на іміджеформувальну діяльність		Бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні	
Рівні	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	24,80	27,70	35,83	35,61	16,54	17,63
середній	30,71	31,29	38,58	36,69	46,85	47,12
низький	44,49	41,01	25,59	27,70	36,61	35,25
критерій	Когнітивний критерій					
Показник	Здатність до засвоєння іміджелогічних знань		Знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу		Знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування	
Рівні	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	8,66	7,55	4,72	5,04	14,96	15,11
середній	15,35	15,11	43,31	44,24	35,04	35,25
низький	75,99	77,34	51,97	50,72	50,00	49,64
критерій	Діяльнісний критерій					
Показник	Навички іміджеформування у професійній комунікації		Готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях		Здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності	
Рівні	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	24,80	26,62	25,98	24,46	18,90	18,35
середній	36,22	37,05	36,22	35,61	38,19	41,01
низький	38,98	36,33	37,80	39,93	42,91	40,64

Проведений аналіз рівнів розвитку мотивації на формування професійного іміджу свідчить про відсутність у більшості здобувачів освіти умотивованості на оволодіння основами взаємодії, рівнем спілкування, реалізацію власного творчого потенціалу в самоіміджуванні, оскільки вважають, що професійний імідж ІТ-фахівця залежить тільки від індивідуальної роботи самого фахівця. Це свідчить про неправильне бачення концепції формування професійного іміджу.

Отримані результати зумовлюють висновок про необхідність формування в майбутніх ІТ-фахівців мотивації до формування професійного іміджу, оскільки саме вона забезпечує усвідомлення реальної значущості професійного іміджу, знань, що його забезпечують.

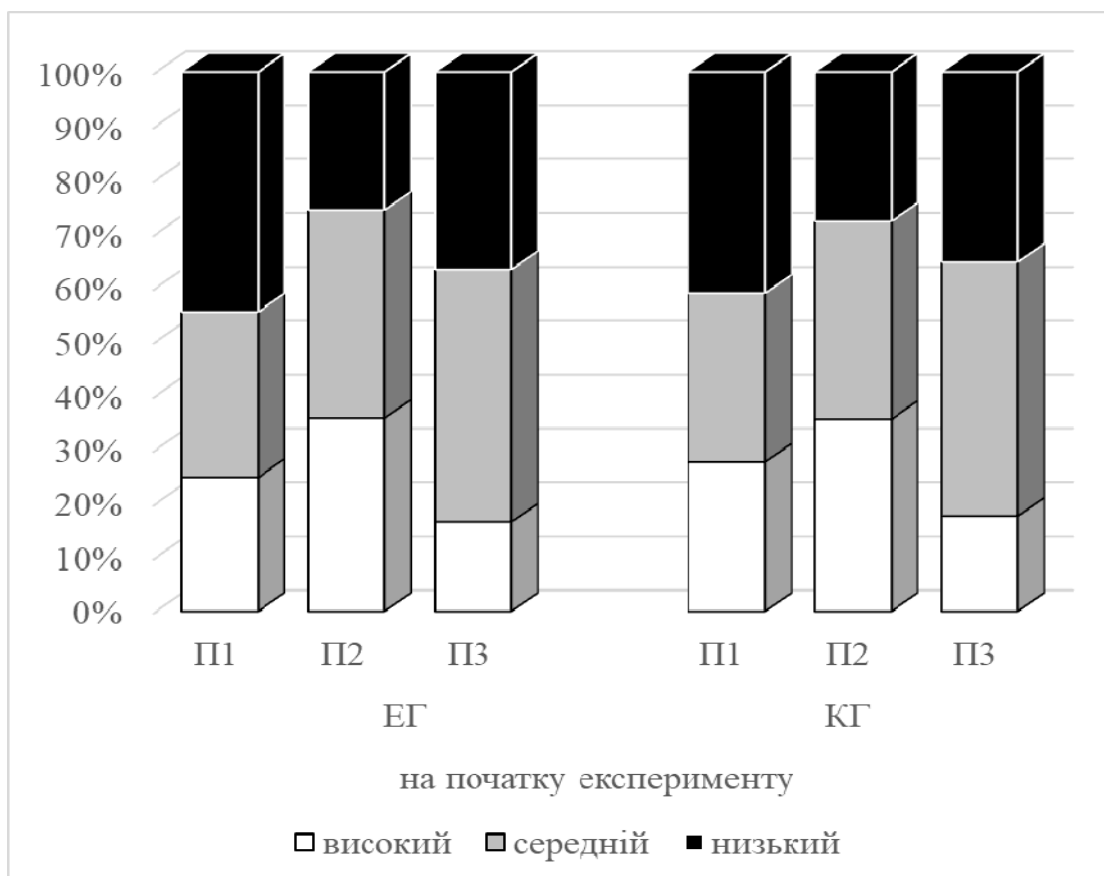

Рис. 1.2. Результати оцінювання рівня сформованості мотиваційного критерію професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на констатувальному етапі експерименту в групах ЕГ та КГ (у %)

Для отримання результатів за когнітивним критерієм дослідження професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було визначено рівні засвоєння знань з іміджелогії, оскільки вони і забезпечують, і є необхідними для створення

позитивного професійного іміджу. Для діагностики рівня здатності до засвоєння іміджелогічних знань використано методика SWOT – аналіз (модифікований варіант для ІТ-фахівця) (дод. Ж 4). Виявили, що 75,99% (ЕГ) і 77,34 % (КГ) респондентів не змогли зробити самоаналіз власних сильних, слабких сторін для виявлення зони саморозвитку в створенні професійного іміджу ІТ-фахівця.

Для вивчення сформованості уявлень здобувачів освіти про суть, елементи та складники професійного іміджу, завдяки модифікованому варіанту методики Н. Савченко, для ІТ-фахівця (дод. Ж5) було отримано такі результати: тільки 4,72% (ЕГ) і 5,04% (КГ) на високому рівні змогли розкрити зміст, компоненти, значення іміджетвірних знань для ІТ-фахівця. Знання про власні особистісні особливості як важливої складової створення професійного іміджу змогли продемонструвати на високому рівні тільки 14,96% (ЕГ) і 15,11 % (КГ) (див. табл. 1.2., рис. 1.3).

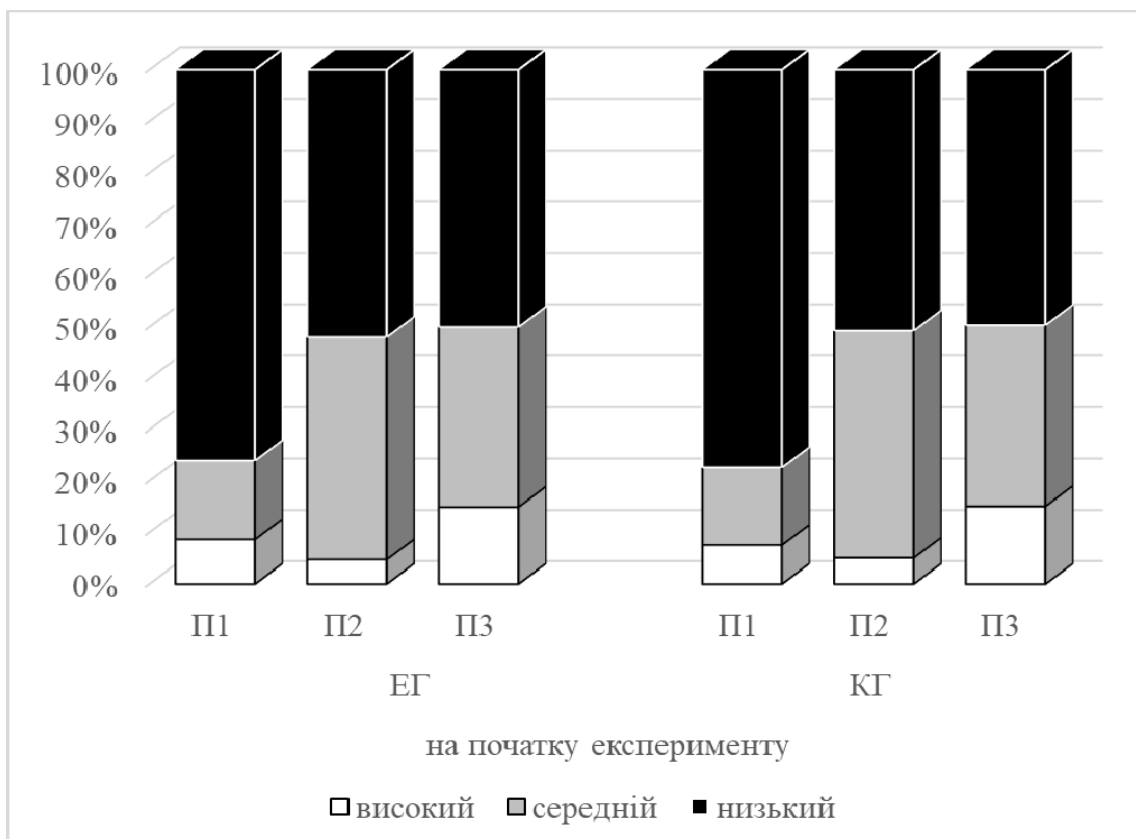

Рис. 1.3. Результати оцінювання рівня сформованості когнітивного критерію професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на констатувальному етапі експерименту в групах КГ та ЕГ (у %)

Зазначимо, що більшість студентів формулювала відповіді на основі інтуїції, не згадували для взаємодії в команді комунікативні навички, знання з психології. Такі результати пояснюються тим, що здобувачі освіти не вивчали предмети, спрямовані на отримання іміджологічних знань.

Діагностику за діяльнісним критерієм було проведено за допомогою розробленої автором анкети, яка складалася із завдань для респондентів та бесіди щодо уточнення і розширення даних, одержаних під час анкетування (див. дод. Ж 9). Також студентам було запропоновано заповнити анкету щодо їхньої наукової діяльності (публікація наукових статей і тез, участь у наукових гуртках, конференціях, тренінгах, проведення занять, диспутів) (див. дод. Ж 10). Результати дослідження засвідчили, що в більшості студентів (36,33% – КГ; 38,98% – ЕГ, 37,80% – КГ; 39,93% – ЕГ, 40,64%– КГ; 42,91% – ЕГ) переважає низький рівень (див. табл. 1.2, рис. 1.4).

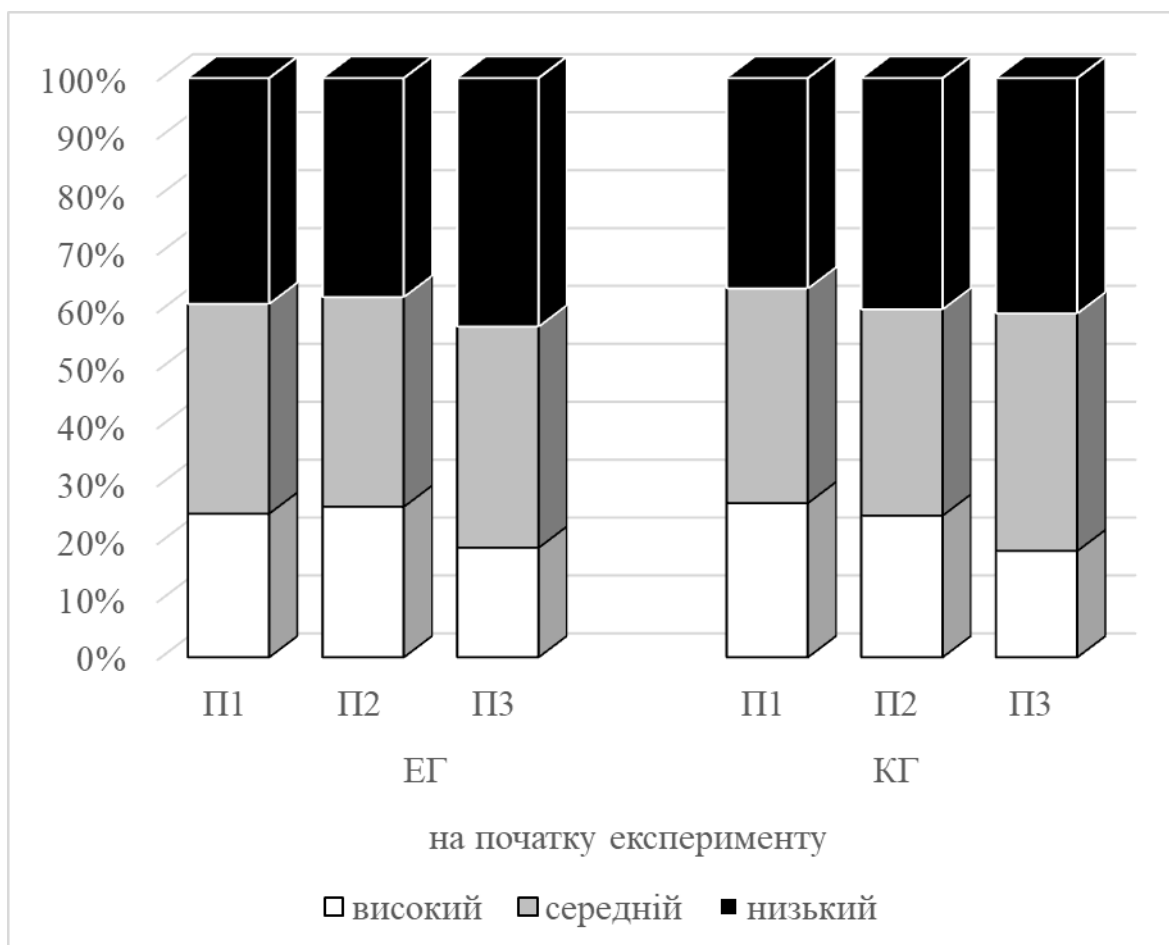

Рис. 1.4. Результати оцінювання рівня сформованості діяльнісного критерію професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на констатувальному етапі експерименту в групах КГ та ЕГ (%)

Відповідні результати за діяльнісним критерієм показали, що студенти не завжди розуміють як використовувати іміджелогічні знання в роботі над собою, що сприяє прояву іміджеформуючої діяльності, майже відсутні навички професійної комунікації, самопрезентації, оскільки здобувачі освіти не бачать взаємодоповнюваності внутрішнього і зовнішнього компонентів іміджу, також не акцентують на необхідності відображати сформованості всіх складників іміджу, й особливо не визначають власних дій у колективі.

Таким чином, встановлено, що *іміджестворювальний потенціал соціально-гуманітарних дисциплін* у формуванні професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця проявляється в доповнюваності ресурсів (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), що забезпечують можливості (багатоаспектність іміджевої компетентності; інтеграція дисциплін соціально-гуманітарного циклу з дисциплінами професійного циклу; багаторівневість іміджевої взаємодії і досвіду міжсуб'єктного спілкування в професійному середовищі; цільова зорієнтованість на акмеологічний розвиток) у формуванні професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Обґрунтовано критерії і відповідні їм показники формування професійного іміджу ІТ-фахівця при вивченні предметів соціально-гуманітарного циклу: когнітивний (здатність до засвоєння іміджелогічних знань; знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу; знання про власні особистісні особливості як основу професійного іміджеформування), мотиваційний (орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; мотивація на іміджеформувальну діяльність; бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні), діяльнісний (навички іміджеформування у професійній комунікації; готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності).

Первинна діагностика сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців дозволила виявити переважання низького і середнього рівнів

сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців та виявлення ризиків, що здійснюють негативний вплив на аналізований феномен; дозволила підтвердити необхідність здійснення формуючого етапу експерименту з урахуванням спеціально організованого впливу в межах викладання соціально-гуманітарних дисциплін з метою ефективного формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців у контексті розробленої структурно-функційної моделі досліджуваного процесу.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукових результатів, отриманих у ході теоретико-діагностичної роботи, дозволяє зробити висновки, що визначатимуть стратегію й тактику подальшого дослідження:

1. Вивчення наукових теорій у міждисциплінарному аспекті дозволило схарактеризувати імідж як поліметричне явище, іманентну властивість соціального буття, що є зовнішнім втіленням багатства внутрішнього світу людини і відображається у поняттях знаково-символічної системи, функціонально необхідної у соціальній взаємодії, виконуючи роль ретранслятора соціально значущої інформації про людину, групу, спільноту, характеризуючи співвідношення соціально очікуваного і внутрішньо особистісного у самовираженні та самовиявленні, суб'єкта іміджу.

Професійний імідж уточнено як складний соціально-психологічний феномен, який передбачає створення емоційно забарвленого індивідуального образу особистості на основі сформованих професійних компетентностей, що цілеспрямовано і свідомо формується відповідно до специфіки певної галузі продуктивної діяльності і транслює уявлення фахівця про себе, власні професійні цінності, норми професійної поведінки, забезпечуючи інтеграцію людини в обраній професійній сфері.

2. На основі аналізу дефініції «професійний імідж», а також вивчення сутнісних характеристик і специфіки процесу підготовки фахівця з інформаційних технологій визначення поняття «професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця» сформульовано як соціально-особистісний феномен,

детермінований особливостями суб'єкта, професійними компетентностями в ІТ-сфері, що цілеспрямовано і свідомо формується відповідно до специфіки і транслює уявлення фахівця про себе в сукупності системи цінностей, норм професійної поведінки й емоційно забарвленим психічним образом в суспільстві та забезпечує інтеграцію в соціум і продуктивну діяльність в обраній ІТ-сфері.

Визначено основні характеристики професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця: цілісність, актуальність, інформативність, активність, динамічність, функціональність, узгодженість, керованість, обумовленість, відповідність, суб'єктність, поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, що сприяє конкурентоспроможності і досягненню успіху у створенні професійного іміджу на рівні особистості.

На основі структурно-компонентного аналізу розкрито структуру професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, яка інтегрує індивідуально-конституційні (анатомічні, фізичні, психофізіологічні, вікові особливості), соціально-поведінкові (візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи; індивідуальний стиль життєдіяльності), професійно-компетенційні (рольовий діапазон, моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові якості професіонала) складники.

3. Аналіз сутнісних і функційних характеристик професійного іміджу та специфіки професійної діяльності в ІТ-сфері дозволив визначити такі особливості формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладах вищої освіти: ґрунтування на принципах системності, послідовності та наскрізного характеру, єдності та неперервності, практичної зорієнтованості, диференціації та індивідуалізації; цілеспрямованість і комплексність педагогічного впливу змісту освіти з урахуванням інтеграції предметів соціально-гуманітарного і професійно-спрямованих циклів у поєднанні з практичною професійною діяльністю; спрямованість суб'єкта на власний розвиток і професійну діяльність та здатність до професійного самовдосконалення протягом усього життя; спрямованість на професійний успіх на основі самостійності, готовності швидко пристосовуватися до

інтенсивних змін у нових формах і засобах інформаційних технологій, ускладненні та збільшенні обсягів інформації; формування вміння знайти підхід до вирішення проблеми або терміново розв'язати нестандартне завдання завдяки неординарному творчому мисленню; переорієнтація індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, що потребує від особи лідерських якостей, певних знань у галузі комунікацій і управління; орієнтація не на фіксований набір знань, умінь і навичок в ІТ-галузі, а сформованість спектру компетентностей, що забезпечать кар'єрне зростання; вимога до викладача постійно відслідковувати зміни, новинки і тенденції в ІТ-сфері, які допомагають взаємодії в колективі.

4. Встановлено, що іміджестворювальний потенціал соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця проявляється в доповнюваності ресурсів (інформаційно-змістовні, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), що забезпечують багатоаспектність формування іміджформуючої діяльності; інтеграція дисциплін соціально-гуманітарного циклу з дисциплінами професійного циклу; багаторівневість іміджевої взаємодії і досвіду міжсуб'єктного спілкування в професійному середовищі; спрямованість на імідж-цінності професійної діяльності та особистісного розвитку майбутнього ІТ-фахівця.

5. Обґрунтовано критерії і відповідні їм показники формування професійного іміджу ІТ-фахівця при вивченні предметів соціально-гуманітарного циклу: мотиваційний (орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; мотивація на іміджеформувальну діяльність; бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні), когнітивний (здатність до засвоєння іміджелогічних знань; знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу; знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування), діяльнісний (навички іміджеформування у професійній комунікації; готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; здатність до

відображення іміджологічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності).

6. Застосування комплексу діагностичних методик на констатувальному етапі експерименту дозволило зробити висновок, що майбутніх фахівців, здатність до іміджеформування яких відповідала б високому рівню, виявилось дуже мало: в експериментальній групі (ЕГ) – 19,39%, у контрольній групі (КГ) – 19,79%.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили перевагу низького та середнього рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, що виявилось в індиферентному ставленні до оволодіння іміджологічними знаннями і визначенні їх ролі в професійній діяльності; фактичній відсутності основ проєктування власного образу професійного іміджу, слабкій спрямованості на іміджеформування в професійній комунікації, готовності до самопрезентації і здатності до відображення іміджологічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності.

З'ясовано, що більшість здобувачів освіти вважають, що для професійного іміджу необхідні тільки професійні знання, але розуміють необхідність формувати іміджологічні знання.

Матеріали, які увійшли до розділу, опубліковано автором у наукових статтях і матеріалах конференцій: [144; 148; 150; 151; 152; 154; 155; 158].

РОЗДІЛ 2.

ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти

Подальше дослідження порушеної проблематики пов'язане з теоретичним обґрунтуванням і розробкою комплексу педагогічних умов, у яких майбутні фахівці зможуть визначити тактику і стратегію формування професійного іміджу. Необхідність такої розробки пояснюється тим, що проведений аналіз сучасної професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців у закладах вищої освіти (п.п. 1.3) засвідчив прогалини, що гальмують формування професійного іміджу студентства у процесі отримання професійної освіти. Так, при плануванні навчальної та виховної роботи з молоддю у закладах вищої освіти недостатня увага приділяється формуванню професійного іміджу ІТ-фахівця, не розроблено навчально-методичне забезпечення цього процесу саме при викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які безпосередньо покликані забезпечувати розвиток особистісних, професійних іміджетворчих характеристик та комунікативних навичок професійної самопрезентації, які конче потрібні фахівцю з інформаційних технологій для успішної побудови кар'єри. Розв'язання завдання щодо заповнення зазначених прогалин в освітньому процесі закладів вищої освіти актуалізує проблему розробки комплексу педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців у закладі вищої освіти, які сприятимуть формуванню конкурентоспроможності особистості на ринку праці.

Розпочинаючи обґрунтування педагогічних умов, звернемося до з'ясування суті цієї категорії та визначення її специфіки з огляду на досліджувану проблему.

Сьогодні існують різні підходи до визначення суті дефініції «педагогічні умови», оскільки власне сам зміст родового поняття «умови» є багатоплановим і неодноманітним. Так, у словниках української мови термін «умови» тлумачиться як: необхідні особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяють чомусь; обставина, від якої щось залежить; вимога, яка висувається однією стороною до іншої; правило, що встановлене в якійсь сфері життєдіяльності; обставина, у якій щось трапляється [36 с. 1295; 243]. Умови розглядаються як: обставини, впливи, вимоги і чинники, сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів (причин, характеристик), які дозволяють змінити результативність процесу та явищ [36]. Отже, етимологічне значення поняття «умови» полягає у визначенні його як обставин, впливів, вимог і чинників, сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників (причин, характеристик), які дозволяють змінити результативність процесів чи явищ.

Часто сенс досліджуваного поняття визначають у контексті пояснення позиції взаємозалежності. Так, у деяких словниках умови трактують як: сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених обставин процесу діяльності (В. Бусел, С. Ожегов) [36; 171]; як те, від чого залежить (зумовлене) інше, що дозволяє, робить можливим наявність речі, предмета, стану, процесу (філософський словник) [251, с. 469]; як таке, від чого залежить існуючий компонент комплексу об'єктів, з наявності якого за необхідністю впливає це явище (соціологічний словник) [231]; як сукупність природних, соціальних, зовнішніх змінних і внутрішніх властивостей, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості [226, с. 36]. Отже, умови є певними рушіями, що здатні спричинити педагогічний вплив на особистість. Однак, очевидно, що досліджувані умови не можуть самотійно бути причинами подій, не можуть бути обмежені лише обставинами й обов'язками. Вони включені у певний

освітній процес і детермінуються педагогічними чинниками, тому й позначаються як «педагогічні». Разом з цим, у контексті нашого дослідження вони мають бути здатні позитивно вплинути на професійний імідж майбутнього фахівця, процес формування якого базується на єдності суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього та зовнішнього чинників, що діють в освітньому процесі ЗВО, забезпечуючи якісну підготовку випускника-професіонала.

Зазначене підтверджується у працях дослідників (К. Атаманська [8], Н. Гайдук [44], Л. Данильчук [61], Ю. Дзядевич [66], Т. Довга [70], Л. Донська [73], О. Ігнатюк [88], А. Калюжний [94], Л. Мітіна [142], С. Маскалянова [138], О. Марченко [136], І. Ніколаєску [170], І. Сімонова [222], В. Пузік, В. Синявін, В. Хлопенко, Т. Бондаренко, К. Паніна [206], Н. Прус [202], Н. Савченко [214] та ін.), вивчення яких дає підстави для твердження, що формування професійного іміджу майбутнього фахівця може ефективно відбуватися лише у спеціально створених у закладах вищої освіти педагогічних умовах, завдяки сукупності спеціально створюваних взаємопов'язаних обставин, серед яких учені визначають організаційно-управлінські (система управління навчальним процесом; зміст, методи, засоби, форми, програмно-методичне забезпечення навчання і виховання), ресурсні (матеріально-технічне обладнання, методична робота з педагогічними кадрами), інформаційно-комунікативні (провідний стиль спілкування, міжособистісна взаємодія, емоційно-психологічний клімат колективу) та ін. Зазначені обставини становлять основу для створення педагогічних умов, хоча самі виступають скоріше чинниками для їх розгортання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Науковці К. Атаманська [8], Н. Гайдук [44], Ю. Дзядевич [67], Т. Довга [70], О. Ігнатюк [88], Н. Прус [202], М. Сперанська-Скарга, [232], незважаючи на різні погляди, стверджують, що саме педагогічні умови забезпечують успішне всебічне формування професійного іміджу майбутнього фахівця. Тобто педагогічні умови, відповідно до досліджуваної проблеми, покликані створювати і підтримувати таку ситуацію у професійній підготовці майбутніх фахівців, яка сприятиме динаміці розвитку особистості та забезпечить кінцеві

результати у її формуванні, що є для нас смислоутворювальною при визначенні змісту «педагогічні умови».

Підкреслимо, що всі автори відзначають, що сукупність педагогічних умов є особливо важливою для формування іміджу майбутнього фахівця. Здійснений порівняльний аналіз визначень «педагогічні умови» у роботах вищезазначених науковців, дозволив встановити, що автори, незалежно від суб'єктів формування іміджу, характеризують педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця як невід'ємну складову цілісного освітнього процесу, яка відображає особливість формування іміджу майбутнього фахівця. У нашому дослідженні – це процес підготовки майбутніх ІТ-фахівців, завдяки якому реалізується і забезпечується успішність формування професійного іміджу.

Беручи до уваги той факт, що процес побудови професійного іміджу майбутніх професіоналів потребує створення певних педагогічних умов, що складаються у результаті цілеспрямованої організації освітнього процесу, проаналізуємо дослідження науковців щодо змісту педагогічних умов формування іміджу фахівців відповідно до різних професій. Зокрема, важливо наголосити, що у структурі педагогічних умов формування професійного іміджу Н. Іпполітова [90], О. Попова [194], Н. Прус [202] виділяють внутрішні (здійснюють вплив на розвиток особистості) і зовнішні (сприяють формуванню операційно-діяльній складовій педагогічної системи) чинники освітнього процесу, що сприяють успішному вирішенню його завдань: формування позитивного професійного іміджу.

У такому контексті розуміння суті педагогічних умов формування позитивного професійного іміджу у майбутніх фахівців різних спеціальностей представлено у дослідженнях науковців: Н. Іпполітової (сукупність зовнішніх обставин реалізації функцій керування та внутрішніх особливостей освітньої діяльності, що забезпечують збереження цілісності, повноти освітнього процесу, його цілеспрямованості та ефективності) [90]; Н. Прус (спеціально створені зовнішні (аудиторія, стосунки з педагогом, внутрішній клімат в групі, матеріальне забезпечення навчального процесу) та внутрішні (особистісні

якості, характер, стан здоров'я, мотивація, навички, вміння, знання) чинники навчального процесу, що впливають на ефективність формування позитивного професійного іміджу майбутнього викладача [202, с. 136-137]; І. Ніколаєску (процес навчання, який є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і використання елементів змісту, методів, прийомів, організаційних форм навчання для досягнення певних змістово-дидактичних цілей [170, с. 92].

Загалом же здійснений порівняльний аналіз суті досліджуваних педагогічних умов у роботах вищезазначених науковців дозволив встановити, що автори, незалежно від професійної спрямованості суб'єктів формування іміджу, характеризують педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця як невід'ємну складову цілісного освітнього процесу, яка відображає особливість формування іміджу завдяки сукупності спеціально створюваних взаємопов'язаних внутрішніх та зовнішніх обставин освітнього процесу.

Відповідно, під *педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця* будемо розуміти сукупність внутрішніх (особистісно-типологічні якості, система цінностей, професійні характеристики майбутнього фахівця) і зовнішніх чинників освітнього процесу, які, розвиваються завдяки цілеспрямованій взаємодії суб'єктів і об'єктів освітнього процесу під час засвоєння змісту предметів соціально-гуманітарного циклу, забезпечуючи досягнення ефективності формування позитивного професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Проведений аналіз поглядів науковців (В. Бондаренко [24], Ю. Дзядевіч [66], М. Сперанська-Скарга [232] та ін.) щодо суті і змісту педагогічних умов формування іміджу майбутніх фахівців різних професійних галузей дозволив простежити залежність успішного формування педагогічного іміджу від різних обставин, що складаються в освітньому процесі. Узагальнюючи можемо визначити зміст таких умов, як: використання інноваційних педагогічних технологій побудови змісту підготовки з урахуванням проєктування професійно-педагогічного іміджу; забезпечення позитивної мотивації й

усвідомлення необхідності формування позитивного іміджу на основі знань, розуміння вимог до особистісних якостей, духовно-моральних і загальнолюдських цінностей у професійній діяльності; активізація суб'єкта у проектуванні професійного іміджу завдяки оволодінню навичками самопізнання, самовдосконалення, самоіміджування, професійного саморозвитку і розвитку пошуково-творчого потенціалу; формування професійної мобільності та гнучкості, готовності до співробітництва тощо.

Зазначимо, що проведений аналіз та узагальнення наукової вітчизняної і зарубіжної літератури, присвяченої проблемі формування професійного іміджу майбутніх фахівців різних професій у закладах вищої освіти, дозволили В. Бондаренко виявити такі ж самі тенденції щодо окреслення змісту педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця, що склалися в педагогічній практиці на рівні: цілеположення (узгодження цілей професійної підготовки майбутніх фахівців зі змінними вимогами ринку праці та забезпечення мобільності й гнучкості у подальшій професійній діяльності); змісту освіти (підготовка майбутніх фахівців з додатковою спеціалізацією з інших навчальних предметів); суб'єктному (застосування особистісно-орієнтованих моделей і технологій навчання та виховання, спрямованих на розвиток індивідуальності кожного студента та забезпечення умов для розвитку їхніх здібностей і творчої самореалізації у професійній діяльності); організаційному (поєднання навчальної, науково-дослідної, громадської роботи студентів у цілісному педагогічному процесі закладу вищої освіти); методичному (використання інноваційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних ресурсів у навчальній і науково-дослідній діяльності) (В. Бондаренко) [24, с. 185-186].

На основі вивчення вихідного стану сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій, аналізу широкого кола наукових джерел щодо висвітлення змісту педагогічних умов формування професійного іміджу фахівців визначено такі *педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу*:

- забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія;

- спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище;

- урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

Розкриваючи визначену нами *першу умову* – *забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія* – відзначимо, що поняття «мотивація» є добре розробленим у сучасній науці, оскільки на сучасному етапі трансформації ринку праці в Україні, зокрема у сфері технологій, проблема мотивації поведінки й діяльності майбутніх фахівців набула особливого значення. Розв'язання складних багатоаспектних завдань, які постають перед суспільством, як свідчить міжнародний досвід господарювання, залежить від намагань і прагнень кожної особистості, спонукальним важелем до діяльності якої виступає саме мотивація. Нові, а подекуди й інноваційні, види професійної діяльності, сучасні форми власності, що поширилися в Україні, створюють широкі можливості для обґрунтування і поширення світових практик побудови ефективних мотиваційних стратегій задля підвищення продуктивності діяльності працівників ІТ-сфери та майбутніх фахівців.

У науці поняття мотивації розроблено у різних аспектах, існує велика кількість його визначень, що розкривають сутність та специфіку мотивації різних категорій осіб у різних сферах діяльності.

Аналізуючи наукові праці, підкреслимо, що базовим у дослідженні проблеми мотивації є категорія «мотив» як внутрішня цінність виконуваної діяльності. Безумовно мотив насамперед відбиває внутрішній стан людини,

хоча разом з цим, чинники, які спонукають людину до дії, можуть мати як особистий, так і середовищний характер.

Узагальнюючий аналіз наукових та довідкових джерел дозволив Л. Русалкіній визначити мотив як: спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта; предметно спрямовану активність певної сили; предмет, що спонукає і визначає вибір спрямованості діяльності (матеріальний або ідеальний), заради якого вона здійснюється; усвідомлювану причину, що лежить в основі вибору дій і вчинків особистості [213, с. 120].

Очевидно, що поняття «мотивація» є більш широким, ніж термін «мотив», оскільки позначає цілу систему чинників, що детермінують поведінку індивіда (потреб, мотивів, цілей, намірів, прагнень тощо) та характеризують процес стимулювання і заохочення поведінкової активності особистості [23]. Як слушно підкреслюють С. Єрохін, Ю. Нікітін, І. Нікітіна мотив є похідним від французького (*motivus* «спонукання до дії»), а під мотивацією розуміють спрямованість та активність особистості [76].

У загальному розумінні мотивація визначається вченими (Н. Артеменко [6, с. 40], О. Біліченко [17], О. Мальчикова, О. Горобченко [133], А. Колот, С. Цимбалюк [109], Х. Хекхаузен [257], В. Чобіток [263, с. 71] та ін.) як сукупність рушійних сил, що стимулюють людину до виконання певних дій; як процес свідомого вибору особистістю певного типу дій, що пояснюється комплексним впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; з точки зору проблем професійної діяльності – як функція управління та організації, що полягає у формуванні у працівників стимулів до праці, а також у довготерміновому впливі на фахівця задля цілеспрямованої зміни структури його ціннісних орієнтацій та інтересів, формування певного мотиваційного ядра його особистості, стимулювання на цій основі трудового потенціалу.

Оскільки роль регулятора у формуванні професійного іміджу виконують мотиви, то зазначимо, що в науковій літературі представлено узагальнену класифікацію мотивів професійної діяльності, яка не залежно від професійної спрямованості, може мати такий вигляд: особистісно-професійні мотиви (підвищення майстерності, ознайомлення із сучасними технологіями, бажання

працювати та почуття обов'язку, професійна відповідальність; підвищення самооцінки); комунікативні мотиви (позитивна професійна атмосфера, компетентні управлінські рішення, творча взаємодія в колективі); фінансово-економічні мотиви (кар'єрний ріст, збільшення заробітної платні, підвищення престижу професії, покращення умов праці) [17; 48; 108; 109; 126; 132; 213].

А. Колодійчук та В. Черторижський наголошують, що керівна функція мотивації полягає в тому, щоб заохочувати кадри до продуктивної діяльності через колективну думку, репрезентовану корпоративними лідерами. При цьому, мотивуючи фахівців, слід дійти до кожного так, щоб він зрозумів свою роль, знайшов своє місце і запрацював з найбільшою віддачею, виходячи з власних інтересів та інтересів колективу [108, с. 227].

Таким чином, узагальнюючи погляди вчених, можемо наголосити, що мотивація у професійній сфері – складний процес груповий, ефективність якого оцінюється за результатами певної діяльності, трудової чи освітньої.

Аналізуючи існуючі мотиваційні теорії, О. Луценко виокремлює три основні параметри поведінкової активності: ініціація, інтенсивність і спрямованість. Відповідно, на думку дослідника, мотивована поведінка є результатом взаємодії двох факторів: особистісного (мотиваційні диспозиції особистості – потреби, мотиви, установки, цінності) і ситуативного (зовнішні, оточуючі людину умови – поведінка інших людей, ставлення, оцінки, реакції оточуючих, фізичні умови тощо). Варто зауважити, що ситуативний чинник не є об'єктивним, оскільки відображає оцінки й інтерпретації особистістю контекстуальних аспектів власної поведінки, тобто є суб'єктивним відображенням об'єктивних умов. Відповідно, як підкреслює дослідник, роль мотиваційних диспозицій зводиться не стільки до прямої детермінації поведінки, скільки до участі у формуванні когнітивних оціночних схем, за допомогою яких людина інтерпретує ситуації [126, с. 71].

У психологічному контексті мотивацією є об'єднання рушійних сил поведінки (цілі, інтереси, ідеали), які детермінують діяльність (Л. Олійник) [172].

Більшість психологів погоджується з виділенням двох типів мотивації і відповідних їм двох типів поведінки: зовнішньої мотивації і відповідно зовнішньо мотивованої поведінки; внутрішньої мотивації і відповідно внутрішньо мотивованої поведінки. Зовнішня мотивація – поняття для опису детермінації поведінки в тих випадках, коли фактори, які її ініціюють і регулюють, перебувають поза «Я» особистості, або поза поведінкою. Як тільки ініціюючий та регулюючий фактори стають зовнішніми, так уся мотивація набуває характеру зовнішньої. Загальновизнаним є положення, що зовнішня мотивація ґрунтується, перш за все, на винагородах, заохоченнях, покараннях або інших видах зовнішньої стимуляції, які ініціюють і спрямовують бажану або гальмують небажану поведінку. Внутрішня мотивація – поняття, що описує такий тип детермінації поведінки, коли ініціюючі та регулюючі її фактори локалізуються всередині особистісного «Я» і безпосередньо стосуються змісту самої поведінки. Так, на думку Е. Десі, внутрішньо мотивовані індивіди не мають інших заохочень, крім самої активності. Люди захоплюються цією діяльністю заради неї самої, а не для досягнення яких-небудь зовнішніх винагород. Така діяльність є самоціллю, а не засобом для досягнення якоїсь іншої цілі (Е. Десі) [287].

Наголосимо, що, зважаючи на специфічні властивості мотивації як сукупності внутрішніх та зовнішніх спонукальних чинників, для ефективної мотивації майбутніх ІТ-фахівців в освітньому процесі необхідно виявити, якими є їхні мотиваційні потреби, і забезпечити найкращий спосіб задоволення цих потреб.

Саме з цією метою до проведеного нами констатувального дослідження, результати якого викладено у п.п. 1.3, нами було включено діагностичні процедури для виявлення у майбутніх ІТ-фахівців мотивації до формування професійного іміджу, що проводилося за методикою К. Замфір у модифікації А. Реана [190, с. 74]. Методика дозволила визначити мотиваційний комплекс особистості – порівняння між трьома видами мотивації: внутрішньої, зовнішньої позитивної та зовнішньої негативної. Результати аналізу опитування продемонстрували у цілому позитивну тенденцію до необхідності формування

професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, оскільки внутрішня мотивація студентів до формування власного професійного іміджу вища за бажання справляти на інших позитивне враження (див. табл. 1.2). Однак, якісний аналіз мотивації студентів показав, що часто їхні мотиви мали зовнішній характер або були недостатньо стійкими та усвідомленими.

Поглиблене дослідження мотивації до формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було спрямовано на вивчення внутрішньої (цінності, значення професійної ІТ-діяльності) та зовнішньої (прагнення справити позитивне враження на інших, мотиви соціального престижу, кар'єрне сходження) мотивації. Респоденти зазначили, що найбільш важливими для них стають: «задоволення від самого процесу та результату роботи» і «можливість найбільш повної самореалізації саме в ІТ-діяльності». На третє місце рангу студенти зарахували «прагнення до кар'єрного зростання», що в сукупності характеризує їх потребу у позитивному професійному іміджі. Таким чином, виявлена професійна мотивація ІТ-фахівців відображає домінування у багатьох з них зовнішніх намагань, прагнення до професійного самовдосконалення та самоствердження без поглибленого розуміння значення формування професійного іміджу як загальної орієнтованості на підвищення рівня комунікативної культури, прагнення до консолідації і порозуміння у трудовому колективі. Такі результати ранжування засвідчують про наявність мотивації респондентів до професійної діяльності в ІТ-сфері та відсутність цілісного їхнього розуміння особливостей професійного іміджу.

Відповідно, можемо констатувати актуалізовану потребу із забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення цілісного конгруентного професійного образу імідженосія, що передбачає поєднання комплексу чинників зовнішньої та внутрішньої мотивації студентів. Розкриваючи сутність такої мотивації, необхідно зупинитися на розгляді поняття «конгруентний професійний образ імідженосія».

У науковій літературі більш розробленою є категорія «образ фахівця», що розглядається як чинник професіоналізації студентської молоді, оскільки забезпечує активну участь майбутніх фахівців у розвитку продуктивної

професійної Я-концепції, а також сприяє побудові стратегії успішної професійної підготовки, подальшої трудової діяльності та кар'єрного зростання (М. Мишишин) [162, с. 42].

Досліджуючи порушену проблему, не можна не звернути увагу, що поняття «образ» та «імідж» змістовно взаємопов'язані. М. Мазоренко визначає імідж фахівця як «оцінне уявлення «ділового» образу людини як суб'єкта визначеної сфери професійної діяльності. Це зовнішній образ, який характеризує визначений соціальний тип особистості, що несе відбиток професії» [129, с. 320]. Психологи О. Затворнюк [82], В. Ісаченко [92], О. Панасюк [181], В. Шепель [269] переконливо доводять, що імідж особистості є підґрунтям для професійного іміджу, який характеризується як: образ, який формується в процесі професійної діяльності, набуває професійних характеристик і залежить від відповідності очікуванням суспільства і професійної групи [81; 92; 181; 202]. У соціології при тлумаченні суті поняття «професійний імідж» акцентують увагу на статусному образі особистості як сукупності уявлень суспільства про те, яким повинен бути індивід відповідно до свого професійного статусу (Н. Смирнов); стандартизованому емоційному оцінному ефекті, який базується на загальному образі типового професіонала (В. Петренко) [231].

Обґрунтовуючи першу досліджувану умову, спираючись на результати попереднього теоретичного аналізу (п.п 1.1, 1.2), у якому охарактеризовано образ імідженосія, його структуру (внутрішній, зовнішній, процесуальний компоненти), ядро (імідж-місія, імідж-цілі, імідж-позиції, імідж-легенда, імідж-установки, «Я-концепція», ієрархія «Я-особистостей» у часі: «Я-минуле», «Я-реальне» і «Я-майбутнє»), Л. Мітіна, Т. Шибутані визначають, що «Я-концепція», яка виступає духовною основою мотивації поведінки фахівця та його способом поведінки, виникає за допомогою організації визначених реакцій, а також завдяки існуванню постійного шаблону різні схильності складаються у єдину професійно значиму схему. «Я-концепція» є динамічним психологічним утворенням і впливає на професійну діяльність [142].

Дослідники (Р. Бернс, О. Гуменюк, А. Маслоу, К. Роджерс) стверджують, що здійснити ефективну взаємодію здатна тільки людина з позитивною «Я-концепцією» [59; 258]. Для професійного іміджу дуже важливо, щоб життєві позиції й установки фахівця відповідали позитивному погляду на світ, на інших людей і на себе та свою професійну діяльність (І. Сімонова) [222]. Формування професійного іміджу, його професійне становлення та кар'єрна успішність залежать від багатьох суспільно-культурних чинників, а насамперед від конгруентності образу імідженосія.

Слід уточнити, що конгруентність (*congruensis*) у перекладі з латинської мови означає відповідність, співмірність, співпадання; інконгруентність (*incongruens, incongruensis*) – невідповідність, не співмірність, не співпадання. Можна припустити, що вона може певним, специфічним чином проявлятися на різних рівнях континуально-ієрархічної структури особистості (на формально-динамічному, змістовно-особистісному й соціально-імперативному) у різних її психічних сферах. Означена континуально-ієрархічна структура особистості професіонала охоплює такі взаємопов'язані рівні: формально-динамічний (сукупність усіх властивостей, що відображають динаміку перебігу психічних явищ та індивідуальні властивості конституціонального характеру); якісний (проміжний – відображає психологічну сутність феномену); змістово-особистісний (спрямованість, цінності, настанови, потребово-мотиваційна сфера тощо) і соціально-імперативний або нормативний. Якщо два перших рівні співзвучні (і вербально, і за змістом) уявленням про двоаспектність психічного (динамічне й змістове), то третій включає той клас характеристик, що відображають наявні уявлення особистості про суспільство, мораль, норми поведінки, знання тощо. Межі взаємовідношень між рівнями умовні й розмиті (О. Саннікова) [215, с. 37].

У дослідженні конгруентність образу імідженосія будемо розглядати як узгодженість уявлень майбутнього ІТ-фахівця про себе та зовнішні прояви особистості, несуперечність мовлення людини, її особистісних і професійних переконань між собою, цілісність, самоузгодженість особистості взагалі. З позицій уявлень психології щодо Я-концепції конгруентність образу

імідженосія виражає міру відповідності Я-реального до Я-ідеального, що конструюється в процесі самооцінки молоді людини.

Зважаючи на зазначене, наголосимо, що педагогічні умови з позиції предмета дослідження, забезпечують можливість спрямування освітнього процесу на підвищення ефективності впливу освітнього середовища закладів вищої освіти, зокрема шляхом створення відповідної мотивації на заняттях з соціально-гуманітарних дисциплін; на забезпечення конгруентності образу імідженосія.

Оскільки в освітньому середовищі закладу вищої освіти зазвичай не існує сталої системи психолого-педагогічного супроводу процесу формування професійного іміджу студентів, зокрема ІТ-спеціальностей, вважаємо, що вивчення соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути організованим таким чином, щоб мотиваційний потенціал цих предметів був спрямований на підвищення рівня конгруентності образу імідженосія студентів ІТ-спеціальностей. Для досягнення конгруентності необхідно створити в освітньому процесі закладу вищої освіти обставини, коли особистість може спрямувати увагу на усвідомлення своїх внутрішніх конфліктів, отримує потребу працювати над собою, позитивно впливати на інших. Для цього, на нашу думку, у закладах вищої освіти необхідно також заохочувати до співпраці викладачів соціально-гуманітарних дисциплін та практичних психологів, соціологів, створюючи, наприклад, соціально-психологічні служби чи центри психологічної підтримки і саморозвитку студентства на базі закладу вищої освіти. Діяльність таких осередків сприятиме повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку майбутніх ІТ-фахівців, створенню умов для формування у них мотивації до самовиховання, самопрезентації, до плідної навчальної та наукової діяльності. Одним із завдань подібних служб і центрів має стати організація та проведення психологічних тренінгів з формування навичок ділового спілкування, формування колективу і взаємодії в мікросередовищі.

Студентів необхідно активно залучати до участі у публічних формах діяльності, де вони можуть спробувати проявити навички самопрезентації: у

підготовці і проведенні загальноуніверситетських заходів, професійних квестів, турнірів, міжвузівських олімпіад. Майбутні ІТ-фахівці в різній соціально-творчій діяльності навчаються взаємодіяти в атмосфері самопізнання, самовираження й орієнтованій на самовдосконалення в особистісному і професійному аспектах атмосфері тощо. Така діяльність здатна підвищити рівень їх мотивації до створення конгруентного образу імідженосія.

У межах розробки змісту першої умови, варто наголосити, що під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу студентів ІТ-спеціальності необхідно залучати до співпраці з відділами практики та працевлаштування для акцентуації уваги майбутніх фахівців на необхідності створення корпоративного іміджу у ході партнерської взаємодії з майбутніми роботодавцями; запрошувати у наукові студентські гуртки, під час організації якого студенти заохочуються до обговорення питань ділових комунікацій, впливу емоційної сфери людини на професійну діяльність та створення позитивного іміджу ІТ-фахівця; залучати до проведення майстер-класів, спрямованих на прояв креативності студентів з обміну думками про імідж сучасного ІТ-фахівця та шляхи створення конгруентного образу імідженосія тощо.

Обґрунтовуючи значущість педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладах вищої освіти, зосередимося на розкритті сутності *другої умови* – *спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище.*

Проведений нами контент-аналіз змісту освітньо-професійних програм і навчальних планів вітчизняних (м. Харків, Київ, Львів, Херсон) і закордонних (Литва, Білорусь, Польща, США) вищих навчальних закладів засвідчив, що програма підготовки ІТ-фахівців на рівні бакалавра загалом орієнтована на розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців з акцентом на технологічну складову навчання. У процесі вивчення фахових дисциплін

значна увага в освітньому процесі закладів вищої освіти приділяється розвитку так званих «жорстких» професійних умінь і навичок (*hard skills*), бо саме ці навички і становлять стрижень професійної компетентності ІТ-фахівця.

Дослідники (Н. Мукан, К. Істоміна, Г. Яремко, І. Миськів [165], К. Коваль [103], І. Ткачук [242], Н. Сосновенко [229] та ін.) досліджують поняття «*hard skills*» (англ. «жорсткі» навички) як протилежність м'яким (гнучким) навичкам – «*soft skills*», визначаючи його суть як фахові вузькоспеціальні навички, яким можна навчити і які легко перевірити за допомогою тестів.

За твердженням Н. Длугунович, «*hard (tech) skills* – це професійні, технічні навички, що пов'язані з діяльністю у сфері формалізованих технологій. Оскільки ці навички стійкі, добре проглядаються, вимірні і ототожнюються з конкретними конструкціями, то вони входять до переліку вимог, що містяться в посадових інструкціях» [69].

Українська вчена К. Коваль поняття «*hard skills*» пов'язує з комплексом професійних навичок, що набуваються у контексті отримання знань фундаментальних і спеціальних дисциплін, здобуття практичної підготовки [103]. Такі навички є дієвими у межах конкретної професії, у чітко визначених, малозмінюваних або взагалі сталих умовах, що можуть досягатися у достатньо формалізованому процесі професійної діяльності. Їх ефективність є високою при вирішенні типових завдань, характерних для однієї сфери діяльності. Прикладами таких навичок ІТ-фахівців є вміння швидко набирати текст, знання мов програмування, здатність до математичних обчислень тощо. «*Hard skills*» є найбільш очевидним результатом професійної підготовки, тому що будь-яку подібну навичку можна сформувати за допомогою освітньої технології, а результат оцінити об'єктивно.

Разом з цим, не можна не враховувати, що розвиток професійних знань, умінь і навичок у галузі новітніх технологій змінюється швидше, ніж оновлюється зміст підготовки ІТ-фахівця у закладі вищої освіти, а, відповідно, і перелік «жорстких» навичок, якими оволодівають майбутні фахівці. Саме тому, за оцінкою західних фахівців [276; 280; 290; 293], на ринку праці найголовнішою перевагою сучасного фахівця стають універсальні компетенції,

що забезпечують його професійну мобільність, комунікативну лабільність, здатність до навчання протягом життя та багато інших, необхідних сучасному професіоналу навичок, що у сукупності і складають його імідж як конкурентоспроможної на ринку праці професійної одиниці.

Зважаючи на зазначене вище, маємо констатувати, що, на жаль, у переліку дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки у навчальних планах професійної підготовки ІТ-фахівця мало репрезентовані, а подекуди і взагалі відсутні навчальні дисципліни, спрямовані на формування професійного іміджу студента як майбутнього професіонала, озброєного гнучкими навичками та здатного до легкої адаптації у змінюваних професійних умовах.

У світлі зазначеного, слід наголосити, що заходи із формування іміджу мають знайти місце у змісті робочих програм навчальних дисциплін, що входять до освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки ІТ-фахівця, у самостійній навчальній, навчально-дослідній і позанавчальній діяльності студентів. При цьому очевидно, що особливу роль у формуванні професійного іміджу ІТ-фахівця відіграють дисципліни соціально-гуманітарної підготовки, оскільки загальна орієнтація їх змісту на збагачення особистісної та професійної культури майбутнього фахівця уможливорює формування таких навичок майбутнього ІТ-фахівця, які сприяють його позитивному іміджу, дають можливість у подальшій професійній роботі бути не тільки споживачем інформаційних технологій, а й залишатися суб'єктом професійно-культурного розвитку, здатним реалізовувати соціально значущі цілі і сприяти гуманізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії у професійній сфері та суспільстві у цілому.

Слід наголосити на тому, що дисципліни соціально-гуманітарної підготовки містять особливий потенціал із формування у майбутніх фахівців специфічних іміджетворчих навичок, що забезпечують оптимальну інтеграцію особистості в квазіпрофесійне середовище, а тому вартий особливої дослідницької уваги.

Суть поняття «потенціал» представлено у науковій літературі (В. Вербець [37], В. Воєводін [39], Г. Макарова [130], І. Кучерявий, О. Клепиков [120], В. Мороз [164], І. Радченя [209], Р. Серьожникова [220]) у різних аспектах:

вимірювання людського потенціалу як певного стану суб'єкта в контексті певного виду і якості діяльності; потенціал системи, організації, суспільства, держави щодо підвищення корисності наявних ресурсів і пошуку нових можливостей їх використання; можливість запасів, джерел особистості, соціуму, держави, соціальних інституцій щодо досягнення певних цілей у певній сфері.

У нашому дослідженні іміджестворювальний потенціал розглядаємо як особливу якісну характеристику дисциплін соціально-гуманітарного циклу закладів вищої освіти, що відображає наявність актуальних ресурсів (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні) і закладених у них можливостей (спрямованість змісту дисципліни на цінності професійної діяльності; різноманіття вибору практики іміджеформуючої діяльності; багаторівневість іміджевої взаємодії та міжсуб'єктного спілкування; засоби методичного забезпечення викладання дисципліни), що обумовлюють цілеспрямовані якісні і кількісні зміни результативності набуття «м'яких навичок», що забезпечують оптимальну інтеграцію студента в квазіпрофесійне середовище професійного й формування іміджу майбутніх ІТ-фахівців у цілому.

Вивчення суті поняття «потенціал», «іміджестворювальний потенціал», а також аналіз початкових програм і планів підготовки майбутніх ІТ-фахівців у вищих закладах освіти дозволяє виділити суттєві характеристики іміджестворювального потенціалу змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу в формуванні професійного іміджу ІТ-фахівця: збагачення діапазону іміджелогічних знань; можливість прояву іміджеформуючої діяльності; активізація продуктивних способів іміджетворчої взаємодії, що у сукупності забезпечують формування в майбутнього ІТ-фахівця софт-навичок.

Сьогодні в науці поняття «софт-навички» є доволі розробленим, а необхідність їх формування в освітньому процесі закладу вищої освіти під час підготовки фахівців різних галузей добре обґрунтованою. Учені (О. Абашкіна [1], К. Коваль [103], Ю. Лавриш [121], І. Ткачук [242], А. Berglund [276], Y. Catelly [280]) розглядають «soft skills» як неспеціалізовані, метапрофесійні

компетентності фахівців, не пов'язані з конкретною галуззю, які забезпечують їхню високу продуктивність та успішну участь у професійній діяльності. Це навички, прояв яких важче сформулювати та перевірити в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти.

Уточнюючи суть досліджуваного поняття, відзначимо, що О. Казачінер розглядає софт-навички у соціально-психологічному аспекті як «перелік особистих характеристик, які так чи інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми», яких складно навчити традиційними способами опанувати зміст освіти або оволодіти ним під час виконання безпосередніх функціональних обов'язків [93, с. 154]. До цієї групи авторка, зокрема, відносить індивідуальні, комунікативні, організаційні навички (О.Казачінер) [93, с. 154].

Розкриваючи необхідність софт-навичок у підготовці майбутніх ІТ-фахівців, зазначимо, що спеціалісти з інформаційних технологій входять до 10 основних професій майбутнього (К. Маєвська) [127], при цьому до основних вимог успішних ІТ-фахівців майбутнього належать не тільки володіння цифровою грамотністю, але й уміння взаємодіяти з іншими людьми, працювати в команді, вирішувати проблемні ситуації, самостійно окреслювати завдання і відповідально їх розв'язувати, уміти спостерігати за змінами навколишнього світу й органічно змінюватися самому, адаптуватися в соціумі [127; 276; 279; 280; 290; 293].

Вітчизняна вчена Н. Длугунович, яка розглядає формування soft skills як необхідну складову підготовки ІТ-фахівців, наводить виділені в інституті Макса Планка в Мюнхені (Німеччина) чотири групи soft skills, які є особливо важливими у сучасному суспільстві: особистісна динаміка (почуття відповідальності, прагнення до досягнень, впевненість у собі, висока мотивація), область міжособистісних взаємин (контактність, об'єктивна самооцінка, співчуття та співпереживання іншим людям), прагнення до успіху (самовіддача, мотивація до підтримання статусу, схильність до систематизації, ініціативність), витривалість (стійкість до критики, стійкість до невдач, позитивна емоційна установка, твердість життєвої позиції, задоволення

роботою) [69, с. 240]. Дослідниця виокремлює і репрезентує власний погляд на комплекс софт-навичок, необхідних сучасному ІТ-фахівцю, включаючи до нього особисту ефективність, комунікативні, управлінські та стратегічні навички. Н. Длугунович наголошує, що наведений реєстр не є повним та всеохоплюючим і може за необхідності бути скоректованим [69, с. 240].

Відзначимо, що у науковій літературі [279, 290] існують й інші класифікації софт-навичок, проте, усі вони обов'язково містять уміння, пов'язані з іміджетворенням фахівця. Це і здатність до самопрезентації, ефективної соціальної та міжособистісної взаємодії, просоціальних вчинків, розв'язання конфліктів тощо.

Крім того, до важливих характеристик ІТ-фахівця все частіше відносять так званий емоційний інтелект. Це пов'язано з тим, що умови роботи в ІТ накладають суттєвий відбиток на спосіб життя фахівця, закарбовуються на психосоматичному рівні, визначаючи його самопочуття та стан здоров'я. ІТ-фахівці мають справу із логічними операціями, цифровим світом, мають звичку концентруватися на абстрактних поняттях, різноманітних алгоритмах і схемах, що потребують розвитку логічного мислення. Маючи таку сильну сторону, вони, разом з тим, часто забувають про розвиток емоційного здоров'я як запоруки сталого кар'єрного зростання та професійної самореалізації.

Емоційний інтелект розглядається дослідниками (Ю. Бреус [27], Н. Гарець [45], Д. Гоулман [57], С. Дерев'янка [63], Н. Жигайло [77], М. Стасюк [235], В. Зарицька [78], Г. Захарчин [83], С. Гладун [80], Т. Пашко [184], О. Шнайдер [270], Л. Щетініна, С. Рудакова, А. Заєць [274] як феномен подвійної природи, що поєднує когнітивний (спроможність ідентифікувати емоційний інтелект, вербалізувати його, усвідомлювати процес зміни емоційного стану, причинно-наслідкові зв'язки) та особистісний (спрямованість людини на розвиток емоційної сфери, емпатійність, здатність переживати і контролювати емоцію) складники і забезпечує професійну успішність майбутнього фахівця в аспекті створення взаємин з колегами, запобігання професійному вигорянню, підтримання професійного довголіття тощо.

Як наголошує М. Стасюк, емоційний інтелект здатний вирішувати низку завдань у когнітивній, емоційній та комунікативній сферах. Для програмістів з їх акцентом уваги на інтелектуальні здібності емоційний інтелект може виступати ланкою, що об'єднує когніцію та емоцію, і є ресурсом для вирішення суперечностей між професійними задачами та умовами діяльності [234, с. 84]. Зважаючи на значення софт-навичок та емоційного інтелекту для успішної професійної самореалізації майбутнього ІТ-фахівця наголосимо на необхідності надання особливої уваги цьому питанню у межах процесу їх професійної підготовки.

Повертаючись до аналізу іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу у формуванні м'яких навичок, зазначимо, що у стандарті України підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 12 «Інформаційні технології» визначаються такі загальні компетентності (ЗК1), як: базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й компетентності соціалізації особистості, засвоєнню естетичних цінностей, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності. Формування зазначених компетентностей формуються саме комплексом дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Розгляд суті досліджуваної дефініції, аналіз навчальних планів і програм з підготовки майбутніх ІТ-фахівців дозволив виділити суттєві характеристики потенціалу змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу підготовки ІТ-фахівців з формування іміджелогічної компетентності: збагачення діапазону іміджелогічних знань; можливість прояву іміджеформуючої діяльності; активізація продуктивних способів іміджетворчої взаємодії. Це досягається завдяки спрямованості дисциплін суспільно-гуманітарного циклу на формування критичного мислення та переконання у причетності кожного до суспільно-економічних змін, що відбуваються в суспільстві; бачення зв'язків у спільноті та розширення світогляду майбутнього фахівця [145].

Як правило, зміст соціально-гуманітарних дисциплін безпосередньо не пов'язують із майбутніми професійними обов'язками ІТ-фахівців, розглядаючи їх, скоріше, як поле для формування особистої та загальної культури людини. Проте, через формування у майбутніх фахівців іміджетворчих софт-навичок ми можемо прокласти прямий шлях між успішністю вивчення студентом соціально-гуманітарних дисциплін і ступенем його інтегрованості у квазіпрофесійну діяльність.

Підкреслимо, що квазіпрофесійною вважається діяльність майбутнього фахівця, яка є навчальною за її призначенням і видом, хоча, разом із цим, має безпосередній стосунок до професійної діяльності, виступаючи результатом трансформації освітніх змісту, форм, методів, а адекватні їм максимально узагальнені зміст, форми, методи професійної діяльності. Відповідно, квазіпрофесійна діяльність є проміжною, підготовчою формою у процесі професійної підготовки, яка має на меті практико-орієнтоване теоретичне навчання, що здійснюється завдяки моделюванню цілісних фрагментів педагогічної діяльності через ігрові та проектні форми і методи (Р. Трачук) [244, с. 334.].

Слід зазначити, що у підготовці майбутніх ІТ-фахівців квазіпрофесійну діяльність, як правило, пов'язують із процесом формування професійних умінь у межах спеціальних дисциплін, проте, щодо формування професійного іміджу відзначимо, що дисципліни соціально-гуманітарного циклу мають набагато більший потенціал для залучення майбутніх випускників до квазіпрофесійної діяльності.

Аналіз навчальних планів доводить, що в сучасній підготовці майбутніх ІТ-фахівців дисципліни соціально-гуманітарного циклу займають суттєве місце, це приблизно 15% від загальної кількості годин і кредитів ECTS нормативної частини. Навчальний план підготовки майбутніх ІТ-фахівців закладів вищої освіти містить гуманітарні та соціально-економічні дисципліни (українське фахове мовлення, філософія, іноземна мова, основи права, психологія, соціологія, історія), обов'язкові і дисципліни за вибором, що забезпечують соціально-психологічний аспект професійної компетентності, формування soft

skills, включення фахівців у інформаційне суспільство, розуміння політичних проблем сучасного суспільства, засвоєння психології сприйняття й обробки інформації, опанування знаннями і навичками із соціальної психології та конфліктології, психології управління, психології екстремальних стосунків, правових основ професійної діяльності, організації керування умовами праці. Орієнтація дисциплін на соціальне та професійне майбутнє, впровадження форм і методів, що забезпечують залучення ІТ-фахівців до квазіпрофесійної діяльності суттєво впливає на формування професійного іміджу, як одного з аспектів процесу підготовки майбутніх ІТ-фахівців з урахуванням провідних потреб ринку праці. [145]

На підставі співставлення змісту робочих програм і навчально-методичного забезпечення соціально-гуманітарних дисциплін професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців виявлено їх іміджестворювальний потенціал, який забезпечується злиттям культури, науки і природи при засвоєнні здобувачами освіти системи загальнолюдських цінностей. [145] Посиленню діапазону іміджелогічних знань сприяють і основні принципи викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу (загальнонауковість, фундаментальність, системність, єдність історичного і логічного, національного й загальнолюдського, суспільного та особистого, теорії і практики навчання й виховання), оскільки ці дисципліни дозволяють формувати особистість, здатну розкрити і реалізувати власний потенціал у суспільстві. Однак це досягається не окремим ресурсом однієї дисципліни, а їх системою, взаємозв'язком їх різних елементів усіх дисциплін соціально-гуманітарного циклу [145].

Наприклад, дисципліна за вибором «Соціологія та соціальні технології» розглядає імідж як наслідок соціальності людини, пов'язаний з її соціальною роллю у поєднанні індивідуального і суспільного, що потребує прагнення людини вступити в контакт з оточуючими і справити на них певне враження. Тому у контексті соціального пізнання професійного іміджу для майбутніх ІТ-фахівців варто впроваджувати дискусійні питання для обговорення: місце і роль професійного іміджу в контексті віртуалізації соціальних процесів, що функціонують у сучасному інформаційному суспільстві; розробка системи

моніторингу масової свідомості, громадської думки щодо внутрішнього і зовнішнього іміджу, що активно впроваджується засобами масової інформації та телекомунікації; способи управління іміджем в ІТ-компанії; кінетичний та габітарний імідж особистості спікера ІТ-конференції, ведучого популярного молодіжного ток-шоу. Це дозволить майбутнім ІТ-фахівцям сформувати розуміння емпіричного знання про сучасні іміджі, що функціонують у зарубіжному і вітчизняному суспільствах, притаманні сучасним професіоналам та публічним особам [145].

Дисципліни «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» за умови відповідної трансформації їх змісту можуть забезпечити формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, оволодіння мовою в різних видах мовленнєвої професійної потреби, використання іноземної мови у процесі ділового спілкування з представниками інших країн з різноманітних питань [145]. Саме так при вивченні дисциплін формуються в ІТ-фахівців софт-навички, які сприяють оволодінню стратегіями ефективної взаємодії, вміння складати анотацію, резюме. Майбутні фахівці засвоюють основи письмового обміну діловою інформацією й ознайомлення інформаційними джерелами. Формується здатність публічного виступу перед різними аудиторіями з доповідями, повідомленнями, що дозволяє розвинути в ІТ-фахівців основи самопрезентації в спілкуванні: вербальні, невербальні, екстралінгвістичні, проксемічні навички взаємодії з різними суб'єктами.

Знання основ психології є важливим чинником підвищення здатності майбутніх ІТ-фахівців до взаємодії в колективі, самопрезентації, роботи над зовнішнім виглядом. Важливим аспектом формування професійного іміджу ІТ-фахівців є направленість дисциплін психологічної спрямованості на опанування навичками розв'язання конфліктів, оволодіння знаннями та практичними навичками щодо керівництва відчуттями, набуття вмінь сучасної особистісної і групової комунікації не лише з використанням інформаційних технологій.

Вважаємо, що для спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього

фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище, необхідним є також змістова розробка та ведення спеціального курсу «Імідж сучасного спеціаліста» (вибіркова дисципліна соціально-гуманітарного циклу для 3 курсу, 5/6 семестр), що забезпечить сприяння оптимальному формуванню іміджелогічних знань майбутніх ІТ-фахівців за рахунок виділення теоретичних основ іміджелогії, її особливостей для ІТ-фахівців, реалізації прояву іміджеформуючої діяльності майбутніх ІТ-фахівців, активізації продуктивних способів іміджетворчої взаємодії на семінарах з використанням інтерактивних технологій.

Зазначимо, що така навчальна дисципліна здатна посилити функціональне призначення іміджетворчих ресурсів дисциплін соціально-гуманітарного циклу завдяки системній реалізації комплексу квазіпрофесійних заходів, що залучаються для збагачення діапазону іміджелогічних знань з метою формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Так, для освоєння досвіду самопрезентації іміджу ІТ-фахівця варто використати методику імідж-кейсів (формування манери поведінки, вибір одягу й аксесуарів, створення зачіски і макіяжу, усвідомлення цінностей професійної діяльності), творчі завдання із самопрезентування своїх найяскравіших особистих якостей та інтересів, інтерактивні та проєктні технології тощо. Розроблені завдання з використанням інтерактивних методів спрямовують іміджестворювальний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок, емоційного інтелекту, що забезпечують його оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище [145].

Завершуючи обґрунтування педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, необхідно зупинитися на обґрунтуванні *третьої педагогічної умови* – урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння ними стратегій самоіміджування.

Обґрунтовуючи зазначену умову, звернемося до поглядів дослідника проблеми формування іміджу майбутніх учителів технологій В. Бондаренка, який наголошує, що провідна умова ефективності формування іміджу в закладі вищої освіти – забезпечення цілісності освітнього процесу, єдності й гармонійної взаємодії всіх компонентів, що у змістовому аспекті досягається за рахунок взаємозв'язків між професійним зусиллям і способами діяльності, досвідом іміджетворчої діяльності й емоційно-вольового ставлення студентів до себе й цінностей професійного світу, досвідом професійної самоосвіти й самовиховання, навчальної й технологічної творчості [24, с. 177]. Відповідно одним із важливих питань формування іміджу майбутніх фахівців є те, як, яким способом ми будемо впливати на особистість студента.

Н. Прус наголошує, що саме різноманітність видів і форм аудиторної та позааудиторної роботи сприяють розумінню студентом необхідності постійної роботи над собою, що є основним чинником формування професійного іміджу майбутнього фахівця та свідчить про дієвість педагогічних умов, створених у тому чи іншому закладі вищої освіти [203, с. 117].

Аналізуючи результати наукових досліджень, наголосимо, що ефективність формування іміджу майбутніх фахівців у освітньому процесі закладу вищої освіти досягається шляхом його моделювання та розробки адекватних особистісно-розвивальних технологій як елементів технологічного конструкту структурно-функціональної моделі освітнього процесу (В. Бондаренко) [24, с. 5].

Відповідно, можемо стверджувати що формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців стає найефективнішим, якщо при викладанні предметів соціально-гуманітарного циклу використовувати інтерактивні технології, форми і методи. За допомогою інтерактивних технологій студенти навчаються: аналізувати інформацію про себе й оточення, неформально підходити до засвоєння знань про основи іміджетворчості; відпрацьовувати навички формулювання власної думки, навчитися коректно її висловлювати, тактовно доносити до співрозмовників власну позицію; оволодівати емпатійним слуханням, виховувати повагу до альтернативної думки; перцепції та

моделюванню різних професійних ситуацій. Майбутні ІТ-фахівці вчать будувати конструктивні стосунки у групі, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу та консенсусу. Інтерактивні технології здатні розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт тощо [234].

Спираючись на твердження В. Бондаренка, відзначимо, що подібні технології формування іміджу майбутнього фахівця виконують функцію ідеального об'єкта, ґрунтування на якому забезпечує розвиток освітнього середовища закладу вищої освіти, перетворення його в особистісно орієнтоване, розробку й реалізацію його іміджевої політики, переосмислення й розширення самостійної діяльності майбутнього фахівця відповідно до модернізаційних процесів розвитку вищої освіти. Відповідно, як зазначає дослідник, вибір педагогічної технології формування педагогічного іміджу майбутніх фахівців у ролі системної сукупності функціонування всіх інструментальних і методичних засобів реалізації в закладі вищої освіти іміджевої політики – це шлях перетворення виховного процесу в ньому на особистісно-розвивальний [24, с. 17-18].

Дослідник виділяє п'ять груп спеціальних методів управління процесом самоформування студентами професійного іміджу: методи мотивації активності студентів у самоформуванні іміджу, практичного відпрацювання змодельованих ситуацій входження у нову соціальну роль: «носій позитивного іміджу»; зіставлення майбутніми фахівцями іміджевих характеристик відомих персон з іміджевими характеристиками професіонала; забезпечення адресної педагогічної підтримки пошуку студентами особистісного смислу самоформування конкретних складників іміджу; емоційно-почуттєвого забарвлення цінностей змісту іміджу інтерактивними засобами; методи проєктувальної спрямованості (занурення студентів у розробку іміджевих портретів кращих фахівців України; вправління студентів у створенні розрахованих на близьку й далеку перспективи програм самоформування іміджу; вправління студентів у складанні особистих планів реалізації іміджевих цільових програм та ін.); методи організації процесу самоформування

майбутніми фахівцями іміджу: діалогічної активності відносно суб'єктів самоформування іміджу; організації рефлексивних дій студентів у напрямі оволодіння ними професійним іміджем; організації соціально-професійних тренінгів щодо формування зовнішніх характеристик іміджу студентами, комунікативної компетентності; організації самодосліджень культурологічного характеру з проєкцією на характеристики іміджу, який формується; вправління студентів у виконанні особистих планів самоформування складників іміджу; методи стимулювання активності майбутніх фахівців у самоформуванні іміджу: організаційно-діяльнісні й сюжетно-рольові ігри іміджевої тематики; метод спонукання до самопізнання власних образів «Я» – особистості й професіонала і зовнішніх характеристик; дискусії з питань теорії і технології формування іміджу; метод створення моральних ситуацій у діяльності фахівця; моральне заохочення; педагогічна вимога [24].

Аналізуючи у цьому контексті форми, методи, технології роботи з майбутніми ІТ-фахівцями в аспекті формування їх професійного іміджу, необхідно підкреслити, що окрім фундаментальних форм організації педагогічної суб'єктно-суб'єктної взаємодії, таких, як означені вище, дисципліна за вибором «Імідж сучасного спеціаліста», науковий студентський гурток «Проблеми сучасної психології» тощо, у напрямі сприяння розвитку особистості майбутніх ІТ-фахівців сприятимуть менш усталені при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін, але вже широко популярні сьогодні інтерактивні технології та методи такі, як тренінгові заняття, презентації, ділові і ситуативні ігри, а також такі методиками, як SWOT-аналіз, SMART-технологія, рольові ігри, мозковий штурм, метод case study, мотиваційний тренінг. Доречними, на нашу думку, є і такі інтерактивні заходи, як комплекс тренінгів «Професійний імідж» у соціально-психологічній службі, флеш-моби, групові проєкти «Корпоративний імідж», презентації сучасних ІТ-компаній в інноваційному Науковому парку «Synergy», участь у Ярмарках вакансій, майстер-класах «Персональний бренд ІТ-фахівця».

Вважаємо, що при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін необхідним є застосування інтерактивних методів (мозковий штурм «Значення

професії у світовому просторі», тренінгове заняття «Безконфліктна взаємодія», дискусія про соціальний статус ІТ-фахівця) та залучення студентів до свідомого пізнання основ професійного іміджу ІТ-фахівця (складання резюме ІТ-фахівця, проведення телефонної розмови з діловим партнером (замовником ІТ-проєкту) відповідно до особливостей іноземних і вітчизняних співрозмовників (написання тексту промови, яку доречно виголосити на ІТ-конференції, прийомі під час вільного спілкування, підготовка презентації «Сучасний дрес-код ІТ-фахівця», інтерв'ювання «Самопрезентація власних якостей як професіонала ІТ-технологій», ведення діалогу про життя, знаходження виходу із ситуацій із незапланованим виступом).

Розширення інформаційного поля щодо професійного іміджу ІТ-фахівця (командний пошук інформації із застосуванням сайтів ІТ-компаній, ІТ-університетів, матеріалів ІТ-конференцій), пізнання основ іміджелогічних знань завдяки включення студентів у творчо-пошукову роботу (написання тез на науково-практичну конференцію, підготовка доповідей, участь у круглих столах, майстер-класах, підготовка та проведення тренінгів і часткова професійна діяльність) [153].

Наголосимо, що особливо доречним при викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу ІТ-фахівцям є використання хмарних ІТ-технологій дистанційного навчання. На думку Р. Горбатюка та О. Потапчук, за допомогою ефективного застосування хмарних технологій можна виконувати значну кількість базових операцій у процесі професійної підготовки студентів. Використання хмарних технологій у навчальному процесі дозволить вирішити проблему забезпечення рівного доступу всіх суб'єктів навчання до якісних освітніх ресурсів під час аудиторних занять і в процесі самостійної роботи студентів [53, с. 150].

З точки зору С. Литвиної, хмаро орієнтовані ресурси для навчальних закладів мають суттєві переваги, це: збільшена продуктивність діяльності користувача комп'ютерів; зменшення витрат і збільшення ефективності ІТ інфраструктури; менше проблем з обслуговуванням; менше витрат на закупівлю програмного забезпечення; постійне оновлення програм; збільшення

доступних обчислювальних потужностей; необмежений обсяг зберігання даних; сумісність з більшістю операційних систем; покращена сумісність форматів документів; простота спільної роботи групи користувачів; доступ до документів будь-де і будь-коли; завжди найостанніша версія сервісів; доступність з різних пристроїв; екологізація й економне витрачання ресурсів природи; стійкість даних до втрати чи крадіжки обладнання (В. Прошкін) [201, с. 38]. Ми погоджуємося з науковцями в цьому питанні і вважаємо, що застосування таких технологій є доречним в аудиторній роботі під час проблемної лекції, лекції-візуалізації, лекції-конференції, а також інтерактивних методів: ділової та рольової гри, методу case-study, моделювання ситуацій, методу проєктів, психологічних тренінгів, методу е-портфоліо за допомогою google-календаря, розкладу, диску тощо, сприятиме налагодженню міжпредметних зв'язків дисциплін соціально-гуманітарного циклу з фаховими дисциплінами ІТ-галузі для ефективного формування професійного іміджу майбутніми ІТ-фахівцями.

Тому студентам було запропоновано творчі завдання, які передбачають наявність певних іміджелогічних знань, креативний підхід та індивідуальний стиль виконання: створення хмари слів на тему: «Вербальний імідж ІТ-фахівця», «Габітарний імідж сучасного ІТ-фахівця»; інтелект-карт на тему: «Модель іміджу сучасного ІТ-фахівця», «Формування професійного іміджу ІТ-фахівця», «Історичний екскурс розвитку іміджелогії як науки та мистецтва».

Проведення конкурсу ескізів плакатів «Реклама ІТ-компанії» метою якого стало: формування цілісного творчого бачення майбутніми ІТ-фахівцями сучасної ІТ-компанії та її іміджу стало цікавим досвідом виконання студентами творчих робіт з використанням інфографіки, фотографії, техніки колажу та підвищило рівень їхньої готовності до особистісних і соціальних викликів у цій сфері (див. дод. К).

Оскільки формування професійного іміджу ІТ-фахівця передбачає методичне забезпечення, то методичний напрям як спеціально організоване цілеспрямоване формування мотиваційно-ціннісної сфери студентів має на меті

творчий розвиток зовнішнього і внутрішнього іміджу ІТ-фахівця. Формами роботи у цьому напрямі мають стати відвідування презентацій відомих ІТ-компаній, навчально-рольова гра «Контракт» для визначення мотивів, які сприяють змінам, результатам і відхиленню від умов контракту. Методичне забезпечення командної роботи студентів над створенням кейсів «Енерджайзер», «Апатія» для аналізу реальної мотиваційної проблеми в навчанні чи роботі сприяли формуванню стратегії створення необхідної мотивації у конкретного студента в конкретній ситуації [153].

У цьому напрямі було проведено мотиваційний тренінг з метою формування позитивної мотивації майбутніх ІТ-фахівців до самодіагностики, самокоучінгу та самоіміджування. Проектування бажаного професійного іміджу передбачало створення особистісної концепції, яка містила формулювання імідж-цілей та імідж-стратегії, опис імідж-портрету (змістовної характеристики бажаного образу в професії ІТ-галузі), вибір засобів і каналів просування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця. [153] Проводилась методика SWOT-аналізу формування у майбутнього ІТ-фахівця професійного іміджу, яка сприяла визначенню у студентів потрібних рис і характеристик для подальшого самовдосконалення (Л. Балабанова) [10].

Для ефективної роботи з формування професійного іміджу здобувача необхідно враховувати індивідуальні риси та якості, довгострокову мету кар'єри та характер майбутньої компанії, де мріяли працювати. Імідж-цілі повинні відповідати SMART-технології і бути такими: (specific) – конкретними, М (measurable) – вимірюваними, А (achievable) – досягнутими, R (realistic) – реалістичними, Т (timed) – структурованими в часі, завдяки чому можна досягти реальних змін професійного іміджу протягом конкретного терміну. Професійний напрям формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців був спрямований на інтеграцію майбутніми ІТ-фахівцями теоретичних основ іміджелогічних знань і практичних умінь, навичок та компетентностей, що уможливило формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього ІТ-фахівця, набуття таких професійних та особистісних якостей, які сприяють його цілісному позитивному іміджу. Це дозволило у професійній

роботі бути і споживачем інформаційних технологій, і суб'єктом професійно-культурного розвитку [153].

Велике значення у процесі урізноманітнення форм і методів викладання соціально-гуманітарних дисциплін має проєктна діяльність. У тлумачному словнику дефініцію «проєкт» (від лат. *Projectus* – кинутий уперед) представлено як сукупність технічних документів, план, задум, попередній текст документа, а проєктування – як складання проєкту [36]. У педагогічній літературі проєктування розглядається як механізм розвитку системи діяльності закладів освіти (І. Зязун; В. Стрельников) [16; 237]. Проєктування розуміють як складну діяльність педагога для розробленості моделей дидактичних систем різного рівня складності і процесів їх здійснення (С. Золотухіна, О. Василенко) [86], а також як конкретизацію мети, змісту, завдань навчання та планування методів, засобів, форм навчання (В. Лозова) [123, с. 214].

Попри широкий спектр тлумачень, спільною для всіх визначень є діяльність, яка відповідно до нашої проблеми дослідження спрямована на конструювання проєкту навчання як цілісної системи навчально-практичних занять, взаємопов'язаних за етапами освітнього процесу [153]. Отже, проєктування освітнього середовища щодо формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців розуміємо як специфічний вид педагогічної діяльності, завдяки якій актуалізується професійно-виховний потенціал освітнього середовища та збагачуються педагогічні ресурси і можливості середовища для забезпечення цілісності формування зовнішньої (аудіовізуальна, професійна), внутрішньої (внутрішня філософія, цінності, мотивація, духовність) і процесуальної (професійна, творча діяльність) складових частин професійного іміджу, що забезпечує підвищення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх ІТ-фахівців [153].

Система спроєктованих форм у цьому напрямі має бути побудована з урахуванням швидких змін в ІТ-галузі, вимог роботодавців, які постійно зростають та ускладнюються, і містити участь у тренінгах «Я і Справа», «Я та Інші», «Образ Я», «Стратегії ефективної комунікації», «Переговори», «Мистецтво успішного конфлікту», «Управління кар'єрою», участь у флешмобі

«Логотип компанії», участь в імпровізованій пресконференції за фаховою та іміджевою тематикою, проходження співбесід і стажувань в ІТ-компаніях, проведення ділових переговорів з партнерами, виконання індивідуального проєкту «Особливості професійного іміджу ІТ-фахівця» (студенти визначались зі сферою майбутньої практичної діяльності конкретного профілю – програміста, тестувальника, вебдизайнера, аналітика, архітектора з програмного забезпечення тощо), участь у спільному груповому проєкті «Корпоративний імідж» (підготовка і презентація проєкту, його рецензування, доповнення, де відпрацьовувались навички ефективної групової взаємодії). Проєкт повинен включати такі складові частини корпоративного іміджу: назва компанії, логотип, місія, мініісторія, імідж засновника й / або основних керівників, імідж персоналу, імідж товару / послуги, імідж клієнта (споживача товару), внутрішній імідж організації, основними детермінантами якого є корпоративна культура компанії, її фірмовий стиль і соціально-психологічний клімат, візуальний імідж компанії, соціальний та бізнес-імідж компанії. Для розвитку індивідуального стилю професійної діяльності розроблялося е-портфоліо майбутнього ІТ-фахівця на основі аналізу своїх особистісних і професійних якостей відповідно до вимог професії, власного досвіду роботи [153].

Освітнє середовище закладу вищої освіти складається з навчально-виховного, соціально-культурного та інформаційно-комунікативного середовища (О. О. Ярошинська) [276]. Проєктування освітнього середовища розуміємо як специфічний вид педагогічної діяльності щодо збагачення педагогічних ресурсів для забезпечення цілісності формування зовнішньої, внутрішньої і процесуальної складових частин професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Проєктування освітнього середовища передбачає комплекс заходів за такими напрямками: академічний (інтерактивні методи у вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, тренінгові заняття, презентації, ділове спілкування, ситуативні ігри), фундаментальний («Імідж сучасного спеціаліста», науковий гурток «Проблеми сучасної психології»), методичний (SWOT-аналіз, SMART-технологія, рольові ігри, мозковий штурм, метод case-study, мотиваційний тренінг), професійний (комплекс тренінгів «Професійний

імідж» у соціально-психологічній службі, флешмоб, презентації, груповий проєкт «Корпоративний імідж», презентації сучасних ІТ-компаній в інноваційному Науковому парку «Synergy», Ярмарка вакансій, майстер-клас «Персональний бренд ІТ-фахівця» у відділі практики «Центр-Кар'єра») [153].

На основі аналізу наукової літератури з питань іміджелогії, психології, педагогіки, менеджменту та управління персоналом провідними методами соціально-педагогічного та психологічного супроводу студентів експериментальних груп у позааудиторній роботі було обрано методи коучингу та менторингу [10; 13; 125; 142; 174; 183; 254].

На думку О. Нежинської «коучинг освіти – це інструмент підвищення ефективності взаємодії в системі освіти в цілому, у всіх напрямках: педагог – студент, педагог – адміністрація, педагог – педагог (мотиваційний чинник при цьому – повага, значимість кожного, ріст і розвиток)» [168, с. 27].

З точки зору освітнього процесу поведінковий коучинг зорієнтован на зміни моделей поведінки. Це досягається за рахунок вироблення навичок, здібностей, звичок, засвоєння та тренування нових стратегій поведінки під час практичних занять, тренінгів, засідань наукового гуртка, вебінарів, семінарів, наприклад: публічні виступи, делегування повноважень, презентація, взаємодія з клієнтами, робота із запереченнями, встановлення контакту, з'ясування потреб, активне слухання, постановка цілей, створення ресурсного стану інш. Ефективність коучингу змінюється у залежності від індивідуально-особистісних та професійно-кваліфікаційних характеристик майбутніх фахівців.

Викладач здійснює супровід досягнення цілей, встановлює, чи потрібно фахівцю розвивати саме такі навички, які він обрав. Він допомагає у випадку виникнення перешкод на шляху досягнення цілей, розв'язанні індивідуальних проблем, пов'язаних, можливо, з фізичним або психічним здоров'ям, особистісним самовизначенням. та при цьому стимулює фахівця до визначення причин невдач з метою запобігти їх у майбутньому [168, с. 28].

Таким чином, обґрунтовані педагогічні умови дають можливість побудувати тактику і стратегію формування професійного іміджу майбутніх ІТ-

фахівців, що передбачає доцільність вибору компонентів освітнього процесу закладів вищої освіти. Темою для подальших розвідок у даному напрямі має стати розробка моделі формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця у закладі вищої освіти.

Формування іміджу майбутнього ІТ-фахівця у закладі вищої освіти передбачає створення педагогічних умов, які впливають на самооцінку і самоповагу індивіда до успіху в майбутній професії, що характеризує внутрішній імідж та зовнішній – зовнішнього іміджу з визначенням їхньої індивідуальності у середовищному та габітарному іміджу.

Під *педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця* будемо розуміти сукупність внутрішніх (особистісно-типологічні якості, система цінностей, професійні характеристики майбутнього фахівця) і зовнішніх чинників освітнього процесу, які, розвиваються завдяки цілеспрямованій взаємодії суб'єктів і об'єктів освітнього процесу під час засвоєння змісту предметів соціально-гуманітарного циклу, забезпечуючи досягнення ефективності формування позитивного професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

На основі вивчення стану сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій, аналізу широкого кола наукових джерел щодо висвітлення змісту педагогічних умов формування професійного іміджу фахівців визначено такі *педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу*:

- забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія;
- спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище;

- урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти

Впровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти потребує формулювання й детального висвітлення структури та змісту відповідної структурно-функційної моделі, що забезпечує обґрунтоване та системне включення розроблених умов у загальний простір процес викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу з актуалізацією їх іміджестворювального потенціалу.

Спираючись на зазначене вище, на зміст підрозділів 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, розглянемо структурно-функційну модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, яка становить основу формувального етапу експерименту в експериментальній групі на базі Харківського національного університету радіоелектроніки (див. рис. 2.1). У контрольних групах на базі Харківського національного університету імені В. Каразіна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного університету «Україна» освітній процес проводився відповідно до існуючих навчальних програм.

Зазначимо, що структурно-функційна модель формування професійного іміджу представлена як сукупність взаємопов'язаних елементів, які визначають основні напрями й вузлові моменти формування професійного іміджу як образу, який має бути створений у майбутніх ІТ-фахівців (рис. 2.1). Кожен з елементів стисло відображає сутність тієї частини експериментальної роботи, яку варто впровадити для того, щоб бажаним чином вплинути на об'єкт формування іміджу та досягти позитивного результату.

ОРІЄНТОВНО-ЦІЛЬОВИЙ

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ЗМІСТОВИЙ

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ

РЕФЛЕКСИВНО-РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ

Рис. 2.1. Структурно-функційна модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного

циклу в закладі вищої освіти експериментальній групі на базі Харківського національного університету радіоелектроніки (див. рис. 2.1).

Логіка дослідження зумовлює необхідність моделювання процесу формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, оскільки, урахувавши багатокomпонентність його структури, моделювання окресленого процесу визначається як найбільш удале. Саме моделювання, застосування якого дозволяє прогнозувати розвиток освітнього процесу, орієнтує на досягнення кінцевих результатів навчання та виховання, забезпечує засвоєння й ефективне використання нових технологій, розвиває системне бачення розв'язання проблем, служить дієвим фактором поліпшення якості роботи закладу вищої освіти [88].

Метод моделювання – це метод створення та дослідження моделей, за допомогою якого можна отримати нові знання, нову інформацію про досліджуваний об'єкт [217].

Структурно-функційна модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти, яка ґрунтується на підходах (акмеологічному, компетентнісному, цілісному) і принципах (особистісного цілепокладання, професійної спрямованості, гармонізації візуального образу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, рефлексії), структурно відображає взаємообумовлені етапи: орієнтовно-цільовий (формування іміджу майбутнього ІТ-фахівця); процесуально-змістовий (основні напрями збагачення змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що інтегрують іміджелогічні знання і професійно зорієнтоване спілкування, практику іміджування в різноманітних формах і методах іміджеформувальної діяльності); рефлексивно-результативний (динаміка, якість і результат сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, який відстежується за мотиваційним, когнітивним і діяльнісним критеріями); є організаційною і функціональною підставами для впровадження експериментальних педагогічних умов з позиції загального бачення їхнього місця в контексті викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу як цілісного процесу.

У дослідженні при побудові зазначеної структурно-функційної моделі, спираючись на концепцію гуманізму підготовки майбутнього фахівця, слідуючи за В. Бондаренко, підкреслимо, що стрижневою детермінантою формування іміджу майбутнього фахівця є *акмеологічний підхід*. Цей підхід дозволяє розглядати цілісно особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики особистості, вивчати їх в єдності, в усіх взаємозв'язках, для того щоб сприяти досягненню майбутнього фахівця вищих рівнів, на які може піднятися кожен з професіоналів [24, с. 94]. Оскільки об'єктивною основою формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця є спрямованість на досягнення вершин професійно-культурного, особистісного розвитку, опанування методик професійного самовдосконалення для кар'єрного зростання, бачити себе як цілісну особистість. Що стимулює його до активності в самоіміджуванні, наповнення сенсу існування як майбутнього фахівця з духовними складниками. Сукупно зазначені особистісні якості максимально сприяють виконанню професійним іміджем функції акмеологічного рівня: цільовий орієнтир на самостворення і самоствердження в майбутній професії, що забезпечує прагнення до самоіміджування як професіонала з внутрішнім духовним світом.

У контексті компетентнісної парадигми В. Бондаренко [24], О. Мазоренко [128], І. Размолодчикова [210] вивчають проблему формування цілісного іміджу майбутніх фахівців. *Компетентнісний підхід* розглядається як поступова переорієнтація домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок, створенням умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання та стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатоаспектного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно й комунікаційно насиченого простору (Г. Селєвко) [217]. Реалізація ідей компетентнісного підходу дозволяє оновлення цілей, змісту навчальних дисциплін (у нашому випадку збагачення іміджестворювальним змістом дисципліни соціально-гуманітарного циклу). Також у контексті врахування компетентнісного підходу розглядаємо забезпечення інтеграції й узгодженості дисциплін гуманітарного і професійного циклу у формуванні професійного іміджу майбутніх ІТ-

фахівців. Формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу насамперед передбачає формування у здобувачів вищої освіти інтегральних, загальних і професійних (фахових) компетентностей, що відображено в Стандарті за галуззю знань 12 «Інформаційні технології» за спеціальностями – 122 Комп’ютерні науки та інформаційні технології; 123 Комп’ютерна інженерія [233].

На сучасному етапі в педагогічних дослідженнях актуалізується роль іміджевої компетентності фахівців. Так, розглядаючи компетентнісний підхід у формуванні іміджу майбутніх фахівців, на основі аналізу досліджень В. Кричевського, О. Мармази, О. Сисоевої, В. Бондаренко, охарактеризуємо іміджеву компетентність як компетентність, яка вміщує: теоретичні знання про сутність іміджу, його функції, види, структуру, закономірності та засоби формування; прагнення та готовність створювати власний імідж; володіння методами самопізнання, самоспостереження, самоаналізу, самоосвіти, самовиховання; бажання застосувати знання на практиці, досвід діяльності зі створення іміджу [24, с. 125]. Зазначимо, що для формування іміджевої компетентності майбутніх ІТ-фахівців було введено авторську дисципліну за вибором, застосовуються іміджестворювальні практики, професійне спілкування з роботодавцями, провідними фахівцями в ІТ-галузі.

Цілісний підхід у науковій літературі представлено як загальний і широкий спосіб пізнання об’єктів і явищ, що спрямований на: пошук специфічних механізмів і зв’язків цілісності та визначення найсуттєвіших і найхарактерніших форм взаємодії цілісного об’єкта із середовищем [24, с. 108]. У контексті нашого дослідження погоджуємося з позицією В. Бондаренка, що цілісний підхід до формування іміджу майбутніх фахівців у закладах вищої освіти передбачає урахування таких положень: цілісність особистості (динамічна структура, що проходить етапи становлення, набуваючи нових властивостей і досягаючи нових рівнів); імідж (цілісний феномен, у якому кожна складова є важливою в процесі його аналізу та формування); імідж майбутнього фахівця (не механічна сума елементів його структури, а інтегральна єдність; вплив на один елемент імідж майбутнього фахівця

призводить до зміни інших елементів через системні взаємозв'язки); процес формування професійного іміджу охоплює всі види цілісної педагогічної діяльності викладача: цілепокладання, проектування, планування, організацію, зміст, навчально-виховну, пошукову діяльність та управління нею, діагностику та корекцію; формування іміджу майбутніх фахівців відбувається в цілісному освітньому процесі закладу вищої освіти, якому властива єдність і гармонійна взаємодія всіх його компонентів, де здобувач освіти під час свого навчання в закладі освіти залучається до різноманітних видів діяльності й стає суб'єктом цілої низки взаємин, кожен елемент яких має вплив на формування його іміджу; освітній процес характеризується цілісністю, що виявляється як у змісті, так і в організації педагогічного процесу, і є багатоплановим і багатоаспектним [24, с. 105-106].

Отже, формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу спрямовано на формування ідеального образу ІТ-фахівця і створення власного позитивного іміджу у свідомості здобувачів освіти. Формування не може виконуватися механічно, оскільки цей процес є цілісним і характеризується багатоплановістю, має декілька взаємопов'язаних аспектів: цілісність іміджу ІТ-фахівця; цілісність особистості здобувача освіти, де його професійні цінності та імідж – це взаємообумовлені частини інтегративного цілого його «Я» як імідженосія.

Дослідження теоретичних основ професійного іміджу, наукових поглядів на структуру та функції професійного іміджу (п. 1.1), особливостей його формування для майбутніх ІТ-фахівців у освітній діяльності закладу вищої освіти (п. 1.2), аналіз результатів констатувального етапу експерименту (див. табл. 1.2) дозволили нам застосувати *технологічний підхід*, щоб розробити варіант структурно-функційної моделі формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, яка відображає етапний характер такого формування, показує функціональну скерованість та практичне застосування педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти.

Оскільки поняття «формування» є визначальним у розвитку (результат розвитку) і позначає становлення, якусь «закінченість» (придбання особистістю нових властивостей, якостей, досягнення стану) у ході активної взаємодії в соціумі. Саме в цьому сенсі ми в п. 1.2 використовували цей термін. Для змістовного уточнення сутності провідних ідей формування іміджу зазначимо, що імідж є сконструйованим образом, тобто образом, що виникає в результаті певної цілеспрямованої діяльності (О. Перелигіна) [186]. Отже, з позицій технологічного підходу імідж розглядатимемо як штучно створений образ з цілком певними цілями. Тому *під формуванням іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу розуміємо* послідовність етапів (орієнтовно-цільового, процесуально-змістового, рефлексивно-результативного), виконання яких гарантує отримання запланованої заздалегідь бажаної мети-результату (професійний імідж ІТ-фахівця), вираженої у вигляді позитивного образу – образу імідженосія (як самообразу особистості, майбутнього професіонала), що володіє заданими характеристиками (гармонійний синтез візуального та внутрішнього образу, професійна компетентність, соціальна, особистісна і професійна активність, суб'єктність, адекватна самооцінка, рівень домагань, здатність до самоаналізу, позитивна Я-концепція, культура дії, спілкування і пізнання і т.д.) (представленої в п. 1.2).

Розглядаючи досліджуваний процес, ми акцентуємо увагу на те, що майбутній ІТ-фахівець, який характеризується не тільки як просто носій сукупності візуальних якостей, поведінки, внутрішніх і зовнішніх біосоціальних характеристик, він також є і суб'єктом власного розвитку і професійної діяльності, і якостей, що в сукупності відображають професійний імідж ІТ-фахівця, а з іншого боку – здатний до їх перетворення в конкретній професійній діяльності на основі самовдосконалення. При цьому сформованість професійного іміджу ІТ-фахівця відображає гармонійне поєднання професійної компетентності, іміджелогічних знань і іміджеформуючої діяльності з цілісним бачення себе як майбутнього професіонала. Якісні характеристики сформованості професійного іміджу ІТ-фахівця можна представити в багатовимірній моделі іміджелогічного простору. Зміст структурно-функційної

моделі формування професійного іміджу ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу полягає у відображенні досліджуваного процесу, що відтворює, імітує основні й істотні властивості, параметри оригіналу для систематизації, структуризації та інтерпретації знань про даний феномен, модифікації способів діяльності, раціоналізації стратегій педагогічно доцільних педагогічних рішень [19, 157]. Вибір моделі структурно-функційного типу обумовлений концептуальними ідеями методу структурно-функціонального аналізу і наявністю функцій, центральними поняттями досліджуваного процесу впорядкованої сукупності структурних компонентів професійного іміджу, його характеристиками для майбутніх ІТ-фахівців, вимогами суспільства, роботодавців, здобувачів ІТ-освіти до професійного іміджу в контексті встановлення між ними функціональних зв'язків і відносин, що відображається в іміджестворювальному потенціалі гуманітарних дисциплін (блоки, ресурси, можливості), які надають об'єкту дослідження цілісність, стабільність і оптимальне функціонування.

Загалом зазначимо, що розроблена із застосуванням низки методологічних підходів модель включає: мету – соціальне замовлення (сформувані імідж студента), зміст (основні напрями, що інтегрують пізнання, професійно орієнтоване спілкування, практику іміджеформувальної діяльності в різноманітних формах і методи реалізації визначених педагогічних умов формування професійного іміджу п. 2.1), результат і оцінку, з урахуванням завдань, що вирішуються на кожному етапі, і дозволяє наочно уявити формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, а також виокремити структурні компоненти в їх функціональному взаємозв'язку і взаємодії. Реалізація визначених педагогічних умов здійснюється відповідно до структурно-функційної моделі (п. 2.1); основу організації формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу становлять акмеологічний, компетентнісний, цілісний підходи; функціонування забезпечується реалізацією принципів (суб'єкт-суб'єктної взаємодії, особистісного цілепокладання, професійної спрямованості,

гармонізації іміджевого образу, рефлексії) відповідно до вимог Стандарту підготовки ІТ-фахівців (соціальні потреби, потреби роботодавців, потреби здобувачів освіти). Як основу формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця ми розглядаємо іміджестворювальний потенціал дисциплін гуманітарного циклу, можливості (інтеграція дисциплін гуманітарного і професійного циклів, багаторівневість іміджевої взаємодії, досвід міжсуб'єктного спілкування, багатоаспектність формування іміджевої компетентності завдяки вибору практик іміджеформувальної діяльності, цільова зорієнтованість на акмеологічний розвиток) і ресурси (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), що інтегрує єдність і розширює взаємну доповненість дисциплін соціально-гуманітарного циклу обґрунтованими умовами (забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію в квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування).

Структурно-функційна модель забезпечила обґрунтоване та системне упровадження розроблених умов з позиції загального бачення їх місця у контексті соціально-гуманітарної підготовки як цілісного процесу.

Реалізація першої умови (забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія) здійснювалась при залученні студентів до співпраці з відділом практики «Центр-Кар'єра» ХНУРЕ для акцентуації уваги до корпоративного іміджу у ході партнерської взаємодії з майбутніми роботодавцями.

Забезпечення позитивної мотивації іміджеформуючої діяльності ІТ-фахівця на базі «Центр-Кар'єра» здійснювалося при проведенні Ярмарку

вакансій, де студенти мають можливість спілкування з представниками провідних ІТ-компаній, поставити запитання експертам, заповнити анкети, залишити своє резюме, узяти участь у різноманітних конкурсах, запропонованих компаніями, що спонукає замислитись над подальшими діями в саморозвитку та формуванні власної кар'єри, свого майбутнього.

У «Центр-Кар'єра» проводяться зустрічі з випускниками університету, менторами ІТ-компаній, ІТ-HR-ами та досвід побудови власної кар'єри гостей, які дають студентам мотиваційний поштовх до потреби в саморозвитку (теоретичних знань і практичних умінь та навичок) з формування власного професійного іміджу. Але майбутні ІТ-фахівці не завжди реалістичні у своїй уяві та розумінні власних можливостей і бажань.

Тому з метою мотивації майбутніх ІТ-фахівців до побудови власного цілісного та конгруентного образу в професії проводились майстер-класи «Побудова персонального бренду спеціаліста» на базі «Центр-Кар'єра». Зміст майстер-класу (інформаційне повідомлення, інтерактивні вправи, завдання) був спрямований на усвідомлення здобувачами освіти головної думки, що побудова персонального бренду є органічним процесом змін, а також на прояв креативності учасників з обміну думками про імідж сучасного ІТ-фахівця. Для створення та підтримки персонального бренду необхідно, щоб особистість була розвинена в трьох напрямках: функціональному (професіоналізм, продуктивність); соціальному (комунікабельність, здібності до встановлення особистих контактів); духовному (наявність більш високих цілей у житті, ніж у традиційного професіоналу; місія в суспільстві). Під час майстер-класу майбутнім ІТ-фахівцям пропонувалось виконати різноманітні завдання. Так, з метою визначення «особистих обмежувачів» (за М. Вудкоком та Д. Френсисом) [43] було відпрацьовано завдання «Перешкода». З метою моделювання іміджу в «зоні найближчого розвитку» (за А. Панфіловою) [182] студенти виконали завдання «Ковчег». Групова динаміка показала позитивну вмотивованість фахівців на соціальному напрямку і частково на професійному, а також на духовному напрямку до формування професійного іміджу.

Підвищенню мотивації першокурсників сприяло також проведення щорічного квесту «ZIP-КВЕСТ ONLINE EDITION», де вони мали можливість познайомитись ближче один з одним, з найважливішими місцями їх студентського життя, побудувавши свій власний маршрут по університету. Головним завданням квесту був збір символів для посилення на фінальне відео на медіа каналі NURE TV. Участь в таких заходах, а саме: вдале виконання завдань в нових умовах, цікаве спілкування та зустрічі, знайомство з провідними кафедрами та лабораторіями, науковою бібліотекою, сучасним спортзалом та інше мотивувало студентів на навчальну діяльність, всебічний саморозвиток, самоіміджування.

Для активізації дій фахівців, розширення горизонтів їхнього креативного самовираження та саморозвитку було залучено до наукового гуртка «Проблеми сучасної психології», під час організації якого студенти заохочувались до обговорення питань ділових комунікацій, мотивації та самомотивації в студентському віці, вибору та відповідальності майбутнього ІТ-фахівця, значення вікових особливостей, професійної освіти та досвіду фахівця, впливу емоційної сфери людина на професійну діяльність та створення позитивного іміджу ІТ-фахівця. Так, наприклад, під час дискусії «Моя реальність» та «мої очікування», студенти висловлювали свої думки стосовно свого майбутнього в професії, формулювали власну позицію щодо перспектив саморозвитку та самоіміджування, визначались з необхідністю в отриманні іміджелогічних знань поряд з професійними. Так цікаво та корисно було почути студентам фрази один одного, порівняти їх, запитати та надати коментарі, наприклад: «Уперше свідомо побачив шлях, яким потрібно просуватися в професії та по життю в цілому» (Олександр Д.), «Під час дискусії отримав добрий стимул для особистісного та професійного саморозвитку. Замислився, які в мене очікування стосовно навчання, роботи та власного професійного іміджу» (Сергій К.), «Відчуваю велику вдячність своїм батькам, вчителям, всім, хто зустрічався мені за вісімнадцять років за те, що вони «вклали» в мене! Відповідаю на запитання друзів, я вперше оцінив ті ресурси, що в мене є – знання, вміння, навички, а головне – любов та підтримка» (Данііл Л.).

Засідання наукового гуртка проходили в онлайн та офлайн-форматі. Майбутні ІТ-фахівці активно залучались до науково-дослідної роботи з пошуку й обговорення інформації для написання тез на наукові міжнародні та всеукраїнські конференції – на щорічний Молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь в ХХІ столітті». (Іорін І. Р. Аналіз культури менторства в ІТ-компаніях. Proceedings of XXXXXI International scientific conference «Trends of the newest». Morrisville, Lulu Press., 2019. pp. 80–81; Красільщикова В. Д. Менторство в професії бізнес-аналітика. Proceedings of XXXXXI International scientific conference «Trends of the newest». Morrisville, Lulu Press., 2019. pp. 82–84; Селезньова Є. О. Ефективна командна робота: концепція Р. М. Белбіна. Proceedings of XXXXXI International scientific conference «Trends of the newest». Morrisville, Lulu Press., 2019. pp. 107–108; Manuilova Nataliia The mentoring approaches. Mentoring schemes practical usage. Proceedings of XXXXXII International scientific conference «We are building the future». Morrisville, Lulu Press., 2019. pp. 19–24 та інш.) Необхідно наголосити на особливій ролі у формуванні професійного вербального іміджу під час підготовки презентацій здобувачами освіти та їхніх виступах з доповідями на конференціях, круглих столах, що сприяло активному розвитку софт-навичок та емоційного інтелекту ІТ-фахівців. Планування тем з'ясовується з науковими і практичними інтересами студентів, іміджологічною та проблематикою сьогодення (див. дод. Е). У процесі роботи використовувався багатий теоретичний матеріал і різні психологічні методики та тренінгові вправи. Так, наприклад, було використано вправи та методики з навчального посібника: «Хто Я?» [272, с. 87], опитувальник «Мотивація на успіх чи страх невдачі» [272, с. 108], тест на визначення потреби в досягненнях (за Ю. Орловим, В.Шкуркіним) [272, с. 18], «Визначення психологічного віку» [272, с. 30], самодіагностика «Мій імідж» [272, с. 17], проєктивна методика «Індивідуальні особливості» [272, с. 31], методика «Здатність до емпатії» [272, с. 124], самодіагностика «Схильність до самовдосконалення» [272, с. 120] та інш. У науково-пошуковій діяльності брали участь студенти, що відзначаються соціальною зрілістю, науковою компетенцією, емоційною чутливістю та

креативністю. В наслідок всіх проведених заходів, було констатовано підвищення в майбутніх ІТ-фахівців мотивації до обраної ними професії, визначення нових цілей та нового свідомого бачення власного образу в професії.

Реалізація *другої педагогічної умови* (спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище) передбачала впровадження у зміст дисциплін соціально-гуманітарного циклу підготовки ІТ-фахівців теоретичних питань з іміджології. Так, зміст дисциплін соціально-гуманітарного циклу було збагачено питаннями щодо формування іміджу майбутнього ІТ-фахівця з метою створення індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності й образу в професії за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Реалізація другої умови здійснювалася в процесі впровадження розробленої авторкою дисципліни за вибором студентів «Імідж сучасного спеціаліста», яка має комплексний і міждисциплінарний характер та побудована на основі сучасних теоретичних досліджень, а також практичних розробок, адаптованих автором до специфіки підготовки ІТ-фахівців у закладі вищої освіти. Реалізація мети вивчення навчальної дисципліни майбутнім дипломованим бакалавром полягає в опануванні теоретичних знань з іміджології і формуванні базових рис особистісного та професійного іміджу; оволодінні навичками створення індивідуального професійного стилю для забезпечення цілісного системного уявлення про сутність і компоненти професійного іміджу за рахунок виділення теоретичних основ іміджології, її особливостей для ІТ-фахівця; реалізації прояву іміджеформуючої діяльності майбутнього ІТ-фахівця на базі інноваційного Наукового парку «Synergy» ХНУРЕ; активізації продуктивних способів іміджетворчої взаємодії на практичних заняттях з використанням інтерактивних технологій. Що дозволило актуалізувати всі іміджологічні ресурси (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), які було представлено в даній тематиці:

Змістовий модуль 1. Соціально-психологічна природа іміджу спеціаліста.

Тема 1. Поняття іміджу, його функції, типологія. Складники іміджу сучасного IT-фахівця. Індивідуальний стиль як фактор професійного росту та формування іміджу.

Тема 2. Біографічні та соціально-психологічні характеристики спеціаліста. Біографічні та соціально-психологічні характеристики спеціаліста. Вікові особливості створення іміджу та ефективності професійної діяльності. Психофізіологічні закономірності сприйняття інформації та її передачі. Особливості впливу центральної нервової системи. Стилi мислення. Уроджене і набуте в здібностях. Рівні креативності.

Тема 3. Особистісний та професійний імідж. Структура іміджу. Взаємозв'язок професійних та індивідуально-психологічних рис спеціаліста. Мета та принципи професійної діагностики.

Змістовий модуль 2. Психологія створення іміджу.

Тема 4. Психотехнологія створення іміджу. Іміджформуюча інформація. Види та їх характеристика. Свідоме та підсвідоме у створенні власного іміджу. Сприйняття. Сучасні техніки впливу. Створення зовнішнього іміджу. Використання колористики. Визначення індивідуальності у середовищному та габітарному іміджу.

Тема 5. Поведінка спеціаліста в організації. Конструктивна та деструктивна поведінка спеціаліста. Асертивність. Адаптивність як критерій типології спеціалістів. Проактивна поведінка спеціаліста.

Тема 6. Риторика як складова позитивного вербального іміджу сучасного спеціаліста. Вербальний та кінетичний імідж. Комунікативні техніки спілкування. Техніки активного слухання. Еристика в професійній діяльності. Самопрезентація. Зворотній зв'язок.

Змістовий модуль 3. Професійна іміджелогія. Корпоративний імідж.

Тема 7. Професійна конфліктологія. Функціональне значення ділових конфліктів. Їх типологія та наслідки. Психологічні засоби регуляції конфліктних ситуацій. Переговори.

Тема 8. Робота спеціаліста в професійній команді. Ролі в команді та індивідуальний стиль спеціаліста. Саморегуляція спеціаліста. Імідж керівника.

Тема 9. Створення професійної кар'єри. Корпоративний імідж. Використання власного іміджу для створення професійної кар'єри. Технологія успіху сучасного спеціаліста. Самовиховання та самовдосконалення. Розвиток особистісного потенціалу. Духовно-етичні засади професійного росту. Створення групового проекту «Корпоративний імідж».

Аналізуючи практичний досвід, можемо виділити певні особливості дисципліни за вибором студентів «Імідж сучасного спеціаліста»: з урахуванням сучасних досліджень іміджелогії та психології іміджу викладено основні питання формування професійного і особистісного позитивного образу в професії; поряд з оригінальними теоретичними ідеями й сучасними дослідженнями з іміджелогії та психології іміджу, дисципліна містить сучасні технології діагностики і розвитку професійного та корпоративного іміджу; допоможе отримати відповідні іміджелогічні знання та навички, такі важливі для особистості майбутнього ІТ-фахівця та удосконалити його з урахуванням особистісних цілей та вимог професійної діяльності; наявність лекційних теоретичних і практичних занять дає змогу майбутнім ІТ-фахівцям засвоїти знання про сутність професійного іміджу як складника професійної діяльності, що узгоджений із нормами професійної етики; про способи самопізнання, про соціально й особистісно значущі цінності; реалізація дисципліни потребувала організації взаємодії всіх суб'єктів педагогічної діяльності, спрямованої на особистісне самовдосконалення.

Основними формами занять дисципліни вважаємо найбільш ефективними (в умовах дистанційної освіти особливо): лекції-конференції, проблемні лекції, бінарні лекції, лекції-візуалізації, практичні заняття, вебінари, тренінги, зустрічі, круглі столи, ділові ігри тощо.

У процесі вивчення тем проаналізовано особливості інструментарію іміджелогії; розглянуто імідж-комунікації, розроблено типологію іміджу, комунікативні технології впливу на аудиторію; визначено роль і значення іміджу та його компонентів; застосовано в рольових іграх прийоми

самооцінювання, самопрезентації для розвитку софт-навичок та емоційного інтелекту в проектуванні стратегії самоіміджування майбутнього ІТ-фахівця.

Зазначимо, що розроблена навчальна дисципліна посилює функціональне призначення іміджестворювальних ресурсів дисциплін соціально-гуманітарного циклу завдяки системній реалізації комплексу заходів, що залучаються для збагачення діапазону іміджелогічних знань з метою формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців.

Під час дослідження проблеми формування іміджу ІТ-фахівців було розроблено зміст і методичне забезпечення комплексу тренінгів «Професійний імідж» (у процесі розробки тренінгів ми спиралися на погляди О. Змановської [85]), елементи занять якого було включено у практичні заняття таких дисциплін, як: «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», «Соціальна психологія та конфліктологія», «Психологія управління», «Інформаційне суспільство», «Глобальні проблеми сучасності».

Знання основ психології є важливим фактором щодо взаємодії в колективі, представлення себе, формування зовнішнього вигляду. Важливим аспектом формування професійного іміджу ІТ-фахівців є спрямованість вибіркового дисциплін з психології соціально-гуманітарного циклу на опанування стратегій розв'язання конфліктів, оволодіння знаннями та практичними навичками щодо керівництва відчуттями, набуття вмінь сучасної особистісної і групової комунікації з використанням інформаційних технологій, розвитку креативного мислення й емоційного інтелекту.

Особливої уваги в полі нашого дослідження заслуговує дисципліна «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», розроблена Н. Дашенковою, оскільки вона теж є за вибором студентів на 3 курсі і зорієнтована конкретно на розвиток певних груп софт-навичок, які є в складі професійного іміджу і потребують постійного удосконалення і розширення горизонтів використання. Це є яскравим прикладом демонстрації інтеграції змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Треба відмітити, що поряд із завданням «Професіограма» було доповнено анкетуванням з

подальшою бесідою «Яким я бачу себе в роботі, яку обираю?», а також була включена рольова гра «Самопрезентація в ситуації ділової взаємодії».

Так, на дисципліні «Психологія управління» в змістовий модуль «Особистість та її потенціал у системі управління» було впроваджено тему «Імідж лідера». Отже, було розроблено такі завдання щодо формування привабливого образу суб'єкта-професіонала: вправа «Автопортрет» (мета: оцінка себе як майбутнього ІТ-фахівця з подальшим обговоренням особливостей своєї особистості та зовнішньої привабливості), рефлексивна вправа «Техніка розвитку індивідуальності» (мета: визначення позитивних і негативних власних якостей та проєктування плану посилення якостей, які підкреслюють привабливий образ майбутнього ІТ-фахівця); вправа «Моє професійне кредо» (мета: формування рефлексивної позиції); рефлексивні ситуації у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії (мета: розвиток співтворчості на засадах суб'єкт-суб'єктності), міні-тренінг «Цілепокладання та управління часом», який включав технології підвищення особистісної ефективності та прийоми планування часу для досягнення поставлених цілей, що позитивно впливає на формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Основна мета: підвищення рівня ефективного управління власним часом і часом підлеглих, розширення індивідуальних можливостей планування. Для оволодіння майбутніми ІТ-фахівцями навичками ефективно організації власної діяльності та робочого оточення, планування робочим часом і встановлення пріоритетів у роботі було використано завдання.

У змістовий модуль «Особистість та спілкування в соціальній психології» дисципліни «Соціальна психологія та конфліктологія» було впроваджено тренінг-семінар «Технологія та методи професійної адаптації», який було наповнено засобами адаптивної поведінки в організації. Тренінг «Ефективне спілкування» (мета: формування психологічних основ спілкування, взаємодії в команді), що сприяло виявленню й оцінюванню індивідуальних характеристик. Ці вправи стають основою для створення такого образу майбутнього ІТ-фахівця, який сприятиме суб'єкту-прообразу в досягненні успіху, соціально значущих цілей і створенню позитивного іміджу.

У зміст дисциплін «Українське фахове мовлення», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», що спрямовані на формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, оволодіння мовою в різних видах мовленнєвої професійної потреби, використання іноземної мови у процесі ділового спілкування з представниками інших країн з різноманітних питань. Тому при вивченні дисциплін формуються в ІТ-фахівців ключові компетентності, які сприяють оволодінню стратегіями ефективної взаємодії, вмінню складати анотацію, резюме, формують основи письмового обміну діловою інформацією й ознайомлення з науково-дослідними працями. Так, було розроблено питання щодо основ ділового спілкування, завдання на здатність публічного виступу перед різними аудиторіями з доповідями та повідомленнями. Це дозволить розвинути в ІТ-фахівців основи самопрезентації в спілкуванні: вербальні, невербальні, екстралінгвістичні, проксемічні навички взаємодії з різними суб'єктами.

Запровадження в процесі експериментальної перевірки *третьої із обтунтованих педагогічних умов* (урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння ними стратегій самоіміджування) здійснювалося шляхом вдосконалення й насиченості освітнього процесу сучасними педагогічними технологіями та інтерактивними методами, які активізують інтерес здобувачів освіти до побудови власного іміджу, організації взаємодії між студентами, формування навичок роботи в команді, самостійного пошуку шляхів та варіантів розв'язання соціальних проблем засобами інформаційних технологій.

Реалізація третьої педагогічної умови передбачала активне запровадження в заняття студентів таких інтерактивних форм і методів, як: мотиваційні (конкурс «Логотип компанії», конкурс плакатів «Сучасний ІТ-фахівець»; мозковий штурм, пресконференції, зустрічі з ІТ-експертами, презентація творчого індивідуального проєкту); цілепокладання (SWOT-аналіз, формулювання імідж-цілей за технологією SMART, розробка плану

самовдосконалення професійного іміджу); інформаційні (інтерфейс, командний пошук інформації, створення словника іміджелогії в ІТ і хмари-слів), професійні (коло професійних ідей в ІТ-сфері, моделювання рольових ситуацій: «Співбесіда», «Атестація», «Асесмент-центр», дискусії з роботодавцями, професійний ринг «Кар'єра і професійний імідж»), комунікативні (обговорення імідж-кейсів, актуальне інтерв'ю, спільний проєкт «Корпоративний імідж»), поєднання позанавчальної роботи з практиками в професійній сфері майбутнього ІТ-фахівця).

У процесі навчання було використано такі інтерактивні методи: спільний проєкт (висвітлення проблеми з різних боків, складання групою проєкту, його рецензія та доповнення експертами); командний пошук інформації; коло ідей (вирішення суперечливих питань завдяки аналізу списку ідей); акваріум (удосконалення вміння дискутувати й аргументувати свою думку в індивідуальній бесіді, у групі та колективі); мозковий штурм (вироблення кількох вірних рішень і вибір оптимального з них); елементи менторства: навчаючи – учусь; дерево рішень (аналіз механізмів прийняття складних рішень); ігрові методи (забезпечення контролю виведення емоцій; надання можливості самовизначення; надихання і допомога розвитку творчої уяви; надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті; надання можливості висловлювати свої думки). Охарактеризовані методи дозволили студентам реалізувати природне прагнення до спілкування, відкрити для них можливості співпраці й отримати результати, які вигідні для них самих і для всіх інших членів групи.

Можемо навести приклад, коли у взаєминах викладача зі студентами завданням педагога під час коч-сесії стає організація процесу самостійного пошуку студентом оптимальних рішень і відповідей на питання, що їх цікавлять.

Коучинг розвитку працює з розвитком особистості. На цьому рівні усвідомлюються базові потреби та їх відмінності від обов'язків і необхідності, глибинні цінності та їх відмінності від можливостей і нав'язаних стандартів, а також створюється довгострокова система цілей – стратегія досягнення

бажаних результатів у всіх сферах життя студента (техніки «Колесо життєвого балансу», «SMART», «GROW» та ін.) [13; 168; 245]. Тут також плануються та розробляються способи розвитку якостей особистості для її більшої внутрішньої цілісності. Під час співробітництва між викладачем та студентом, будь-яка із моделей коучингу в основі має спілкування, а саме задавання відкритих запитань.

Також проводилась систематична робота з упровадження різних форм, методів зі студентами під час організації навчальної, самостійної, науково-дослідницької, виховної діяльності з формування у студентів професійного іміджу на базі соціально-психологічної служби (СПС ХНУРЕ). Це потребувало включення в зміст роботи служби завдань гностико-евристичного, інтеграційного, пошуково-творчого, ігрового характеру. Це сприяло всебічному особистісному й інтелектуальному розвитку майбутніх ІТ-фахівців, створенню умов для формування у них мотивації до самовдосконалення, самопрезентації, до плідної навчальної та наукової діяльності.

З метою формування та вдосконалення навичок іміджування позааудиторну роботу було урізноманітнено відвідуванням презентацій сучасних ІТ-компаній, стажування й навчання в ІТ-компаніях; участь в ІТ-проектах. Для майбутніх ІТ-фахівців на базі соціально-психологічної служби ХНУРЕ впроваджено програму тренінгів «Професійний імідж» за такими темами: «Самомаркетинг і самоменеджмент», «Бізнес-комунікація», «Самопрезентація в діяльності ІТ-фахівця», «Team building», «Управління професійною командою», «Менторство в ІТ-команді», «Ефективний персональний імідж». Ця педагогічна умова сприяла ефективній побудові професійного іміджу, оскільки були задіяні такі спеціальні методи управління процесом самоіміджування, як: практичне відпрацювання змодельованих ситуацій нової соціальної ролі – «Я-носій» позитивного іміджу; зіставлення іміджевих характеристик професіоналів і власних відповідних характеристик; забезпечення адресної підтримки пошуку сенсу самоформування конкретних складників іміджу; емоційно-почуттєвого забарвлення цінностей професійного іміджу; методи проєктувальної спрямованості.

Наприклад, тренінг «Team Building» мав на меті: усвідомити необхідність і цінність спільних цілей та роботи на спільний результат; сформувати вміння організовувати спільну діяльність, визначати особисту роль у команді, вагомість на шляху досягнення спільних цілей; сприяти формуванню взаєморозуміння, злагодженості членів команди, рольової гнучкості; розкрити потенціал команди в цілому та кожного її учасника; оволодіти технологіями прийняття спільних рішень.

Основними завданнями були: проаналізувати та прогнозувати завдання командоутворення для ІТ-фахівця; індивідуальне завдання та обговорення в групах «Аналіз діяльності світових ІТ-лідерів щодо тимбілдінгу та побудови кар'єри».

Тренінг включав ділові ігри та вправи, спрямовані на підвищення рівня довіри в групі, групової підтримки в нестандартних ситуаціях, прийняття ефективних рішень у команді, постановки та вирішення завдань у ситуації конкурентної боротьби. Цікавою формою роботи під час тренінгу виявилось проведення «мозкового штурму», спрямованого на визначення характеристик для професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця та можливі методи його діагностики. Наведемо окремі приклади визначення професійного іміджу учасниками тренінгу: «особисте посилення світу»; «образ людини глазами інших»; «засіб проявити себе в професії»; «наше уявлення про себе, що передається навколишнім»; «власне професійне обличчя» тощо.

Щодо визначення методів діагностики сформованості професійного іміджу, то майбутнім ІТ-фахівцям під час тренінгів було запропоновано використовувати: ситуації реальної взаємодії (включення в проблемні ситуації, навчальні ігри), метод самоспостереження, інтерв'ю (наприклад, використання питань на зразок «Як Ви вважаєте, серед якостей, які властиві саме Вам, будуть»), метод «щоденника» (аналіз своїх здобутків за певний період). Результати довели ефективність упровадження тренінгової програми. Робота майбутніх ІТ-фахівців, як завжди, завершувалась підбиттям підсумків, груповим обговоренням, визначенням для кожного «зони найближчого розвитку», що мало позитивний вплив на формування професійного іміджу.

Також майбутні ІТ-фахівці брали участь у різних заходах задля засвоєння досвіду самопрезентації іміджу ІТ-фахівця, було використано методика імідж-кейсів (формування манери поведінки, створення візуального образу, усвідомлення цінностей професійної діяльності) і завдання за методикою SWOT (мета: дослідити особливості іміджу ІТ-фахівця та можливості його просування на ринку праці). Основи іміджеформуючої діяльності було досягнуто завдяки виконанню завдань «10 кроків до змін себе»; «Життєвий успіх – що це і як його досягти?», «Мої вподобання», на яких кожен здобувач освіти отримував можливість самопрезентувати свої найяскравіші особисті якості, інтереси. Також досягнення колективної взаємодії було при виконанні рольової гри «Моя роль у команді», коли студенти розробляли проєкт майбутнього. У ході виконання завдання «Моделювання індивідуального стилю поведінки» у різних ситуаціях реальності з формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця створюється вміння гармонізації власного статусу з внутрішнім світом і зовнішнім виглядом та поведінкою.

У межах проведення лекційних і практичних занять здобувачі освіти мали змогу засвоїти засоби управління корпоративним іміджем ІТ-компанії; у команді розробляли варіанти рішень з питань корпоративної культури і комунікацій і захищали груповий проєкт «Корпоративний імідж моєї компанії» (див. дод. 3). Ця фінальна робота містила весь теоретичний зміст і давала змогу фахівцям продемонструвати власні практичні навички, які набули під час семестру. Особливу значущість даного заходу додавало те, що здобувачі освіти захищали свої проєкти, власну позицію перед студентською аудиторією, гармонійно розподіливши зміст презентації між усіма учасниками проєкту. Колективна творча праця над проєктом важлива, оскільки розроблення моделі гідної поведінки ІТ-фахівців у різних ситуаціях впливає на сприйняття фахівця і водночас залежність від змісту соціальних уявлень і стереотипів усіх суб'єктів взаємодії – що і є основою іміджу.

Майбутні ІТ-фахівці активно і успішно брали участь в підготовці і проведенні загальноуніверситетських заходів: соціальних, благодійних, розвивальних проєктах Студентського Сенату; у професійних квестах,

кіберспортивних турнірах, міжвузівських олімпіадах, а також спортивних змаганнях міжнародного та всеукраїнського рівня. Саме такі колективні змагання згуртовували і спрямовували групу на досягнення успіху разом, де майбутні ІТ-фахівці вболівали один за одного, надавали підтримку та надихали до перемоги. Треба відмітити, що при формуванні професійного іміджу дуже важливо. є націленість на створення конгруентного образу імідженосія, де гармонійно будуть пов'язані усі складники, маючи на увазі і інтелектуальний, і професійний, і емоційний, і візуальний(естетичний вигляд та фізичну форму й здоров'я). Отже, майбутні ІТ-фахівці в різній суспільній та соціально-творчій діяльності взаємодіяли в атмосфері самопізнання, самовираження й були орієнтовані на самовдосконалення в особистісному і професійному аспектах.

Зазначимо, що на формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця значущий вплив мають різні види практик, коли в реальних професійних ІТ-сферах відбувається ознайомлення зі специфікою взаємодії з професіоналами в ІТ-сфері, є можливість ознайомитися з майбутньою професійною діяльністю, її цінностями, стандартами, формальними нормами, регулятивами соціального контролю; здійснюється засвоєння професійної взаємодії; формуються і навички професійної культури; спілкування з професіоналами в ІТ-сфері; проходить співвіднесення індивідуального іміджу успішного ІТ-фахівця з образом, стереотипом у суспільстві професійного іміджу ІТ-фахівця; набуття практичного досвіду самопрезентації себе як майбутнього професіонала. Зазначимо, що насичений іміджестворювальним потенціалом зміст дисциплін гуманітарного циклу у комплексі з практичною, позанавчальною діяльністю дозволяє здобувачам освіти продемонструвати діапазон сформованих іміджелогічних знань і дій та готовність до самоіміджування. Крім того, у здобувачів освіти з'явилася можливість оцінити професійний імідж уже працюючих в ІТ-сфері фахівців, проаналізувати своє бачення на власний професійний імідж як майбутнього ІТ-фахівця, зробити висновки про необхідні коригування в контексті більш відповідального ставлення до іміджевих знань, поведінки, особливостей мови, демонстрації вербальних і невербальних характеристик, що належать до зовнішньої

характеристики професійного іміджу (одяг, аксесуари і т.д.), що надихало їх до творчості і виконання індивідуальних завдань.

Отже, формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця у позанавчальній діяльності спрямовано на: наявність зразка поведінки фахівця-практика, що реалізує певну статусно-рольову характеристику відповідно до вимог професії і специфіки організації взаємодії між спеціалістами ІТ-сфери; різноманітний вибір практики іміджеформуючої діяльності, що дозволяє студенту розширити досвід випробування своїх сил у різноманітних сферах оволодіння професією для перспективного конструювання траєкторії професійного та особистісного самовдосконалення, самореалізації в побудові професійного іміджу як фахівця в ІТ-сфері.

Таким чином, формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців організовано шляхом запровадження при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

Упровадження педагогічних умов було спрямовано відповідно до розробленої структурно-функційної моделі за такими напрямками: наповнення змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу спеціальними іміджелогічними знаннями та іміджеформувальними способами діяльності; впровадження інтерактивних форм за такими векторами, як: інформаційний (інтерфейс, командний пошук інформації), мотиваційний (конкурс «Логотип компанії»; спільний проєкт «Корпоративний імідж», мозковий штурм, прес-конференції, експеримент), професійний (коло професійних ідей, моделювання

рольових ситуацій, «Співбесіда», «Атестація», «Асесмент-центр», дискусії з професіоналами з ІТ-технологій, професійний ринг), комунікативний (обговорення ідей ситуації, діалог, диспут, актуальне інтерв'ю, презентація), цілепокладання (SWOT-аналіз, формулювання імідж-цілей за технологією SMART, розробка індивідуального плану самовдосконалення професійного іміджу за допомогою «Колеса життєвого балансу»); поєднання позанавчальної роботи з різними практиками в професійній сфері майбутнього ІТ-фахівця.

Однак, лише висвітлення цього процесу не дозволяє чітко встановити його результативність, тому дослідження доцільно перевірити за допомогою контрольної діагностики педагогічного явища за встановленими критеріями та зіставлення отриманих результатів з тими, що були отримані на констатувальному етапі експерименту.

2.3. Аналіз результатів упровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти

Для аналізу результатів упровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу за розробленою структурно-функційною моделлю, теоретична розробка та практичне впровадження яких відбулися під час формувального етапу експерименту (див. п. 2.1; п. 2.2), було проведено контрольний етап експерименту.

На контрольному етапі проводиться визначення наявності змін за визначеними критеріями (мотиваційний, когнітивний і діяльнісний), проведення порівняльного аналізу даних, отриманих до та після формувального етапу експерименту. В основу проведення контрольного етапу покладено розроблені критерії, показники та рівні результативності формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, обґрунтованих у п. 1.3.

Інформація, надана в результаті проведення контрольного етапу експерименту, була зібрана за допомогою розроблених в п. 1.3 методик (див.

дод. Г), критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний); визначено динаміку показників формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за високим, середнім і низьким рівнями, зміст яких представлено в додатку Д.

Так, за мотиваційним критерієм у майбутніх ІТ-фахівців перевірялися: орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; мотивація на іміджеформувальну діяльність; бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні.

Аналіз динаміки показника «орієнтація професійних цінностей на саморозвиток» засвідчив такі тенденції: в ЕГ відбулося значне зростання кількості студентів з високим (на 12,60%) і середнім (на 14,57%) рівнями, помітне зменшення цього показника на низькому рівні (на 27,17%). Зазначимо, що майбутні магістри стали більшою мірою орієнтовані на працю, цінності пізнання, спілкування; усвідомили необхідність набуття знань, самовдосконалення, розширення власного кругозору, освіти, підвищення культурного й інтелектуального рівнів, що говорить про підвищення ціннісної орієнтації на особистісно-професійний розвиток. У студентів КГ високий рівень зріс на 1,08%, середній – на 2,88%, а низький відповідно зменшився на 3,96% (див. табл. 2.1, рис. 2.2 і дод. М1).

Рис. 2.2. Динаміка показника «орієнтація професійних цінностей на саморозвиток»

Діагностика розвитку мотивації на іміджеформувальну діяльність засвідчила, що в більшості студентів ЕГ сформовані всі групи мотивів з переважанням мотивів особистісного розвитку, їх високого місця в ієрархії мотивів формування професійного іміджу, що підтвердив аналіз динаміки рівнів: в ЕГ збільшилася кількість респондентів з високим та середнім рівнем сформованості показника (відповідно на 13,38% та 9,85%) та зменшилося число респондентів з низьким рівнем – на 23,23%; у КГ спостерігаються дуже помірковані позитивні тенденції показника: студентів з високим рівнем збільшилося на 1,80%, із середнім на 0,36%, а з низьким рівнем зменшилось на 2,16%, що представлено в таблиці 2.1, на рис. 2.3 і дод. М1.

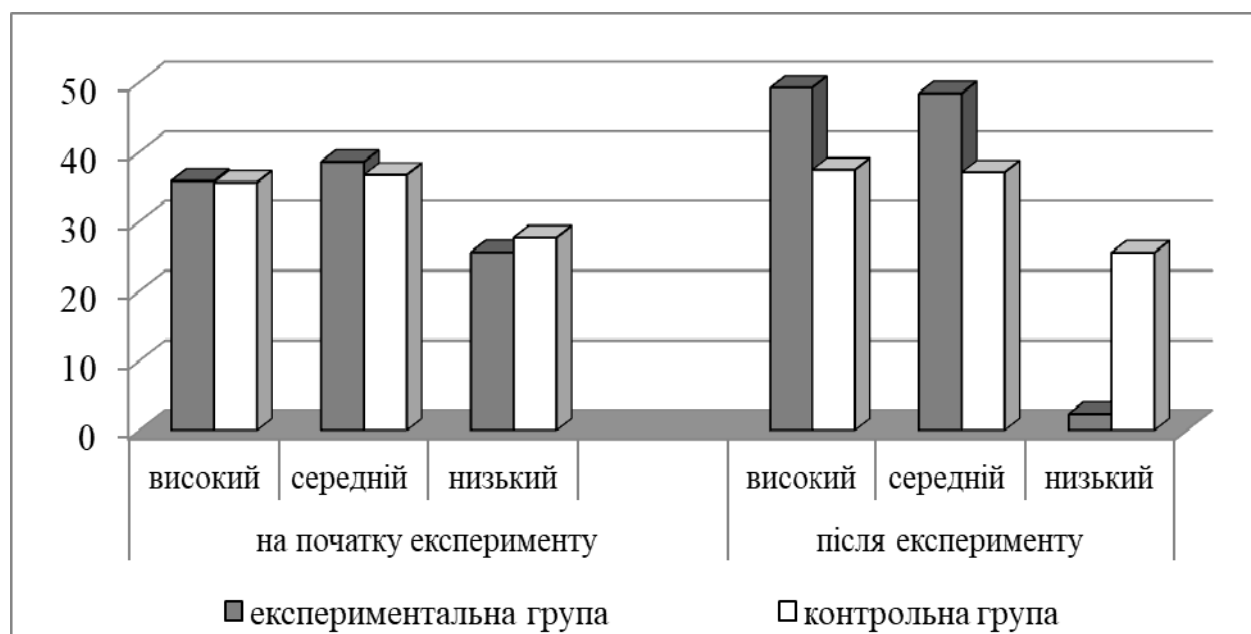

Рис 2.3. Динаміка показника «мотивація на іміджеформувальну діяльність»

Аналіз динаміки показника бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні засвідчив, що в ЕГ відбулося зростання кількості студентів з високим (на 15,74%) і середнім (на 11,42%) рівнями, помітне зменшення цього показника на низькому (на 27,16%) рівні. У КГ істотних змін не відбулося (див. табл. 2.1, рис. 2.4 і дод. М1).

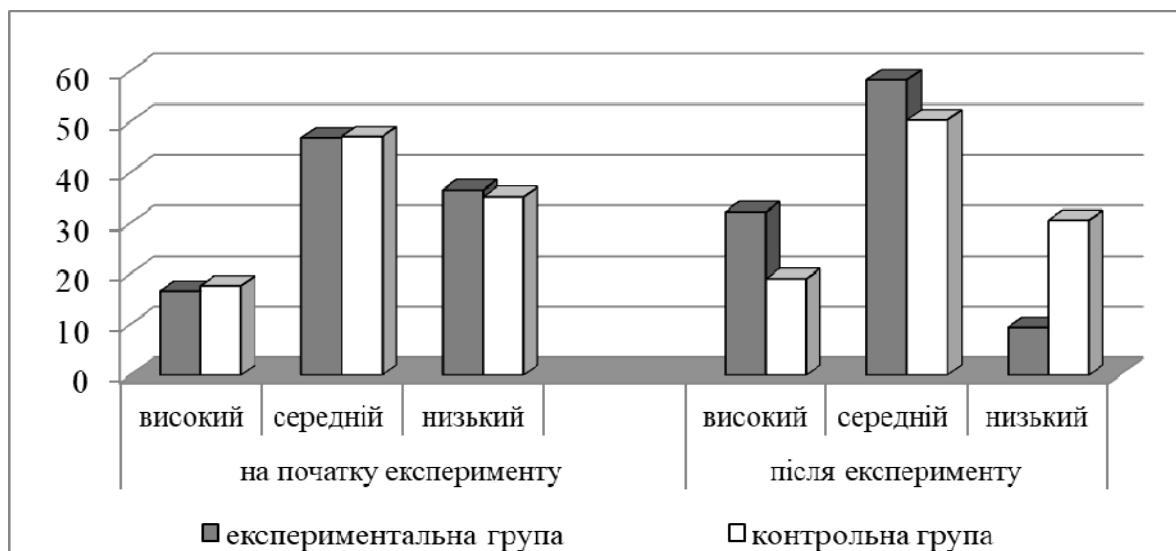

Рис. 2.4. Динаміка показника «бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні».

Оцінка рівня здатності до засвоєння іміджологічних знань після проведення експерименту показала, що майбутні ІТ-фахівці виявили глибокі знання матеріалу (особливості формування іміджу фахівця у сучасних умовах; мистецтво створення персонального іміджу; невербальний та вербальний імідж; імідж і кодекс зовнішнього вигляду). В ЕГ на високому рівні спостерігаємо приріст на 23,23%, збільшилося значення на середньому (на 35,44%) та зменшилося на низькому (на 58,67%) рівнях; КГ показала незначне зростання на високому (на 1,80%) та середньому (на 2,16%) рівнях і зменшення відповідно на низькому (на 3,96%). Динаміку означеного показника дивись у таблиці 2.1, на рисунку 2.5 і додатку М2.

Рис. 2.5. Динаміка показника «здатність до засвоєння іміджологічних знань»

Для показника «знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу» отримано такі результати. В ЕГ на високому рівні спостерігаємо приріст на 21,66%, збільшилося значення на середньому (на 25,59%) та зменшилося на низькому (на 47,25%) рівнях; КГ виявила незначне зростання на високому (на 2,15%) та середньому (на 0,36%) рівнях і зменшення відповідно на низькому (на 2,51%). Динаміку означеного показника дивись у таблиці 2.1, на рисунку 2.6 і в додатку М2.

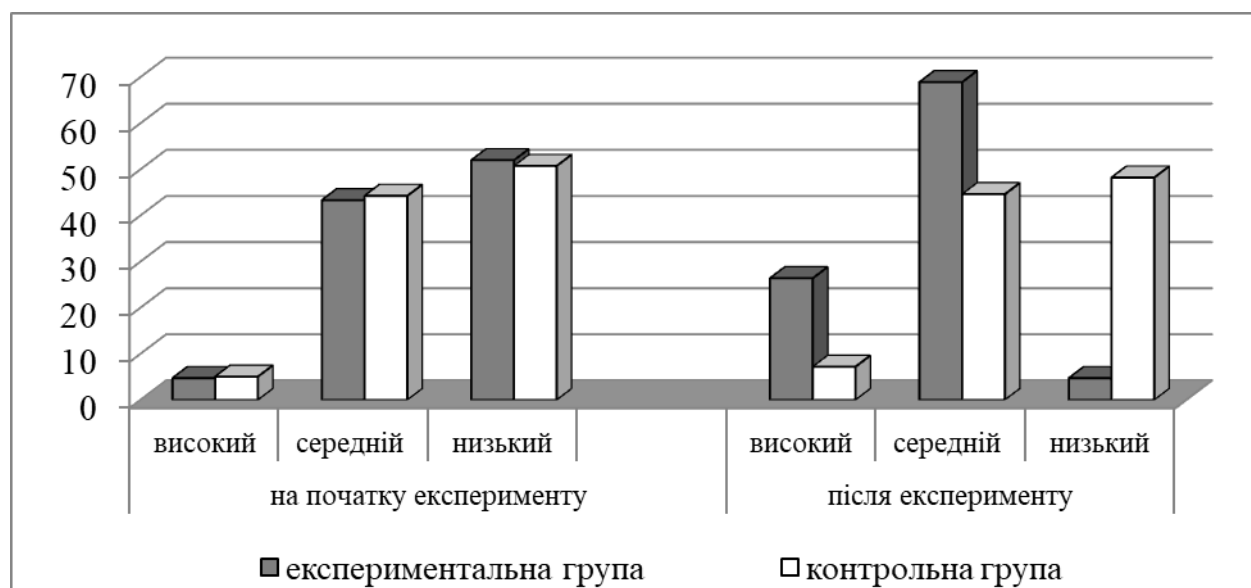

Рис. 2.6. Динаміка показника «знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу»

Для показника «знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування» отримано такі результати. В ЕГ на високому рівні спостерігаємо приріст на 18,90%, збільшилося значення на середньому (на 27,95%) та зменшилося на низькому (на 46,85%) рівнях; КГ виявила незначне зростання на високому (на 2,52%) та середньому (на 0,36%) рівнях і зменшення відповідно на низькому (на 2,88%). Динаміку означеного показника дивись у таблиці 2.1, на рисунку 2.7 і в додатку М2.

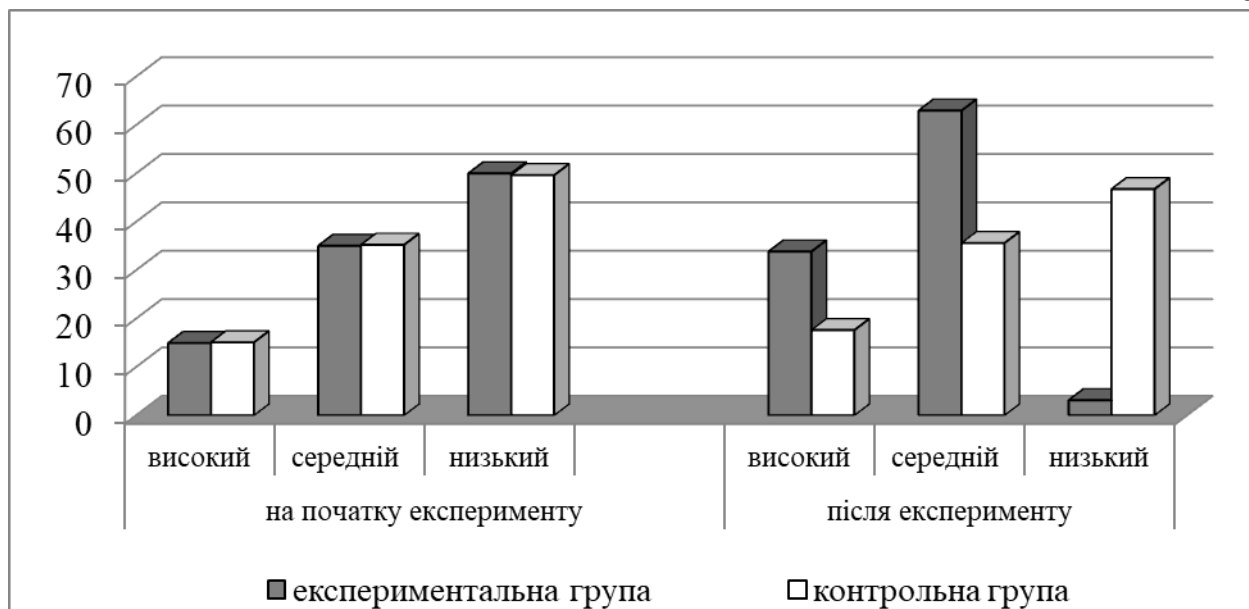

Рис. 2.7. Динаміка показника «знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування»

Перевірка показників діяльнісного критерію сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців перевіряли завдяки вияву навичок іміджеформування у професійній комунікації; готовності до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; здатності до відображення імеджетвірних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності. Цей критерій охоплює пріоритетні для майбутніх ІТ-фахівців уміння та навички володіння способами реалізації, корекції та розвитку іміджу в професійній діяльності.

За першим показником в ЕГ відзначено зростання на високому (на 18,11%) та середньому (на 19,29%) рівнях і зменшення їх значень – на низькому (на 37,40%). В КГ констатовано невеликі зростання значень високого та середнього рівнів (на 0,36% і 4,68%, відповідно) і зменшення – на низькому (на 5,04%) (див. табл. 2.1, рис. 2.8, дод. М3).

Отримані показники свідчать про позитивну динаміку навичок іміджеформування у професійній комунікації в ЕГ.

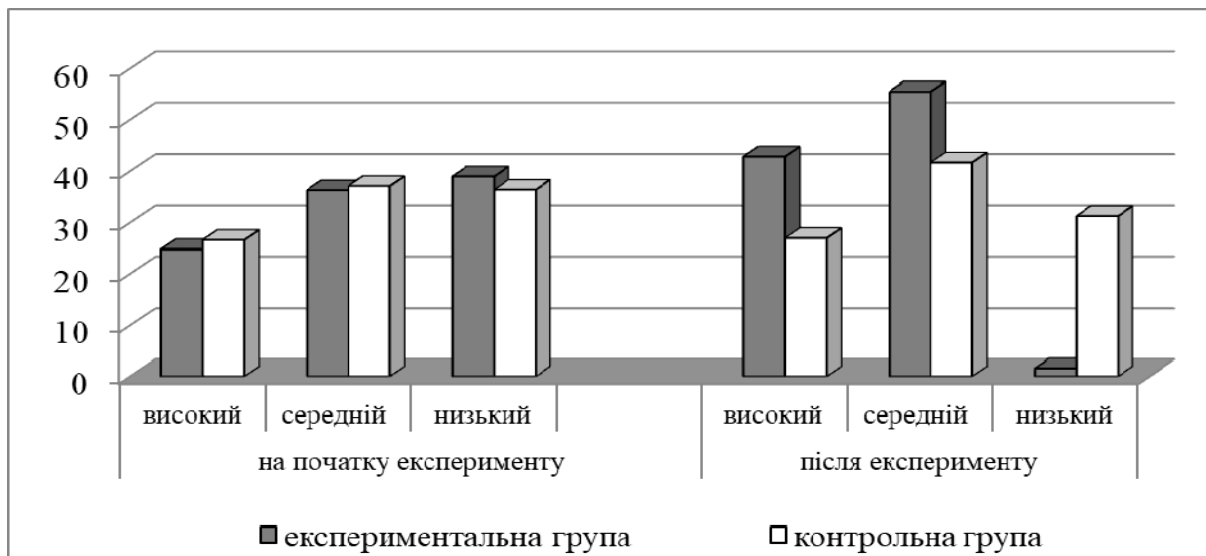

Рис. 2.8. Динаміка показника «навички іміджеформування у професійній комунікації»

За показником «готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях», який включає гармонійну єдність внутрішнього змісту та зовнішнього його вираження, в ЕГ кількість студентів, у яких виявився високий рівень за цим показником, підвищилася на 18,90%, середній – на 16,93%, а низький рівень – зменшилася на 35,83%. У респондентів КГ змін у динаміці рівнів готовності до ефективної самопрезентації не виявилось (див. табл. 2.1, рис. 2.9, дод. МЗ).

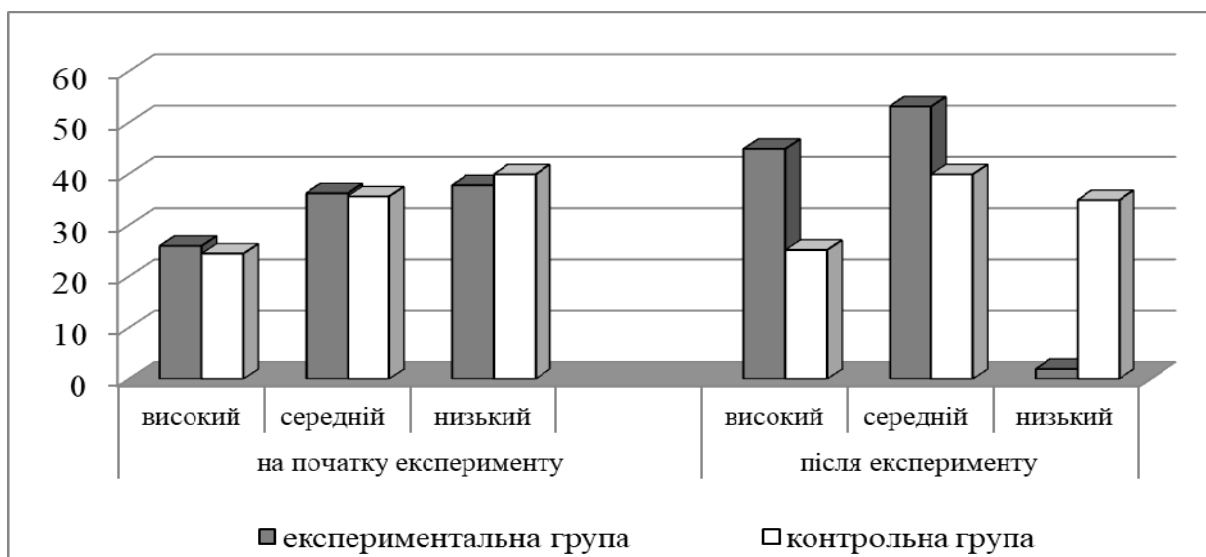

Рис. 2.9. Динаміка показника «готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях»

За показником «здатність до відображення імеджетвірних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності» в ЕГ кількість студентів, у яких виявився високий рівень за цим показником, підвищилася на 15,75%, середній – на 21,26%, а низький рівень – зменшилася на 37,01%. У респондентів КГ змін у динаміці рівнів здатності до відображення імеджетвірних знань не виявилось (див. табл. 2.1, рис. 2.9, дод. М3).

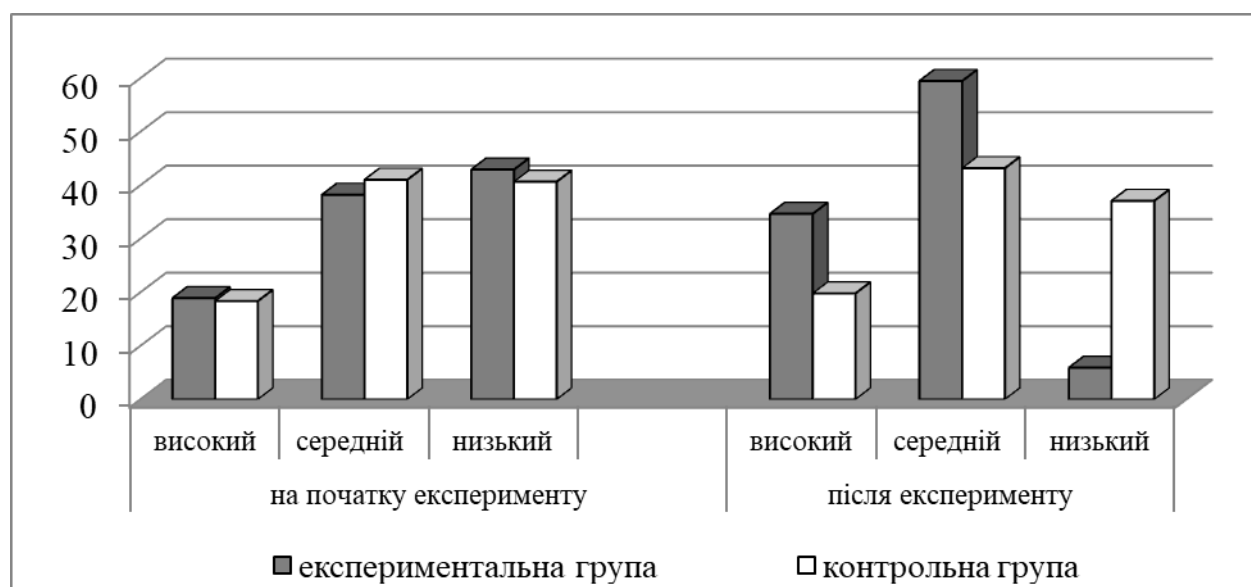

Рис. 2.10. Динаміка показника «здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності»

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що в більшості студентів ЕГ свобода та варіативність у спілкуванні, здатність сприймати особливості своєї поведінки та поведінки іншої людини стали переважно знаходитися на високому та середньому рівні, а для КГ – на середньому та низькому рівні (див. табл. 2.1, додаток М).

Для систематизації результатів проведеного контрольного дослідження сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями отримані дані були занесені до таблиці 2.1.

Отже, на контрольному етапі експерименту було здійснено процедуру порівняння отриманих результатів про рівень сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при реалізації умов та застосуванні структурно-

функційної моделі. Це дозволило сформулювати загальні висновки про позитивні результати проведеної роботи.

Порівняльний аналіз констатувального та контрольного зрізів дозволив встановити, що позитивна динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за всіма критеріями в експериментальній групі, що, відповідно, засвідчує високу результативність процесу формування досліджуваного явища внаслідок реалізації в експериментальній групі розроблених нами педагогічних умов.

Таблиця 2.1

Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців (%)

Критерій	Мотиваційний критерій											
Показник	орієнтація професійних цінностей на саморозвиток				мотивація на іміджеформувальну діяльність				бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні			
Рівні	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після
високий	24,80	37,40	27,70	28,78	35,83	49,21	35,61	37,41	16,54	32,28	17,63	19,06
середній	30,71	45,28	31,29	34,17	38,58	48,43	36,69	37,05	46,85	58,27	47,12	50,36
низький	44,49	17,32	41,01	37,05	25,59	2,36	27,70	25,54	36,61	9,45	35,25	30,58
критерій	Когнітивний критерій											
Показник	здатність до засвоєння іміджелогічних знань				знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу				знання про власні особистісні особливості як основи професійного іміджеформування			
Рівні	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після
високий	8,66	31,89	7,55	9,35	4,72	26,38	5,04	7,19	14,96	33,86	15,11	17,63
середній	15,35	50,79	15,11	17,27	43,31	68,90	44,24	44,60	35,04	62,99	35,25	35,61
низький	75,99	17,32	77,34	73,38	51,97	4,72	50,72	48,21	50,00	3,15	49,64	46,76
критерій	Діяльнісний критерій											
Показник	навички іміджеформування у професійній комунікації				готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях				здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності			
Рівні	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після
високий	24,80	42,91	26,62	26,98	25,98	44,88	24,46	25,18	18,90	34,65	18,35	19,78
середній	36,22	55,51	37,05	41,73	36,22	53,15	35,61	39,93	38,19	59,45	41,01	43,17
низький	38,98	1,58	36,33	31,29	37,80	1,97	39,93	34,89	42,91	5,90	40,64	37,05

Для порівняння частотних розподілів експериментальної та контрольної груп майбутніх ІТ-фахівців за рівнями сформованість професійного іміджу скористалися критерієм Пірсона χ^2 , який дозволяє зіставити два емпіричні розподіли та зробити висновок про те, чи узгоджуються вони між собою.

Критерій Пірсона χ^2 обчислюється за формулою:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^l \frac{(N_{ij} - N_{ij}^0)^2}{N_{ij}^0} \quad (2.1),$$

де N_{ij} - емпірична частота,

N_{ij}^0 — теоретична частота, що обчислюється як $N_{ij}^0 = \frac{1}{N} N(x_i) N(y_j)$

$N(x_i)$ — маргінали (підсумки) по X , $N(y_j)$ — по Y ,

N — загальна кількість студентів,

k — число рядків таблиці, l — число стовбців.

Величина $f = (k-1)(l-1)$ називається числом ступенів свободи кореляційної таблиці.

У нашому дослідженні ми будемо порівнювати попарно емпіричні розподіли експериментальної та контрольної групи за рівнями сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Критичне значення критерію Пірсона χ^2 ($f=2$, $p \leq 0,05$) дорівнює 5,99; критичне значення критерію Пірсона χ^2 ($f=2$, $p \leq 0,01$) дорівнює 9,21; критичне значення критерію Пірсона χ^2 ($f=2$, $p \leq 0,001$) дорівнює 13,81 (оскільки ми маємо три рівні (високий, середній, низький), кількість ступенів свободи дорівнює $f=2$).

Вихідні дані для розрахунків представлено у додатках М. Розрахунки здійснювались із використанням електронних таблиць MS Excel.

При порівнянні контрольної та експериментальної груп майбутніх ІТ-фахівців за рівнями сформованості професійного іміджу на початок експерименту для всіх критеріїв емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ менше за критичне значення 5,99, отже, відмінності між розподілами контрольних та експериментальних груп до експерименту незначні ($p > 0,05$) (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ на початку експерименту

Критерій	Т _{емп} (ЕГ-КГ на початку експерименту)			Т _{кр}
	показник-1	показник-2	показник-3	
Мотиваційний	0,81	0,35	0,16	5,99
Когнітивний	0,24	0,09	0,01	
Діяльнісний	0,44	0,29	0,45	

При порівнянні розподілів експериментальної групи майбутніх ІТ-фахівців за рівнями сформованості професійного іміджу на початку та на кінець експерименту ми отримали суттєві розбіжності за критеріями мотиваційний, когнітивний та діяльнісний (відповідно емпіричні) значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ від 25,84 до 167,82 – перевищують критичне значення 5,99. Отже розбіжності між розподілами експериментальної групи до та після експерименту статистично значущі на рівні $p < 0,05$ відповідно до зазначених критеріїв (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ після експерименту

Критерій	Т _{емп} (ЕГ-КГ після експерименту)			Т _{кр}
	показник-1	показник-2	показник-3	
Мотиваційний	25,84	57,60	39,59	5,99
Когнітивний	167,82	135,23	131,55	
Діяльнісний	83,51	94,95	75,86	

Спостерігаємо значущі відмінності між розподілами експериментальної групи майбутніх ІТ-фахівців на початку та на кінець експерименту (відповідні емпіричні значення критерію Пірсона $\chi^2_{\text{емп}}$ від 43,90 до 175,69 значно перевищують критичне значення 5,99) (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ для експериментальної групи до та після експерименту

Критерій	Т _{емп} (ЕГ до та після експерименту)			Т _{кр}
	показник-1	показник-2	показник-3	
Мотиваційний	43,90	57,21	56,75	5,99
Когнітивний	175,69	153,12	143,72	
Діяльнісний	110,23	102,94	94,78	

Ми не спостерігаємо значних відмінностей між розподілами контрольної групи майбутніх ІТ-фахівців на початку та на кінець експерименту (відповідні емпіричні значення критерію Пірсона $\chi^2_{\text{емп}}$ від 0,77 до 1,82 не перевищують критичне значення 5,99) (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ для контрольної групи до та після експерименту

Критерій	Т _{емп} (КГ до та після експерименту)			Т _{кр}
	показник-1	показник-2	показник-3	
Мотиваційний	0,97	1,22	1,38	5,99
Когнітивний	1,22	1,82	0,78	
Діяльнісний	1,82	1,66	0,77	

Таким чином, ми спостерігаємо значущі відмінності у розподілах експериментальної групи до та після експерименту, та, навпаки, не спостерігаємо такі відмінності у розподілах контрольної групи. Загальний рівень сформованості професійного іміджу ІТ-фахівців експериментальної групи значно зріс порівняно з результатами на початку експерименту та показниками студентів контрольної групи. Отже, робимо висновок, про ефективність запропонованих педагогічних умов формування професійного

іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

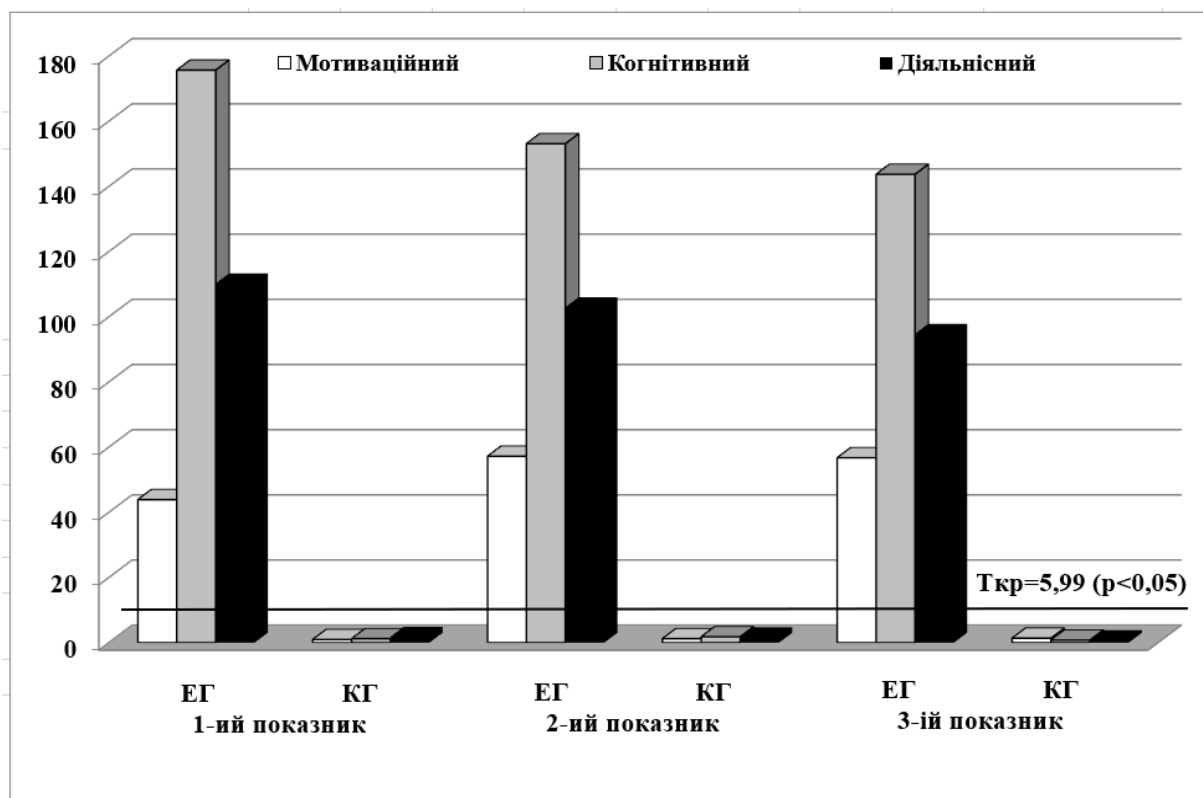

Рис. 2.11. Відмінності між розподілами для експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп до та після експерименту за критерієм Пірсона

Після підтвердження високої вірогідності змін за всіма показниками для експериментальної групи, визначимо кореляційний зв'язок між змінами показників за всіма критеріями. Результати підрахунків коефіцієнтів кореляції для всіх пар показників за результатами експерименту наведені у табл. 2.6.

Якщо зв'язок між ознаками близький до лінійної функціональної, то коефіцієнт кореляції дорівнює одиниці ($r = \pm 1$). Якщо зв'язок узагалі не існує, то $r = 0$. Прийнято вважати, що за $r \leq 0,6$ – зв'язок слабкий, за $0,6 < r < 0,9$ – зв'язок сильний, а за $r \geq 0,9$ – вельми сильний.

Таблиця 2.6

Коефіцієнти кореляції для всіх пар показників за результатами експерименту

Критерій	Показник	Мотиваційний			Когнітивний			Діяльнісний		
		Показник 1	Показник 2	Показник 3	Показник 1	Показник 2	Показник 3	Показник 1	Показник 2	Показник 3
Мотиваційний	П1		0,928	0,923	0,976	1,000	0,980	0,998	0,976	0,992
	П2	0,928		1,000	0,823	0,921	0,836	0,952	0,987	0,873
	П3	0,923	1,000		0,817	0,916	0,830	0,948	0,985	0,867
Когнітивний	П1	0,976	0,823	0,817		0,979	1,000	0,958	0,904	0,996
	П2	1,000	0,921	0,916	0,979		0,984	0,996	0,972	0,994
	П3	0,980	0,836	0,830	1,000	0,984		0,964	0,914	0,998
Діяльнісний	П1	0,998	0,952	0,948	0,958	0,996	0,964		0,989	0,981
	П2	0,976	0,987	0,985	0,904	0,972	0,914	0,989		0,940
	П3	0,992	0,873	0,867	0,996	0,994	0,998	0,981	0,940	

Для більшої наочності дані таблиці 2.6 наведено на рисунку 2.12.

На рисунку 2.12 синім кольором обведені показники мотиваційного критерію, зеленим – когнітивного та червоним – діяльнісного. Для оцінювання ступеню залежності двох величин між собою (у нашому випадку, позитивних змін (змін на високому та середньому рівнях) в експериментальній групі між усіма показниками) необхідно визначити коефіцієнти кореляції між цими змінами. Оцінювання взаємного впливу критеріїв один на одного може бути виконане за величиною відхилення отриманих значень від їх середніх величин (підрахунки див дод. Н).

Рис. 2.12. Коефіцієнти кореляції для всіх пар показників за результатами експерименту

Найсильніший зв'язок з іншими показниками можна зафіксувати для показників діяльнісного критерію. Найменший зв'язок з іншими показниками спостерігається для показника «бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні» (мотиваційний критерій), але він також сильний.

Таким чином, ми спостерігаємо значущі відмінності у розподілах експериментальної групи до та після експерименту, та, навпаки, не спостерігаємо такі відмінності у розподілах контрольної групи. Загальний рівень сформованості професійного іміджу ІТ-фахівців експериментальної групи значно зріс порівняно з результатами на початку експерименту та показниками здобувачів освіти контрольної групи. Отже, робимо висновок, про ефективність запропонованих педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Висновки до розділу 2

У розділі представлено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

1. Розроблені педагогічні умови розглянуто як цілісне інтегративне утворення, що задає логіку формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця і характеризується як сукупність внутрішніх (особистісно-типологічні якості, система цінностей, професійні характеристики майбутнього фахівця) і зовнішніх чинників освітнього процесу, які, розвиваються завдяки цілеспрямованій взаємодії суб'єктів і об'єктів освітнього процесу під час засвоєння змісту предметів соціально-гуманітарного циклу, забезпечуючи досягнення ефективності формування позитивного професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця. Реалізації умов сприяла спеціально створена структурно-функційна модель, ефективність якої досягається через забезпечення вмотивованості визначених умов: забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

Розроблена структурно-функційна модель формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти ґрунтується на підходах (акмеологічний, компетентнісний, цілісний) і принципах (особистісного цілепокладання, професійної спрямованості, гармонізації візуального образу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, рефлексії), структурно відображає взаємообумовлені етапи: орієнтовно-цільовий (сформувати імідж студента);

процесуально-змістовий (основні напрями збагачення змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що інтегрують іміджелогічні знання і професійно-орієнтоване спілкування, практику іміджування в різноманітних формах і методах іміджформуючої діяльності); рефлексивно-результативний (динаміка, якість і результат сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, який відстежується за когнітивним, мотиваційним і діяльнісним критеріями і відповідними показниками), обумовлює реалізацію комплексу функцій (інформаційної, комунікативної, активуючої); виступає організаційно-функціональною основою для впровадження визначених педагогічних умов з позиції загального бачення їх місця у контексті соціально-гуманітарної підготовки як цілісного процесу.

2. Першу педагогічну умову забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія було реалізовано завдяки проектуванню освітнього середовища закладу вищої освіти щодо формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців (залучення студентів до «Центр-Кар'єра» для акцентуації уваги майбутніх фахівців на необхідності створення корпоративного іміджу у ході партнерської взаємодії з майбутніми роботодавцями; залучення до наукового студентського гуртка «Проблеми сучасної психології», під час організації якого студенти заохочуються до обговорення питань ділових комунікацій, до впливу емоційної сфери людини на професійну діяльність та створення позитивного іміджу ІТ-фахівця; до Соціально-психологічної служби та саморозвитку ІТ-фахівця, який містить проведення майстер-класів, спрямованих на прояв креативності студентів щодо превенції професійних конфліктів, з обміну думками про імідж сучасного ІТ-фахівця та участь у науково-практичних конференціях щодо наукового обґрунтування шляхів створення конгруентного образу імідженосія.

Упровадження таких форм роботи дозволило значно підвищити мотивацію майбутніх ІТ-фахівців на необхідність формування професійного іміджу.

Уведення другої педагогічної умови «спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в

майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище» було реалізовано завдяки введенню авторської дисципліни за вибором «Імідж сучасного спеціаліста», спрямованої на опанування збагачення діапазону іміджелогічних знань; на можливість прояву іміджеформуючої діяльності; на активізацію продуктивних способів іміджетворчої взаємодії за рахунок виділення теоретичних основ іміджелогії, її особливостей для ІТ-фахівців, для активізації продуктивних способів іміджетворчої взаємодії на семінарах та практичних заняттях з використанням інтерактивних технологій (самопрезентації іміджу, імідж-кейсів, творчі завдання із самопрезентування своїх найяскравіших особистих якостей та інтересів); наповнення спеціальними іміджелогічними знаннями змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що відображає наявність ресурсів (інформаційно-змістові, професійно-іміджеві, комунікативно-інтерактивні, організаційно-функціональні), і закладених у них можливостей (спрямованість змісту дисципліни на цінності професійної діяльності; різноманіття вибору практики іміджеформуючої діяльності; багаторівневість іміджевої взаємодії та міжсуб'єктного спілкування; засоби методичного забезпечення викладання дисципліни); розроблено зміст і методичне забезпечення комплексу тренінгів «Професійний імідж», елементи занять якого було включено у практичні заняття таких дисциплін, як: «Соціальна психологія та конфліктологія», «Психологія управління», «Інформаційне суспільство», «Психологія екстремальних стосунків та ефективною адаптації», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Інформаційне суспільство», «Глобальні проблеми сучасності».

Третя педагогічна умова «урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування» передбачала активне запровадження в усі традиційні форми навчання майбутніх ІТ-фахівців таких інтерактивних форм і методів, як: мотиваційні (конкурс «Логотип компанії», конкурс плакатів «Сучасний ІТ-

фахівець»; мозковий штурм, пресконференції, зустрічі з ІТ-експертами, презентація творчого індивідуального проєкту); цілепокладання (SWOT-аналіз, формулювання імідж-цілей за технологією SMART, розробка плану самовдосконалення професійного іміджу); інформаційні (інтерфейс, командний пошук інформації, створення словника іміджелогії в ІТ і хмари-слів), професійні (коло професійних ідей в ІТ-сфері, моделювання рольових ситуацій: «Співбесіда», «Атестація», «Асесмент-центр», дискусії з роботодавцями, професійний ринг «Кар'єра і професійний імідж»), комунікативні (обговорення імідж-кейсів, актуальне інтерв'ю, спільний проєкт «Корпоративний імідж»), поєднання позанавчальної роботи з практиками в професійній сфері майбутнього ІТ-фахівця).

Позааудиторну роботу було урізноманітнено конкурсами, майстер-класами. Ця педагогічна умова сприяла ефективній побудові професійного іміджу, оскільки були задіяні спеціальні методи управління процесом самоіміджування: методи мотивації активності студентів, практичного відпрацювання змодельованих ситуацій нової соціальної ролі «я-носій позитивного іміджу»; зіставлення іміджевих характеристик професіоналів і власних відповідних характеристик; забезпечення адресної підтримки пошуку сенсу самоформування конкретних складників іміджу; емоційно-почуттєвого забарвлення цінностей змісту професійного іміджу; методи проєктувальної спрямованості.

3. Достовірність даних формувального етапу експерименту перевірялася комплексом діагностичних методик, котрі використовувались також і в процесі проведення констатувального етапу експерименту, що дало можливість порівнювати рівні сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця. Ефективність реалізації педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було доведено методами математичної статистики. Обчислення результативності здійснювалися за допомогою критерію Пірсона, на підставі здійснених розрахунків доведено статистичну значущість і достовірність результатів педагогічного експерименту.

Аналіз упровадження в освітній процес педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу доводить, що мету роботи досягнуто, завдання реалізовано, а достовірність одержаних даних перевірено за допомогою методів математичної статистики.

Матеріали, які ввійшли до розділу, опубліковано автором у наукових статтях і матеріалах конференцій: [34; 145; 146; 147; 149; 153; 156; 157; 159; 160; 161; 272].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної наукової проблеми формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти. Результати пошуку підтвердили провідні положення наукового задуму й дали можливість сформувати висновки адекватно до окреслених завдань.

1. На підставі комплексного аналізу наукової літератури розкрито сутність та зміст категорії «професійний імідж майбутнього фахівця з інформаційних технологій», який визначено як складний соціально-психологічний феномен, що забезпечує ретрансляцію у професійній сфері уявлень особистості про себе у взаємодії внутрішніх і зовнішніх індивідуально-конституційних, соціально-поведінкових, професійно-компетенційних характеристик, передбачаючи створення конкурентоспроможного і привабливого для бенефіціарів, стейкхолдерів у ІТ-сфері, працедавців, колег, партнерів образу потенційного співробітника. Схарактеризовано структурні складники професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій, які інтегрують індивідуально-конституційні, соціально-поведінкові, професійно-компетенційні, що системно і цілеспрямовано впливають на формування образу імідженосія, який має структуру: ядро та складники (внутрішній, зовнішній, процесуальний). Цілісність структури професійного іміджу обумовлена взаємопов'язаністю складників, її стійкість – ядром іміджу, динамічність – зовнішнім складником іміджу.

Доведено, що імідж майбутніх ІТ-фахівців починає формуватися в процесі професійної підготовки, усвідомлюється та актуалізується під час засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін і розвивається в процесі навчально-пошукової і квазіпрофесійної діяльності майбутнього ІТ-фахівця та є чинником працевлаштування, побудови кар'єри, підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності.

2. На основі узагальнення поглядів науковців та специфіки професійної освіти й майбутньої діяльності фахівця в ІТ-сфері з'ясовано особливості

формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця в закладах вищої освіти:

- процес підготовки фахівця не обмежений набором знань, умінь і навичок в ІТ-сфері, сприяє формуванню спектру компетенцій, зокрема соціальних, загальнокультурних, оздоровлювальних, які орієнтовані на розуміння способів використання знань в ІТ-сфері для забезпечення швидкої професійної адаптації, кар'єрного зростання, запобігання професійному вигоранню;

- потреба у формуванні у фахівця софт-навичок поряд із професійно-технічними знаннями й уміннями, що забезпечується цілеспрямованим і комплексним педагогічним впливом змісту освіти з урахуванням інтеграції предметів соціально-гуманітарного і професійно спрямованих циклів, логікою навчального плану й технологією процесу оволодіння спеціальністю майбутнього ІТ-фахівця в поєднанні з практичною професійною діяльністю;

- вимога до викладання соціально-гуманітарних дисциплін на основі міжпредметної інтеграції, соціальної лабільності, постійного відстежування змін, новинок і тенденцій у ІТ-сфері, що забезпечує гнучкість і мобільність майбутніх фахівців;

- спрямованість на забезпечення професійного успіху імідженосія на основі самостійності, готовності швидко пристосовуватися до інтенсивних змін у засобах інформаційних технологій в умовах збільшення обсягів інформації; формування вміння терміново розв'язати професійне завдання завдяки креативному мисленню;

- переорієнтація професійних настанов особистості з пріоритетності індивідуальної ІТ-діяльності на роботу в команді професіоналів, що потребує від особи сполучення лідерських характеристик та навичок тимблдингу на основі поглиблення знань у галузі соціології, психології та управління.

3. Досліджено стан формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців з урахуванням критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), відповідних показників та рівнів (високий, середній, низький) їхньої сформованості в процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Результати діагностики продемонстрували перевагу низького та середнього рівнів сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців за всіма показниками, що виявилось в індіферентному ставленні до оволодіння іміджелогічними знаннями й визначення їхньої ролі в професійній діяльності; фактичній відсутності основ проєктування власного образу професійного іміджу, слабкій спрямованості на іміджеформування в професійній комунікації.

4. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій: забезпечення позитивної мотивації майбутнього фахівця з інформаційних технологій до створення конгруентного професійного образу імідженосія; спрямування іміджестворювального потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу на формування в майбутнього фахівця з інформаційних технологій софт-навичок та емоційного інтелекту, що забезпечують оптимальну інтеграцію у квазіпрофесійне середовище; урізноманітнення процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу інтерактивними (тренінг, коучинг, менторинг) та хмарними технологіями задля засвоєння студентами стратегій самоіміджування.

5. Упровадження педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти відбувалося комплексно та передбачало застосування мотивувальних заходів із використанням мозкового штурму, групової роботи, пресконференцій, майстер-класів, SWOT-аналізу, технології SMART і збагачення іміджестворювальною тематикою позааудиторних форм роботи («Центр-Кар'єра», соціально-психологічна служба, науковий гурток «Проблеми сучасної психології», проєкт «Корпоративний імідж», тижні з професії); збагачення діапазону іміджелогічних знань і іміджеформувальної діяльності, способів іміджетворчої взаємодії методами самоіміджування дисциплін соціально-гуманітарного циклу й авторської дисципліни «Імідж сучасного спеціаліста».

Експериментально встановлено, що комплексна реалізація запропонованих педагогічних умов дозволила досягти суттєвої позитивної

динаміки розвитку професійного іміджу в експериментальних групах порівняно з контрольними за всіма критеріями її сформованості. Ефективність упровадження педагогічних умов визначено за допомогою розрахунків критерію Пірсона, що довели статистичну значущість та достовірність результатів педагогічного експерименту.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До перспективних напрямів подальших наукових розвідок відносимо вдосконалення змісту й технологій підготовки майбутніх магістрів, розробку системи моніторингу сформованості професійного іміджу ІТ-фахівця в процесі навчання протягом життя відповідно до соціально-культурних змін у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкина О. Soft skills: ключ к карьере. *Справочник по управлению персоналом*: научный журнал. 2008. № 9. С. 124–126.
2. Айнгорн Е. Совершенствование учебного процесса в Луцком национальном техническом университете в рамках реализации проекта Tempus «Promeng». *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*: науковий журнал. 2013. № 11. С. 172–176.
3. Акайомова А. Політичний імідж та основні його характеристики. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 29–35.
4. Алемасова М. Л., Гусева М. Н. Проблема формирования имиджа будущего специалиста в современной педагогике высшей школы. *Вопросы современной науки и практики*: собр. научн. трудов ун-та имени В. И. Вернадского. 2010. № 4–6 (29). С. 161–164.
5. Антемюк В. Д. Імідж політичної партії як відображення політичної свідомості сучасного українського суспільства: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 18 с.
6. Артеменко Н. Ф. Особливості мотивації персоналу у сфері державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 4–5 (30–31). С. 37–47.
7. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
8. Атаманська К. І. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього соціального педагога. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2014. № 4 (38). С. 196–202.
9. Бабак М. П. Використання комунікативних методів побудови політичного іміджу в засобах масової інформації: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2007. 20 с.
10. Балабанова Л. В. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навчальний посібник. Київ, 2010. 299 с.
11. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. №5. С. 21–28.

12. Барна Н. В. Іміджологія: навчальний посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 217 с.
13. Бейтс Б. Маленька книжка великих коучингових моделей. 76 способів допомогти менеджерам максимально ефективно використовувати людський ресурс / пер. з англ. Харків: Фабула, 2019. 272 с.
14. Беляева М. А., Самкова В. А. Азы имиджологии: имидж личности, организации, территории: учебное пособие для вузов. Москва–Екатеринбург: Кабинетный ученый, 2017. 228 с.
15. Бекетова Е. Формирование профессионального имиджа будущего учителя технологии и предпринимательства: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 /Армавирский гос. пед. университет. Армавир, 2008. 174 с.
16. Білик Т. М. Психологічні особливості мовленнєвого іміджу особистості: дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / Херсонський державний університет. Херсон, 2013. 185 с.
17. Біліченко О. С. Класичні і сучасні моделі мотивації трудової діяльності. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*: зб. наук. праць. Миколаїв, 2012. Вип. 4 (1). С. 119–126.
18. Блажей І. О. Формування позитивного іміджу бренда у свідомості споживача. *Глобальні та національні проблеми економіки*: електронне наукове видання. 2015. Випуск 4. С. 290–293. URL: <http://global-national.in.ua/issue-4-2015/12-vipusk-4-berezen-2015-r/570-blazhej-i-o-formuvannya-pozitivnogo-imidzhu-brendu-v-svidomosti-spozhivacha> (дата звернення: 11.03.2020).
19. Бобровський Т. Концептуалізація понять «імідж» та «іміджування» у сучасному політичному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*. 2013. Т. 21. Вип. 23 (3). С. 9–14.
20. Богданов Е. Н., Зазыкин В. Г. Психологические основы «Паблик рилейшнз». СПб.: Питер, 2003. 208 с.
21. Бодуан Ж. П. Управление имиджем компании. Паблик рилейшнз: предмет и мастерство / пер. с франц. Ю. А. Данилова. Москва: Имидж-контакт: ИНФРА-М., 2001. 245 с.

22. Болсун С. А. Професійний імідж керівника навчального закладу. *Менеджмент*. 2013. № 7–9. С. 379–381.
23. Большой толковый психологический словарь: в 2–х томах / под ред. А. Ребер [пер. с англ. Чеботарева]. Москва : Вече, АСТ, 2003. Т. 1. 592 с.
24. Бондаренко В. І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.07 / Східноукр. нац. ун-т імені В. Даля. Київ, 2016. 489 с.
25. Борисова О. В., Каліберда О. В. Формування іміджу підприємств готельного господарства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. праць. Харків, 2013. Вип. 2 (1). С. 186–193.
26. Браун Л. Имидж – путь к успеху: практическое пособие для мужчин и женщин. СПб.: Питер, 2000. 186 с.
27. Бреус Ю. В. Емоційний компонент у структурі освіти вищого навчального закладу. *Гуманітарні аспекти формування особистості*: збірник статей VI Всеукраїнської наукової конференції, м. Львів, 27 квітня 2012 р. Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 277–287.
28. Бригаднова А. Ю. Направленность образовательного процесса в вузе на формирование имиджа будущих менеджеров туризма. *Молодой ученый*. 2012. № 1. Т.2. С. 65–67.
29. Бухаркова О. В., Горшкова Е. Г. Имидж лидера. Технология создания и продвижения: тренинговая программа. СПб.: Питер, 2007. 114 с.
30. Васильєва М. Концептуальне підґрунтя фахової компетентності майбутніх працівників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Слов'янськ: ДДПУ, 2014. Вип. 69. С. 19–28.
31. Васильєва М. П., Подберезський М. К. Технології соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. № 24. Т.1. С. 41–48.

32. Василенко О. М. Концептуальні основи соціально-педагогічної технології розвитку соціальної відповідальності. *Aktualne pytania i problemy rozwoju nauk społecznych: Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kielce, Rzeczpospolita Polska, 28–30 czerwca 2016 r.* Kielce: Holy Cross University, 2016. С. 58–61.
33. Василенко О. М., Малько А. О. Соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти: навч.-метод. пос. Харків: Крок, 2004. 83 с.
34. Василенко О. М., Митцева О. С. Моніторинг рівня сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology.* 2018. VI (72), Issue: 174, Sept. P. 31–35.
35. Васянович Г. Гуманітарна освіта у процесі підготовки технічної еліти України. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО.* Харків: НТУ «ХПІ» 2010. Вип. 27: Ч. 1. С. 97–102.
36. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доповн. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. БУСЕЛ. Київ: Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
37. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: моногр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне: РДГУ, 2005. 383 с.
38. Вергун Д. В. Генеза концепту «імідж людини» в межах до модерної та модерної філософської традиції. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія.* 2015. Вип. 10. С. 7–14.
39. Воєводін В. В. Педагогічні умови становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів–виконавців в оркестровому класі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2007. 19 с.
40. Волкова В. В. Имиджелогия: учебно–методическое пособие. Ставрополь: СевКав ГТУ, 2005. 168 с.

41. Волосюк Т. В. Формування професійного іміджу майстрів виробничого навчання будівельного профілю в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2017. 28 с.
42. Вошколуп Г. Ю. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля». Дніпро, 2017. 23 с.
43. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя-практика / пер. с англ. Москва: Дело ЛТД, 1994. 320 с.
44. Гайдук Н. О. Теоретичні передумови формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. №17 (204). Ч. II. С. 22–30.
45. Гарець Н. О. Психологічні чинники емоційного вигорання працівників технічної підтримки у ІТ-сфері. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2020*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 23–24 квіт. 2020 р.). URL: http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zaochna-mizhnarodna-nau-kovo-praktichna-konferencija-Aktualni-pitannja-teorii-ta-praktiki-v-galuzi-prava-osviti-social-nih-ta-povedinkovih-nauk-2020-T.1-_24.-04.20.pdf#page=217 (дата звернення: 04.06.2020).
46. Гірник А. М. Основи конфліктології: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. 222 с.
47. Глазунова О. Г. Теоретико-методичні засади проектування та використання системи електронного навчання майбутніх фахівців з інформаційних технологій в університетах аграрного профілю: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.10 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2015. 42 с.
48. Глобальні виклики в цифрову епоху: вектори філософського осмислення: колект. монографія / Штанько В. І., Тіхонова Л. А. та ін.; Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. Харків: ХНУРЕ, 2019. 183 с.

49. Головаха Е. И. Панина Н. В. Психология человеческого взаимопонимания. Киев: Политиздат Украины, 1989. 189 с.
50. Головешко Б. Актуальні проблеми підготовки сучасних фахівців. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 4. С. 42–49.
51. Горбатюк Р. М., Бойчук В. М., Кучер С. Л. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до проектної діяльності майбутніх учителів трудового навчання. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Том 71. № 3. С. 137–153. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2838> (дата звернення: 19.02.2020).
52. Горбатюк Р. М., Кабак В. В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців комп'ютерних спеціальностей у закладах вищої освіти. *Підготовка майбутніх педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності*: монографія / за заг. ред. І. С. Войтовича; упоряд. Н. М. Гнедко. Луцьк, 2020. С. 51–66.
53. Горбатюк Р. М., Потапчук О. І. Методичні аспекти застосування хмарних технологій в освітньому процесі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Київ-Вінниця: Планер, 2016. Вип. 47. С. 147–150.
54. Горбенко Н. В. Особливості формування іміджу сучасного університету. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 1(5). С. 36–45.
55. Горовенко О. А. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами самопрезентації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2013. 209 с.
56. Горчакова В. Г. Психология создания персонального бренда: учебное пособие для вузов. М.: Дело и Сервис, 2010. 336 с.
57. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків: Віват, 2019. 512 с.

58. Гребенюк Г. Є., Василенко О. М., Рибалко Л. С. Науково-організаційне забезпечення педагогічної підготовки студентів вищих гуманітарних навчальних закладів: колективна монографія. Ялта: Рекламна агенція «ГІД» КГУ, 2010. С. 90–120.
59. Гуменюк О. Є. Маніпуляція як різновид психологічного впливу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 5. С. 23–26.
60. Гуревич П. С. Приклучения имиджа. Типология телевизионного образа и парадоксы его восприятия. М.: Знание, 1991. 79 с.
61. Данильчук Л. О. Формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т імені І. Франка. Житомир, 2007. 22 с.
62. Демчук Т. П. Напрямки вивчення іміджу викладача вищої школи. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологічні науки* : зб. наук. праць. Хмельницький, 2013. Вип. 3. С. 10–22.
63. Дерев'янка С. П. Роль емоційного інтелекту в соціально-психологічній особистості. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Психологічні науки*. 2008. Вип. 59. Т. 1. С. 94–98.
64. Джалилова Ф. Н., Мадаминова Н. Р. Структурные компоненты профессионального имиджа педагога. *Молодой ученый*. 2012. № 12. С. 461–463.
65. Джи Б. Имидж фирмы: планирование, формирование, продвижение / пер. с англ. А. Вихровой. СПб.: Питер, 2000. 224 с.
66. Дзядевич Ю. В. Педагогічні умови формування професійного іміджу у студентів мистецьких спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / МОНМС України, Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2012. 323 с.
67. Дзядевич Ю. В. Психологічні складові іміджу сучасного фахівця. *Advanced technologies of science and education*: матеріали XIV міжнародної наукової інтернет-конференції. URL: <http://intkonf.org/dzyadevich-yuv-psihologichni-skladovi-imidzhu-suchasnogo-fahivtsya> (дата звернення: 21.02.2020).

68. Дідух Г. Я. Формування іміджу жінки-політичного лідера: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 22 с.
69. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2014. № 6 (219). С. 239–242.
70. Довга Т. Я. Імідж особистості як необхідна умова професійного становлення педагога. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2010. Вип. 14, кн. 1. С. 66–75.
71. Довгань Л. Є., Малик І. П. Тенденції та проблеми розвитку сфери інформаційних технологій в Україні: кадрові аспекти. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2017. № 14. С. 437–443.
72. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1. Розділ 1. URL: <http://www.jobs.ua/dkhp/articles-167> (дата звернення: 10.11.2019).
73. Донская Л. Ю. Психологические условия формирования имиджа преподавателя высшей школы: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Северо-кавказский гос. тех. университет. Ставрополь, 2004. 212 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/psikhologicheskie-usloviya-formirovaniya-imidzha-prepodavatelya-vysshei-shkoly> (дата звернення: 24.05.2019).
74. Духаніна Н. М. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у підготовці магістрів комп'ютерних наук: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т вищої освіти НАПН України. Київ, 2011. 22 с.
75. Дэвис Ф. Создай себе имидж / пер.с англ. Минск: Попурри, 1998. 304 с.
76. Єрохін С. А., Нікітін Ю. В., Нікітіна І. В. Концепція професійної мотивації студентів як фактора конкурентності на ринку праці. *Юридична наука. Проблеми вищої юридичної освіти*. Хмельницький, 2011. № 1 (1). Ч. 2. С. 20–27.

77. Жигайло Н. І., Стасюк М. М. Роль емоційного інтелекту в процесі професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 4. С. 87–97.
78. Замятіна Н. В. Формування позитивного іміджу як фактор забезпечення конкурентоспроможності туристичного підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. Чернівці, 2017. Вип. 4. С. 99–108.
79. Зарицька В. В. Емоційний інтелект як складова готовності особистості до професійної діяльності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія: зб. наук. праць*. Харків, 2014. Вип. 49. С. 42–49.
80. Заруба В. Я., Шаша О. І. Управлінська концепція іміджбілдінгу. *Бізнес Інформ. Менеджмент і маркетинг*. №1. 2011. С. 90–94.
81. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 17.09.2019).
82. Затворнюк О. М. Формування та розвиток професійного іміджу майбутніх психологів. *Освіта та розвиток обдарованості особистості*. 2014. № 9–10 (28–29). С. 41–44.
83. Захарчин Г. М., Гладун С. О. Емоційний інтелект у контексті адаптації молодих фахівців до професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: зб. наук. праць*. Ужгород, 2020. Вип. 29. С. 57–59.
84. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: учеб. пособ. Воронеж: Модек. 2003. 480 с.
85. Змановская Е. В. Руководство по управлению личным имиджем. СПб.: Речь, 2005. 144 с.
86. Золотухіна С. Т., Василенко О. М., Василенко Г. В., Борисова О. В. Інтенсифікація навчання студентів в умовах професійної освіти: навч.

посібник / за заг. ред. Г. Є. Гребенюка. Ялта: Рекламна агенція «ГІД» КГУ, 2011. 157 с.

87. Зубик Л. В. Формування професійних компетентностей майбутніх бакалаврів з інформаційних технологій у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний університет водного господарства та природокористування. Рівне, 2016. 342 с.
88. Игнатюк О. А. Структура и условия формирования имиджа преподавателя. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХП», 2012. Вип. 32–33 (36–37). С. 12–21.
89. Ільченко А. А. Формування професійних якостей майбутніх фахівців-програмістів у сучасному інформаційному просторі. *Вісник Національного авіаційного університету. Педагогіка. Психологія*. 2009. № 1. С. 66–70.
90. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education*. 2012. № 1. С. 8–14.
91. Иссерс О. С. Что говорят политики, чтобы нравиться своему народу. *Вестник Омского университета*. Омск, 1996. Вып. 1. С. 71–74.
92. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2004. 21 с.
93. Казачінер О. «Hard skills» та «soft skills» інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Випуск 10. Том 1. С. 153–156.
94. Калюжный А. А. Психология формирования имиджа учителя. Москва : Владос, 2004. 222 с. (Библиотека руководителя образовательного учреждения).
95. Карабін О. Й. Проектна діяльність у формуванні професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 436–439.

96. Карамушка Л. М., Філь О. А. Формування конкурентоздатної управлінської команди (на матеріалі діяльності освітніх організацій): монографія. Київ: ІНКОС, 2007. 268 с.
97. Карлова О. А. Основи менеджменту: навч. посіб. Харків: ХНМАГ, 2008. 498 с.
98. Кириленко Т. С. Гармонізація емоційних станів особистості. *Наука і освіта*. 2000. № 1–2. С. 22–23.
99. Класифікатор професій. Розділ 3. Фахівці. Додаток А (обов'язковий), коди 3111–3590. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/rizni/classificator/rozd3.html> (дата звернення: 10.06.2019).
100. Климчук В. О. Факторний аналіз: використання у психологічних дослідженнях. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 8. С. 43–48.
101. Ключові досягнення Асоціації «Інформаційні технології». URL: <https://ain.ua/2017/03/06/8-klyuchovix-dosyagnen-asociacii-informacijni-technologii-ukraini-za-2016-rik/> (дата звернення: 25.01.2018).
102. Кобзева О., Матюхін В. Успішний фахівець 2020 років: вимоги та технології підготовки. *Інформаційні технології та Інтернет у навчальному процесі та наукових дослідженнях*. 2016. № 8. С. 164–166.
103. Коваль К. О. Розвиток «Soft skills» у студентів — один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*: зб. наук. праць. Вінниця, 2015. Вип. 2. С. 162–168.
104. Ковальова І. О. Імідж сучасного педагога: науково-методичні рекомендації до спецкурсу з педагогіки. Харків: Константа, 2000. 40 с.
105. Ковальова О. О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу у майбутніх педагогів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 340 с.
106. Ковальчук А. С. Основы имиджологии и делового общения: учебное пособие для студентов вузов. Ростов н/Д : Феникс, 2004. 256 с.

107. Ковалюк Т. Стан підготовки ІТ-фахівців в Україні. *Вища школа*. 2013. № 8. С. 21–36.
108. Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Сутність поняття мотивації. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук. праць. Львів, 2010. Вип. 20.4. С. 226–232.
109. Колот А. М., Цимбалюк С. О. Мотивація персоналу: підруч. Київ: КНЕУ, 2011. 397 с.
110. Кононенко А. О. Психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечнікова. Одеса, 2003. 20 с.
111. Коркішко А. В. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2018. 277 с.
112. Короткий тлумачний словник української мови / уклад. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, В. Л. Карпова та ін.; ред. Л. Л. Гумецька. Київ: Рад. школа, 1978. 296 с.
113. Корчевський Д. Теоретико-методичні основи інтеграції змісту практично-технічної підготовки фахівців з комп'ютерної графіки і дизайну: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2017. 550 с.
114. Котлер Ф. Основы маркетинга: краткий курс / пер с англ. М.: Вильямс, 2007. 656 с.
115. Криксунова И. Создай свой имидж. СПб.: Лань, 1997. 173 с.
116. Круглик В. С. Аналіз змісту і структури підготовки інженерів-програмістів у провідних вищих навчальних закладах Європи. *Молодь і ринок*. 2016. № 10 (141). С. 41–43.
117. Круглик В. С. Аналіз сучасного стану підготовки інженерів-програмістів в Україні. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Педагогіка*. 2017. № 1 (18). С. 138–145.

118. Круглик В. С. Система підготовки майбутніх інженерів-програмістів до професійної діяльності у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 40 с.
119. Кузин Ф. А. Современный имидж делового человека, бизнесмена, политика. М.: Осъ–89, 2002. 512 с.
120. Кучерявий І. Т., Клепиков О. І. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навч. посібн. Київ: Вища шк., 2000. 288 с.
121. Лавриш Ю. Навички соціальної взаємодії як необхідна складова підготовки інженерів у сучасному університеті. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Психологія.* 2015. Вип. 37. С. 104–111.
122. Лобанова А. С., Славіна О. С. Професійний імідж сучасного молодого фахівця. *Сучасні професійні моделі успішного фахівця*: матер. Міжнар. студ. конф. Кривий Ріг, 2013. С. 52–57.
123. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
124. Лозовський О. М., Дрончак І. В. Формування іміджу підприємства як елементу конкурентоспроможності. *Молодий вчений.* 2016. № 1 (28). Ч. 1. С. 101–104.
125. Лукашевич Н. П. Самоменеджмент. Теория и практика: учебник. Киев: Ника-Центр, 2007. 344 с.
126. Луценко О. В. Мотивація як основа свідомого ставлення здобувачів вищої освіти до навчальної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Житомир, 2016. Вип. 2. С. 71–77.
127. Маевская К. Великолепная восьмерка: какие навыки будут самыми ценными на рынке труда будущего. *Он-лайн журнал о работе «Блог rabota.ua».* URL: <https://thepoint.rabota.ua/velykolepnaya-vosmerka-kakue-navyky-budut-samymu-tsennymu-na-rynke-truda-budusheho> (дата звернення: 14.10.2018).

128. Мазоренко М. О. Діловий імідж – професійно важлива якість спеціаліста. *Проблеми екстремальної та кризової психології*: зб. наук. праць. Харків: УЦЗУ, 2010. Вип. 7. С. 319–327.
129. Мазоренко М. О. Психологічні складові іміджу сучасного фахівця. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 4 (29). С. 183–189.
130. Макарова Г. Г. Роль наукової бібліотеки у формуванні виховного потенціалу майбутнього вчителя як елемент його професійного розвитку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів, 2013. Вип. 108.2.
131. Макиавелли Н. Государь / пер. с итал. Г. Муравьевой. М.: Планета, 1990. 80 с.
132. Мальчикова О. О., Горобченко О. А. Мотивація як чинник ефективного управління персоналом. *Інфраструктура ринку. Економіка та управління підприємствами*: зб. наук. праць. Миколаїв, 2018. Випуск 25. С. 242–246.
133. Маргерисон Чарльз Дж. «Колесо» командного управління: путь к успеху через систему управления командой / пер. с англ. Днепропетровск: Баланс Бизнес Бкс, 2004. 208 с.
134. Марєєва Т. В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до створення позитивного професійного іміджу: автореф. дис.. ... канд.пед.наук: 13.00.04 / Глухівський нац. пед. унів-т ім. О. Довженко. Глухів. 2017. 26 с.
135. Мартин Р. Идеальный программист. Как стать профессионалом разработки ПО. / пер. с англ. Е. Матвеева. Санкт-Петербург: Питер, 2012. 224 с.
136. Марченко О. О. Закономірність та специфіка формування професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика»,

- м. Харків, 22 жовтня 2014 р. Харків: НТУ «ХПІ», 2014. Вип. 40–41 (44–45). С. 23–30.
137. Маршак О.І., Антонова Н.М., Смикодуб Т.Г. Тренінгові заняття в практиці викладання психологічних дисциплін для студентів спеціальності «Управління проектами». *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. праць. Київ: Політехніка, 2005. № 3. Ч. 1. С. 149–153.
138. Маскалянова С. А. Формирование профессионального имиджа будущего социального педагога: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Гос. образ. учреждение высш. проф. образования «Елецкий государственный университет имени И. А. Бунина». Елец, 2005. 203 с.
139. Матвійчук Л. А. Інноваційні аспекти формування професійних знань майбутніх фахівців інженерів-програмістів у вищих навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ; Вінниця: Планер, 2012. Випуск 32. С. 366–370.
140. Мендзєбровський І. Проблеми підготовки спеціалістів для ІТ-індустрії. *Менеджер по персоналу. HR-Ліга*. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=250> (дата звернення 29.07.2019).
141. Мендзєбровський І. Сучасні проблеми оцінювання персоналу в аутсорсингових ІТ-компаніях. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць. Київ: НВП Поліграфсервіс, 2014. Вип. 8. С. 34-39.
142. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности: учебно-методическое пособие. 2-е издание, стереотипное. Москва: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2003. 400 с. (Библиотека школьного психолога).
143. Митко А. До питання наукових розробок в галузі іміджу та PR. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*: зб. наук. праць. Львів, 2009. Вип. 21. С. 136–140.

144. Митцева О. С. Імідж і професійна кар'єра майбутнього спеціаліста. *Proceedings of XVI International scientific conference «World science news»*. Morrisville, LuluPress., March, 2018. P. 104–107.
145. Митцева О. С. Іміджетвірний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць*. Умань, 2020. № 2 (22). С. 101–107.
146. Митцева О. С. Інтерактивні методи реалізації педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках: матеріали Міжнародної науково-практ. конференції, м. Суми, 5 серпня 2018 р.* Обухів, 2018. С. 56–60.
147. Митцева О. С. Інтерактивні методи формування позитивного професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Вісник Черкаського національного університету. Педагогічні науки*. Черкаси, 2017. Випуск 17–18. С. 137–142.
148. Митцева О. С. Класифікація типів іміджу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Випуск 63. С. 123–127.
149. Митцева О. С. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з курсу «Імідж сучасного спеціаліста» для студентів всіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2013. 40 с.
150. Митцева О. С. Особливості корпоративного іміджу організації. *Proceedings of XVI International scientific conference «Millenium science»*. Morrisville, Lulu Press., Feb.16, 2018. P. 152–155.
151. Митцева О. С. Особливості формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Актуальні проблеми сучасної науки: збірник тез наукових праць XLIII міжнародної науково-практичної конференції (Харків – Відень – Берлін – Астана, 29 серпня 2019 р.)*. Міжнародний науковий центр розвитку науки та технологій, 2019. С. 19–23.
152. Митцева О. С. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій у процесі вивчення

- дисциплін соціально-гуманітарного циклу: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. праць. Одеса, 2018. Випуск 5. С. 116–119.
153. Митцева О. С. Проектування освітнього середовища формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. праць. Одеса, 2019. Т. 2. Випуск 15. С. 108–111.
154. Митцева О. С. Професійний імідж сучасного фахівця: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Миколаїв, 2017. Випуск 4 (59). С. 346–350.
155. Митцева О. С. Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць. Харків, 2018. Вип. 59. С. 191–200.
156. Митцева О. С. Роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Пріоритетні напрямки наукових досліджень: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. (11–12 серпня 2018 р.). Київ: МЦНД, 2018. С. 32–35.
157. Митцева О. С. Роль досвіду у створенні професійного іміджу спеціаліста. *Тенденції та перспективи розвитку науки й освіти в умовах глобалізації*: матеріали XXXVII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (27 червня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 37. С. 165–166.
158. Митцева О. С. Складові іміджу майбутнього ІТ-фахівця: матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки в Україні та світі» (15 грудня 2017 р. м. Краматорськ). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 20–26.
159. Митцева О. С. Формування вербального іміджу студентів технічного університету. *Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 24 листопада 2017 р. / за ред. М. П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. С. 36–37.

160. Митцева О. С. Формування професійного іміджу майбутніх фахівців: соціальний аспект. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 32.
161. Митцева О. С. Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій: практичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*: зб. наук. праць. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 61. С. 122–125.
162. Мищишин М. М. Соціально-психологічний образ успішного фахівця як чинник професіоналізації студентської молоді: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 261 с.
163. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / під заг. ред. О. І. Локшина. Київ: К.І.С., 2004. 127 с.
164. Мороз В. В. Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки. *Науковий Вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Педагогіка*: зб. наук. праць. Мелітополь, 2010. Т. 4 (2010). С. 74–81.
165. Муқан Н., Істоміна К., Яремко Г. Тверді та м'які навички, які формують професійну компетентність фахівця з міжнародних відносин. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 19–22.
166. Наумук О. В. Визначення професійних якостей майбутніх інженерів-програмістів в галузі комп'ютерних мереж. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Педагогіка*: зб. наук. праць. Мелітополь, 2015. Т. 1 (14). С. 353–358.
167. Наумук О. В. Методика навчання адміністрування комп'ютерних мереж майбутніх інженерів-програмістів засобами віртуалізації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Укр. інженерно-пед. акад. Харків, 2017. 20 с.
168. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу: навчальний посібник. Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.

169. Никифороенко В., Кравченко В. Роль іміджу в створенні конкурентних переваг підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*: зб. наук. праць. Одеса, 2017. № 4. С. 69–83.
170. Ніколаєску І. О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т імені Б. Хмельницького. Черкаси, 2011. 245 с.
171. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 7000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. Москва: Русский язык, 1990. 917 с.
172. Олійник Л. В. Мотивація досягнення як умова підвищення ефективності процесу учіння майбутніх магістрів військового університету. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*: зб. наук. праць. Житомир, 2011. Вип. 55. С. 79–83.
173. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія (рукопис) / за заг. ред. Г. В. Онкович. Київ, 2014. 326 с.
174. Орбан–Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.
175. Оршанський Л. Професійний розвиток і формування професійного іміджу майбутнього вчителя технологій у навчально-професійній діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць. Умань: Софія, 2015. Вип. 52. С. 68–73.
176. Осадчий В., Осадчая Е. Анализ проблемы профессиональной подготовки программиста и пути ее решения. *Образовательные технологии и общество*. 2014. № 3. Т. 17. С. 362–378.
177. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / укл.: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Київ: Едельвейс, 2013. 728 с.
178. Офіційний веб-сайт державної служби зайнятості. URL: http://www.dcz.gov.ua/kha/control/uk/publish/article?art_id=74361 (дата звернення: 15.01.2020).
179. Падафет Ю. Теоретико-методологічний аспект формування іміджу державної установи. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*:

- електрон. зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ при Президентові України. 2007. № 1.
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/>
180. Палеха Ю. І. Іміджологія: навчальний посібник. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 324 с.
181. Панасюк А. Ю. Я – ваш іміджмейкер и готов сформировать ваш профессиональный имидж. Москва: Дело, 2004. 240 с.
182. Панфилова А. П. Имидж делового человека: учебное пособие. СПб.: ИВЭСЭП, Знание, 2007. 490 с.
183. Парслоу Є., Рэй М. Коучинг в обучении: практические методы и техники / пер. с англ. А. Маслов. СПб.: Питер, 2003. 204 с. (Серия «Практическая психология»).
184. Пашко Л. А. Емоційний інтелект як складова професійної компетентності керівника. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*: зб. наукових праць. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. № 21 (45). С. 161–167.
185. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка; Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2002. 516 с.
186. Перельгина Е. Б. Психология имиджа: учебное пособие. Москва: Аспект Пресс, 2002. 223 с.
187. Петрова Е. А. Психология имиджа: психосемиотический подход. *Психология как система направлений: ежегодник Российского психологического общества*. Москва, 2002. Т. 9. Вып. 2. С. 72–89.
188. Підготовка майбутніх педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності: монографія / за заг. ред. І. С. Войтовича; упоряд. Н. М. Гнедко. Луцьк, 2020. 277 с.
189. Пододіменко І. Сучасні вимоги суспільства до професійної підготовки фахівця у галузі інформаційних технологій в Японії. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2014. № 4 (2). С. 190–196.
190. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: практикум: навч. посібник. К. : Каравелла, 2008. 336 с.

191. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В. П. Горбатенко; за ред. В. П. Горбатенко, Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
192. Пометун О. І., Пилипчатина Л. М., Сущенко І. М., Баранова І. О. Основи критичного мислення: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 216 с.
193. Попова В. В. Онтологическая модель профессионального имиджа. Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. URL: <http://jurnal.org/articles/2014/fill12.html> (дата звернення: 26.02.2018).
194. Попова О. И. Имидж преподавателя: проблема самореализации в образовательном взаимодействии. *Педагогическое образование в России*. 2001. № 4. С. 13–19.
195. Попелюшко Р. П. Акмеологічний підхід як умова підвищення якості освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*: наук.-метод. журн. 2010. № 3. С. 60–68.
196. Почепцов Г. Г. Имиджелогия: теория и практика. Киев: Ваклер, 2004. 576 с.
197. Почепцов Г. Г. Профессия: имиджмейкер. СПб.: Алетейя, 2001. 256 с.
198. Примак Т. Оцінювання іміджу підприємства на споживчому ринку України. *Економіст*. 2002. № 6. С. 69–71.
199. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін. Лист МОН України від 11.03.2015 № 1/9–120. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46343/ (дата звернення: 10.04.2019).
200. Прозор О. П. Формування когнітивно-творчої компетенції майбутніх фахівців із системної інженерії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012. 21 с.
201. Прошкін В.В., Глушак О. М., Мазур Н. П., Організація науково-дослідної роботи студентів гуманітарних спеціальностей засобами хмаро орієнтованих технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 63. № 1. С. 186–200.

202. Прус Н. О. Значення педагогічних умов при формуванні професійного іміджу майбутнього викладача. *Сучасний вимір психології та педагогіки: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*, м. Львів, 26–27 травня 2017 р. Львів, 2017. С. 13–137.
203. Прус Н. О. Формування професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля». Дніпро, 2017. 257 с.
204. Психологія: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О. В. Винославська та ін.; наук. ред. О. В. Винославська. Київ: ІНКОС, 2005. 351 с.
205. Психологія: підручник / за ред. Ю. Л. Трофімова. Київ: Либідь, 2001. 390 с.
206. Пузік В. К., Синявін В. Д., Хлопенко В. І. Формування іміджу і професійного здоров'я сучасного спеціаліста: навчальний посібник. Харків: ХНАУ, 2010. 296 с.
207. Пшенична Л. Імідж керівника – важлива складова кар'єри управлінця *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. 2018. № 6. С. 233–250.
208. Радченя І. В. Поняття «потенціал» як предмет наукових досліджень. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць. Харків, 2016. Вип. 52. С. 12–19.
209. Радченя І. В. Формування життєтворчого потенціалу в майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2020. 385 с.
210. Размолодчикова І. В. Формування професійного іміджу вчителя початкових класів у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Криворізький держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2011. 263 с.
211. Рейтинг вишів для ІТ-галузі 2020. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-universities-2020/> (дата звернення: 19.08.2020).
212. Решетникова И. И. Формирование и развитие делового имиджа фирмы. Москва: Экономика, 2008. 271 с.

213. Русалкіна Л. Г. Мотиваційні чинники англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*. Одеса, 2019. Вип. 2 (127). С. 120–124.
214. Савченко Н. В. Формування професійного іміджу майбутнього вчителя початкової школи в процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань, 2016. 262 с.
215. Саннікова О. П. Конгруентність як інтегральна властивість особистості психолога. *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 2. С. 36–41.
216. Сейдаметова З. С. Методическая система уровневой подготовки будущих инженеров-программистов по специальности «Информатика»: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / НПУ имени М. П. Драгоманова. К., 2007. 546 с.
217. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: учебно-метод. пособие: в 2 т. Москва: НИИ школьных технологий, 2006. Т.1. 816с.
218. Семенова Л. М. Концепция формирования профессионального имиджа будущего специалиста по связям с общественностью: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / ФГОУ ВПО «Челябинская государственная академия культуры и искусств». Челябинск, 2010. 40 с.
219. Серман Л. І. Сучасні підходи до формування професійного іміджу вчителя. *Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис*. 2012. № 3. Додаток 1: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Том 1. С. 494–502.
220. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 48 с.
221. Симоненко С. В. Формування комунікативної компетентності фахівців з програмної інженерії у закладах вищої освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2019. 23 с.

222. Симонова І. Ф. Педагогіка іміджа: монографія. СПб.: Ультра-Принт, 2012. 304 с.
223. Синельникова Л. В. Формування іміджу через діалог «політик – громадянське суспільство». *Проблеми іміджології*: зб. наук. доповідей учасників IV наук.-практ. конф., м. Київ, 19 травня 2003 р. Київ, 2003. С. 24–27.
224. Скалацька О. В. Іміджологія в контексті сучасного наукового філософського дискурсу: філософський аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Теорія культури і філософія науки*: зб. наук. праць. Харків, 2014. Вип. 51. С. 141–147.
225. Слободянюк О. М. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти НАПН України. Київ, 2017. 277 с.
226. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. Минск: Харвест, 1998. 800 с.
227. Слюсарчук Ю., Л. Джавала Л., Л. Угрин Л. Компетентнісний підхід до підготовки ІТ-фахівців на основі проектного навчання. *Вісник Національного університету Львівська політехніка». Інформатизація вищого навчального закладу*. Львів, 2015. Вип. 831. С. 29–34.
228. Сонмез Дж. Путь программиста: человек эпохи IT / пер. с англ. Е. Зазноба. Санкт-Петербург: Питер. 2016. 448 с.
229. Сосновенко І., Ткачук І. Розвиток «Soft Skills» у студентів коледжів. *Професійна освіта*. 2019. № 3 (84), URL: https://lib.iitta.gov.ua/717748/1/Tkachuk_Sosnovenko_soft%20skills_2019_16-18.pdf (дата звернення: 10.02.2020).
230. Соціологія: словник термінів і понять / за заг. ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловця. К.: Кондор, 2006. 372 с.
231. Соціологія: терміни і поняття: навчальний енциклопедичний словник-довідник / за заг. редакцією В. М. Пічі та ін. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 658 с.

232. Сперанська-Скарга М. А. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ДЗ «Луган. нац. ун-т імені Т. Шевченка». Луганськ, 2011. 20 с.
233. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня ступеня «бакалавр» за галуззю знань 12 «Інформаційні технології» спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки». Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/122-kompyuterni-nauki-bakalavr.pdf> (дата звернення: 12.01.2020).
234. Стасюк М. М. Особливості емоційної сфери ІТ-спеціалістів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2017. № 134. Р. 82–86.
235. Стасюк М. М. Теоретичний аналіз впливу емоційного інтелекту на процес соціального інтелекту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія*. Острог, 2017. Вип. 5. С. 158–169.
236. Стрельников В. Ю. Педагогічна культура – основа іміджу сучасного педагога. *Імідж сучасного педагога*. 2000. № 4–5. С. 6–8.
237. Стрельников В. Ю. Проектування професійно-орієнтованих інформаційних технологій у вищій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. Вип. 6. С. 599–608.
238. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221с
239. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2008. Випуск 16. 496 с.
240. Таранов П. С. Анатомія мудрости: 120 філософів: в 2-х т. Симферополь: Таврія, 1996. 624 с.
241. Ткаченко Н. М. Імідж як феномен міждисциплінарного наукового дослідження. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету*

- імені Олександра Довженка. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Глухів, 2017. Випуск 33. С. 119–127.
242. Ткачук І. І. Формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2016. 298 с.
243. Тлумачний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. Київ: Наук. світ, 2007. 336 с.
244. Трачук Р. М. Квазіпрофесійна діяльність як сучасна технологія професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2014. Вип. 46. С. 333–337.
245. Уитмор Дж. Коучинг високої ефективності. Новый стиль менеджмента, развитие людей, высокая эффективность (Coaching for Performance: GROWing People, Performance and Purpose) / пер. с англ. Москва: Междунар. академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. 168 с.
246. Ульяновский А. В. Корпоративный имидж: технологии формирования для максимального роста бизнеса. Москва: ЭКСМО, 2008. 400 с.
247. Ушакова Н. В., Стрижова А. Ф. Имиджелогия: учебное пособие. Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». 2009. 280 с.
248. Фадєєва М. В. Психологічні умови підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до формування позитивного іміджу освітньої організації: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ, 2010. 24 с.
249. Федорів Т. В. Співвідношення понять імідж і репутація у державному управлінні. Вісник НАДУ. 2011. № 2. С. 25–29.
250. Фізер І. Вагомість гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти: [Інавгурац. лекція почес. професора Нац. ун-ту «Києво-Могилянська акад.», 1 вересня 1996р.]. Київ: Вид-во дім «КМ Академія», 2004. 21 с.

251. Філософія освіти: навчальний посібник / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенко [та ін.]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 342 с.
252. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
253. Фоменко А. В. Сучасні вимоги до професійної компетентності майбутнього ІТ-фахівця у світлі розвитку та впровадження інформаційних технологій в Україні. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 18 (277), Ч. 1. С. 206–216.
254. Хмарні сервіси і технології у науковій і педагогічній діяльності: методичні рекомендації / авт. кол.: Ю. Г. Носенко, М. В. Попель, М. П. Шишкіна; за ред. М. П. Шишкіної. К.: ІТЗН НАПН України, 2016. 73 с.
255. Хмельницька О. С. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу. *Young Scientist*. June, 2017. № 6 (46). Р. 315–319.
256. Хомуленко Т. Б., Падафет Ю. Г., Скориніна О. В. Теоретичні та практичні аспекти дослідження іміджу / НДІ педагогіки та психології імені В. О. Сухомлинського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Харків: ВД «Інжек», 2005. 272 с.
257. Хоружа Л. Л., Прошкін В. В., Глушак О. М. Компетентнісний розвиток викладачів вищої школи засобами цифрових технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*: зб. наук. праць. 2020. Т. 78. № 4. С. 298–314.
258. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / пер. с англ. Ю.Е. Зайцева. СПб: Речь, 2001. 240 с.
259. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / пер. с англ. С. Меленевская, Д. Викторова. СПб: Питер, 2001. 608 с. (Мастера психологии).
260. Чебакова Ю. Г. Особливості формування інженерної компетенції у випускників технічних ВНЗ засобами проблемного навчання. *Науковий*

- огляд. № 3 (24). 2016. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/815> (дата звернення: 09.04.2020).
261. Чебикін О.Я., Ковальова О.О. Психологічні основи розвитку професійного іміджу майбутнього вчителя: монографія. Одеса : Вид-во ТОВ «Лерадрук». 2013. 219 с.
262. Черёмушникова И. К. Имидж в смысловом пространстве культуры: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 24.00.01 / ГОУ ВПО «Волгоградский гос. мед. ун-т». Волгоград, 2011. 48 с.
263. Черепанова В. Н. Курс лекций по имиджелогии. Практикум: учебное пособие: в 2-х ч. Тюмень: ТюмГНГУ, 2002. Ч. 2. 102 с.
264. Чобіток В. І. Формування системи мотивації працівників на промислових підприємствах: теоретичний аспект. *Економіка і регіон*. 2015. № 3. С. 71–76.
265. Шаран Р. Особливості стандартів підготовки фахівців інформаційних технологій у системі вищої освіти України. *Професійна освіта. Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2009. № 1. С. 24–28.
266. Шарков Ф. И. Имидж фирмы: технологии управления: учебное пособие для вузов. Москва: Академ.Проект, 2006. 272 с.
267. Школяр М. Психологічні аспекти формування іміджу політика. *Політичний менеджмент*. 2004. № 4. С. 69–76.
268. Шевчук Т. Роль гуманітарної підготовки в технічному ВНЗ. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухмлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Миколаїв, 2016. Вип. 1 (52), С. 70–75.
269. Шепель В. М. Имиджелогия: секреты личного обаяния. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 472 с.
270. Шнайдер О. В. Психологічні особливості емоційного вигорання працівників сфери інформаційних технологій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія і педагогіка*: зб. наук. праць. Острог, 2014. Випуск 26. С. 144–148.
271. Шопенгауэр А. Избранные произведения. Москва: Просвещение, 1993. 472 с.

272. Штанько В. І., Митцева О. Імідж сучасного спеціаліста: навч. посібник для всіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2011. 136 с.
273. Щедролосьєв Д. Є. Компетентнісний підхід до підготовки інженерів-програмістів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. № 4 (24). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua> (дата звернення: 16.05.2019).
274. Щетініна Л. В., Рудакова С. Г., Заєць А. І. Емоційний інтелект в управлінні персоналом: підходи до розуміння та його розвиток. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 3. С. 385–393.
275. Яковлева Е. Л. Индивидуальность, имидж, творчество. Имиджелогия: современное состояние и перспективы развития. Москва: РИЦ «Альфа», 2003. С. 33–36.
276. Ярошинська О. О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Житомирський державний університет. Житомир. 2015. 42 с.
277. 10000 videos Soft Skill. URL: [https://play.google.com/store/apps/details?id=com.thv.soft skills &hl=uk](https://play.google.com/store/apps/details?id=com.thv.soft+skills&hl=uk). 12 (last accessed: 11.07.2019).
278. Berglund A., Heintz F. Integrating Soft Skills into Engineering Education for Increased Student Throughput and more Professional Engineers Pedagogiska Inspirations konferens, 17 december 2014, Linköping University, Sweden. URL: https://www.lth.se/fileadmin/lth/genombrottet/konferens2014/11_Berglund_Heintz.pdf (last accessed: 10.07.2019).
279. Bird P. Self yourself! Persuasive Tactics to Boost Your Image. Pitman publishing, London, 1994. 207 p.
280. Boorstin D. J. The Image: A Guide to Pseudo-Events in America. N. Y. Vintage Books, 1992. 245 p.
281. Brewer L. The top 6 skills today's employers want. Work in progress. URL: <http://iloblog.org/2014/04/11/the-top-6-skills-todays-employers-want> (last accessed: 10.07.2019).
282. Catelly Y. M. Raising Stakeholders' Awareness of the Need for Soft Skills in the Tertiary Engineering Education Curriculum. *Synergy*. 2010. № 6 (1). – P. 41–

56. URL: <http://synergy.ase.ro/issues/2010-vol6-no1/07-raising-stakeholders-awareness-ofthe-need-for-soft-skills-in-the-tertiary-engineering-education-curriculum.pdf> (last accessed: 09.06.2019).
283. Computing BEng and MEng. URL: <http://www.imperial.ac.uk/study/ug/courses/computing-department/computing> (last accessed: 10.01.2020).
284. Goffman E. *The Presentation of Self in Everyday Life*. N. Y., 1959. 586 p.
285. Gombrich E. *Symbolic Images. Studies in the Art of the Renaissance*. 2, London. 247 p.
286. Gonzales A. L. Language style matching as a predictor of social dynamics in small groups. *Communications Research*. 2010. Vol. 31. P. 3–19.
287. Deci E. L. *Self-determination and intrinsic motivation in human behavior* N.Y.: Plenum, 2005. P.
288. Dijkstra E. W. Why American Computing Science seems incurable. URL: <https://www.cs.utexas.edu/users/EWD/transcriptions/EWD12xx/EWD1209.html> (last accessed: 10.04.2020).
289. Ireland M. E. Language style matching predicts relationship initiation and stability. *Psychological Science: Research, Theory and Application in Psychology and Related Sciences. A Journal of the Association of Psychological Science*. 2011. Vol. 22 P. 39–45.
290. Freie Universität Berlin. URL: <http://www.fu-berlin.de> (last accessed: 10.01.2020).
291. Jefkins F. *Public relations text*. London: Pitman Publishing, 1992. 375 p.
292. James J. Heckman, Tim D. Kautz. *Hard Evidence on Soft Skills*. Working Paper 18121; National Bureau of Economic Research. June 2012. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121> (last accessed: 21.06.2019).
293. Programmes – Computer Science – University of Liverpool. URL: <https://www.liverpool.ac.uk/computer-science/undergraduate/programmes> (last accessed: 10.01.2020).
294. Sampson E. *The Image Faktor. A Guide to Effective self-presentation for career enhancement*. London: L., 1994. 378 p.

295. Salnaia L., Sidelnik El., Burenko L. “Case study” as a way to develop soft skills at university. 19th pcsf Professional Culture of the Specialist of the Future. 2019. URL: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.12.54> (last accessed: 22.04.2020).
296. Sullivan A. J. Toward a Philosophy of Public Relations. Informations and Communication. 1961. P.11–14. URL: www.gorod-psy.ru/content/blogsection/8/37/9/63 (last accessed: 27.09.2019).
297. Semenova L. Experemental study of forming a professional image of the future public relations specialist. *Modern Research of Social Problems*. 2013. №7 (27). DOI: 10.12731/2218-7405-2013-7-48.

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення дефініції «імідж» у наукових розвідках

Науки	зміст поняття	Автор, література
Іміджелогія	- цілісний стійкий образ людини в масовій та індивідуальній свідомості, що проявляється в діалозі особистості та її оточення на рівні мікро- і макросередовища, виконання соціальних ролей і має прояв як наслідок соціальності людини	П. Берд [279]
Психологія	- феномен індивідуальної, групової або масової свідомості, імідж функціонує як образ-уявлення, в якому в складній взаємодії з'єднуються зовнішні і внутрішні характеристики об'єкта	О. Петрова [187]
	- стійкий емоційно забарвлений образ, що сформувався у масовій свідомості в результаті ціленаправленої зміни ракурсу сприйняття на соціально значущі сторони об'єкта	А. Калюжний [94]
Іміджелогія	- індивідуальна подоба або ореол, що створюється засобами масової інформації, соціальною групою або власними зусиллями особистості з метою привертання до себе уваги	В. Шепель [269, с. 83]
Політологія	- цілеспрямований образ, зовнішній вигляд кого-небудь чи чого-небудь, знак суспільної особистості, який повинен сприяти її ефективній діяльності і вигідно відрізнити від інших	Л. Сінельнікова [223, с. 26]
Економіка	- цілісний, якісно визначений, стійкий та поновлений у масовій і/чи індивідуальній свідомості образ даного об'єкта, який створюється з метою трансформації його в суспільство	Л. Данильчук [59, с. 25];
Педагогіка	- образ соціальної ролі, яка конструюється суспільством, групою і особистістю, створюється в процесі соціальної взаємодії, пропонується партнерам і контролюється виконавцем та громадськістю	О. Попова [194, с. 13]
соціально-педагогічний	- емоційно відображений стереотипний образ, ідеалізована модель елементів суспільства, предметного світу, ідеальних структур, цілеспрямовано сформованих суб'єктами в індивідуальній, груповій і суспільній свідомості для досягнення політичних, економічних, соціальних результатів, пізнання, особистої кар'єри та самовираження	І. Ніколаєску [170, с. 35].
іміджелогія	- це насправді те саме, що й думка, і бачить різницю між відповідними термінами лише у граматичних правилах уживання відповідних слів: імідж правильніше вживати у словосполученнях типу імідж людини (політика, адвоката), думка — у словосполученнях типу думка про людину (політика, адвоката).	О. Панасюк [181]

Додаток Б

Структурні компоненти професійного іміджу в науковій літературі

№	Структурні компоненти	Автори, література
1.	Особистісний – із погляду самого майбутнього магістра (яким він прагне представити себе студентам, що хоче про себе заявити суспільству) та фаховий – із погляду вимог до викладача з боку держави та суспільства (яким вони уявляють педагога як просвітителя та носія освітнього досвіду), які включають: зовнішній (габітарний), внутрішній (внутрішня філософія), імідж-символіку, імідж-легенду, середовищний, індивідуально-особистісні якості, що визначають імідж, особистісний, вербальний, невербальний (кінетичний), продуктивний іміджі.	А. Коркішко [111]
2.	Професійна компетентність, педагогічна ерудиція, педагогічна рефлексія, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення та інтуїція, педагогічна імпровізація, педагогічне спілкування	А. Калюжний [94]
3.	Професійна компетентність, моральна надійність, гуманітарна освіченість, мовно-комунікативна привабливість, компетентність у сфері психотехнологій	Л. Попова [194]
4.	Індивідуально-особистісний (емоційно-вольові, організаторські, лідерські якості), комунікативно-інтерактивний (культура спілкування), професійний (професійний досвід і якості професійної діяльності), статусний (соціальний статус і престиж професії вчитель у суспільстві), адаптивний (тривожність, емоційна стійкість, впевненість у собі) компоненти	Е. Бекетова [15]
5.	Природні якості (комунікабельність, здатність до емпатії і рефлексії власної діяльності, красномовство), характеристики особистості як результат освіти і виховання (моральні цінності, психічне здоров'я, володіння набором антропологічних технологій), якості особистості в їх зв'язку з життєвим і професійним досвідом	В. Шепель [269]
6.	Ядро іміджу (Я-концепція, цінності, установки, знання), зовнішні складові іміджу (візуальний, аудіальний, ольфакторний, кінестетичні образи)	В. Черепанова [263]
7.	Природні і вроджені якості (комунікабельність, емпатія, флюїдне випромінювання, чарівність, вибірковість, багата уява), якості, сформовані в процесі освіти і виховання (інтелект, спостережливість, моральні цінності, психологічне здоров'я, красномовство). До складників візуального професійного відносим іміджу габитус (осан-ка, хода, вираз обличчя); засоби, які підкреслюють тілесність (одяг, обувь, зачіска, макіяж, аксесуари) та особистісні атрибути, індивідуальний стиль; психологичні (самоконтроль, самокритичність, активність, високий рівень протекання).	К. Атаманська [8]
8.	Природний компонент (фізичні, психофізіологічні характеристики, темперамент, статеві особливості), особистісний компонент (моральні, комунікативні, інтелектуальні, емоційно-вольові та ін. Якості, набуті внаслідок освіти і виховання), професійний компонент (професійна компетентність, індивідуальний стиль діяльності), поведінковий компонент (лідерська поведінка, дотримання норм ділової етики і т. п.), візуальний компонент (постава, привабливість зовнішності, одягу, її колір і стиль, символи соціального статусу і т.п.), аудіальний компонент (тембр і	Л. Донська [73]

	інтонація голосу, манера говорити, швидкість і гучність мовлення, артикуляція і т.п.), кінетичний компонент (жести і міміка, рухи тіла і т.п.), ольфакторний компонент (вплив запахів)	
9.	Габітарний компонент (одяг, зачіска, взуття, аксесуар, макіяж, парфум, силует), кінетичний (постава, хода, жестикуляція, міміка), мовний (культура усного та писемного мовлення, грамотність, стиль, почерк), середовищний (інтер'єр, оформлення кабінету, порядок на робочому столі і та ін.), предметний (індивідуальні творчі продукти праці)	О. Панасюк [181]
10.	Внутрішній образ – ядро (Я-концепція, соціальна роль, цінності професійної діяльності, професійно значущі особистісні якості), зовнішній образ (культура вербального і невербального спілкування)	С. Маскалянова [138]
11.	Внутрішня складова: професійна компетентність (самостійність і креативність мислення, знання і вміння), професійна спрямованість (усвідомлення цінності професії і потреба в самоактуалізації, адекватна самооцінка досягнень, емоційне прийняття діяльності, спрямованість на особистісний ріст), професійна і творчість; активність; процесуальна складова и зовнішня (габітарний елемент, опосередкований у зовнішньому вигляді педагога, оформлений у контексті ділового стилю; вербальний елемент, який характеризує мовленнєву культуру вчителя; кінетичний елемент)	М.Сперанська-Скарга [232]
12.	Зовнішня складова (зовнішність, манери, хода, мова, голос, жести, міміка, одяг і зачіска), внутрішня складова (інтелект, способи мислення, помисли, цілі та засоби, ідеї та інтереси, ерудиція), процесуальна складова (форми комунікації, енергійність, професіоналізм, темперамент, темп, пластичність, виразність)	Л. Мітіна [142]
13.	внутрішнє „Я” (внутрішній образ учителя, що відповідає обраному фаху і виявляється у його професійній культурі й мисленні, емоційності й творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній стійкості й гідності тощо); візуальний образ учителя (засвідчує ціннісні риси, які у гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню приємного враження й репутації); комунікативність (використання вербальних і невербальних засобів спілкування: жести, міміка, пантоміміка, інтонація, темпоритм мовлення тощо)	О. Горovenko [55]
14.	візуальний образ (костюм, зачіска, манери, міміка); акустичний (тембр, сила голосу, висота, темп мови, особливо – придих, картавість тощо); внутрішній (темперамент, настрої, спосіб мислення, духовна практика).	Ф.Джалілова, Н. Мадамінова [64]
15.	Багатокомпонентна структура іміджу педагога, що побудована на основі взаємопов'язаних та взаємообумовлених складових, що репрезентують різні аспекти формування іміджу : – мотиваційно-ціннісний; – когнітивно-гносеологічний; – процесуально-діяльнісний	Ю.Дзядевич [67]

Класифікація типів іміджу в науковій літературі

№	Автор	Критерії класифікації	Типологія іміджу
1.	М. Беляєва [14, с.21]	цілісна оцінка через якісні позитивні і негативні визначення суб'єкта іміджу	-позитивний (привабливий), (імідж ділової людини; імідж успішного бакалавра і т.д.); -негативний (відштовхуючий), (імідж невдахи).
2.	В. Ісаченко [92]	1.емоційне забарвлення 2.ступінь раціональності сприйняття інформації	-позитивний (образ, який ототожнюється з позитивними емоціями); -негативний (образ, який ототожнюється з негативними емоціями); -нейтральний (образ, який не викликає ніяких емоцій); -когнітивний (образ характеризується спеціальною інформацією, зорієнтованою на вузьких спеціалістів і людей обізнаних); -емоційний (образ характеризується чуттєвою інформацією, орієнтованою на широку аудиторію, викликає емоційний відгук).
3.	В. Коханенко [107]	спрямованість прояву відповідно до засобів прояву	-зовнішній (формується у соціальному середовищі: у клієнтів, конкурентів та ін.); -внутрішній (стан міжособистісних взаємин членів організації, естетики, оточуючого простору); -вербальний (образ, створений манерою висловлення, словниковим запасом та вербальним інтелектом); -кінетичний (образ, створений поведінкою, жестами, фізіономією); -візуальний (образ, створений зовнішністю, манерою одягу гардеробом, колористикою); -середовищний (образ, створений оточуючим середовищем).
4.	М. Беляєва [14, с.22] А. Панфілова [182, с. 20]	За генезисом природи та змістом іміджу (цільова установка)	-природний (складається стихійно, як "природний" результат діяльності, як оцінка особистісних характеристик і продуктів цієї діяльності в соціальному середовищі); -штучний (формується цілеспрямовано, з використанням спеціальних технологічних прийомів і засобів).
5.	М. Беляєва [14, с.21] О. Змановська [85, с.15]	за кінцевим результатом; володіння іміджем суб'єктами різного порядку	-ефективний (що сприяє успішності та результативності в роботі, саморозвитку); -неефективний (що є бар'єром, перешкодою в досягненні цілей, успіху в саморозвитку) ; -груповий (сім'я, колектив навчальний або трудовий); -індивідуальний (імідж особистості, людини: чоловіка, жінки, дитини, керівника, лідера громадського руху); -громадський (імідж великої території,

			організації, установи; -товарний (товару / послуги).
6.	(Ф. Девіс) [75] (Ю. Палеха) [180, с. 19]	відповідно до суб'єкта подачі іміджу	-самоімідж (відображає наявний у людині стан самоповаги, демонструє особисті ідеали, контроль поведінки); -імідж, який подається (який впливає на оточуючих); -імідж, який сприймається (який має вплив на суб'єкта).
7.	(F. Gefkins) [291, с. 46] (Г. Почепцов) [196, с.36]	відповідно до функціонування	-дзеркальний (образ, властивий уявленню про себе, який на перше місце висуває позитивні риси при мінімальному врахуванні думки з боку інших); - бажаний (образ, до якого необхідно прагнути); - необхідний (образ, який вимагає певна професія); -реальний (образ, який відображає певні характеристики); -ідеальний (ідеальна точка зору на суб'єкт, що розглядається); -створений (образ організації в цілому, який містить інформацію про її репутацію, успіхи, стабільність); - корпоративний (образ, що утворився після проведення іміджмейкерської компанії); -поточний (варіант адекватного образу, характерного для погляду з боку інших); - множинний (образ, створений за наявності низки незалежних структур замість єдиної корпорації).
8.	В. Ісаченко [92]	змістове наповнення, відповідність конкретній діяльності та психологічним особливостям формування (декілька критеріїв)	-імідж керівника та його команди; -імідж організації; політичний імідж; -імідж території (країни, регіону, міста); -імідж ідеї, проекту; -професійний (образ фахівця детермінований професійними характеристиками); -особистісний (позитивний, або негативний образ людини, обумовлений його внутрішніми якостями й індивідуальними властивостями).
9.	О. Панасюк [181]	за функціями	особистий, товарний, груповий; вербальний, кінетичний, габітарний, середовищний
10.	В. Шепель [269]	за функціями	груповий, професійний, ситуативний, середовищний, регіональний, віковий, демографічний
11.	В. Коханенко [107] А. Панфілова [182, с. 21]	за призначенням особистості	-самопідвищуючий (орієнтований на поліпшення самовідчуття, настрою і самопочуття, на підвищення самооцінки і впевненості); -самостверджуючий (орієнтований на підвищення соціального статусу та затвердження в соціальному середовищі,

			відповідність ідеалам престижної групи, успіх і прийняття в групу); -цільовий (орієнтований на досягнення конкретних комерційних і професійних цілей, для перемоги в умовах конкуренції).
12.	Г. Почепцов [196, с. 43]	емоційний прояв	-харизматичний (притяжний, привабливий); -міфологічний (підтримуючий існуючі міфи).
13.	М. Беляєва [14, с.22]	характер соціальної діяльності	-побутовий / святковий; -сімейний / професійний; -публічний / приватний.
14.	А. Панфілова [182, с. 20] О. Змановська [85, с.16]	співвідношення індивідуальних особливостей і соціальних вимог	-кон'юктурний (підкоряється вимогам навколишнього середовища й очікуванням аудиторії); -органічний (орієнтований на самовідчуття і самовираження); -збалансований (поєднує обидві орієнтації); -безпосередній (формується в процесі прямої взаємодії людини з оточуючими людьми); -опосередкований (формується заочно, без особистого контакту з іміджевою аудиторією) імідж
15.	А. Панфілова [182, с. 21]	ступінь самоконтролю	-спонтанний (стихийний); -керований (цілеспрямований).
16.	О. Змановська [85, с.15]	спрямованість та мету	публічний, професійно-діловий, комерційний, артистичний, політичний
17.	М. Беляєва [14, с.23] О. Панасюк [181]	диференціація сфери професійної діяльності	імідж учителя; лікаря; програміста; політика, управлінця; бізнесмена, банкіра, журналіста, спортсмена та ін.
18.	М. Беляєва [14, с.21]	ступінь присутності творчого потенціалу	-креативний (креативність проявляється в смислового наповненні іміджу й інструментарії його створення); -стандартизований (типовий).
19.	М. Беляєва [19, с.23]	форма культури відповідність культурному контексту	-масовий (для всього загалу); -елітарний (для окремих груп); -культурний (відповідно до загальноприйнятих норм, перевірених часом); -субкультурний (вікові і професійні субкультури, побудовані на використанні атрибутики, властивої конкретній субкультурі – в одязі, мові, нормах поведінки); -антикультурний (пропаганда смислів, націлених на руйнування звичної системи цінностей, звичних стереотипів сприйняття чого-небудь і кого-небудь).

Критерії, показники та методики діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців

Критерії	Показники	Методики діагностики
Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; – мотивація на іміджеформувальну діяльність; – бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні. 	<p>Методика С. Бубнова «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості» (дод. Ж 2);</p> <p>Методика К Замфір у модифікації А. Реана «Дослідження мотивації професійної діяльності» [210, с.74];</p> <p>Метод міні-есе «Моє професійне майбутнє і мій професійний імідж» (дод. Ж 3); Методи спостереження за поведінкою здобувачів освіти на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу.</p>
когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – здатність до засвоєння іміджелогічних знань; – знання про роль іміджу в майбутній професії; проектування власного образу професійного іміджу; – знання про власні особистісні особливості як основа професійного іміджеформування 	<p>Методика SWOT – аналіз (модифікований варіант для ІТ-фахівця) (дод. Ж 4); Діагностична бесіда щодо виявлення бар'єрів засвоєння іміджелогічних знань;</p> <p>Анкета для вивчення сформованості уявлень студентів про сутність, елементи та складники професійного іміджу (модифікований варіант методики Н. Савченко для ІТ-фахівця) (дод. Ж5);</p> <p>Методика «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» (дод. Ж 6). Методика на визначення рівня конфліктності (за Кноблохом-Фальконеттом) (дод. Ж 7);</p>
діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> – навички іміджеформування у комунікації; – готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях (участь у наукових гуртках, конференціях, тренінгах, проекти); – здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності (наукові публікації, інтелект карти, плакати, презентація, есе, роліки, блоги) 	<p>Методика виявлення й оцінки комунікативних і організаторських здібностей студентів (за Б. Федоришиним і В. Сіявським) [210, с.118]; Методика визначення тактики поведінки в конфліктній ситуації К. Томаса [210, с.209]; Опитувальник «Твоя участь у науково-пошуковій та проектній діяльності» (дод. Ж 8); Метод експертних оцінок, кількісний і якісний аналіз звітів про наукову діяльність студентів (дод. Ж 9)</p> <p>Методика «Власний імідж» (модифікований варіант за В. Травіним, М. Магуре, М. Курбатовим для ІТ-фахівців) (дод. Ж 10); Метод аналізу продуктів навчально-пізнавальної діяльності (дод.Ж 11).</p>

Характеристика рівнів сформованості професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця

Рівні	Мотиваційний критерій	Когнітивний критерій	Діяльнісний критерій
Високий	стійкі ціннісні орієнтації на професію ІТ-фахівця; яскраво виражений інтерес до іміджу в ІТ-сфері; стійка внутрішня мотивація на пошук шляхів щодо формування власного професійного іміджу; демонструє здатність до інтеріоризації іміджелогічних знань щодо професійного іміджу для ІТ-фахівця; стійке бажання справляти позитивне враження в ІТ-галузі, серед колег, у суспільстві незалежно від взаємозв'язку власної позиції і реакції інших	стійкі знання з іміджелогії, з основ професійного іміджу; усвідомлене розуміння специфіки та ролі іміджу в ІТ-сфері; активне прагнення до позитивних змін відповідно до необхідних якостей професійного іміджу ІТ-фахівця; усвідомлені знання про себе як суб'єкта створення власного професійного іміджу; високий рівень емпатії, рефлексії	досвід іміджестворювальної діяльності в індивідуальному та груповому проектуванні; володіння навичками вербального та невербального спілкування; наявність власного стилю самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях, беручи активну участь у наукових гуртках, конференціях, тренінгах, ІТ-проектах; володіння сукупністю вмінь та навичок самопроектування і самокорекції іміджу, здатність до саморегуляції та самовдосконалення
Середній	наявність ціннісних орієнтацій на професію ІТ-фахівця; фрагментарний інтерес до іміджу в ІТ-сфері; зовнішня мотивація на пошук шляхів формування власного професійного іміджу; відтворює теоретичні іміджелогічні положення щодо професійного іміджу для ІТ-фахівця; бажання справляти позитивне враження в ІТ-галузі, серед колег, у суспільстві залежно від власної позиції;	відтворює основні теоретичні положення з іміджелогії, з основ професійного іміджу; часткове розуміння специфіки, але не ролі іміджу в ІТ-сфері; є прагнення до позитивних змін, але недостатньо сформоване прагнення до змін необхідних якостей професійного іміджу ІТ-фахівця; демонструє знання про себе як суб'єкта створення власного професійного іміджу, частково сформованості знань про способи його створення	недостатнє використання досвіду іміджестворювальної діяльності в індивідуальному та груповому проектуванні; володіє навичками вербального та невербального спілкування, прагнення до продуктивної діяльності, участі в навчально-виховній, науковій роботі; відповідний рівень емпатії, професійної рефлексії, професійної свідомості, часткова здатність до самоконтролю та саморегуляції в нетипових ситуаціях у професійній галузі; частково сформовані вміння проектування і корекції власного іміджу.

Низький	слабка ціннісна орієнтація на професії ІТ-фахівця; невиразність або відсутність інтересу до іміджу в ІТ-сфері; безсистемний пошук шляхів формування власного професійного іміджу; демонструє відчуження при роботі над іміджелогічними положеннями з професійного іміджу для ІТ-фахівця бажання справляти позитивне враження в ІТ-галузі, серед колег, у суспільстві відповідно до реакції інших	не володіє теоретичними поняттями з іміджелогії, що утворюють базис професійного іміджу; нерозуміння специфіки та ролі іміджу в ІТ-сфері; відсутність прагнення до власних змін відповідно до професійного іміджу ІТ-фахівця; фрагментарні знання про себе як суб'єкта створення професійного іміджу, неусвідомлене уявлення про способи його створення	обмежений досвід іміджестворювальної діяльності в індивідуальному та груповому проектуванні; відсутнє бажання брати участь у навчально-виховній, науковій роботі; рівень емпатії та самосвідомості знаходиться в стадії становлення; відсутність рефлексії минулого досвіду та стихійне уявлення про своє професійне майбутнє, фрагментарне володіння засобами саморегуляції, самоконтролю; відсутність або фрагментарність умінь проектування і корекції іміджу
---------	--	---	--

Програма студентського наукового гуртка «Проблеми сучасної психології»

Мета студентського наукового гуртка «Проблеми сучасної психології»:

формування у майбутніх ІТ-фахівців установки на постійний особистісний та професійний саморозвиток, на підвищення професійної мобільності та адаптивності в умовах змін, на самопроектування та самоіміджування під час створення власного професійного іміджу та кар'єри.

Робота в гуртку передбачає:

- Виступи студентів з презентаціями на актуальні теми з подальшим обговоренням.
- Проведення міні-тренінгів, дискусій з обраної проблематики;
- Запрошення цікавих гостей для участі в обговоренні питань та інше.

План роботи наукового гуртка «ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»

№	Теми занять	Кількість годин		Строки виконання
		теорія	практика	
1	Сучасні психолого-педагогічні координати студента університету: самопізнання, самодіагностика та адаптація.	2	2	
2	Погляд на себе. «Моя реальність» та «мої очікування» в університеті. Інноваційні технології формування професійного іміджу майбутнього фахівця.	2	2	
3	Особливості психологічного розвитку студентів на різних курсах університету. Питання самомотивації та самоіміджування.	2	2	
4	Формування вербального іміджу – комунікативних та професійних компетенцій майбутніх ІТ-фахівців. Сучасні комунікативні психотехнології.	2	2	
5	Практика результативного спілкування. Бажаний та ідеальний імідж майбутнього фахівця.	2	2	
6	Питання вибору та відповідальності майбутнього ІТ-фахівця в умовах невизначеності. Соціальний та середовищний імідж.	2	2	
7	Сучасні комунікативні психотехнології. Підготовка до самопрезентації, публічних виступів.	2	2	
8	Інноваційні технології формування професійного іміджу майбутнього фахівця. Навички ефективної взаємодії студента в освітній та професійній діяльності.	2	2	
9	Психологічні фактори планування професійної кар'єри. Ресурси та ризики професійного становлення. Підготовка до інтерв'ю та співбесіди.	2	2	

10	Освітня та професійна діяльність майбутнього фахівця: створення індивідуального стилю. Навички ефективної взаємодії студента в корпоративній культурі університету.	2	2	
----	---	---	---	--

Підсумком роботи наукового гуртка стала можливість використовувати учасниками здобуті знання і навички на практиці та в професійній діяльності; активна участь з доповідями і публікаціями учасників в щорічній міжнародній науково-практичній конференції Молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь в ХХІІ ст.» та інших наукових заходах; проведення міні-тренінгів за участю студентів, магістрантів і випускників ХНУРЕ, а також студентів з ХДПУ ім. Г. Сковороди, НТУ «ХПІ», ХНУ ім. В. Каразіна, волонтерів Харківської Спілки Червоного Хреста.

Додаток Ж 1

Опитувальник «Роль іміджу в професії ІТ-фахівця» (авторський)

Шановний учаснику дослідження! Запрошуємо Вас узяти участь у дослідженні, що проводиться з метою з'ясування Вашого ставлення до професійного іміджу, його впливу на Вашу кар'єру. Нам важливо знати саме Ваш погляд на ці аспекти запитань. Дайте, будь ласка, відповіді на такі запитання:

1. На Ваш погляд, що таке професійний імідж ІТ-фахівця? _____
2. Чи вважаєте Ви, що фахівцю в ІТ-сфері потрібно мати власний професійний імідж?
Так. Ні. Не знаю, не замислювався.
3. Як Ви вважаєте, на які параметри професійної діяльності впливає професійний імідж ІТ-фахівця? _____
4. На Вашу думку, чи впливає Ваш зовнішній вигляд, тобто візуальний образ на Ваш професійний імідж?
Так. Ні. Не знаю, не замислювався.
5. На Ваш погляд, з яких суттєвих характеристик будується внутрішня складова професійного іміджу? _____
6. Як Ви вважаєте, які перешкоди Вам заважають у власному особистісному та професійному саморозвитку на шляху формування власного професійного іміджу? _____
7. Чи вважали Ви, що отримання професійних знань за фахом під час навчання у виші має більш вагоме значення іміджу для подальшої кар'єри в ІТ-сфері поряд з побудовою професійного іміджу?
Так. Ні. Не знаю, не замислювався.
8. Чи розуміли Ви суть поняття «імідж» та його значення для ІТ-фахівця під час навчання у виші?
Так. Ні. Не знаю, не замислювався.
9. Чи вважаєте Ви, що вивчення під час навчання у виші дисциплін соціально-гуманітарного циклу є важливим і актуальним у формуванні іміджологічних знань майбутнього ІТ-фахівця?
Так. Ні. Не знаю, не замислювався.
10. На Вашу думку, коли потрібно і чому починати роботу з формування власного професійного іміджу майбутньому ІТ-фахівцю? _____
11. Мої дії для подальшого розвитку власного професійного іміджу та кар'єри на сьогодні? _____

Прізвище, ім'я _____

Місце роботи, стаж _____

Назва вишу, який закінчили _____

Дякуємо за відвертість Ваших відповідей і об'єктивне висвітлення власної позиції!

Методика С. Бубнова «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості»

Методика сприяє виявленню особистісних професійних і соціально-психологічних орієнтацій і переваг, може бути корисна при виборі професії, виду роботи.

Пропонується 16 тверджень, які оцінюються за п'ятибальною системою залежно від їх значущості для особистості. Проти кожного твердження пропонується поставити оцінку значущості (від одного до п'яти балів).

Опитувальник

1. Приваблива робота, яка викликає задоволення.
2. Високооплачувана робота.
3. Вдале створення сім'ї.
4. Знайомство з новими людьми, участь у різних заходах, святах.
5. Включення у громадську роботу.
6. Релігія (духовний розвиток).
7. Спорт.
8. Інтелектуальний (розумовий) розвиток.
9. Кар'єра.
10. Гарний будинок, квартира, машина, одяг та інші матеріальні блага.
11. Проведення вільного часу в сім'ї.
12. Кілька близьких друзів.
13. Робота на добровільних початках у громадських, благодійних організаціях.
14. Розмірковування, молитви, мрії.
15. Здорове збалансоване харчування.
16. Читання книг, підвищення освіти, самовдосконалення в здоров'ї, професії, цікавих видах роботи (кулінарія, майстрування та ін.).

Обробка та інтерпретація результатів

Розподіл балів згідно з таблицею (цифри відповідають номерам тверджень).

Цінності	Номер твердження		Усього балів
Професійні	1	9	
Фінансові	2	10	
Сімейні	3	11	
Соціальні	4	12	
Суспільні	5	13	
Духовні	6	14	
Фінансові	7	15	
Інтелектуальні	8	16	

Чим вища підсумкова кількість балів у кожному розділі, тим більшу цінність має цей напрям. При цьому чим ближчі один до одного значення у всіх розділах, тим більш різносторонньою є особистість.

Метод міні-есе «Моє професійне майбутнє і мій професійний імідж»**Хід виконання.**

Напишіть міні-есе до 1 сторінки.

Проаналізуйте, яким Ви бачите своє професійне майбутнє.

У чому полягає особливість формування позитивного професійного іміджу ІТ-фахівця?

Чи прагнете Ви оволодіти методиками формування професійного іміджу?

Що Ви вважаєте найбільш важливим у Вашій професійній комунікації і чому?

Чи вважаєте Ви, що командна робота при виконанні завдань в ІТ-сфері дасть Вам можливість для найбільш повної професійної самореалізації?

Що у процесі взаємодії з іншими людьми, на Ваш погляд, стимулює зміни у Вашому професійному іміджі? (можливо, власна позиція чи реакції оточуючих чи інше)

Охарактеризуйте, у чому полягають Ваші дії з розвитку власного професійного іміджу.

Зробіть висновок щодо значення професійного іміджу у Вашій професійній кар'єрі як ІТ-фахівця (обґрунтуйте).

Методика SWOT – аналіз (модифікований варіант для ІТ-фахівця)

Мета: дослідити здатність майбутніх ІТ-фахівців до засвоєння іміджелогічних знань з урахуванням його просування на ринку праці, потреб роботодавців відповідно до самоаналізу особистісних властивостей.

Лист – завдання за методикою SWOT

Завдання: Відповісти на поставлені запитання, зробити самоаналіз власних сильних, слабких сторін для виявлення зони саморозвитку в побудові професійного іміджу ІТ-фахівця.

Сильні сторони іміджу (Strengths)

Які п'ять власних сильних сторін для побудови свого професійного іміджу як ІТ-фахівця Ви визначаєте?

Слабкі сторони іміджу (Weaknesses)

Які п'ять власних слабких сторін для побудови свого професійного іміджу як ІТ-фахівця ви визначаєте?

Можливості (Opportunities)

Які перспективні напрями в навчально-пізнавальній діяльності щодо побудови свого професійного іміджу як ІТ-фахівця Ви визначаєте?

Проблеми/перешкоди (Threats/problems/obstacles)

Які проблеми/перешкоди в навчально-пізнавальній діяльності щодо побудови свого професійного іміджу як ІТ-фахівця Ви визначаєте?

Виходячи з результатів власного SWOT-аналізу перерахуйте не менше, ніж три мети щодо надбання іміджелогічних знань, над якими вам слід працювати найближчим часом для самовдосконалення вашого іміджу та сплануйте конкретні дії щодо змін.

Відпрацюйте власні цілі з урахуванням критеріїв SMART, які повинні бути:

Specific – конкретними,
Measurable – вимірюваними,
Achievable – досягнутими,
Realistik – реалістичними,
Timid – структурованими у часі.

Зробіть висновок: наскільки є важливим процес усвідомлення іміджелогічних знань для реалізації цілей щодо подальшої успішної Вашої діяльності в сфері ІТ-фахівця. Розкрийте конкретні знання, які потрібно отримати на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу.

Анкета для вивчення сформованості уявлень студентів про сутність та складники професійного іміджу (модифікований варіант методики Н. Савченко для ІТ-фахівця)

Укажіть, будь ласка, Ваше ім'я, прізвище, курс навчання, факультет

1. Імідж – це:
 - а) зовнішній вигляд, що створюється з конкретною метою;
 - б) мистецтво керувати враженнями;
 - в) образ, який презентується іншим.
2. До глибинних характеристик професійного іміджу належать:
 - а) впливовість.
 - б) ситуативність;
 - в) творчий потенціал.
3. Уміння ІТ-фахівця подати себе з найкращого боку, скласти сприятливе враження на оточуючих – це

4. До глибинних характеристик професійного іміджу належать:
 - а) ситуативність.
 - б) впливовість;
 - в) творчий потенціал.
5. Найважливішою складовою частиною професійного іміджу є:
 - а) мати моральні якості;
 - б) носити діловий костюм;
 - в) уміння швидко виконувати особисті доручення керівництва.
6. На Вашу думку, головні критерії "ділового костюма" – це:
 - а) охайність, акуратність, консервативність;
 - б) слідування останнім тенденціям моди;
 - в) стриманість у кольоровій гамі;
 - г) добротність та ціна.
7. Як Ви вважаєте, що визначає стиль людини?
 - а) зовнішні елементи іміджу (наприклад, одяг, аксесуари);
 - б) особливості спілкування з іншими;
 - в) набір внутрішніх рис особистості.
8. Самоподання – це:
 - а) певне гіпнотичне навіювання;
 - б) мистецтво презентування своєї природної привабливості;
 - в) різновид керування увагою та думками іншої людини.
9. Помилкове сприйняття при формуванні першого враження виникає завдяки тому, що:
 - а) людина схильна переносити позитивні (чи негативні) враження про одну якість людини на всі інші якості;
 - б) партнер по спілкуванню не знайомий і викликає недовіру;
 - в) власний настрій може вплинути на формування певних думок про людину.
10. Чи залежать результати професійної діяльності від професійного іміджу ІТ-фахівця?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) не знаю.

11. Як Ви вважаєте, професійний імідж фахівця формується один раз і назавжди чи є динамічним утворенням?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю.

12. На які параметри професійної діяльності впливає імідж ІТ-фахівця?

13. Чи відчуваєте ви потребу у підвищенні рівня свого професійного іміджу?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю.

14. Як Ви оцінюєте свої знання та вміння щодо формування свого професійного іміджу?

- а) вони абсолютно досконалі;
- б) вони на достатньому рівні, але вимагають удосконалення;
- в) вони недосконалі та потребують оволодіння відповідними навичками та прийомами для створення іміджу.

15. Ваше ставлення до необхідності формування професійного іміджу ІТ- фахівця?

- а) позитивне;
- б) нейтральне;
- в) негативне.

Дякуємо за відвертість Ваших відповідей і об'єктивне висвітлення власної позиції!

Додаток Ж 6

Методика «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії»

Методика націлена на вивчення рівня онтогенетичної рефлексії, що припускає аналіз минулих помилок, успішного й неуспішного досвіду життєдіяльності.

Інструкція: нижче наведені питання, на які необхідно відповідати у формі «так» (+) у випадку позитивної відповіді або «ні» (-) у випадку негативної відповіді й «не знаю» (0), якщо ви сумніваєтеся у відповіді.

1. Чи траплялося вам колись зробити життєву помилку, результати якої ви почували протягом декількох місяців або років?
2. Чи можна було уникнути цієї помилки?
3. Чи трапляється вам наполягати на власній думці, якщо ви не впевнені на 100% у її правильності?
4. Чи розповіли ви кому-небудь із найближчих про свою найбільшу життєву помилку?
5. Чи вважаєте ви, що в певному віці характер людини вже не може змінитися?
6. Якщо хтось завдав вам невеликої прикrostі, чи можете ви швидко забути про це й перейти до звичайного розпорядку?
7. Чи вважаєте ви себе іноді невдахою?
8. Чи вважаєте ви себе людиною з великим почуттям гумору?
9. Якби ви могли змінити найважливіші події, які мали місце в минулому, побудували б ви інакше своє життя?
10. Що більше керує вами при прийнятті щоденних особистих рішень – розум або емоції?
11. Чи важко вам дається прийняття дрібних рішень із питань, які щодня ставить життя?
12. Чи користувалися ви при прийнятті життєво важливих рішень порадою або допомогою людей, що не входять до найближчих до вас?
13. Чи часто ви повертаєтеся в спогадах до хвилин, які були для вас неприємні?
14. Чи подобається вам ваше обличчя?
15. Чи траплялося вам просити в кого-небудь пробачення, хоча ви не вважали себе винуватим?

Обробка й інтерпретація результатів тесту.

За кожную відповідь «так» на питання 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13 і «ні» на питання 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 15 ви одержуєте по 10 балів.

За кожную відповідь «не знаю» ви одержуєте по 5 балів.

Підрахуйте загальную кількість балів.

100–150 балів – повна відсутність рефлексії минулого досвіду. Ви маєте виняткову здатність ускладнювати собі життя. Вашими рішеннями незадоволені ані ви, ані ваше оточення. Для виправлення ситуації необхідно краще обмірковувати свої рішення, аналізувати помилки й знайти гарних радників зі складних життєвих ситуацій.

50–99 балів – рефлексія зі знаком «-», підсумком минулих помилок стає страх перед здійсненням нових. Ваша обережність, що з'явилася результатом минулих життєвих помилок, не завжди є гарантією повного життєвого успіху. Можливо те, що ви вважаєте помилкою, зробленою в минулому, просто сигнал про те, що ви змінилися. Ваш критичний розум іноді заважає виконанню ваших глибоких бажань.

0–49 балів – рефлексія зі знаком «+». Аналіз зробленого й рух уперед. Найближчим часом вам не загрожує небезпека зробити життєву помилку. Гарантія цього – ви самі. У вас є багато рис, якими володіють люди з великими здатностями до гарного планування й передбачення власного майбутнього. Ви відчуваєте себе творцем власного життя.

Додаток Ж 7

Методика на визначення рівня конфліктності (за Кноблом-Фальконеттом)

Інструкція: Шановні респонденти, будь ласка, дайте відповідь «так» або «ні» на такі запитання.

Опитувальник

1. Я хотів би більшою мірою контролювати власні думки.
2. Якщо я потрапляю в безглузду ситуацію, то сприймаю її серйозно.
3. Мені завжди хочеться робити справи краще, ніж я роблю їх.
4. Зазвичай, у мене всього вистачає для реалізації бажань.
5. Я фактично живу майбутнім.
6. Якщо б я міг прожити життя знову, я б зробив усе інакше.
7. Рідко, якщо це взагалі трапляється, я відчуваю потребу контролювати власні думки.
8. Зазвичай я приймаю власні проблеми.
9. Я у конфлікті з тим, що дає мені доля.
10. Немає нічого більш важливого для мене, ніж перебувати під контролем.
11. Зазвичай я задоволений рівнем своєї діяльності.
12. Не існує одного правильного способу буття.
13. Я хотів би все об'єднати воедино.
14. Якщо я міг би робити справи краще, то моє життя було б краще.
15. Я фактично борюся з примхами життєвого шляху.
16. Я бажаю мати більше, ніж отримую.
17. Моє життя покращиться, якщо б я був більш удачливим.
18. Коли я хочу робити щось краще, я розумію, що це має обмежену можливість.
19. Розуміння власних проблем настає легше, якщо я не опираюся їм.
20. Задоволеність власним рівнем діяльності тільки перешкоджає реалізації мого потенціалу на життєвому шляху.

Ключ до методики:

№	так	ні	
1	Гармонійність	Внутрішній конфлікт	
2	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
3	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
4	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
5	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
6	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
7	Гармонійність	Внутрішній конфлікт	
8	Гармонійність	Внутрішній конфлікт	
9	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
10	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	
11	Внутрішній конфлікт	Гармонійність	

12	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	
13	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	
14	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	
15	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	
16	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	
17	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	
18	Гармонійність		Внутрішній конфлікт	
19	Гармонійність		Внутрішній конфлікт	
20	Внутрішній конфлікт		Гармонійність	

Інтерпретація результатів:

Внутрішній конфлікт – це внутрішня конфліктність особистості, схильність до самозвинувачень, нерішучості та невпевненості в собі, потреба в постійній опіці.

Гармонійність – спокій, впевненість у собі, збалансованість бажань, прагнень, рівня домагань, послідовність поведінки.

Підрахувати кількість відповідей, що належать до того чи іншого критерію. Отриманий результат свідчить про переважаючий компонент.

Дякуємо за участь в опитуванні!

Опитувальник «Твоя участь у науково-пошуковій та проєктній діяльності» (авторський)

Шановний учаснику дослідження! Запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні, що проводиться з метою з'ясування Вашого ставлення до науково-пошукової та проєктної діяльності як складника професійного іміджу. Нам важливо знати саме про Ваш погляд на ці аспекти запитань. Дайте, будь ласка, відповіді на такі питання:

1. Як Ви вважаєте, чи впливають на професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця такі продукти діяльності, як доповіді, наукові статті, тези та отримані сертифікати?

Так. Ні. Не знаю.

2. Проранжуйте, будь ласка, види науково-пошукової та проєктної діяльності за значущістю, на Вашу думку, для професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця:

- участь у наукових конференціях з доповідями та публікаціями;
- участь у наукових гуртках з доповідями; у майстер-класах;
- участь у навчально-професійних проєктах;
- участь у тренінгах психологічного спрямування (особистісний розвиток; комунікативні; тимбілдінг тощо);
- участь у тренінгах професійного спрямування (по технологіях);
- участь у стажуваннях у ІТ-компаніях, хакатонах тощо;
- Ваш рейтинг (оцінка успішності знань);
- участь у громадській діяльності (Студентський Сенат, Волонтерський рух, благодійні організації).

3. На Вашу думку, чи впливає участь у тренінгах, майстер-класах на професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця? Якщо так, то яким чином? _____

4. На Ваш погляд, участь у науковому гуртку може вплинути на професійний імідж майбутнього ІТ-фахівця? Якщо так, то яким чином? _____

5. Як Ви вважаєте, чи важлива участь у громадській діяльності для професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця? Якщо так, то в чому вона полягає? _____

7. На Вашу думку, яке значення має рейтинг для репутації та професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця? _____

Зазначте, будь ласка, Ваше ім'я, курс навчання, групу, факультет _____

Дякуємо за відвертість Ваших відповідей і об'єктивне висвітлення власної позиції!

**Методика «Власний імідж» (модифікований варіант за В. Травіним,
М. Магуре, М. Курбатовим для ІТ-фахівців)**

Визначте, рівень сформованості Вашого професійного іміджу (наскільки добре у Вас розвинені здібності, властивості характеру та інші характеристики, з яких він складається). Використовуйте шкалу:

3 – високий рівень;

2 – середній рівень;

1 – низький рівень.

Складники професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця	оцінка
поведінка	
уміння подати себе, справити сприятливе враження	3 2 1
уміння тримати себе з незнайомими людьми, поведінку в незвичній ситуації	3 2 1
уміння взаємодіяти з іншими людьми для досягнення поставленої мети	3 2 1
уміння управляти репутацією	3 2 1
уміння поводити себе конструктивно в ситуації конфлікту	3 2 1
уміння вести переговори і здійснювати презентації	3 2 1
уміння поводити себе в ситуаціях неформального спілкування, дотримуватися правил етикету	3 2 1
Особистісні характеристики	
уміння встановлювати контакти і партнерські взаємини	3 2 1
упевненість у собі	3 2 1
емоційний самоконтроль (керування стресом)	3 2 1
рішучість, енергійність	3 2 1
евристичний оптимізм, чарівність	3 2 1
здібність брати на себе відповідальність	3 2 1
уміння викликати до себе довіру	3 2 1
здібність до атракції (уміння подобатись іншим)	3 2 1
емпатичний потенціал	3 2 1
справедливість, чесність і неупередженість	3 2 1

Самопрезентація	
дикція та словниковий запас (чіткість та якість мовлення)	3 2 1
уміння керувати мовою тіла	3 2 1
володіння техніками самореклами	3 2 1
уміння одягатись (наявність стилю) відповідно до ситуації	3 2 1
зовнішність, у т. ч. доглянутість	3 2 1
внутрішня енергетика	3 2 1
уміння створювати й оформляти свої презентаційні документи: резюме, портфоліо, візитівку та ін.	3 2 1

Завдання. Особливу увагу приділіть тим якостям, умінням та характеристикам особистості, які отримали оцінку 1.

Поміркуйте, які зміни Вам потрібно внести у власний імідж.

Які кроки можливо здійснити задля того, щоб покращити професійний імідж та власну чарівність, привабливість.

Ставлення майбутніх ІТ-фахівців до продуктивної діяльності як складника професійного іміджу

Метод аналізу продуктів навчально-пізнавальної діяльності

Завдання. Шановний учаснику дослідження! Заповніть, будь ласка, таблицю з урахуванням Вашої науково-пошукової та проєктної діяльності в закладі вищої освіти.

Продукт діяльності, що впливає на формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця	Кількість заходів
участь у тренінгах професійного спрямування (по технологіях)	
участь у тренінгах психологічного спрямування (особистісний розвиток; комунікативні; тимбілдінг тощо)	
участь у стажуваннях у ІТ-компаніях, хакатонах тощо	
участь у наукових конференціях з доповідями та публікаціями	
участь у наукових гуртках з доповідями; у майстер-класах	
участь у навчально-професійних проєктах	
Ваш рейтинг (оцінка успішності знань)	
участь у громадській діяльності (Студентський Сенат, Волонтерський рух, благодійні організації)	

Дякуємо!

Алгоритм створення проєкту «Моя ІТ-компанія» (групова форма роботи, рольова гра)

НАЗВА ПРОЄКТУ:

АВТОРИ:

Проект повинен включати **всі складові** корпоративного іміджу:

Назва організації. Саме вона є першою інформацією про компанію. Важливо, щоб назва компанії відображала суть її діяльності, вона має вселяти довіру.

Логотип.

Головна ідея, яка береться за основу при формуванні корпоративного іміджу – місія організації. А також цілі та цінності.

Стратегія розвитку організації.

Міні-історія створення Вашої компанії.

Імідж засновника й/або основних керівників організації.

(управлінський, професійний, особистісний)

Імідж персоналу (професійний та особистісний), що відображає їх професійну компетентність, культуру, особистісні особливості, рівень професійної освіти, кваліфікацію, їх знання, уміння, навички. Які люди у вас працюють?! Які у вас професійні вимоги до співробітників?!

Імідж товару (послуги), що пропонується організацією, – уявлення людей про унікальні характеристики, які, на їхню думку, має товар, його здатність досконало виконувати основну функцію і відповідати показникам якості. Визначається споживчими властивостями товару: соціальними, функціональними, естетичними, екологічними; ціна та якість товару.

Імідж клієнта (споживача товару), який включає уявлення про його стиль життя, суспільний статус, ціннісні орієнтації та характер.

Внутрішній імідж організації, основними детермінантами якого є **корпоративна культура** організації, її фірмовий стиль і **соціально-психологічний клімат**. Вони свідчать про надійність фірми і викликають довіру до неї та її керівництва і фахівців. Підкреслити **індивідуальний корпоративний стиль,** спосіб життя організації, те, як вона використовує матеріальні, фінансові, інформаційні, людські й інші ресурси; навчання в компанії, наявність стажування, можливість кар'єрного зростання.

Візуальний імідж організації, який віддзеркалюється в архітектурі, місці розташування, корпоративному дизайні, фірмовому стилі, інтер'єрі офісу, дрес-кодів, а також у фірмовій символіці.

Соціальний імідж організації (участь у благодійних та екологічних проєктах, спонсорстві та ін.). Наведіть приклади діяльності вашої організації.

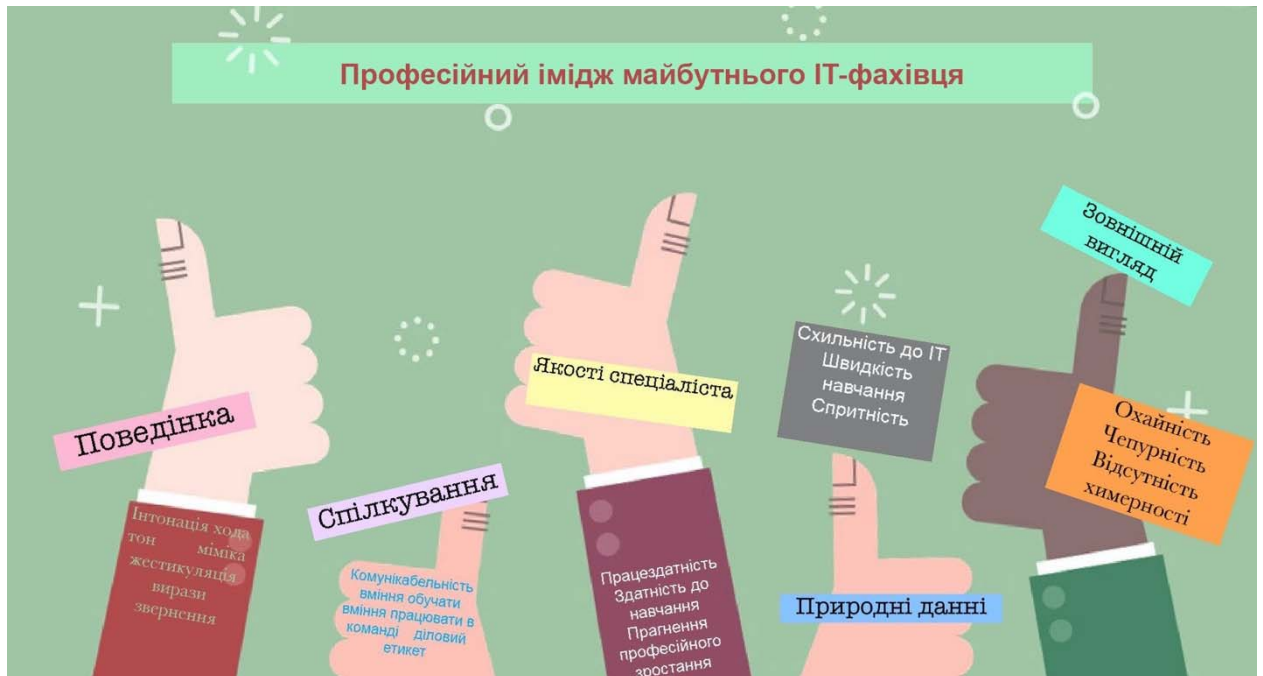
Бізнес-імідж організації (ділова репутація; «як ми ведемо справи»...)

Створити презентацію на кожен з етапів виконання завдання відповідно до кожного компонента корпоративного іміджу!

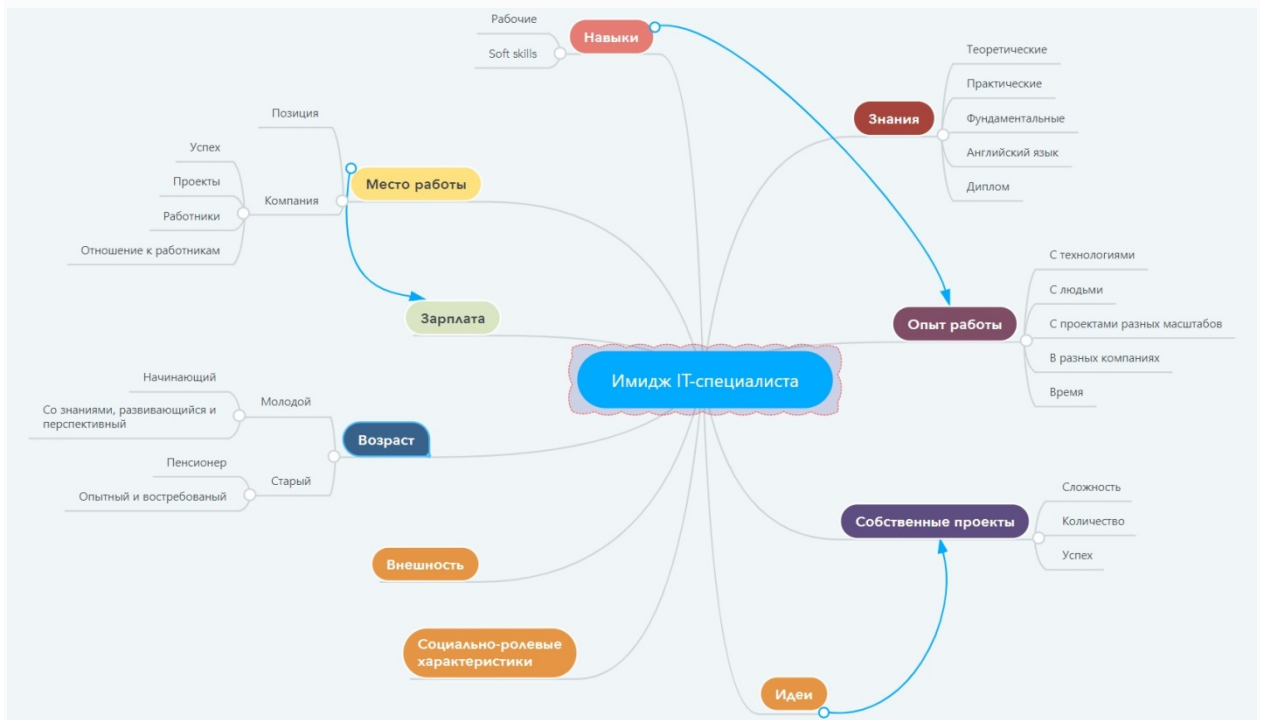
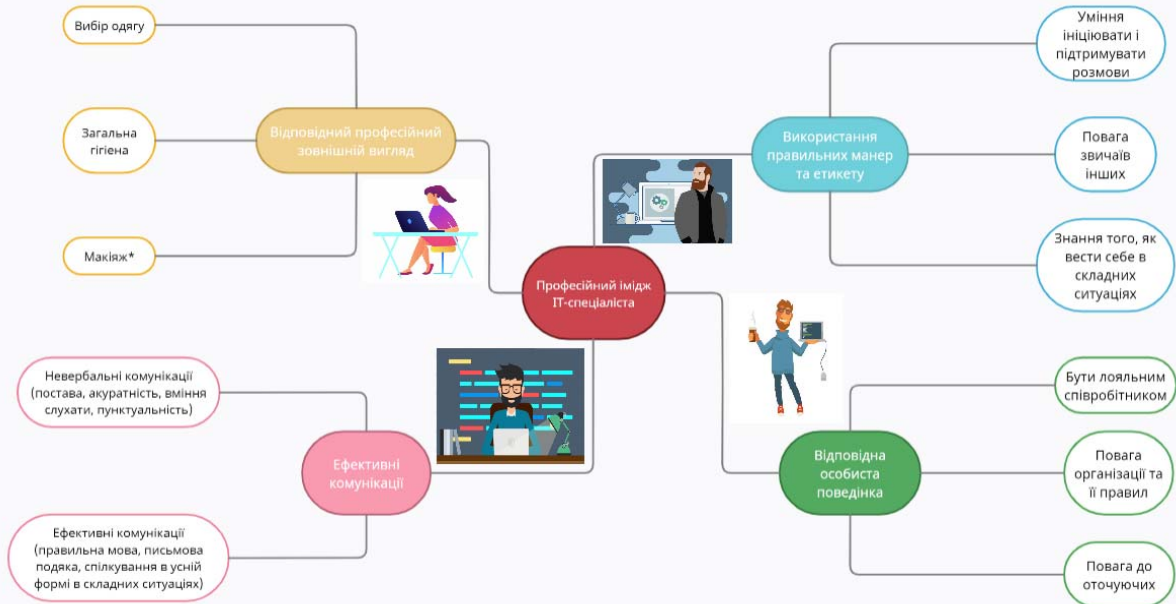
Захист проєкту.

Натхнення і наснаги в роботі!

Конкурс плакатів: «Професійна діяльність та професійний імідж ІТ-фахівця».

Завдання: створити інтелект-карту на тему: «Професійний імідж ІТ-фахівця»

Завдання: Визначити компетенції і вимоги до ІТ-фахівця відповідно до особливостей роботи компанії, використовуючи сайти відомих компаній

Виконав Самойленко Єгор, факультет КІУ.

Компанія	Умови роботи ІТ-фахівця	Компетенції	Вимоги до ІТ-фахівця
MaybeWorks	Повна зайнятість; Рівень Junior/Молодший спеціаліст.	Рівень англійської не нижчий, ніж B1; Знання основ JavaScript; Уміння працювати з операційною системою Linux.	Досвід роботи на комерційних проєктах від півроку; Добре розуміння ООП, основних патернів розробки та архітектури; Досвід роботи з React або Angular на frontend; Теоретичні знання і розуміння особливостей роботи з Node.js; Досвід роботи з базами даних (SQL).
DartAreal	Повна зайнятість; Рівень Junior / Молодший спеціаліст.	Рівень англійської не нижчий, ніж B1; Знання основ JavaScript, HTML5, CSS3; Знання ООП і шаблонів проєктування; Базові знання ядра JavaScript, jQuery, Bootstrap; Базові знання Angular; Розуміння інструментів відстежування помилок, таких як Jira; Бути знайомим із системою контролю версій GIT (github, bitbucket, gitlab); Швидке навчання і мотивація до вивчення нового; Здатність справлятися з кількома завданнями; навички вирішення проблем	Розробляти нові функції в наших клієнтських веб-і мобільних додатках; Вивчення нових технологій, інструментів і компонентів; Співпраця з командою.
Octarine	Повна зайнятість; Рівень Junior / Молодший спеціаліст.	Рівень англійської не нижчий за B1; Знання основ JavaScript, HTML5, CSS3; Уміння працювати з Sass, Gulp, Webpack, Flexbox; Володіння jQuery на рівні реалізації простих слайдерів, pop-up вікон;	Стежити за новими технологіями; Навчання і розвиток

		Досвід кросбраузерної верстки; Досвід верстки адаптивних сайтів.	
FlexSolution	Повна зайнятість; Рівень Junior / Молодший спеціаліст.	Рівень англійської не нижчий за B1; Знання основ JavaScript (ES6 + / ES2015 +); Знання протоколу HTTP; Уміння працювати з Gulp, Webpack; Знання фреймворків React, Angular.	Досвід роботи від 1 року; Вища освіта; Розуміння TypeScript; Розвиток і вдосконалення навичок комунікації і взаєморозуміння як з командою, так і з замовником.
Golden Bank Staff	Повна зайнятість; Рівень Junior / Молодший спеціаліст. Вік: 25+ (переважно).	Англійська – вільно + (велика частина команди англомова); Знання основ JavaScript, HTML5, CSS3; Знання SQL, mongo, redis – базове + (байдуже, але вітається);	Досвід роботи від 1 року; Вища освіта; Стежити за новими технологіями.

Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу експериментальної (n=254 осіб) і контрольної (n=278 осіб) груп за мотиваційним критерієм

Показники	Рівень	ЕГ (осіб)		ЕГ(%)		Різниця, %	КГ (осіб)		КГ (%)		Різниця, %
		до	після	до	після		до	після	до	після	
Орієнтація професійних цінностей на саморозвиток	Високий	63	95	24,80	37,40	12,60	77	80	27,70	28,78	1,08
	Середній	78	115	30,71	45,28	14,57	87	95	31,29	34,17	2,88
	Низький	113	44	44,49	17,32	-27,17	114	103	41,01	37,05	-3,96
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	
Мотивація на іміджеформувальну діяльність	Високий	91	125	35,83	49,21	13,38	99	104	35,61	37,41	1,80
	Середній	98	123	38,58	48,43	9,85	102	103	36,69	37,05	0,36
	Низький	65	6	25,59	2,36	-23,23	77	71	27,70	25,54	-2,16
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	
Бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні	Високий	42	82	16,54	32,28	15,74	49	53	17,63	19,06	1,43
	Середній	119	148	46,85	58,27	11,42	131	140	47,12	50,36	3,24
	Низький	93	24	36,61	9,45	-27,16	98	85	35,25	30,58	-4,67
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	

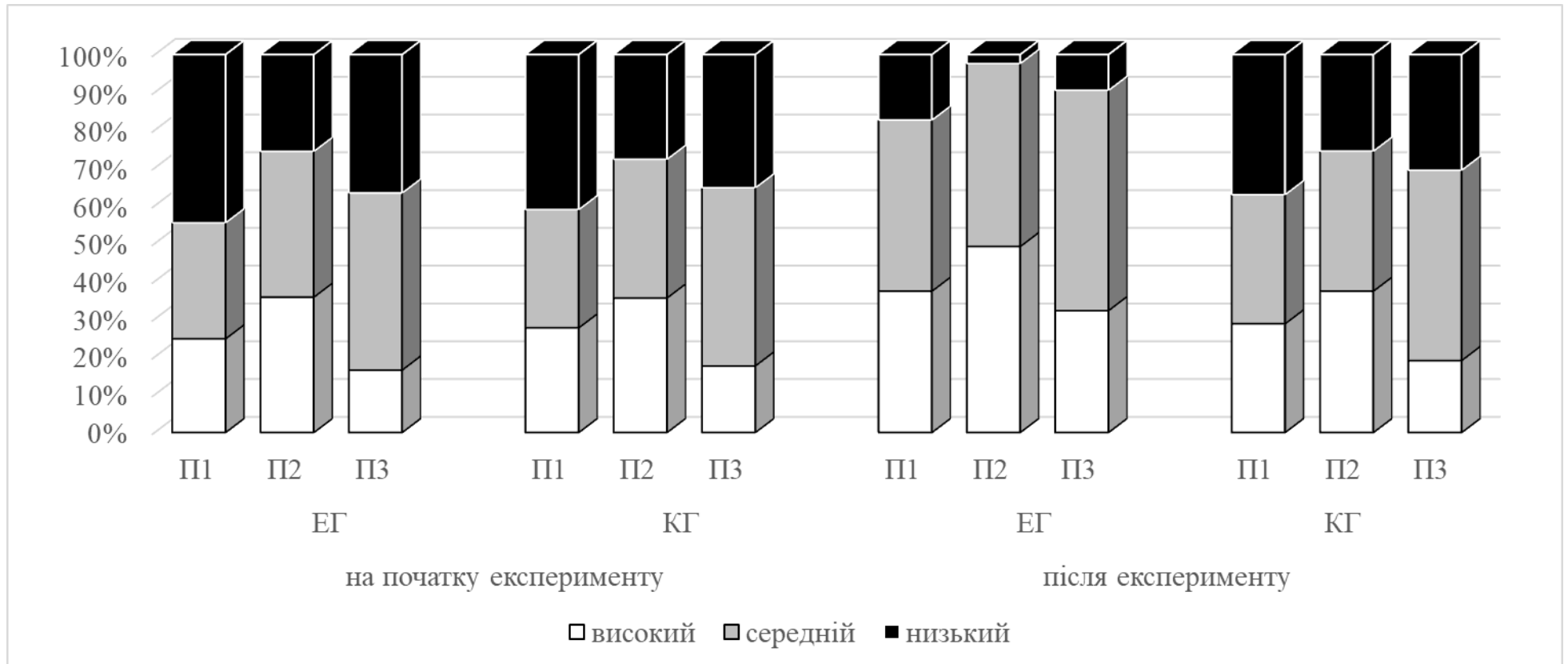

Рисунок – Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу експериментальної (ЕГ) і контрольної (КГ) груп за мотиваційним критерієм:
 П1 – Орієнтація професійних цінностей на саморозвиток; П2 – Мотивація на іміджеформувальну діяльність;
 П3 – Бажання справляти позитивне враження у своєму професійному оточенні

Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу експериментальної (n=254 осіб) і контрольної (n=278 осіб) груп за когнітивним критерієм

Показники	Рівень	ЕГ (осіб)		ЕГ(%)		Різниця, %	КГ (осіб)		КГ (%)		Різниця, %
		до	після	до	після		до	після	до	після	
Здатність до засвоєння іміджелогічних знань	Високий	22	81	8,66	31,89	23,23	21	26	7,55	9,35	1,80
	Середній	39	129	15,35	50,79	35,44	42	48	15,11	17,27	2,16
	Низький	193	44	75,99	17,32	-58,67	215	204	77,34	73,38	-3,96
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	
Знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу	Високий	12	67	4,72	26,38	21,66	14	20	5,04	7,19	2,15
	Середній	110	175	43,31	68,90	25,59	123	124	44,24	44,60	0,36
	Низький	132	12	51,97	4,72	-47,25	141	134	50,72	48,21	-2,51
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	
Знання про власні особистісні особливості як основу професійного іміджеформування	Високий	38	86	14,96	33,86	18,90	42	49	15,11	17,63	2,52
	Середній	89	160	35,04	62,99	27,95	98	99	35,25	35,61	0,36
	Низький	127	8	50,00	3,15	-46,85	138	130	49,64	46,76	-2,88
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	

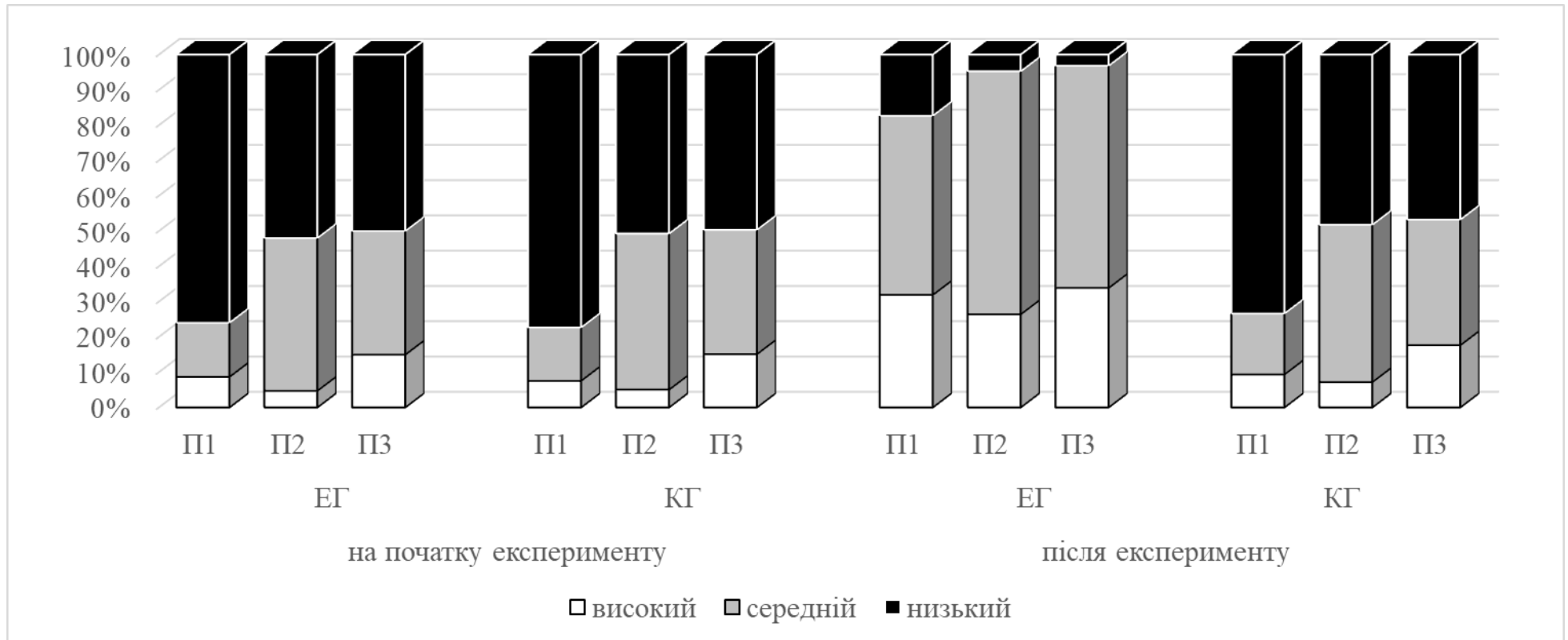

Рисунок – Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу експериментальної (ЕГ) і контрольної (КГ) груп за когнітивним критерієм:
 П1 – Здатність до засвоєння іміджелогічних знань; П2 – Знання про роль іміджу в майбутній професії, проектування власного образу професійного іміджу; П3 – Знання про власні особистісні особливості як основу професійного іміджеформування

Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу експериментальної (n=254 осіб) і контрольної (n=278 осіб) груп за діяльнісним критерієм

Показники	Рівень	ЕГ (осіб)		ЕГ(%)		Різниця, %	КГ (осіб)		КГ (%)		Різниця, %
		до	після	до	після		до	після			
Навички іміджеформування у професійній комунікації	Високий	63	109	24,80	42,91	18,11	74	75	26,62	26,98	0,36
	Середній	92	141	36,22	55,51	19,29	103	116	37,05	41,73	4,68
	Низький	99	4	38,98	1,58	-37,40	101	87	36,33	31,29	-5,04
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	
Готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях	Високий	66	114	25,98	44,88	18,90	68	70	24,46	25,18	0,72
	Середній	92	135	36,22	53,15	16,93	99	111	35,61	39,93	4,32
	Низький	96	5	37,80	1,97	-35,83	111	97	39,93	34,89	-5,04
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	
Здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності	Високий	48	88	18,90	34,65	15,75	51	55	18,35	19,78	1,43
	Середній	97	151	38,19	59,45	21,26	114	120	41,01	43,17	2,16
	Низький	109	15	42,91	5,90	-37,01	113	103	40,64	37,05	-3,59
	Разом	254	254	100	100		278	278	100	100	

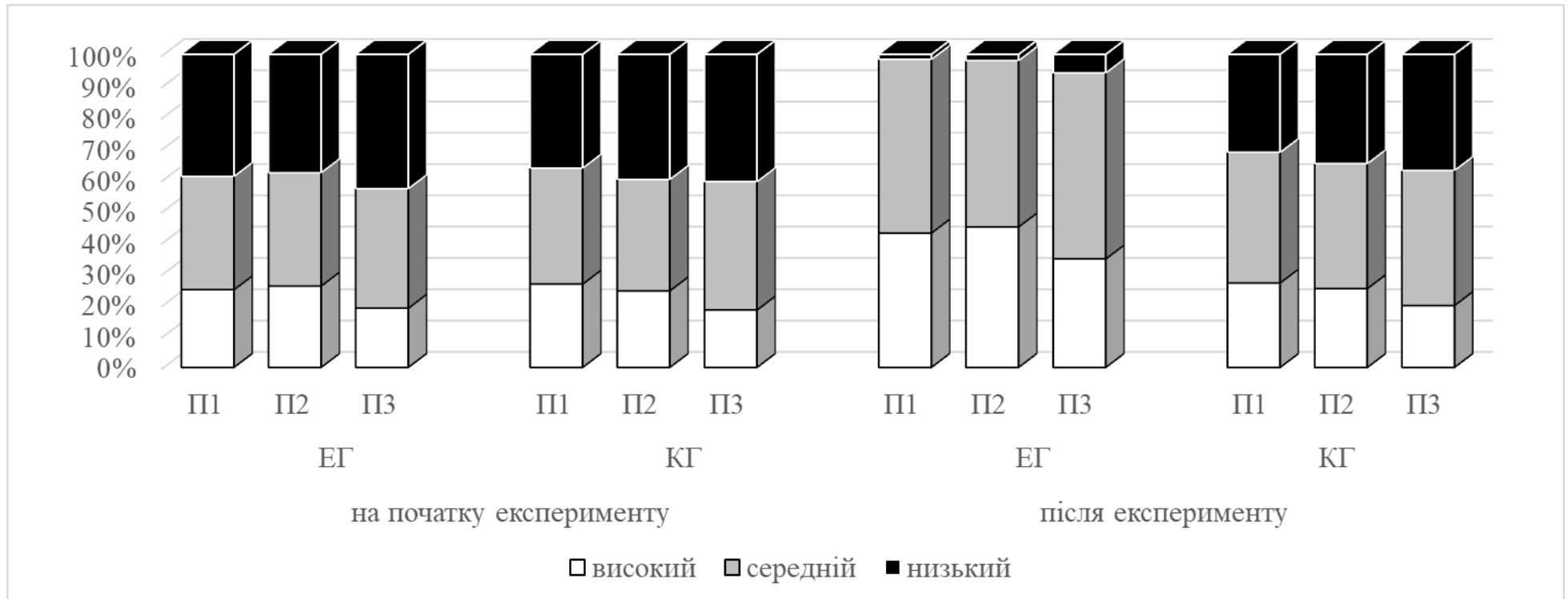

Рисунок – Динаміка сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу експериментальної (ЕГ) і контрольної (КГ) груп за діяльнісним критерієм:
 П1 – Навички іміджеформування у професійній комунікації; П2 – Готовність до самопрезентації в різних навчально-професійних ситуаціях; П3 – Здатність до відображення іміджелогічних знань у продуктах навчально-пізнавальної діяльності

Додаток Н

Коефіцієнти кореляції для всіх пар показників за результатами експерименту

Критерій	Критерій Показник	Мотиваційний			Когнітивний			Діяльнісний		
		Показник 1	Показник 2	Показник 3	Показник 1	Показник 2	Показник 3	Показник 1	Показник 2	Показник 3
Мотиваційний	Показник 1		0,928	0,923	0,984	1,000	0,936	0,980	0,946	0,985
	Показник 2	0,928		1,000	0,847	0,919	0,738	0,984	0,999	0,850
	Показник 3	0,923	1,000		0,841	0,914	0,730	0,982	0,998	0,844
Когнітивний	Показник 1	0,984	0,847	0,841		0,988	0,984	0,929	0,874	1,000
	Показник 2	1,000	0,919	0,914	0,988		0,944	0,975	0,938	0,989
	Показник 3	0,936	0,738	0,730	0,984	0,944		0,847	0,772	0,983
Діяльнісний	Показник 1	0,980	0,984	0,982	0,929	0,975	0,847		0,992	0,931
	Показник 2	0,946	0,999	0,998	0,874	0,938	0,772	0,992		0,876
	Показник 3	0,985	0,850	0,844	1,000	0,989	0,983	0,931	0,876	

Алгоритм підрахунку для оцінювання ступеню залежності двох величин між собою (у нашому випадку, позитивних змін (змін на високому та середньому рівнях) в експериментальній групі між всіма показниками): необхідно визначити коефіцієнти кореляції між цими змінними. Оцінювання взаємного впливу критеріїв один на одного може бути виконане за величиною відхилення отриманих значень від їх середніх величин:

$$(x_{li} - \bar{x}_1), (x_{2i} - \bar{x}_2) \quad (i = 1, 2, \dots, n). \quad (3)$$

Однак зіставлення цих величин за всіма значеннями масивів X_1 і X_2 будуть коректними тільки у відносних одиницях. Для перетворення вихідних даних до такого виду необхідно провести нормування значень, на їх середньоквадратичні відхилення:

$$\tilde{x}_1 = \frac{x_{li} - \bar{x}_1}{\sigma_{x1}}, \tilde{x}_2 = \frac{x_{2i} - \bar{x}_2}{\sigma_{x2}}, \quad (4)$$

де

$$\sigma_{x1} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{li} - \bar{x}_1)^2}{n}}; \sigma_{x2} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{2i} - \bar{x}_2)^2}{n}}; \quad (5)$$

Коефіцієнт кореляції – це середня величина додатку нормованих відхилень:

$$r = (\tilde{x}_{li} \cdot \tilde{x}_{2i}) = \frac{\sum_{i=1}^n \tilde{x}_{li} \cdot \tilde{x}_{2i}}{n} = \sum_{i=1}^n \frac{(x_{li} - \bar{x}_1)}{\sigma_{x1}} \cdot \frac{(x_{2i} - \bar{x}_2)}{\sigma_{x2}} \cdot \frac{1}{n}. \quad (6)$$

Якщо в цій формулі виконати деякі зміни, то отримаємо залежність, більш придатну для розрахунків:

$$r = \frac{n \cdot \sum_{i=1}^n x_{li} \cdot x_{2i} - \sum_{i=1}^n x_{li} \cdot \sum_{i=1}^n x_{2i}}{\sqrt{n \cdot \sum_{i=1}^n x_{2i}^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_{2i}\right)^2} \cdot \sqrt{n \cdot \sum_{i=1}^n x_{li}^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_{li}\right)^2}}. \quad (7)$$

Якщо зв'язок між ознаками близький до лінійної функціональної, то коефіцієнт кореляції дорівнює одиниці ($r = \pm 1$). Якщо зв'язок узагалі не існує, то $r = 0$. Прийнято вважати, що за $r \leq 0,6$ – зв'язок слабкий, за $0,6 < r < 0,9$ – зв'язок сильний, а за $r \geq 0,9$ – вельми сильний.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз

1. **Митцева О. С.** Професійний імідж сучасного фахівця: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Миколаїв, 2017. Випуск 4 (59). С. 346–350.
2. **Митцева О. С.** Інтерактивні методи формування позитивного професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Вісник Черкаського національного університету. Педагогічні науки*. Черкаси, 2017. Випуск 17–18, С. 137–142 (*Index Copernicus*)
3. **Митцева О. С.** Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць. Харків, 2018. Вип. 59. С. 191–200. (*Index Copernicus*)
4. **Митцева О. С.** Класифікація типів іміджу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Випуск 63. С. 123–127
5. **Митцева О. С.** Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. праць. Одеса, 2018. Випуск 5. С. 116–119. (*Index Copernicus*)
6. **Митцева О. С.** Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій: практичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*: зб. наук. праць. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 61. С. 122–125.
7. **Митцева О. С.** Проектування освітнього середовища формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць. Одеса, 2019. Т. 2. Випуск 15. С. 108–111. (Index Copernicus)

8. **Митцева О. С.** Іміджетвірний потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць. Умань, № 2 (22), 2020. С. 101–107. (Index Copernicus)*

Стаття в зарубіжному науковому виданні:

9. **Митцева О. С.,** Василенко О. М. Моніторинг рівня сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology. 2018. VI (72), Issue: 174, Sept. P. 31–35. (Index Copernicus)*

Тези й матеріали конференцій:

10. **Митцева О. С.** Складові іміджу майбутнього ІТ-фахівця: *матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки в Україні та світі».* (15 грудня 2017р. м. Краматорськ). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 20–26.

11. **Митцева О. С.** Формування вербального іміджу студентів технічного університету. *Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції,* м. Харків, 24 листопада 2017 р. / за ред. М. П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. С. 36–37

12. **Митцева О. С.** Особливості корпоративного іміджу організації. *Proceedings of XVI International scientific conference «Millenium science».* Morrisville, Lulu Press., Feb.16, 2018. P. 152–155.

13. **Митцева О. С.** Імідж і професійна кар'єра майбутнього спеціаліста. *Proceedings of XVI International scientific conference «World science news».* Morrisville, LuluPress., March, 2018. P. 104–107.

14. **Митцева О.** Роль досвіду у створенні професійного іміджу спеціаліста. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали XXXVII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.* (27 червня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 37. С. 165–166.

15. **Митцева О. С.** Інтерактивні методи реалізації педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках*: матеріали Міжнародної науково-практ. конференції, м. Суми, 5 серпня 2018 р. Обухів, 2018. С. 56–60.
16. **Митцева О. С.** Роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Пріоритетні напрямки наукових досліджень: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. (11-12 серпня 2018 р.). Київ: МЦНД, 2018. С. 32-35.
17. **Митцева О. С.** Особливості формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Актуальні проблеми сучасної науки*: збірник тез наукових праць XLIII міжнародної науково-практичної конференції (Харків – Відень – Берлін – Астана, 29 серпня 2019 р.). Міжнародний науковий центр розвитку науки та технологій, 2019. С. 19–23.
18. **Митцева О. С.** Формування професійного іміджу майбутніх фахівців: соціальний аспект. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 32.

Навчально-методичні посібники:

19. **Митцева О., Штанько В.** Імідж сучасного спеціаліста: навч. посібник для усіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2011. 136 с.
20. **Митцева О. С.** Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з курсу «Імідж сучасного спеціаліста» для студентів всіх форм навчання. Харків: ХНУРЕ, 2013. 40 с.

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дослідження обговорювалися на наукових конференціях і семінарах різного рівня, зокрема: *Міжнародних*: «Суспільні науки в Україні та світі» (Вінниця, 2017), «Proceedings of XV International scientific conference «Millennium Science» (Моррісвілл, США, 2018), «Proceedings of XVI International scientific conference «World Science» (Моррісвілл, США, 2018), «Тенденції та перспективи розвитку науки й освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018), «Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках» (Суми, 2018), «Пріоритетні напрямки наукових досліджень» (Київ, 2018), «Актуальні проблеми сучасної науки» (Харків – Відень – Берлін – Астана, 2019); *Усеукраїнських*: «Інновації в підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі» (Харків, 2017), «Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях» (Харків, 2019); *Міжвузівських науково-практичних семінарах*: «Компетентнісний підхід в освіті та професійній діяльності» (Харків, 2017), «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 2020), «Професійна мобільність як чинник соціальної адаптації і творчої самореалізації особистості в умовах суспільних трансформацій» (Харків, 2020).

Результати та висновки виконаної роботи обговорено й позитивно оцінено на засіданнях кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки (упродовж 2010 – 2020 рр.), кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2017 – 2020 рр.).

.УКРАЇНА

1354/2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

пр.Науки, 14, м.Харків, 61166, тел. (057) 7021-016, факс (057) 7021-013
e-mail: info@nure.ua web-сайт: http://nure.ua

30.09.2020 № 49.04/24-1490
на № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Митцевої Ольги Сергіївни на тему: «Формування професійного іміджу
майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін
соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»
зі спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2008-2020 н. р. у Харківському національному університеті радіоелектроніки Митцевою Ольгою Сергіївною проводилася робота з апробації результатів дисертаційного дослідження на тему: «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти».

Експериментально перевірено ефективність обґрунтованих авторкою педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій.

Результати дисертаційної роботи Митцевої О.С. впроваджено у навчальних дисциплінах «Психологія управління», «Соціальна психологія та конфліктологія», «Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності», «Психологія екстремальних стосунків та ефективної адаптації», «Соціологія та соціальні технології», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Інформаційне суспільство», «Правові основи професійної діяльності», а також в авторській дисципліні за вибором «Імідж сучасного спеціаліста» для здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня, які навчаються за напрямками 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія» у Харківському національному університеті радіоелектроніки.

Розроблені автором навчальний посібник «Імідж сучасного спеціаліста», методичні рекомендації з використання інтерактивних методик з формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій сприяли розвитку студентів мотивації до навчання, пізнавальної активності і формуванню комунікативних, організаторських вмінь щодо створення професійного іміджу. Результати дослідження можуть бути рекомендовані для впровадження у інших закладах вищої освіти України.

Ректор

Митцева
0996859199

В.В. Семенець

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Україна, 61002, м. Харків, вул. Кирпичова, 2, тел.: +38(057) 707-66-00, факс: +38(057) 707-66-01
E-mail: omsroot@kpi.kharkov.ua

№ 66-04-351/37
На № _____

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Проректор Національного технічного
університету «ХПІ», д.т.н.

Руслан Мигущенко
_____ Руслан МИГУЩЕНКО

« 17 » 09 2020 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з
інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-
гуманітарного циклу в закладі вищої освіти», поданої Митцевою Ольгою
Сергіївною на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

В організації процесу підготовки майбутніх фахівців з інформаційних
технологій в закладах вищої освіти формування професійного іміджу є одним
із напрямів, котрий дозволяє розв'язати суперечність між теоретичним
характером підготовки і необхідністю практичного застосування у

професійній діяльності. Саме тому запропонований О.С.Митцевою комплекс умов формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця, навчально-методичне забезпечення їх реалізації на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу, сприяють формуванню мотиваційної спрямованості на гармонійне поєднання професійного та особистісного саморозвитку щодо усвідомлення побудови власного професійного іміджу.

Упродовж 2017-2020 н.р. здійснено впровадження результатів дослідження О.С. Митцевої в навчальний процес кафедри «Обчислювальна техніка та програмування» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», у дисципліні «Управління ІТ-проектами», що спрямована на підготовку майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Розроблені автором комплекс діагностичних методик для визначення рівнів сформованості професійного іміджу майбутнього фахівця, інтерактивні методи колективної, кооперативної і групової співпраці студентів сприяли переносу отриманих способів співпраці на різні професійні ситуації і активізації пізнавальної діяльності студентів щодо оволодіння навичками самоіміджування та проектування ефективного іміджу. Результати дослідження можуть бути рекомендовані до впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Завідувач кафедри «Обчислювальна техніка та програмування» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

д.т.н., професор Сергій СЕМЕНОВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗИНА

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, факс +38 057 705-02-41, тел. +38 057 705-12-47, +38 057 707-52-31,
E-mail: univer@karazin.ua, код ЄДРПОУ 02071205

09.09.2020 № 0301-39

на № _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Митцевої Ольги Сергіївни на тему: «Формування професійного іміджу
майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні
дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладі вищої освіти»,
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Дисертаційне дослідження спрямоване на вирішення актуальних проблем підготовки фахівців з інформаційних технологій, що потребує формування професійного іміджу молодого спеціаліста, здатного до постійного професійного саморозвитку, самовдосконалення. Саме професійний імідж дозволяє майбутньому фахівцеві презентувати і реалізувати себе у сучасних умовах ринку праці.

Упродовж 2017-2020 н. р. здійснено апробацію і впровадження результатів і висновків дослідження О.С. Митцевої в навчальний процес Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

О.С.Митцевою було запропоновано комплекс педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій та навчально-методичне забезпечення їх реалізації, на дисциплінах соціально-гуманітарного циклу, що сприяло формуванню мотиваційної спрямованості студентів щодо усвідомлення створення власного професійного іміджу, мали позитивний вплив на вдосконалення професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій, навичок самопізнання та саморозвитку.

Використані методичні матеріали авторського курсу «Імідж сучасного спеціаліста» при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу студентами факультету комп'ютерних наук Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, позитивно вплинули на підвищення рівня сформованості професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. Результати дослідження можуть бути впроваджені в практику закладів вищої освіти України з метою підвищення ефективної і професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Проректор з наукової роботи

Віктор КАТРИЧ

Україна, 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Набережна 42а,

02.10.2020р. № 1/26-40

Довідка

про впровадження результатів дослідження на тему: «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладах вищої освіти», поданої Митцевою Ольгою Сергіївною на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Результати дисертаційного дослідження О. С. Митцевою упродовж 2018-2020 року упроваджено в навчально-виховний процес кафедри інформаційних технологій та програмування Івано – Франківської філії «Університету «Україна», спрямований на підготовку майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Розроблені автором методичні матеріали (навчально-методичне забезпечення дисципліни за вибором «Імідж сучасного спеціаліста», запропоновані форми, методи, засоби організації аудиторної, позааудиторної навчально-пізнавальної, виховної діяльності студентів щодо формування професійного іміджу), результати експериментальної апробації теоретично обґрунтованих автором педагогічних умов шляхом забезпечення інтеграції здобувачів освіти в квазіпрофесійне середовище, створення конгруентного професійного образу імідженосія за рахунок інтерактивних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу отримали позитивну оцінку під час обговорення на засіданні кафедри «Інформаційних технологій та програмування» (протокол № 3 від 30 вересня 2020 р.) Івано-Франківської філії «Університету «Україна».

Завідувач кафедри інформаційних
технологій та програмування
Івано-Франківської філії
«Університету «Україна»,
доцент, кандидат технічних наук.

Г.В. Кіт

Підпис завідувача кафедри Кота Г.В. завіряю:

Начальник відділу кадрів С.Ю. Кузнецов

02.10.20

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703
тел./факс: (06461) 2-40-61, 097-567-20-45
e-mail: mail@luguniv.edu.ua, www.luguniv.edu.ua

30.09.2020 № 1/932/1

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Митцевої Ольги Сергіївни
на тему: «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з
інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-
гуманітарного циклу у закладах вищої освіти»
за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти.

Основні результати дослідження О.С. Митцевою, розроблений посібник «Імідж сучасного спеціаліста» було впроваджено в навчальний процес Луганського національного університету імені Тараса Шевченка впродовж 2018-2020 років.

Науково-методичні матеріали, які було запропоновано О.С. Митцевою, використовувалися під час теоретичних та практичних занять з дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Розроблені автором спеціальні методи та форми активної роботи зі студентами мали позитивний вплив на розвиток softskills (м'яких навичок), а також вдосконалення професійно важливих якостей, навичок самопізнання та самовдосконалення, формування мотивації до побудови професійного іміджу.

Варто відзначити обґрунтованість ідеї про актуальність та необхідність інтеграції змісту професійно спрямованих дисциплін з соціально-гуманітарними при розробці інтерактивних завдань, рольових ігор, тренінгових вправ.

Підтверджено доцільність створення у закладі вищої освіти середовища формування професійного іміджу майбутніх фахівців.

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Леонід ВАХОВСЬКИЙ

Харченко Сергій
099-976-94-80

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, тел. (04744) 3-45-82, факс (04744)
3-45-82, E-mail: post@udpu.edu.ua УДПУ імені Павла Тичини р/р UA14 820172 0343 12100 22 0000 4420,
банк одержувача Державна казначейська служба України, м. Київ МФО 820172, код 02125639

11.12.2020 № 2090/02

На № _____ від _____

ДОВІДКА

Г про впровадження результатів дослідження
Митцевої Ольги Сергіївни на тему: «Формування професійного іміджу
майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін
соціально-гуманітарного циклу в закладах вищої освіти», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження «Формування професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу в закладах вищої освіти» упродовж 2019-2020 навчального року впроваджувалися Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини.

У професійній діяльності викладачів активно використовується запропонований дисертанткою навчальний посібник «Імідж сучасного спеціаліста», теоретичний зміст якого використано під час вивчення навчальної дисципліни «Основи іміджології» для докторів філософії, а також в дисциплінах соціально-гуманітарного циклу на факультеті фізики, математики та інформатики, на факультеті інженерно-педагогічної освіти.

Матеріал дисертації знаходить своє застосування в діяльності Науково-методичного центру професійного розвитку викладачів, «Школи професійного становлення молодого викладача», де розглядалися питання поєднання інтерактивних, хмарних технологій в навчальному процесі, які забезпечують формування софт-навичок, а також самопрезентації, вербальної комунікації, що сприяють оволодіння стратегії самоіміджування.

Практично значущою є методика діагностування рівнів сформованості професійного іміджу молодих спеціалістів при вивченні дисципліни соціально-гуманітарного циклу з використанням тренінгів, діагностичного комплексу, запропонованого дисертанткою Митцевою О.С.

Основні концептуальні положення дисертаційного дослідження, Митцевої О.С. схвалені науковцями кафедри педагогіки та освітнього менеджменту (протокол № 8 від 9 грудня 2020 р.), мають наукову і практичну цінність та рекомендовані для подальшого використання в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Т.в.о. ректора

проф. А.М. Гедзик

08272